

DE RATIONEEL-EMPIRISCHE GENEEESWIJZE IN DE GENEEESKUNST VERDEDIGD.

DE RATIONEEL-EMPIRISCHE
GENEESWIJZE
IN DE GENEESKUNST

VERDEDIGD TEGEN

DR. J. F. P. SCHÖNFELD,

EN

DE GEEST DER

HOMÖOPATHISCHE GENEESLEER

VAN

DR. S. HAHNEMANN

GETOETST AAN

Rede en Ervaring

DOOR

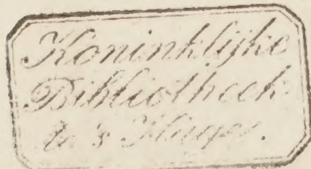
B. EEKMA, *M. D.*,

HONORAIR LID VAN HET GENOOTSCHAP TER BEVORDERING DER NATUURKUNDIGE WETENSCHAPPEN TE *GRONINGEN*; CORRESPONDEREND LID VAN HET GENOOTSCHAP: *VIS UNITA FORTIOR* TE *HOORN*; PRACTISEREND GENEESHEER EN VROEDMEESTER TE *HOOGEZAND*.

TE GRONINGEN, BIJ
C. M. VAN BOLHUIS HOITSEMA.

1836.

Medici, causa morbi inventa, curationem esse inventam putant.

Natura duce errari nullo pacto potest.

Fabula, etsi sit incredibilis, tamen homines commovet.

CICERO.

Voulez-vous acquérir un grand nom, être fondateur?... Soyez complètement fou, mais d'une folie qui convienne à votre siècle. Ayez dans votre folie un fonds de raison qui puisse servir à diriger vos extravagances, et soyez excessivement opiniâtre. Il pourra arriver que vous soyez pendu; mais si vous ne l'êtes pas, vous pourrez avoir des autels.

VOLTAIRE.

Aan den Wel Edelen
Zeer Geleerden Heere
J. F. P. SCHÖNFELD,
M. D.

**AMICUS PLATO, AMICUS SOCRATES,
SED MAGIS AMICA VERITAS.**

Wel Edel Zeer Geleerde Heer en Vriend!

Gij weet, mijn Vriend! dat van HIPPOCRATES tot op onze tijden, in de *Geneeskunde* het eene stelsel voor, het andere na, is op- en ondergegaan, doch geen is er verschenen zonder iets goeds te hebben achtergelaten. In eene kunst die alleen op ervaring rust, waarin bespiegelingen, die niet hierop gegrond zijn, hoogst gevaarlijk zijn, was dit niet anders te verwachten, daar, hoe meer men in de ervaring vorderde, hoe meer men de gebreken en fouten opmerkte, die in de vorige theoriën waren ingeslopen. Gelukkig zoude het voor het menschdom geweest zijn, indien men, geleid door de ervaring, zich alleen bij het *verbeteren*, en niet bij het geheel en al *afbreken* had gehouden, en men in plaats van nieuwe stelsels daar te stellen, alleen de bestaande van gebreken en fouten gezuiverd had. Dan de Stichters en Opwerpers van alle bepaalde systeems hebben

dit gebrek met elkander gemeen, dat zij, hoezeer in het begin zich alleen aan de ervaring houdende en op goede gronden bouwende, evenwel in het vervolg alles naar 't geen zij meenen waar te zijn, 't geen het ook dikwijls is, verwrikken en verwringen, en eindelijk niet meer de ervaring raadplegen, maar alleen aan hunne eenzijdige manier van zien gehoor gevende, hypothesen op hypothesen stapelen. Zoo had BROWN zeker gelijk, en eenen zeer grooten dienst heeft hij hiermede aan het menschdom bewezen, toen hij het nadeelige van het menigvuldig *aderlaten*, *braken en purgéren* inziende, meer op de krachten wilde gelet hebben en dien ten gevolge de ziekten in *Sthenische* en *Asthenische* verdeelde; maar hij ging te ver, als hij iedere ziekte naar den naam dien hij haar gaf, als een soldaat bij zijne compagnie, onder die rubriek wilde geplaatst en daarnaar de geneeswijze bepaald hebben, zonder dat hij de afgescheidene stoffen als ziekte-onderhoudende oorzaken in aanmerking nam. — Door de aandacht der geneesheeren meer op de *Inflammationes occultae* gevestigd te hebben, heeft BROUSSAIS zich eenen verdienstelijken naam gemaakt, doch zich tevens aan bespotting blootgesteld, door alle ziekten tot die *Inflammationes* te brengen, en de geheele wereld met *bloedzuigers* te willen genezen.

De *Nederlander*, die eene aangeborene vastheid van character bezit, niet spoedig een besluit neemt, maar eenmaal genomen het ook niet spoedig opgeeft, alles vooraf wikt en weegt en daarnaar handelt met kracht en volharding, heeft eenen afkeer van alles wat hem aanbevolen en opgedrongen wordt, vooral in-

dien men, bij gebrek van bewijzen, pogchen en snorken op eigene voortreffelijkheid bijbrengt, en men zijne toevlugt neemt tot hatelijke uitvallen op anders denkenden, in plaats van met gezonde redenering voor den dag te komen. Vandaar dat de Nederlandsche geneesheer er zelden toe overgaat, aanhanger van eene bijzondere school te worden, maar dat uit elk nieuw opgeworpen systeem neemt, 't welk hij door rede en ervaring goed en deugdzaam bevindt. Ook HAHNEMANN's stelsel kent hij, en heeft er reeds vóór jaren uitgenomen, 't welk hij voor nuttig houdt. De stipte diëet, die H. voorschrijft, welke wel eens verwaarloosd wordt, meer door de schuld des lijders dan door de achteloosheid des geneesheers, prijst hij. Aan het nemen van proeven op gezonden met geneesmiddelen, om deze middelen in al hunnen omvang naauwkeurig te leeren kennen, hecht hij zijn zegel. Doch wanneer deze zelfde man geen zieken kan genezen, alvorens gezonden *ziek* te hebben gemaakt; wanneer hij met *decillioenste* gedeelten wil genezen, waartoe andere geneesheeren een à tien deelen gebruiken, dan trekt hij medelijdend de schouders op en houdt den aanprijzer van die strenge diëet voor iemand, die het of in den bol hapert, of die een pasquil op de geneeskunst heeft willen maken, tenzij hij misschien het edele doel mogt gehad hebben, de geneesheeren meer op de krachten der Natuur te doen vertrouwen, en hen van het al te veelvuldig toedienen van geneesmiddelen, want deze worden maar al te veel toegediend, af te brengen, en dan verdient H. onze hoogachting. Doch dit edel doel kunnen wij niet bij hem vermoeden, veel minder hem hetzelve toeschrijven,

1*

die in het voordragen zijner leer, honende en beleedigende uitdrukkingen tegen hen bezigt, die eene duizenden van jaren beproefde manier van de geneeskunst uit te oefenen, blijven aankleven, en zich met zijne leer niet kunnen vereenigen.

Een vijand zijnde van al wat bepaald systeem is, mij in mijne practijk aan eene theorie houdende, welke uit de ervaring geput is, meer mijn gezond verstand raadplegende, en mij meer houdende aan eene algemeene therapeutische behandeling, dan dat ik angstvallig de geneesmiddelen opzoek, in welke bepaalde ziekte dezelve worden aangeprezen, en mij zoo veel mogelijk wachtende voor symptomen-cuur, was ik natuurlijk zeer verwonderd, als ik van tijd tot tijd hoorde, dat Gij, mijn Vriend! U op de uitoefening der *Homöopathie* toeleidet. Hoe, dacht ik, SCHÖNFELD, een leerling van den grooten THUESSINK; wat, dacht ik, SCHÖNFELD, een leerling van BAKKER, den diepdenkenden wijsgeer, die altijd woorden van waarheid en gezond verstand sprak, wiens philosophie lijnregt tegen den philosophischen onzin van de meeste Duitschers overstaat, verlaat zijne oude meesters, verlaat zijne oude vriendin, welke hem bijna twintig jaren tot leidsvrouw verstrekt heeft en zoekt zijnen troost bij HAHNEMANN's leer! Neen dat kan niet zijn, hoezeer ik ook al had hooren mompelen, dat Gij iets over de *Homöopathie* wildet uitgeven. Dan hoe verbaasd stond ik, toen ik het stukje: *Geest der Homöopathische Geneesleer van* Dr. SAMUEL HAHNEMANN in handen kreeg. Ik zag dan in het Voorberigt, dat Gij niet alleen de *Homöopathische* practijk uitoefendet, maar ook als der-

zelver lofredenaar optraadt, met den wensch: *dat de geneesleer van* H. *ook bij ons in derzelver eigenaardige grondbeginselen meer algemeen mogt bekend worden.*

Ik, die niet gaarne mij alleen bepaal bij het wegnemen van symptomata, en daar in geheel en al een tegenstander van HAHNEMANN ben, maar ook gaarne den oorsprong, aard der ziekte opspoor, vroeg mij zelven natuurlijk af: hoe is *Collega* SCHÖNFELD toch wel aan de uitoefening der *Homöopathie* gekomen? Is hij voorheen ongelukkig in zijne practijk geweest, en heeft hij daardoor zijne toevlugt gezocht tot eene andere manier van *practiséren?* Dit kan niet zijn. Immers hij heeft sedert langen tijd eene gevestigde, uitgebreide practijk, wordt dikwijls als *Consulent* geroepen, en hoe noodzakelijk ook een zeker *savoir vivre* en *faire* in onzen stand zij, is hetzelve alleen niet voldoende, iemand op den duur staande te houden, hem ook dan nog als den grooten man te doen beschouwen, wanneer hij den eenen patient voor, den anderen na verliest. Aan ongeluk in Uwe practijk kan ik dus Uwe omhelzing der *Homöopathie* niet toeschrijven. — Misschien, dacht ik, heeft een of ander toeval, wanneer het *Rationeel Empirismus* (ik gebruik met opzet deze woorden, en geen *Allopathie* noch *Enantiopathie*, want deze bestaan er niet. H. is met het smeden dezer woorden in hetzelfde gebrek vervallen als vele onzer Godgeleerden, die de wijze *hoe* willen beredeneren van zaken, die voor het menschelijk verstand onbegrijpelijk zijn,) U in den steek liet, uwe toevlugt tot H. en zijne leer doen nemen, en zijt Gij daardoor in de gelegenheid

gekomen, derzelver waarde bij ondervinding te leeren kennen. Deze reden komt mij vrij aannemelijk voor; maar waartoe dan dien *Geest der Homöopathie* vertaald, daar dezelve mij is voorgekomen, niet die overtuigende kracht te bezitten, om iemand tot het omhelzen en uitoefenen der *Homöopathie* uit te lokken. Het raadsel schijnt mij *aldus* 't best op te lossen. — *Onder* of *na* het gebruik eener *Homöopathische cuur*, zaagt Gij naar uwe wijze van zien, verwonderingswaardige uitwerking; Gij schreeft deze alleen aan de bij deze cuur gebruikte geneesmiddelen toe, en eene geneeswijze, die zulke heerlijke gevolgen, naar uw inzien voortbragt, moest wel op eene voortreffelijke, wiskunstig zekere geneesleer gegrond zijn. Dan het was U niet genoeg (de eigenschap van alle edele zielen) dat Gij overtuigd waart, ook anderen moesten hiervan overtuigd worden; waarbij nog kwam dat H. door velen belacht en bespot, door dezen voor eenen dweeper, door genen voor eenen bedrieger gehouden werd; dit kon uw edel hart niet dulden; Gij riept H. zelven op om getuigenis der waarheid af te leggen, en hoe zoudt Gij dit beter kunnen doen, dan, door den geest waarop de *Homöopathie* gegrond is voor allen open te leggen, waartoe eene vertaling zonder aanmerkingen U het best voorkwam; de waarheid toch kan zich door zich zelve wel verdedigen. Zoo dunkt mij, zijt Gij te werk gegaan. In uw oog is de practijk der *Homöopathie* zoo voortreffelijk, dat de leer waarop zij steunt ook wel voortreffelijk moet zijn. Dan gelijk het alle menschen gaat, die voor hetgeen zij waarheid meenen te zijn, strijden, dat zij namelijk zich ligt

door eenen te grooten ijver laten wegslepen, zoo is het dunkt mij, ook U gegaan. Gij hebt U meer laten leiden door hartstogt, dan door geestdrift; Gij hebt meer het zwaard van PETRUS, dan de mannelijke taal van PAULUS gebruikt, den *Gordiaanschen* knoop niet ontbonden, maar doorgehakt, waarvan Uw Voorberigt de duidelijkste bewijzen oplevert.

Aan dien hartstogt schrijf ik het toe, dat Uw geheel Voorberigt op zulk eenen hoogen toon gesteld is, op eenen toon, die naar mijn gevoel, niet past in den mond van iemand, die nog zoo weinige *Homöopathische curen* heeft bijgewoond of verrigt, en die alles op vreemd gezag moet aannemen, op gezag van mannen, die hij niet weet of 't eerlijke lieden of schurken zijn.

Reeds in het begin laat Gij U uit, als of het een wonder is dat H's. leer nog hare bestrijders vindt. Wanneer een Christenleeraar voor zijne Gemeente zich aldus uitliet: »Niettegenstaande de groote vor»deringen, welke de leer van het Christendom heeft »gemaakt, vindt zij tevens nog hare bestrijders," zouden wij dit zeer gepast vinden. Doch wanneer een *Simonist* op zulk eene wijze tegen ons Christenen van de vorderingen van het *Simonismus* sprak, zouden wij dit allerbelagchelijkst vinden. Het *tertium Comparationis* valt hier dadelijk in het oog.

Is Uw verdedigen van H. in het voorschrijven van *groote* giften in de *Cholera* niet aan vooroordeel toe te schrijven? Zoude de ware reden niet zijn, dat de *Cholera* niet *Homöopathisch* behandeld willende worden, H. haar ten gevalle, — en wie zou om haar te believen niet iets willen doen? — zijn geloof eenen

tijd lang heeft afgezworen, en een *Renegaat* is geworden, die, veel erger zijnde dan een *Turk*, haar maar eens duchtig heeft aangetast.

Twee jaar bijna hebt Gij de *Homöopathie* onderzocht en uitgeoefend, doch daar Gij ook nog *Allopathisch*, zoo als H. dit gelieft te noemen, practiseert, heeft deze uitoefening niet zeer ruim kunnen zijn, en nu getuigt Gij reeds, dat Gij *hare hooge waarde, zoo wel in acute als chronische ziekten, hebt leeren kennen.* Is het zeker, dat Uwe gelukkige genezingen van acute ziekten *door Homöopathische* middelen en niet door de Natuur zijn geschied? Zoudt Gij dezelve niet even eens *rationeel Empirisch* hebben kunnen genezen? Waar zijn de bewijzen, dat Gij hiertoe niet in staat waart? Hoe vele chronische ziekten zijn in die twee jaar door U behandeld? Zijn zij alle hersteld? De hand op het hart, zijn zij alle hersteld? Neen. Waarom is de leer van H. boven de oudere dan te verkiezen? — Gij meent dat de lijder niet ongelukkig is te noemen, die in de handen van een' *Homöopaath* valt. Dit geloof ik met U, want teregt gebruikt Gij het woord *vallen.* Indien men zonder overleg naar eenen geneesheer loopt, uit familiebetrekkingen of uit onkunde, zonder dat men weet of hij kundig of onkundig is, dan zou ik liever in handen van eenen *Homöopaath*, dan in die van eenen *Allopaath* vallen. Maar is deze door U gebruikte uitdrukking niet wat zonderling, niet wat onvoorzigtig, ja, niet wat kwakzalverachtig? Gij zijt de eenigste *Homöopaath* in onze Provincie, voor zoo verre ik weet; Uwe uitdrukking kan men dus zeer geschikt verstaan als of gij hadt willen zeggen, in *mijne* handen.

Ik geef U in bedenking of uw gezegde, dat *Gij in acute ziekte-gevallen, wanneer er doorgaans dadelijk handen aan het werk moeten worden geslagen, dikwijls als op eene wonderdadige wijze, in weinige uren de genezing te weeg gebragt zaagt, waar alle symptomen eene ernstige ziekte van eenige dagen of weken voorspelden*, niet aan eenen ijver is toe te schrijven, die U aan het ziekbed verhinderd heeft, naauwkeurige waarnemingen te doen en tevens het door U ter neer geschrevene behoorlijk te overpeinzen. Wat moet men toch hier door *wonderdadig* verstaan? Naar mijn oordeel, dat de *homöopathische* geneeswijze als in één oogenblik eene genezing daarstelde, zoo als Gij in dergelijk geval, waar alle symptomen eene ernstige ziekte van eenige dagen of weken voorspelden, van de oudere practijk nog nooit hadt waargenomen. Maar het wonderdadige hangt van den waarnemer af; 't geen voor den eenen een wonder is, is het niet voor een' ander. De uitwerksels der Electriciteit zijn een wonder in het oog van hem, die met derzelver werking niet bekend is, terwijl dezelve bij den natuurkundige een zeer gewoon verschijnsel zijn. Het komt er maar op aan, of uwe waarneming dier symptomen *juist* is geweest; waaraan ik meen te moeten twijfelen. — Immers, hoe moeijelijk is het vooraf te bepalen in het begin eener ziekte, of dezelve eenige dagen of weken zal duren? Hoe dikwijls verdwijnen de hevigste verschijnsels, waar wij kortzigtige stervelingen eene ernstige ziekte voorspelden, door de Natuur alleen, en hoe dikwijls wordt eene ziekte hevig, waar hare zachte symptomata ons niets kwaads de-

den vermoeden. Ik voor mij trouwens, verklaar gaarne, dat ik in het begin van acute ziekten zelden kan bepalen of dezelve eenige dagen of weken zullen duren, dat is maar in allerzeldzaamste gevallen mogelijk, alleen in epidemische ziekten en die van een vast contagium afhangen, waarvan men bij ondervinding den tijd heeft opgespoord, binnen welken zij gewoon zijn af te loopen. Maar gesteld, dat men juist konde voorspellen, of eene ziekte eenige dagen of weken zoude duren, zoudt Gij dan van oordeel zijn, dat er dadelijk handen aan het werk moeten worden geslagen? Dit zou eene verderfelijke leer zijn, en ik maak er hier gewag van, niet, om iemand van uwe kunde en ervaring hiervan te overtuigen, daar eene enkele herinnering genoegzaam zal zijn, dat Gij uit hartstogt hier wat al te onbedacht hebt gesproken, maar om andere, vooral jongere, geneesheeren opmerkzaam te maken, dat men niet te driftig moet zijn met handen aan het werk te slaan. Onder *acute* ziekten immers, die men vermoeden kan, dat eenige dagen of weken zullen duren, worden koorts-ziekten gerekend, die eenen meer of min bepaalden loop hebben, en die aan zich zelven overgelaten, op zekere dagen *critisch* gescheiden worden, of na verloop van een' onbepaalden tijd zacht in gezondheid overgaan. Bij zoodanige ziekten moet de geneesheer de rol van stillen aanschouwer spelen, en alleen de Natuur behulpzaam zijn, om het door haar bepaalde tijdperk zegevierend te bereiken, en vooral zich wachten door eene ontijdige werkzucht, de Natuur in hare weldadige pogingen tegen te gaan. Deze werkzucht is naar mijn

oordeel eene der oorzaken, waarom men thans zoo weinige volmaakte *crises* krijgt, en dat eene *acute* ziekte meermalen in den chronischen toestand overgaat, is helaas! maar al te vaak aan de verkeerde handelwijze des geneesheers te wijten, die wilde handelen, waar hij aanschouwer moest zijn, die de Natuur wilde dwingen, waar hij alleen als opmerker, als raadgever, haar met zachtheid moest leiden. — Alleen bij ziekten, die men kan vermoeden, dat van zeer korten duur en dus niet van eenige dagen of weken zullen zijn, ten minste zullen kunnen zijn, b. v. bij de *acute Inflammaties*, in den hoogsten graad, waar de symptomata aan den aard der ziekte niet doen twijfelen, vooral bij *Pleuritis*, *Encephalitis*, *Carditis*, *Gastritis*, *Enteritis*, *Peritonitis* etc., bij *Apoplexie*, bij leven bedreigende *haemorrhagies*, bij *vergiften*, moeten de handen dadelijk aan het werk worden geslagen; maar ik twijfel zeer of het *similia similibus* hier van eenigen dienst zal kunnen zijn.

Ook is het vooroordeel en een onverstandig ijveren, wanneer Gij getuigt, dat Gij van de *Homöopathie* de beste uitwerkingen gezien hebt in die *chronische* ziekten, waartegen de *Allopathie* weinig of niets vermag. Immers gesteld, dat Gij hier reine waarheid spreekt, gesteld, dat uwe waarnemingen juist en naauwkeurig zijn geweest, welke gevolgen zal men hieruit afleiden? Dat de *Homöopathie* boven de oudere practijk te kiezen is? Geenszins. *Niet* de *Allopathie* in 't algemeen, maar de UWE vermogt niets tegen die chronische ziekten. Voorheen, toen Gij dadelijk handen aan het werk

sloegt, waart Gij minder gelukkig, doch nu zijt Gij gelukkiger, nu Gij de *Homöopathie* uitoefent, dat is, nu Gij stille aanschouwer zijt, en uwe lijders aan de goede Natuur overlaat. Gij hebt ziekten genezen, waartegen UWE ALLOPATHIE niets vermogt; maar waren deze zelfde lijders eens bij mij of bij andere geneesheeren gekomen, bij eenen VEENHORST, OUDEMAN, WOLTHERS, zoude dezer heeren ALLOPATHIE tegen deze, door U volgens de *Allopathische* methode niet te genezene ziekten, niets vermogt hebben? Wie kan dit gelooven.

Zie daar bewijzen genoeg bijgebragt, dat Gij in eene zaak van zoo veel belang met al te veel ijver, met al te veel drift, met al te veel hartstogt zijt te werk gegaan. Dan dit daargelaten. Niettegenstaande Uw Voorberigt mij weinig hoop gaf, door den *Geest der Homöopathische geneesleer* tot gunstiger gedachten te zullen worden gebragt, dan ik van dezelve koesterde, hebt Gij evenwel bij mij Uw oogmerk met de vertaling bereikt, en mijne opmerkzaamheid daardoor meer bijzonder op de *Homöopathie* gevestigd, zoodanig dat ik tot nader onderzoek ben overgegaan. Dit onderzoek meende ik te moeten bestaan, niet, in mijne lijders dadelijk *Homöopathisch* te behandelen, waarvoor ik mij niet ervaren genoeg in de *Homöopathie* gevoel, maar om den door U vertaalden *geest* aan *Rede* en *Ervaring* te toetsen. Ik heb dien ten gevolge het stukje gelezen, herlezen en bestudeerd, 't geen mij nog al eenige moeite gekost heeft, daar de stijl, hoezeer duidelijkheidshalve volgens Uw oordeel aldus gebezigd, niet zeer uitlokkend en naar mijn gevoel vrij duister is, waartoe evenwel ook de

wijze waarop Gij het vertaald hebt, het zijne heeft toegebragt. Naar mijn oordeel hebt Gij te woordelijk vertaald en woorden gebruikt die in onze taal niet gangbaar zijn, en daar Gij dus onbekende zaken met onbekende woorden hebt uitgedrukt, moest er hier en daar wel iets duisters en onbekends overblijven. De reden die Gij voor dit woordelijk vertalen opgeeft, vind ik niet aannemelijk, maar geloof eerder dat Gij op sommige plaatsen H. niet verstaan hebt en niet hebt kunnen verstaan, omdat H. zich zelven niet verstaan heeft. — Uit deze studie zijn de volgende aanmerkingen gesproten, die ik gemeend heb in het licht te moeten geven om meer dan éene reden.

Zoo lang HAHNEMANN's geneeswijze buiten ons Vaderland uitgeoefend en de leer in eene vreemde taal voorgedragen werd, was het genoeg, indien men zich met dezelve niet konde vereenigen, ze ongebruikt te laten liggen, zonder hier openlijk reden van te geven. Nu men dezelve evenwel ook in ons land zoekt ingang te doen vinden, en de geneesheer niet alleen, maar ook het fatsoenlijk geletterd publiek met dezelve bekend gemaakt wordt, nu meen ik dat het zwijgen eene verkeerde werking zoude doen, daar velen hier al ligt uit zouden besluiten dat de *Homöopathische* leer niet te wederleggen was; en wanneer men desniettemin voortging met zijne patiënten op de oude, niet *Homöopathische* wijze te behandelen, is het ligt mogelijk dat men dit *blijven bij het oude* aan onedele oogmerken toeschreef, zoo als Gij zelf niet onduidelijk te kennen geeft dat uwe meening is, dat het geval is met hen die de leer van H. niet om-

helzen; *want ieder*, zegt Gij, *voor wien de uitoefening der geneeskunst nog iets meer is, dan een middel van bestaan, en die zich gelukkig gevoelt, wanneer hij het welzijn van anderen kan bevorderen, zal zich niet bedrogen vinden door zich op de Homöopathie toe te leggen*, dat is met andere woorden, *hij die er van kan afzien zijnen lijders vele medicamenten te geven, omdat deze medicamenten zijne beurs vullen, zal de Homöopathie, die geene geneesmiddelen bijna vordert, gaarne onderzoeken, alleen het middel van bestaan houdt de meesten van het uitoefenen der Homöopathie terug.* De volgende bladeren zullen doen zien, dat mijne gronden, waarom ik tot nog toe mij aan de lessen mij door den grooten THUESSINK ingeprent houd, van edeler aard zijn, welke gronden ik gemeend heb als mijne geneeskundige geloofs-belijdenis en van vele mijner geëerde ambtsbroeders te moeten openleggen. Eene tweede reden van het in 't licht geven dezer aanmerkingen, is om den jongeren geneesheeren eenen staf in de handen te geven, waarmede zij zich tegen magtspreuken en valsche aantijgingen zouden kunnen verdedigen. Eene derde reden is, om U mijn vriend! de hand te reiken; om U, indien mogelijk, nog van het glibberig pad, waarop Gij staat, terug te trekken; ik zeg *glibberig* pad. Heden is het nog *Hozanna*, morgen welligt: *weg met hem, weg met hem.* Heden wordt Gij nog aangebeden, vergood om eenige zoogenaamde wonder-curen; morgen veelligt miskend, vervloekt en in ééne rij geplaatst met de kwakzalvers van vroegeren en lateren tijd. Heden gaat er een groote naam van U uit, als die tot nog toe on-

geneeslijke kwalen kunt genezen; morgen verwijt men U veelligt, dat eene eenvoudige ontstekingziekte door verzuim van aderlatingen, door Uw toedoen doodelijk is geworden. Heden wordt Gij nog hoog verheven door ouders, die meenen het behoud van hun kind aan UWE geneeswijze verschuldigd te zijn; morgen brengen zij het misschien grafwaarts en wijten zij U den dood van hetzelve, omdat Gij in eene hevige *croup*, tegen de denkwijze van alle *rationele medici*, *bloedzuigers* en *mercurialia* verzuimd hebt. Waarlijk Uw toestand is bedenkelijk. Onderzoek de gronden, die ik zal aanvoeren, naauwkeurig, onbevooroordeeld. Geen vuig eigenbelang, geen persoonlijke haat heeft mij de pen doen opvatten, alleen mijne vaste overtuiging van de waarheid en voortreffelijkheid van de oudere leer boven de *Homöopathie*, en mijne belangstelling in U hebben mij bewogen alles bij te brengen, wat in mijn vermogen is, om ook anderen in mijne overtuiging te doen deelen, en U te doen zien, dat het Uwe leer aan die vastheid ontbreekt, die de onze bezit. Hoe het pleit ook moge uitvallen, ieder die ware bevordering van 's menschen welzijn bedoelt, en het oude niet versmaadt omdat het oud, het nieuwe niet aankleeft omdat het nieuw is, maar alleen der waarheid getrouw, alle dingen onderzoekt en alleen het goede behoudt, zal U dank weten, dat Gij de schaats hebt opgehangen, mij, dat ik dezelve heb afgenomen. —

In de maand November van het vorig jaar waren mijne aanmerkingen voor de drukpers gereed, toen ik vernam, dat Gij andermaal de pen voor de *Ho-*

möopathie hadt opgevat. Ik hield ze dus terug, tot dat Uwe waarnemingen (ik meende trouwens, dat hierin Uw geschrijf zoude bestaan) het licht zouden zien. Deze zien dan nu het licht, doch maken slechts een gedeelte van het geheel uit. Het spijt mij, dat Gij niet bloot eigen werk geleverd, maar een werk van Dr. CASPARI vertaald hebt, getiteld: *waarheid en voortreffelijkheid der Homöopathische Geneesleer.* Hoe zijt Gij er toch toe gekomen, zulk een prulschrift in een Nederduitsch gewaad te steken? Uw oogmerk is om de *Homöopathie* aan de Nederlandsche geneesheeren en het Nederduitsch publiek van derzelver gunstigste zijde bekend te maken. Maar zult Gij dit kunnen bereiken door hen bekend te maken met eenen schrijver, die geen enkel gegrond argument voor zijne leer bijbrengt, en die de oudere leer met straattaal bestrijdt, neen niet bestrijdt, maar met razen, tieren en schelden aanvalt. Ik bid U, geef deze vertaling eens ter lezing aan den heer M., van wien Gij op pag. 123 gewag maakt, en ik houd mij verzekerd dat hij U ze weder zal ter hand stellen met de woorden, *non tali auxilio, non defensoribus istis, neen, eene leer die zulke magtspreuken bezigt, in zulke vischwijven-taal wordt voorgedragen, kan niet waar zijn, moet volstrekt leugen-leer zijn.* — Dan ter zake.

HOOGEZAND, Mei, 1835.

Ik heb de eer mij met hoogachting te noemen,

UEd. Dienaar en Vriend:

B. EEKMA, *M. D.*

P. S. Zoo schreef ik in Mei l.l. Ik zond den aan UEd. gerigten brief aan den heer H. V. HUIZINGH, die op zich genomen had mijne aanmerkingen uit te geven. Na denzelven bijna vijf weken gehouden te hebben, zond hij mij ze terug met het volgend briefje.

WINSCHOTEN den 1 Junij 1835.

WEL EDEL HEER!

Ik ben zoo vrij, U de gezonden Copij weer terug te zenden, en moet bedanken om dit stuk in druk uit te geven, uit hoofde daar te veel personeels van den heer SCHÖNFELD in voorkomt, die heer geniet hier ter plaats en omliggende te veel achting, om de hand te leenen, van hem door de drukpers zoodanig ten toon te stellen.

Waarna blijve onder groete.

Uw Dw. Dienaar:
H. V. HUIZINGH.

Deze handelwijze van den heer HUIZINGH verwonderde mij ten hoogste, niet, omdat hij meende dat er in dezen brief te veel personeels was; want het is van eenen uitgever van boeken niet te verwachten, veel minder te vergen, dat hij onderscheid weet te maken tusschen zaken en personen; maar omdat hij niet geaarzeld heeft, de hand te leenen om den heer SMITH, die bij allen die hem kennen ook veel achting geniet, zoo jammerlijk door U te hebben doen ten

toon stellen, en dat naar mijn oordeel zeer ten onregte, ja zonder dat Gij de noodige bewijzen bijbrengt, terwijl ik alles, wat ik aangevoerd heb, met bewijzen heb gestaafd. Misschien zullen ook anderen, uit gebrek aan doorzigt, mijn geschrijf aan UEd. en over uwe leer uit hetzelfde oogpunt beschouwen, waaruit de heer HUIZINGH het beschouwd heeft. Voor de zoodanigen diene het volgende: Ik heb voor U steeds groote achting gekoesterd, menig genoegelijk uur in vriendschappelijk verkeer met U doorgebragt, heb U steeds beschouwd als tot dat groot getal Doctoren behoorende, waaronder ook ik mij zelven tel, die eene gewone dagelijksche kunde bezitten, en die daarbij door Uwe uitgebreide practijk veel ervaring hebt kunnen opdoen; dan dit neemt niet weg, dat ik U als eenen van het regte pad afgedwaalden broeder beschouw en ik het ten hoogste betreur, dat een man van Uwe jaren, van Uwe geestvermogens zich door de sophisterijen van eenen HAHNEMANN om den tuin heeft laten leiden. Vooral keur ik ten sterkste af den toon en de wijze waarop Gij H's stelsel verdedigt, en de onheusche manier waarop Gij tegen het *Rationeel Empirismus* te velde zijt getrokken, en daarin denzelfden weg zijt ingeslagen, dien de beruchte Notaris van *Naaldwijk* bewandeld heeft, toen hij van Godsdienst-leer veranderde. Ook zal ieder, die weet wat *humaniteit* is, U ten sterkste veroordeelen over de wijze waarop Gij Dr. SMITH aangevallen hebt, en alleen daarin verontschuldiging voor U zoeken en misschien vinden, dat het moeijelijk was eene slechte zaak met edeler wapens te verdedigen. — Eenmaal opgetreden zijnde ter verdediging van het-

geen *Ik* meen waarheid te zijn, en ter weerlegging van hetgeen *Gij* voor waarheid houdt, kon het niet anders, of, zoo dikwijls Ik Uwe stellingen weerlegde, Gij als verdediger dier stellingen mede in het spel moest komen. Ik weet het wel, de wijze waarop ik *mijne* waarheid verdedig en de *Uwe* weerlegd heb, is hier en daar wat krachtig (dit noemt men in de tegenwoordige verfijnde kunst-wereld *scherp*); dan, vordert het belangrijke van het onderwerp zulks niet? Vordert de wijze waarop wij worden aangevallen zulks niet? Vordert dit niet de liefde die wij onzen naasten verschuldigd zijn? Wie zou aarzelen eenen drenkeling, uit vrees van hem zeer te zullen doen, met den haak naar boven te trekken en hem hierdoor te redden? Men bedenke dat ik HAHNEMANN op duchtige gronden, die men nader zal opgegeven vinden, deels voor eenen bedrogene, maar nog meer voor eenen bedrieger houd, en dat ik in vollen nadruk op hem toepas 't geen JOHANNES ASTRUC van AUREOLUS PHILIPPUS THEOPHRASTUS PARACELSUS BOMBAST ab HOHENHEIM zegt: »Necdum proinde satis liquet deceptusne an deceptor »habendus sit; id tantum mirum est insulsis et »anilibus hujuscemodi fabellis Medicos, nec numero »paucos, nec gradu infimos, ita dementari aliquam»diu potuisse, ut ipsos non puduerit in PARACELSI »verba jurare, tanquam Magistri certissimi et ab »omni errore tuti:" en men zal het zeer natuurlijk vinden, dat ik H's bedriegerijen met al die kleuren afgeteekend heb, die het goochelspel van kwakzalvers en marktschreeuwers verdient.

De vertraging die het in het licht komen der volgende aanmerkingen, door de handelwijze van den

heer HUIZINGH en andere omstandigheden geleden heeft, heeft aan de goede zaak geen nadeel toegebragt; ik heb trouwens daardoor gelegenheid gehad mijn geschrijf nog eens rijpelijk te wikken en te wegen; ik heb het genoegen gehad, dat een man van talenten mijn *manuscript* gelezen en het der drukpers niet onwaardig heeft gekeurd. — Sedert eenigen tijd is de *Homöopathie* het gesprek des dags; reeds wordt de eene lapdoos voor, de andere na uit *Duitschland* ontboden; eenige Doctoren hebben zich tot een *homöopathisch* gezelschap te *Groningen* vereenigd; hierdoor is mij het voorregt te beurt gevallen van vrijer en onbewimpelder mijn oordeel te hebben kunnen zeggen, daar niemand nu wel op de gedachte zal komen, dat ik de zaak personeel behandeld heb. Ik schrijf over zaken, niet over personen; doch hoe méer kunde de personen bezitten, die eene valsche zaak voorstaan, hoe ernstiger zij moeten worden te regt gewezen.

B. EEKMA.

HOOFDSTUK I.

DE RATIONEEL EMPIRISCHE GENEESWIJZE IN DE GENEESKUNDE OPENGELEGD.

§ 1.

Gelijk alles wat er bestaat eene zekere oorzaak heeft waardoor het bestaat, zoo moet ook dat, 't welk in bewerktuigde wezens *leven* genoemd wordt, eene oorzaak hebben. Deze oorzaak noemen wij *levenskracht*, welker wezen wij niet kennen, maar waarvan wij alleen 't uitwerksel, het *leven*, gewaar worden. Doch het is niet genoeg dat deze kracht er is; zal er *leven* zijn, dan moet er een prikkel wezen, die deze kracht in beweging brengt, doet werken. Om dus die verschijnsels daar te stellen, welke wij *leven* noemen, worden twee vereischten gevorderd; vooreerst dat de organen, de werktuigen van het ligchaam zoo gesteld zijn, dat dezelve vatbaar zijn om door eenen prikkel aangedaan te kunnen worden, en ten anderen dat een prikkel de le-

venskracht in werking brenge. In doode en onbewerktuigde ligchamen werkt geen prikkel, omdat de kracht welke de verschijnsels des levens of liever het *leven* bewerkt, de *levenskracht* er niet is; bij den *schijn-dood* daarentegen ziet men geen *leven*, omdat de prikkel, die de levenskracht moet doen werken, op dat oogenblik niet groot, niet sterk genoeg is, om deze in beweging te brengen, of met andere woorden, *terug* of *tegen te werken*, te *reageren*. Wanneer men bij een wezenlijk dood ligchaam prikkels van allerlei aard aanwendt, blijft het evenwel in denzelfden toestand, men kan geene verschijnsels van *leven* daarstellen, maar het gaat weldra in verrotting over. Bij eenen *schijndoode* daarentegen kan men door prikkelende middelen de sluimerende levenskracht opwekken, waardoor dezelve uit den staat van schijndood in het leven wordt teruggeroepen, zoodat hier ook geene verrotting kan plaats vinden, en deze dus ook het eenigst zeker teeken van den dood is. Zonder levenskracht dus geen *leven*; zonder *prikkel* geen leven. Door *prikkel* wordt niet alleen noch zoo zeer verstaan eene werking van buiten op het ligchaam, als wel die stoffen die in een levend ligchaam de verschillende deelen in beweging brengen of houden. Zoo is het bloed een prikkel voor het hart; wordt dit bloed spoedig in eene al te groote hoeveelheid afgetapt, dan houdt de werking van het hart op. Hierop is gegrond de *transfusie* of die kunst, waardoor men het bloed uit de vaten van den eenen in die van eenen ander overtapt, om zoo doende het door bloedverlies bijna stilstaande hart tot werking op te wekken.

§ 2.

De toestand van al wat leeft, is tweederlei. Men is of *gezond* of *ziek*. — *Gezond* is men wanneer de organen, de werktuigen goed gebouwd, goed gemengd zijn; de levenskracht, de oorzaak van het leven noch te groot, noch te klein is, noch te sterk, noch te zwak werkt; de prikkels, die op de organen werken, in behoorlijke sterkte werken, en geen vreemde prikkels het evenwigt verbreken. — Wanneer dit een en ander plaats heeft, dan gaan alle verrigtingen gemakkelijk en geschieden zonder moeite; men eet goed, men verteert goed, men slaapt goed; bij het ontwaken gevoelt men zich verkwikt en versterkt; kortom, men gevoelt als het ware niet dat men een ligchaam heeft. Deze gezondheid, welke men *absolute* gezondheid noemt, vindt men zelden, dewijl naar die bepaling een kreupele, gebogchelde niet gezond zou zijn, en de minste hoest een verschijnsel van *niet gezond zijn* zou zijn. Hetgeen wij gezondheid noemen is *relative* gezondheid, dat is, alles is wel niet zoo als het moet zijn, maar de afwijking is te gering, dan dat dezelve ons zou aandoen of hinderen.

Ziekte is het tegenovergestelde van *gezondheid*; *ziek* is men, wanneer de verrigtingen met moeite geschieden, zoodat dezelve van de gewone wijze van werken afwijken, en men een onaangenaam, pijnlijk gevoel gewaar wordt. Dit nu heeft plaats, wanneer er gebreken in den bouw en in de menging der organen zijn; wanneer de levenskracht te sterk of te zwakt werkt; de gewone tot het leven noodzake-

lijke prikkels te zwak of te sterk zijn, of dat vreemde, tegennatuurlijke prikkels het ligchaam aandoen.

§ 3.

Even gelijk er geen *leven* is zonder *reactie*, *tegen-* of *terugwerking*, even zoo min is er *ziekte* denkbaar zonder deze *reactie*, daar ziekte uit niets anders bestaat dan uit *de werking der oorzaak en de tegenwerking der krachten en organen.* Laten wij dit een en ander door voorbeelden wat duidelijker maken. Eene speld gestoken in een dood ligchaam maakt een gaatje, 't welk aanwezig blijft; in een levend ligchaam daarentegen ontstaat *tegenwerking*, *reactie*, *ontsteking* doet er zich op, waarop ettering volgt. — Een stofje in het oog geraakt prikkelt de traan-klieren, waarop dadelijk een vloed van tranen geboren wordt. — Eene Spaansche vlieg werkt op een dood ligchaam in het geheel niet; op een levend ligchaam verwekt dezelve ontsteking; van daar dat het in ziekten zulk een ongunstig, ja doodelijk teeken is, wanneer eene Spaansche vlieg geene blaar, noch ontsteking verwekt. — Bij sommige kinderen doet de koepok-stof geene werking, de huid werkt niet terug; in zoodanig geval legt men na de vaccinatie eene Spaansche vlieg op de huid, waardoor de huid in beweging wordt gebragt, reageert, waarna de pokken ten voorschijn komen. — Aan deze eigenschap van *tegen te werken*, te *reageren*, moet men het toeschrijven, dat men zoo aan vergiften kan gewennen, dat men er eindelijk geene nadeelige gevolgen van gewaar wordt. Neem alle dagen eene

zekere hoeveelheid *opium;* eindelijk wordt het ligchaam aan dezen vreemden prikkel zoo gewoon, dat men er niet door wordt aangedaan, dat is, dat het ligchaam niet reageert. — Hieraan moet men ook het tusschenpoozende van sommige ziekten toeschrijven; de oorzaak is wel steeds aanwezig, maar op sommige tijden heeft er geene reactie plaats. — Ieder oogenblik wazemt er eene onzigtbare stof uit onze huid, welke uitwazeming eene volstrekte vereischte voor onze gezondheid is; wanneer, door zich aan verkouding bloot te stellen, deze stof niet uitgewazemd wordt, werkt zij als een tegennatuurlijke prikkel op verschillende organen, waardoor verschillende ziekten ontstaan, al naar het deel 't welk aangedaan wordt, 't welk reageert; want reageert er geen deel, dan ontstaat er ook geene ziekte; van daar dat van verscheidene personen, welke zich aan eene en dezelfde togt-lucht blootstellen, deze eene oog-ontsteking krijgt, gene door eene pleuris wordt aangetast, terwijl een derde van allen ongemak vrij blijft.

§ 4.

Kan er geene ziekte ontstaan zonder dat het ligchaam, of de op het ligchaam werkende levenskracht *terug werke*, evenmin kan eene ziekte genezen worden, zonder deze *reactie*, zoodat *ziekte*, gelijk wij reeds hebben aangemerkt, niets anders is dan *een strijd tusschen de oorzaak en de tegenkanting, die het ligchaam biedt.* Door deze eigenschap is de Natuur alleen in staat ziekten te genezen, zonder hulp der kunst; zoodra men eenen splinter in de

huid krijgt, wordt deze geprikkeld; er ontstaat ontsteking, vervolgens verettering, en door op deze wijze te reageren ontdoet zij zich van het vreemde ligchaam. — Een vreemd ligchaam, dat in het oog komt, prikkelt de traan-klieren; hierdoor ontstaat een tranen-vloed, die het vreemde ligchaam wegspoelt. — Een vreemd ligchaam, 't welk, in plaats van door den slokdarm naar de maag te gaan, in de lucht-pijp geraakt, of zoo als men dit noemt, in de verkeerde keel komt, wordt dadelijk door hoesten uit de lucht-pijp geworpen. — Een middel, 't welk voor de maag ongeschikt is, bij voorb.: de *Braak-wortel*, het *Rattenkruid* wordt door de maag met geweld naar boven gedreven. — Zoodra wordt de stof die wij iedere seconde door de huid uitwazemen, niet, door zich aan verkouding bloot te stellen, naar binnen gedreven, of spoedig werkt het ligchaam tegen, om zich van deze nu vóor hetzelve heterogene stof te ontdoen, waardoor bij sterke personen dikwijls eene hevige koorts ontstaat. — Twee menschen stellen zich aan eene besmettelijke ziekte bloot; de een wordt besmet, de ander niet. Dezelfde prikkel werkt op beiden, doch bij den laatsten reageert het ligchaam niet, en dus volgt er geene ziekte; bij den eersten volgt reactie, het ligchaam tracht door vermeerderde werking, door koorts of zweet, van den vreemden prikkel zich te ontdoen. — Zoo kan bij eene ontstekingziekte door eene hevige reactie eene neusbloeding ontsaan, waardoor de ziekte genezen wordt.

Zie daar voorbeelden genoeg om aan te toonen, dat om eene ziekte te genezen, er *reactie* moet zijn,

en dat deze *reactie* tegen de oorzaak, die op het ligchaam werkt, op zich zelve in staat is ziekten te genezen, zonder hulp der kunst.

§ 5.

Hoezeer de Natuur in vele gevallen alleen in staat is ziekten te genezen, zou het toch onvoorzigtig en gevaarlijk zijn, haar altijd dit werk alleen toe te vertrouwen, omdat de *reactie* te sterk en te zwak kan zijn; omdat de weg, dien de Natuur ter genezing inslaat, dikwijls met gevaar vergezeld gaat (men denke aan de bloedspuwing bij eene pleuris) en moet dus de kunst te hulp worden geroepen. De *Rationele Empiricus* zal dus in vele gevallen slechts stille en lijdelijke aanschouwer der Natuur wezen, en niet eerder behulpzaam trachten te zijn, voor dat zij in hare weldadige pogingen te kort schiet, of wanneer hare pogingen van gevaarlijke omstandigheden omgeven zijn, en de Kunst langs korter en gemakkelijker wegen dat kan bereiken, waartoe de Natuur langeren weg van nooden heeft. — Dan, op welke wijze zal hij de Natuur te hulp komen, hoe zal hij zijne kunst aanwenden? Zal hij handelen naar een bepaald systeem? Zal hij met BROWN alleen opwekkende of verzwakkende middelen geven, naar den naam dien hij aan de ziekte geeft? Zal hij met BROUSSAIS in alle ziekten verzachtende middelen voorschrijven, en overal bloedzuigers appliceren? Of zal hij met verwaarloozing en verachting van zoo vele mannen, die van HIPPOCRATES tot op onze tijden geleefd, gebloeid, geschitterd hebben, zich in de armen werpen van

HAHNEMANN en dien volgen, omdat deze beweert, dat de SYDENHAM'S, BOERHAAVE'S, HOFFMANN'S blind zijn geweest, en hij alleen ziende is. Niets van dit alles; hij zal nagaan, hoe de Natuur zelve ziekten geneest; hij zal naauwkeurig nasporen, welke middelen en wegen de Natuur zelve bezigt en gaat, om ziekte in gezondheid te veranderen.

§ 5.

Het woord *Natuur* wordt in onderscheidene en verschillende beteekenissen gebezigd; hier verstaan wij er door: die kracht, welke de bewerktuigde wezens bezitten, *zich zelve in stand te kunnen houden, dat van zich te kunnen verwijderen, 't welk nadeelig op hunne instandhouding werkt, en het gebroken evenwigt te kunnen herstellen.* — Op deze kracht is de geheele Geneeskunde gegrond. Er is geene ziekte bijna, die niet door deze kracht hersteld is. Duizenden van menschen worden dagelijks genezen zonder geneesheer. Hoe menigmaal vordert eene ziekte niets onder de naauwkeurigste behandeling, terwijl dikwijls een toeval, dat is de Natuur, eene verandering ten goede bewerkt. Hoe vele stelsels zijn er niet in de Geneeskunde verschenen? Onder de tegenstrijdigste sijsteems zijn millioenen zieken genezen; zoo wel BROWN de *Opwekker* en *Verzwakker*, als BROUSSAIS de *Bloed-aftapper*; zoo wel HAHNEMANN de *Verdunner*, als RAU de *Maag-* en *Darmontlaster*, hebben duizenden naar hun stelsel behandelde lijders hersteld. Door deze kracht geschieden alle wonder-curen, waarmede

kwakzalvers en beunhazen te koop loopen. Deze kracht is het, waarop piskijkers, zoo wel gepromoveerde als ongepromoveerde, steeds trekken. Zonder deze kracht zou het volk weldra ophouden geloof te slaan aan eenen LAMMERT MULDER van *Muntendam;* aan eenen JOSEPH BULLE, anders genaamd *den Kuiper van Zuidlaarderveen.* Deze kracht bedekt de menigvuldige gebreken en mispassen van onkundige geneesheeren. Hoezeer de *Homöopathen* aan deze kracht, om ligt te gissen redenen, geen regt laten wedervaren, is zij het evenwel, die hunne geneeswijze tot stut en steunpilaar verstrekt. Geen geneesheer kan wonderen doen, hij moge zich *Homöopaath* of *Allöpaath*, *Natuur-philosooph* of *Empirist* noemen; alleen de kracht, die de Almagtige den bewerktuigden ligchamen heeft ingeschapen, *zich zelven in stand te kunnen houden, en al het nadeelige van zich te kunnen verwijderen*, doet wonderen, en die geneesheer zal steeds het gelukkigst practiseren, welke deze kracht 't meest in eere houdt, en aan dat stelsel zal men den voorrang moeten geven, 't welk steeds deszelfs aanhangers naar de werking der Natuur verwijst; dat den geneesheer beschouwt als dienaar en niet als meester der Natuur. De geneesheer moet dus hare wegen, hare gangen naauwkeurig en oplettend nasporen.

§ 6.

Maar, vraagt men, indien de kracht der Natuur zoo groot is, zou het dan niet 't best zijn, geheel geen' geneesheer te gebruiken en steeds alle zieken

aan de goede Natuur over te laten. Hoe veel de Natuur ook vermag, heeft zij vooral in de hedendaagsche wereld, nu men meest leeft, vooral in de volkrijke steden, om te eten, te drinken en vrolijk te zijn, de hulp der kunst noodig. Hoezeer de Natuur in vele gevallen zich alleen kan helpen en dikwijls helpt, zal zij dit evenwel spoediger kunnen doen en ook beter, wanneer zij door de kunst geleid wordt. Zoo zal iemand die een been breekt wel van zelven door de Natuur kunnen herstellen, maar zal het been altijd meer of min wanstaltig worden; door de gebroken einden in derzelver natuurlijke rigting en ligging te plaatsen en eenigen tijd te houden, zal het been volkomen hersteld worden. — Een *ettergezwel* opent de Natuur van zelve, doch door op zijn' tijd het mes te gebruiken, kan men vele ongemakken voorkomen, die met *het openen door de Natuur* vergezeld gaan. — Een' *splinter* kan de Natuur door hare kracht wel verwijderen, maar heeft hier langer' weg onder verdrietelijke omstandigheden toe noodig, dan de kunst, die denzelven eenvoudig uit het vleesch trekt. — *Breuken*, eigenlijk *uitzakkingen*, of nog liever *doorzakkingen*, geneest de Natuur dagelijks bij duizenden van kinders; dan door eene kleine mechanische drukking kan de kunst dezelve zekerder genezen. — Eene *beroerte* geneest de Natuur meermalen door eene *neusbloeding*; gemakkelijker doet de kunst dit door gepaste in tijds aangewende aderlatingen, waardoor zij de ziekte kan voorkomen. — Vele *bloedspuwingen* zijn het gevolg van de pogingen die de Natuur aanwendt om de ontstokene longen te genezen,

door ze van het in dezelve opgehoopte bloed te ontlasten; dan deze pogingen gaan met gevaar vergezeld, zoodat de kunst hier hetzelfde kan bereiken, zonder het minste gevaar, door *aderlatingen* en *verzachtende* middelen. — Zie daar, dunkt mij duidelijk het gebied der Natuur en der Kunst aangewezen. Zien wij nu hoe de Natuur ziekten geneest, om daaruit te besluiten, *hoe* de Kunst ziekten in gezondheid moet veranderen.

§ 7.

De eerste weg dien de Natuur hiertoe inslaat is: *zich zoo spoedig mogelijk van de oorzaak, die het ligchaam ziekelijk aandoet, te ontslaan*, en heeft er dus hier dezelfde wet plaats, welke overal heerscht, dat, *indien in tijds de oorzaak wordt weggenomen, de uitwerking door die oorzaak daargesteld, ophoudt;* — wat oorzaak is, weet ieder. Door oorzaak verstaat men alles wat eene verandering te weeg brengt, en hier bepaaldelijk eene nadeelige verandering. — De oorzaken der ziekten kan men verdeelen in *afgelegene* en *naaste* oorzaken. De eerste zijn de zoodanige, die, zonder andere bijkomende omstandigheden, nog niet in staat zijn ziekten te veroorzaken, en die aanwezig kunnen zijn, zonder dat er daarom ziekte is. — Iemand valt op de neus; er ontstaat bloeding, hier is de val *afgelegene* oorzaak, daar men kan vallen zonder te bloeden, en bloeden, zonder te vallen. — Bij eene hoest is het *vatten van koude* de *afgelegene* oorzaak, omdat men kan *hoesten* zonder *koude* te *hebben gevat* en omdat op deze oor-

zaak niet altijd *hoest* ontstaat. — De *naaste* oorzaak is die *ziekelijke verandering die door de afgelegene oorzaak ontstaat, en waaruit alle ziekte-verschijnsels ontspruiten.* Zoo is bij het *bloeden* uit de neus na eenen val, de *val* de *afgelegene* oorzaak, het *van een scheuren der bloedvaten* de *naaste* oorzaak, daar de bloeding hieruit ontstaat en met de genezing der bloedvaten de bloeding ophoudt. — De ziekelijke verandering die door de *smetstof* veroorzaakt is, is de *naaste* oorzaak bij besmettelijke ziekten. — De *ophooping van bloed* in de longen of de verandering die door de *materies perspirabilis retenta* in de longen ontstaan is, is de *naaste* oorzaak, terwijl deze *materies perspirabilis afgelegene* oorzaak is. — De *naaste* oorzaak is dus de *eigenlijke ziekte;* 't geen men in het dagelijksche leven *ziekte* noemt, is *verschijnsel*, *symptoom*, het *product* van de *naaste* oorzaak, dat is, van de ziekte. — Zoo zegt men: hij laboreert aan eene *bloedspuwing*, terwijl deze eigenlijk geen *ziekte* is, maar *verschijnsel*, *product* van de verandering die in de longen plaats vindt. Hij heeft de *koorts*, zegt men: *koorts* is het *product* van eene ziekelijke verandering, en dus eigenlijk geen *ziekte.* Eveneens zijn de *kinderpokken* geen *ziekte*, maar het *verschijnsel*, *product* van eene door eene zekere smetstof veroorzaakte verandering in het ligchaam. — De *waterzucht* is geen *ziekte*, maar het *symptoom* van eenen ziekelijken toestand van eenig deel of van het verbroken evenwigt tusschen onderscheiden vaten. —

Boven hebben wij reeds aangemerkt dat ook in de Geneeskunde die wet geldt, dat *indien in tijds* de

oorzaak wordt weggenomen, de uitwerking door die oorzaak daargesteld ophoudt; het is dus van het hoogste belang, dat men de *afgelegene* oorzaak of voorkomt, of zoodra mogelijk wegneemt, voordat zij eene ziekelijke verandering bewerkt heeft. Op deze wet rust de geheele *Prophylaxis*, dat is: *die leer, die ons aanwijst, hoe men ziekten kan voorkomen.* Het is immers zeker, indien men zorgt dat men niet op den neus valt, men ook niet kan bloeden ten gevolge van zoodanigen val. — Door zich aan geene *smetstof* bloot te stellen, loopt men ook geen gevaar besmet te zullen worden, en indien men bij het innemen van vergiften, dadelijk de geschikte *antidota* geeft, voordat zij eene ziekelijke verandering hebben daargesteld, kan men de toevallen van vergiftiging voorkomen. — Eene *beroerte* van volbloedigheid wordt somtijds voorgekomen en genezen door eene *neusbloeding*, waardoor het in de hersenen opgehoopte bloed ontlast wordt. Dezen wenk der Natuur maakt de geneesheer zich ten nutte, en doet in tijds eene aderlating. Even zoo handelt hij bij eene ware *borst-* en *hersen-ontsteking*, waardoor hij de aangedane deelen van het in dezelve opgehoopte bloed, en dus van de afgelegene oorzaak bevrijdt, en tevens de *actie* van het vaat-gestel vermindert, waardoor hij dus voorkomt dat de aangedane deelen met zulk eene groote menigte bloed op nieuw worden opgevuld. — Wanneer men door deze of gene smetstof is aangedaan geworden, zoekt de Natuur zich hiervan te ontdoen, 't geen haar dikwijls gelukt, wanneer hij, die besmet is geworden, door beweging of anderzins de uitwazeming bevor-

dert, waardoor de reeds opgenomene, maar nog niet geabsorbeerde stof verdreven wordt. Met deze theorie komt geheel en al de ervaring overeen, die ons leert, dat wanneer men aan de besmetting eener kwaadaardige ziekte is blootgesteld geweest, en men reeds de beginsels van de werking dezer smetstof bij zich zelven bespeurt, men niets beter kan doen, dan zich te bed te begeven en een braakmiddel te gebruiken, waardoor het ligchaam hevig geschud, de huidvaten geopend en de smetstof aldus uitgedreven en krachteloos gemaakt wordt. Dis is ook de reden, waarom vreesachtige menschen veel spoediger door eene besmettelijke ziekte worden aangetast dan anderen. Is de smetstof toch eenmaal opgenomen, dan heeft dezelve geene gelegenheid weder uit het ligchaam gedreven te worden, terwijl de huid door hunne gedurige vrees en angst krampachtig gesloten blijft.

In de eerste plaats moet dan de geneesheer trachten de *afgelegene* oorzaak weg te nemen; want is deze weggenomen voordat zij eene ziekelijke verandering in het ligchaam bewerkt heeft, dan ontstaat er geene ziekte of is dadelijk genezen.

§ 8.

Niet altijd evenwel kan men de afgelegene oorzaak wegnemen: vooreerst, omdat men dezelve niet kent; ten anderen, omdat dezelve niet meer weg te nemen is, en er reeds eene verandering in het ligchaam plaats grijpt, die met het wegnemen der afgelegene oorzaak niet meer verdwijnt; waarbij nog

valt op te merken, dat het wegnemen der afgelegene oorzaak somtijds met gevaar gepaard gaat. In deze gevallen moet men de plaats vindende ziekelijke verandering, dat is de naaste oorzaak of de eigenlijke ziekte, herstellen. Een *splinter*, die eenigen tijd in de huid of in het vleesch zit, verwekt *roodheid*, *hitte*, *pijn*, *ontsteking*, en heeft er dus eene ziekelijke verandering plaats die hersteld moet worden, daar men de afgelegene oorzaak, den *splinter*, niet meer direct kan wegnemen. Even zoo is het gelegen met eene *graat* die eenigen tijd in de keel heeft gezeten; het komt er nu niet zoo zeer meer op aan, deze *graat* te verwijderen, 't welk meesttijds onmogelijk is, als wel om den ziekelijken toestand door dezelve bewerkt te verbeteren. — Bij eene *diarrhoea* worden de ingewanden van hun natuurlijk slijm ontdaan, en moet het dus de eerste zorg des geneesheers zijn dit *natuurlijk* slijm door *kunst*-slijm te doen vervangen, 't welk hij doet door *saleb* en andere soortgelijke middelen. — De *geelzucht* is het *product* eener ziekte tegen 't welk ieder raad weet, ten minste geeft, doch alleen door den rationelen geneesheer kan genezen worden, omdat deze alleen de *geelzucht* beschouwt als het *effect* van eene ziekelijke verandering, die eerst moet verbeterd worden, voordat de geelzucht, het product dier verandering, kan verdwijnen. Eene *geelzucht* toch, die het gevolg van een bloot *refrigerium* en van eenen krampachtigen aard is, vordert eene geheel andere behandeling als die, welke het uitwerksel is van eene verharding van de lever. — Er zijn weinig landen waar men meer aan de *longtering* sukkelt en sterft dan in ons land. Het

afwisselend, ongestadig weer, daar men op een' en denzelfden dag dikwijls de hitte van *Java* en de koude van *IJsland* heeft, vereenigd met de belagchelijke gewoonte, vooral onzer vrouwen van de groote wereld, in hare kleeding de Franschen, die onder een veel gematigder en bestendiger climaat wonen, na te apen, is oorzaak dat velen hier te lande door eene ontsteking der longen worden aangetast, die, verzuimd of verkeerd behandeld wordende, al spoedig in eene longtering ontaardt, die jaarlijks honderden in ons land in den bloei des levens weggerukt, welk getal van honderden tot dat van duizenden zal aangroeijen, indien de *homöopatische* geneeswijze in ons land veld mogte winnen. Bij warm weder en zwaren arbeid zijn de huidvaten open, waardoor de *uitwazemings-stof* in grooter menigte naar buiten gedreven wordt dan gewoonlijk, welke men dan *zweet* noemt, waardoor het bloed vaster en taaijer wordt. Stelt men zich nu eensklaps onvoorzigtig aan koude bloot, dan sluiten zich de huidvaten, de reeds van het bloed afgezonderde en afgescheidene *materies perspirabilis* blijft in het ligchaam en prikkelt nu als eene vreemde, niet tot het ligchaam behoorende stof, het vaatgestel, zet hetzelve tot werkzaamheid aan om, indien mogelijk, door meerdere aandrift het ligchaam nog van die schadelijke stof te bevrijden, 't welk dikwijls bij slappe, fletse, min vaak bij vaste, bloedrijke gestellen gelukt, door overvloedig zweet te verwekken; vandaar dat het getal zieken in evenredigheid van het getal, die zich aan het vatten van koude blootstellen, zoo gering is; een nieuw bewijs van de groote geneeskrachten der Natuur. Doch

meermalen gelukt het niet; het bloed wordt met geweld door het ligchaam gejaagd, kan zoo spoedig niet als het wordt voortgedreven, vooral ook omdat het door het voorheen zoo sterke zweeten, van deszelfs waterige deelen beroofd is, de longen doortrekken, die zich dan niet spoedig genoeg van het opgehoopte bloed kunnen ontlasten, waardoor het bloed al meer en meer in dezelve wordt opgehoopt; hierdoor ontstaat *moeijelijke ademhaling*, *benaauwdheid*, *hitte*, *hoest*, *pijn*, *ongemakkelijke*, *moeijelijke ligging*, *een versnelde*, *harde*, dat is: *weerstand biedende pols*, *drooge*, *roode tong*, *hoog gekleurde urine*, en, indien deze toevallen niet worden weggenomen, *bloedspuwing* en *verettering*. Deze beide laatste toevallen, hoezeer het gevolg van de weldadige pogingen der Natuur, zijn zeer gevaarlijk en moet men voorkomen, 't geen alleen hij kan, die, uitgerust met de noodige *pathologische* kennis, zich het wezen der ziekte voor den geest brengt. — De afgelegene oorzaak, de *materies perspirabilis retenta* is niet meer te verwijderen; wij moeten dus, in de eerste plaats, de met bloed opgehoopte en ontstokene longen van het overtollig bloed ontlasten; ten anderen zorgen dat zij, eenmaal hiervan ontlast zijnde, niet weder met overtollig bloed overladen worden, wanneer alle toevallen zullen verdwijnen. Het hoofdmiddel is hier de ontlasting van bloed door de aderlating. Deze bevrijdt de longen van het overtollige bloed, waardoor de omloop door dezelve vrijer en gemakkelijker, 't gevaar voor scheuring der bloedvaten weggenomen, en de verettering, dat is de longtering, voorgekomen wordt; daarenboven matigt de aderlating de

al te hevige werking van het vaatgestel, waardoor de aandrang van het bloed naar de longen minder sterk en de huid ontspannen wordt, waarop veelal een verligtend zweet volgt. Bij eene ontsteking-ziekte is het bloed taai, vast, ineengedrongen, beroofd van een groot gedeelte van waterige deelen. Een hulpmiddel bij de aderlating vindt men in verdunnende dranken, die het bloed minder consistent maken, en daardoor een goed zweet voorbereiden, den scherpen prikkel wegnemen en dus de oorzaak, die het vaatgestel prikkelt, doet verdwijnen. — Dit zij genoeg om den niet-geneeskundige te overtuigen, dat men de ziekelijke verandering moet verbeteren, zal men eene duurzame gezondheid daarstellen, en dat de *Homöopathen* zeer slecht handelen, wanneer zij in ware ontstekingen de aderlatingen als de pest beschouwen, daar er geen middel is, 't welk dezelve kan vervangen.

§ 9.

Hij, die door de boven aangevoerde bewijzen nog niet mogt overtuigd zijn, dat, wil men eene duurzame gezondheid daarstellen, het niet voldoende is de symptomen, dat is de producten van de ziekelijke verandering, weg te nemen, 't geen ook in de meeste gevallen ondoenlijk is, zonder deze laatste te verbeteren; maar dat men deze ziekelijke verandering zelve in gezondheid moet veranderen, lette op, en ga na hoe de *heelmeester*, de *chirurgijn* handelt, en hij zal bevinden dat deze overal en altijd de ziekelijke verandering verbetert en dan de gene-

zing aan de Natuur overlaat, slechts zorgende dat de hinderpalen die de genezing vertragen, uit den weg worden geruimd. Deze beschouwing zal tevens een ruim veld openen voor de bevestiging der waarheid, dat de geneeskrachten der Natuur zoo onbegrijpelijk groot zijn, en dat de *Homöopathen* tegen beter weten aan, alleen om de kleinheid hunner giften te verdedigen en hunne curen aan hun stelsel alleen, en niet aan de goedgunstige Natuur te kunnen toeschrijven, aan deze heilzame pogingen der Natuur weinig of geene waarde hechten.

Een ontwricht lid herstelt hij in deszelfs plaats. Een gebroken been vereenigt hij, en de Natuur, de Natuur alleen geneest hetzelve; vandaar dat gebroken beenderen bij kinderen, wanneer de herstellingskracht 't grootst is, zoo veel spoediger genezen dan bij ouderen van jaren. — *Ettergezwellen* opent hij, en de Natuur geneest dezelve door haren eigendommelijken balsem, den *etter*, welken balsem de heelmeester in zijne *zalven* nabootst; vandaar dat men, indien de etter goed is, niet wel handelt, de wonden al te veel van dezen balsem te zuiveren; vandaar dat opene wonden, vooral aan de beenen, die jaren lang weerstand hebben geboden aan de oplettende zorg van kundige heelmeesters, nu en dan genezen worden door een eenvoudig middel, 't welk slechts de aanwezige hinderpalen wegneemt, terwijl het de Natuur is, die de genezing bewerkt. — *Uitwassen* neemt hij weg, en de Natuur herstelt door hare scheppende kracht de opene wonde en bedekt het vleesch weder met huid. — *Hazelippen* geneest hij door de randen van de huid te berooven, daarop

dezelve te vereenigen, wanneer de Natuur, niet de heelmeester, een natuurlijk gebrek doet verdwijnen. — *Wonden* vereenigt hij, *afgesnedene* deelen, b. v. van de vingers, plaatst hij weder aan of op elkander, en de Natuur bewerkt in weinige dagen de genezing. — *Breuken*, *uitzakkingen*, *doorzakkingen* herstelt hij of door eene *manuale* behandeling, of door eene rationele geneeswijze, houdt de uitgezakte deelen eenigen tijd door kunstmiddelen in hare natuurlijke ligging, en de Natuur, de Natuur alleen, en geen *Homöopaath* met zijne wondermiddelen, kan eene duurzame herstelling te weeg brengen. — Het zoogenaamde *wilde vleesch* bij wonden en gezwellen is niets anders, dan het product van de al te groote herstellingskracht der Natuur, welke herstellingskracht door zalven bevorderd wordt, en die door bijtende middelen wordt tegengegaan. Beter noemt men dit *vleesch*, *weelderig vleesch*. — Ik zou aldus de geheele *Heelkunde* kunnen doorloopen, dan dit zou vervelend worden, daar bij het aanhalen van elk afzonderlijk geval, ik slechts zou hebben te herhalen: *de Natuur doet dit*, *de Natuur geneest dit*. — Ik heb voor den *denker*, — en voor den *niet-denker* schrijf ik niet, — eensdeels genoegzaam bewezen, dat de geneesheer altijd moet trachten, indien hij de afgelegene oorzaak niet kan noch durft wegnemen, de ziekelijke verandering te verbeteren, anderdeels de hoegrootheid der natuurkrachten in het herstellen en genezen van 's menschen ziekten en gebreken in 't duidelijkst licht geplaatst; twee punten waarin ik als rationeel geneesheer geheel en al verschil van de *Homöopathen*, die de *gezamenlijke*

symptomen als het eenigst object ter genezing beschouwen, en aan de Natuur weinig krachten ter herstelling toeschrijven.

Somtijds, zeiden wij, is het wegnemen der afgelegene oorzaak niet vrij van gevaar, en dan ook moet men zich bepalen bij de ziekelijke verandering zoo veel mogelijk te verbeteren. Zoo vindt men bij koortsen, vooral bij kinders, meermalen eene complicatie van wormen, welke de ziekte meer gevaarlijk en lastig maken; hier zou men onvoorzigtig handelen, wilde men door *worm-afdrijvende* middelen deze vreemde gasten verwijderen; men trachte veeleer door *verzachtende olieachtige* middelen de prikkeling die zij te weeg brengen te matigen, om na de genezing der koorts-ziekte de wormen zelven aan te tasten.

§ 10.

Even min als het in onze magt staat altijd en in allen gevalle de *afgelegene* oorzaak te kunnen wegnemen, kunnen wij de *ziekelijke verandering* verbeteren, omdat wij dezelve niet kennen, of omdat er geene verandering plaats grijpt, voor zoo verre dezelve immers onder ons waarnemings-vermogen valt. Zoo weten wij er weinig van wat de *naaste oorzaak* is van vele koortsen; 't geheele leger van *zenuw-ziekten* biedt ons weinig zekers aan omtrent de bij dezelve plaats vindende ziekelijke verandering. In deze gevallen nu zal de rationele medicus ook weder den gang der Natuur zelve volgen. Wij weten dat ziekte bestaat in de oorzaak, die vijandig

op het ligchaam werkt, en in de *tegenwerking*, *reactie* van het ligchaam. Deze *tegenwerking*, *reactie* van het ligchaam tegen de ziekte-oorzaak, kan te zwak of te sterk zijn. Het is dus het werk van den geneesheer, deze *reactie* te matigen indien dezelve te sterk, te vermeerderen indien dezelve te zwak is. — Een *splinter* in de huid, die niet in tijds wordt weggenomen, veroorzaakt *ontsteking* en *verettering*, en moet die veroorzaken, zal de huid genezen worden. Het eenigst doel van den geneesheer moet dus zijn, te zorgen dat deze ontsteking, dat is: 't gevolg van de *reactie* van het ligchaam, niet te sterk noch te zwak is. Bij een volbloedig prikkelbaar gestel kan een splinter ernstige toevallen te weeg brengen, zoo als hevige *koorts*, *zenuw-toevallen*, *geweldige pijn*, en het zou onvoorzigtig zijn, hier de Natuur aan zich zelve over te laten, daar dit den dood ten gevolge zou kunnen hebben. De rationele geneesheer zal dus hier in de eerste plaats de reactie van het ligchaam verminderen, 't welk hij doet door *aderlatingen*, *bloedzuigers*, *koude fomenten*, *verkoelende geneesmiddelen* en *diëet*. Deze reactie tot het behoorlijk standpunt gebragt hebbende, kan hij verder het werk aan de Natuur overlaten. — In een tegenovergesteld geval, bij een onaandoenlijk, log, flets, traag ligchaam is het gevaar minder groot, maar de toestand langduriger, meer lastig, en zonder hulp der kunst wordt het eene slepende ongesteldheid. *Prikkelende* middelen zullen hier de *reactie* van het ligchaam bevorderen, en daardoor de ziekte helpen genezen. — Een *stofje* in het oog tracht de Natuur te verwijderen door eene ver-

oorzaakte afscheiding van tranen, wanneer deze tranenvloed de reactie tot bedaren brengt, waardoor het stofje wordt weggespoeld. Hetzelfde doet de geneesheer door *olieachtige verzachtende* middelen; of hij slaat eenen anderen weg in, door namelijk nog een ander vreemd ligchaam in het oog te doen, daardoor het oog tot heviger tegenwerking aan te zetten en, even als de Natuur, een' heviger vloed van tranen te bewerken. — Hierop is gegrond het gebruik van een *kreeftoogje* in het aangedane oog te doen. — Ingenomen vergif veroorzaakt *misselijkheid*, *walging*, *braking*. Is de reactie van de maag niet sterk genoeg om dit vergif te verwijderen, dan bevordert men deze reactie door een braakmiddel; vandaar dat de *rationele medicus*, indien hij vroegtijdig genoeg geroepen wordt, een *braakmiddel* voorschrijft, om in tijds de stoffelijke oorzaak die zoo nadeelig op de maag werkt te verdrijven, voordat dezelve door het vergif gedestruëerd wordt; doch wordt hij later geroepen, gelijk meesttijds het geval is, zoo zoekt hij door tegengiften het vergif onschadelijk te maken, met andere woorden, het vergif de hoedanigheid te benemen, op de maag te kunnen werken, waardoor deze dus niet reageert. — Deze eigenschap van de levende bewerktuigde ligchamen, dat zij oogenblikkelijk, wanneer zij door deze of gene oorzaak worden aangetast, reageren en wel naar mate de oorzaak min of meer hevig, en het ligchaam dat aangetast wordt, min of meer sterk is, is voor den practischen geneesheer van het hoogste belang, en BROWN, die vooral de geneesheeren hierop aandachtig heeft gemaakt, zal, hoe vele gebreken zijn

stelsel ook mogen aankleven, die naderhand door HUFELAND en anderen verbeterd zijn, met eerbied nog genoemd worden, wanneer HAHNEMANN en zijne naäpers reeds lang vergeten zullen zijn. Hoe dikwijls wordt een geneesheer geroepen bij lijders, die reeds te lang geleden hebben, dan dat er aan het wegnemen der afgelegene oorzaak nog zou gedacht kunnen worden, en hoe menigmalen gebeurt het, dat men de ziekelijke verandering, die er plaats vindt, niet kent, gelijk dit het geval is met zeer vele koortsen, waarvan men geene stoffelijke oorzaak kent, met de meeste zenuw-ziekten, uitslag-ziekten, enzv. In zoodanige omstandigheden onderzoekt de geneesheer of de reactie van het ligchaam te zwak of te sterk is, om in het eerste geval *opwekkende*, in het laatste *verzwakkende* middelen te geven.

§ 11.

Reeds hebben wij aangemerkt, dat ziekte niets anders is, dan *een strijd van het ligchaam dat aangedaan wordt, tegen de oorzaak die vijandig op hetzelve werkt.* Het is eene natuurlijke eigenschap dat de strijd van het ligchaam eindelijk een verlies van krachten, zwakte veroorzaakt, waarop 't ligchaam ophoudt verder den strijd te voeren of te reageren, waardoor als van zelf, daar 't ligchaam als tegenpartij den strijd niet meer kan voeren noch volhouden, de oorzaak ophoudt te werken, waarop of de dood volgt of de ziekte bedaart en in gezondheid overgaat, ten zij er een ziekelijke slepende toestand

overblijft. — Zoo zal bij een sterk volbloedig man de bloeding ophouden, wanneer er zoo veel bloed is verloren gegaan, dat er bezwijming volgt, want door deze bezwijming, het gevolg van den tragen bloedsomloop, houdt in de meeste gevallen de bloeding op; een nieuw schitterend bewijs voor de geneeskrachten der Natuur. — Hieraan is het ook toe te schrijven, dat vele hevige ziekten haren bepaalden loop hebben. Het ligchaam werkt in 't eerst met geweld tegen; op zekere tijden heeft men eenige verademing, remissie in de koorts, welke evenwel kort van duur is, daar het ligchaam op nieuw zich begint te verzetten, 't welk zoo lang duurt, totdat de reactie of in eens, na een bepaald getal dagen, geheel ophoudt, de ziekte critisch gescheiden wordt, 't geen evenwel zelden plaats vindt, of langzamerhand minder wordt, en eindelijk geheel en al ophoudt, waardoor de ziekte ook moet ophouden. — Bij zoodanige ziekten moet de geneesheer meesttijds stille aanschouwer zijn, en slechts zorgen, dat de hinderpalen, die zich der Natuur in hare weldadige pogingen mogten tegenkanten, uit den weg worden geruimd. Bij deze ziekten, zoo zij de hulp der kunst behoeven, moet de geneesheer gewoonlijk in het begin de te hevige tegenwerking matigen, en op het einde der ziekte dezelve opwekken. — Op deze theorie steunt de ervaring van SYDENHAM, die de voorheen in zwang zijnde *verhittende* behandeling der kinderpokken afschafte, en de *verkoelende* in plaats stelde. Door de *broeijende* en *verhittende* behandeling werd het ligchaam tot hevig tegenwerken aangezet, — de warmte, weet men, zet alles uit, — de smetstof werd naar alle dee-

len van het ligchaam gebragt, hetzelve met pokken als het ware bezaaid, waardoor weldra eene zwakte werd veroorzaakt, die in den dood overging; door de *verkoelende* behandeling daarentegen matigt men terstond de tegenwerking van het ligchaam, de smetstof wordt minder door het ligchaam verspreid, er ontstaan dus minder pokken, de ziekte neemt dus minder krachten weg, en het ligchaam behoudt genoegzame sterkte om het noodzakelijke tijdpunt van genezing, zegevierend te bereiken; door de *verhittende* behandeling wordt het ligchaam overprikkeld, waarop eene doodelijke zwakte volgt; door de *verkoelende* het ligchaam gespaard, om de noodige krachten te behouden voor het tijdstip der *suppuratie.* — Meermalen heb ik bemerkt dat bij deze soort van ziekten, die eenen bepaalden loop hebben, instortingen plaats vinden, welke meesttijds aan eenen verkeerden leefregel des patients worden toegeschreven, doch die, naar mijne ervaring en overtuiging, even zoo dikwijls aan den geneesheer te wijten zijn. Het is immers de gewoonte van vele, vooral jonge, geneesheeren, na het ophouden van de koorts, nog iets tot zoogenaamde *versterking* te geven, 't geen gewoonlijk bestaat in een of ander bitter opwekkend middel, vooral de *Cort. Peruv.* Ook ik deed dit in het begin mijner practijk, doch heb er mij niet wel bij bevonden. Voorheen had ik dikwijls instortingen te bestrijden, nu bijna nooit. Er over nadenkende, wat hiervan de oorzaak mogt zijn, heb ik mij overtuigd dat de schuld daarin gelegen was, dat wij wijzer wilden zijn dan de Natuur, dat wij in hare regten wilden treden. Immers wanneer de koorts heeft

opgehouden, volgt er afgematheid; het voorheen opgezette gelaat is ingevallen, de pols zwak, alle werkingen traag; de patient, onverschillig, voelt nu eerst, hoevele krachten hij verloren heeft, heeft liefst dat men hem met rust laat, sluimert steeds, heeft geen' trek tot spijs, even als een gezonde die boven zijne krachten gearbeid heeft, zoodra hij kan, niet de etenstafel, maar het bed gaat opzoeken. Wat doen wij nu met onze zoogenaamde versterkingsmiddelen? Wij storen hem in zijne rust, en verwekken eene *kunstkoorts*, door het afgematte ligchaam op nieuw tot *reactie* aan te zetten, 't welk nu den strijd weder begint, *niet* tegen de oorzaak der vorige ziekte, maar tegen onze middelen. Alle plotselinge overgang in de Natuur is verderfelijk, dan ook dezen bevorderen wij door onze *versterkings-methode*. Wij zetten 't hart, dat nu langzaam slaat, met geweld tot meerdere werkzaamheid aan, het bloed wordt hierdoor in grootere beweging gebragt; dan den vaten die het moeten voortstuwen ontbreekt het aan kracht; hieruit ontstaan ophoopingen van bloed in sommige deelen, welke ligtelijk in verharding overgaan; de maag, de slappe, bijna werkelooze maag wordt geprikkeld; hierdoor ontstaat een valsche honger, die, op aanraden van huisgenooten en omstanders, door den patient maar al te roekeloos bevredigd, hem dikwijls op nieuw op den rand van het graf brengt. Ik oordeel dus 't best, nadat de ziekte geweken is, in het geheel geene medicamenten meer te geven, (de ervaren arts zal de noodzakelijke uitzonderingen op dezen regel gemakkelijk inzien). Dit mijn oordeel steunt op eene gezonde theorie, die door de

ondervinding bevestigd wordt, 't welk ook daaruit blijkt, dat de lijders, die steeds met welwillendheid in het hevigst hunner ziekte, weken achtereen en meesttijds zonder eenigen tegenzin, geneesmiddelen gebruikten, na het ophouden der ziekte zulk eenen afkeer tegen al wat geneesmiddel is hebben, dat zij dezelve met zeer veel moeite tot zich nemen; een duidelijk bewijs, dat de Natuur nu de hulp der kunst niet meer behoeft, maar in haren vorigen werkkring terugkeert. Men houde mij deze uitweiding om het gewigt der zaak ten goede; jonge geneesheeren mogen hun voordeel met dezelve doen.

§ 12.

Onder de middelen, welke de Natuur gebruikt om ziekten te genezen, bekleedt het *Instinct* niet de laatste plaats. Wat *instinct* is weet ieder, doch minder gemakkelijk is het, er eene juiste, in alles voldoende *definitie* van te geven. Het is iets 't welk de dieren met den mensch gemeen hebben, 't welk naar mate eene diersoort op lageren trap van verstandsontwikkeling staat, in des te grooter mate aanwezig is, en dus bij den mensch 't minst gevonden wordt, bij wien de *Rede* gedeeltelijk de plaats van het *instinct* bekleedt; dat iets, 't welk, zonder dat wij hier reden van weten te geven, het schadelijke doet vermijden en het nuttige opzoeken. — Ook dit *instinct* zal de *rationele Empiricus* regt laten wedervaren, en in zijne practijk er zich van bedienen. — Wie mijner lezers, die wel eens aan eene tusschenpoozende koorts gelaboreerd heeft, weet niet, wel-

ken trek men naar dezen of genen spijs kan hebben, vooral naar zoutachtige; vandaar dat bij het algemeen de Hollandsche *pekel-haring* in zulk eenen grooten roep staat. Welk geneesheer kent niet het groot verlangen van hen, die aan *galkoortsen* ter neer liggen naar al wat *zuur* smaakt, en weet niet hoe heilzaam het gebruik daarvan voor hen is. Eene goede portie *karnemelk*, *azijn* met *water*, *aalbeziën*, *kersen* zal hier beter te stade komen, dan een millioenste grein van eenig HAHNEMANNIAANSCH praeparaat. Welk eenen afkeer bespeurt men niet bij *gastrische* ziekten van *vleesch*, *visch*, en hoe grooten trek dikwijls naar *bier* en *zout*. — Is het niet het *instinct*, 't welk de meeste koortsachtige zieken eene overgroote hoeveelheid water doet verzwelgen, dat zoo veel tot genezing toebrengt? Ja, zoude de onweerstaanbare trek naar koud water bij den *Aziatischen Braakloop* niet bloot *instinct* zijn, en zou 't inwilligen van dien trek niet het beste geneesmiddel wezen, beter dan alle onze in de Apotheek staande wondermiddelen? Ik vraag dit niet zonder grond; meer dan één voorbeeld heeft mij hiervan de voortreffelijkste werking getoond. — Hoe dikwijls heeft de patient eenen onweerstaanbaren trek naar dit of dat, ja somtijds naar in ons oog allernadeeligste spijzen; de patient vraagt er ons om; wij weigeren hem dezelve; hij gebruikt er desniettegenstaande eene aanzienlijke hoeveelheid van; wij bekijven hem, voorspellen hem verslimmering, en wat gebeurt er; de koorts verdwijnt als door eene tooverroede; eene gewigtige waarschuwing voor die

naauwgezette of liever kleingeestige geneesheeren, die bijna alles aan hunne lijders weigeren. — Het is eene algemeene, vooral bij de mindere volks-klasse gebruikelijke gewoonte, koortsachtige zieken met geweld onder eene menigte dekens of dek-bedden te houden, niettegenstaande de lijders, als door *instinct* gedreven, alle moeite aanwenden om dezelve van zich af te werpen. Volgen wij ook hier dat ingeschapene *iets*, 't welk ons het schadelijke doet vermijden en het nuttige opzoeken. Een koortsachtige zieke moet ligt bedekt worden; men beschutte hem maar voor togtlucht. — Bij *ontsteking* in de hersenen bij kleine kinderen vindt men een vrij bestendig symptoom, dat zij hunne handjes aan het hoofd brengen, 't welk zonder overleg geschiedt; alleen is dit een gevolg van het *instinct*, maar van het grootste belang als ziekte-teeken voor den practischen arts. — Wien is het onbewust dat in hevige koorts-ziekten, wanneer de lijders niet bij hun verstand zijn, vele zich met geweld in het water willen storten, en wanneer men hen niet tegengaat, inderdaad storten en verdrinken. Men schrijft zoodanige handelwijze alleen aan hun verbijsterd verstand toe; doch wezenlijk is het niets anders dan eene inwendige drift tot zelfsbehoud, welke, onder behoorlijke voorzorg opgevolgd, de ziekte doet wijken, veel beter dan onze geneesmiddelen. — Meer voorbeelden zou ik kunnen bijbrengen van het nuttige voor den geneesheer, om in de behandeling zijner lijders wel degelijk op dat *instinct* te letten; dan de aangehaalde zijn meer dan genoeg om het niet-geneeskundig publiek te over-

tuigen, dat HAHNEMANN ook in dit opzigt te veroordeelen is, wanneer hij het *instinct* als ter genezing medewerkende geheel en al uitsluit.

§ 13.

Het is eene onomstootbare waarheid, een axioma, dat er zieken geweest zijn, voordat er *genees*middelen waren; het gebruik 't welk van alles wat de Natuur oplevert gemaakt wordt, geeft aan hetzelve deszelfs bestemming en naam. Voordat er een zieke was kon er geen *genees*middel zijn, even min als men molens had noch kon hebben, vóórdat men wist wat malen was — even min als men de dronkenmakende kracht van den wijn konde kennen, vóórdat men denzelven gebruikt had. Naar alle waarschijnlijkheid hebben de eerste gebreken der menschen bestaan in uitwendige beleedingen, welke spoedig door de *Natuur* genazen of door die middelen die het *instinct* hun aan de hand gaf. Zoodra had iemand niet eenen splinter in het vleesch gekregen, of de *pijn*, het *instinct* dreef hem, de oorzaak hiervan te verwijderen. Had iemand 's daags braaf gearbeid, zich moede geloopen, waren de beenen hem gezwollen, wat was nu natuurlijker, dan dat hij 's avonds zich dezelve met koud, frisch water uit eene heldere bron verkoelde. — Daar in 't begin de leefwijze eenvoudig en overeenkomstig de Natuur was, dat is, toen men at en dronk om te leven en niet leefde om te eten en te drinken; toen men alles at zoo als de Natuur het opleverde, en men door geene kunstmiddelen de tong prikkelde en verleidde; toen

de menschen die fijnere beschaving misten die ons zoo ellendig maakt; toen geen kleermaker beheerscher van 's menschen ligchaam was; toen geene openlijke en geheime huizen van weelde en wellust den baardeloozen jongeling, zoo als thans, helaas! het geval is, grijze haren deden dragen; toen, zeg ik, gebeurde het maar zeer zelden, dat iemand ziek werd, en waren de ziekten zeer eenvoudig, die door rust en onthouding, door de Natuur zeer gemakkelijk en spoedig genazen, waarin het *instinct* van zeer grooten dienst moest zijn. Naar mate men meer afweek van den door de Natuur voorgeschreven regel van leven; naar mate men aan driften en hartstogten meer den teugel vierde en zich op kunsten en wetenschappen toeleide (want ook deze zijn een broeinest van ziekten; men denke aan den zittenden geleerde, aan den verwer, aan den vergift-bereider), werden meer menschen ziek; werden de ziekten meer zamengesteld, en genazen moeijelijker. Dan gelijk de nood het verstand opscherpt, en de uitvinder is van de meeste kunsten en wetenschappen, zoo was het ook deze, die, toen de Natuur nu en dan te kort schoot in hare ter herstelling aangewende pogingen, het eene middel na het andere uitvond, welke natuurlijk alleen in kruiden en planten des velds konden bestaan. Zoodra was een middel niet van goede uitwerking bevonden, of het werd in een gelijksoortig geval, op aanraden van hem die het voorheen met goeden uitslag gebruikt had, door een' ander eveneens gebezigd. Wanneer men in aanmerking neemt, dat in dien tijd de huisgezinnen groot waren, bestaande uit huisvader, moeder, kinderen, knech-

ten, dienstmaagden, slaven en slavinnen, dan is het niet te verwonderen dat bij sommge familiën eenige middelen bekend werden, die tegen deze of gene kwaal van nut waren bevonden geworden. Vandaar dat zij die zich niet wel bevonden, zich op de wegen plaatsten en aan de voorbijgangers niet om eene aalmoes, maar om raad tegen hun lijden verzochten. Men ziet dat deze geheele geneeswijze bloot *empirisch* was, en dat men dikwijls raad zal verkregen hebben tegen geheel andere kwalen, dan waaraan men leed. Vervolgens maakten zich de priesters meester van de geneeskunde, verzamelden wat overal hier en daar bij de onderscheidene familiën verspreid was, teekenden dit op, en gaven, onder het verrigten van vele godsdienstige ceremoniën, aan allen die raad begeerden, de verlangde hulp. — Langzamerhand ontstond hieruit eene ondervinding en ervaring, waarop van tijd tot tijd theoriën werden gebouwd, die veranderd, uitgebreid, vermeerderd werden, en wier deugdzaamheid steeds grooter en slechter was, naar mate dezelve met de ondervinding meer of minder overeenkwamen. HIPPOCRATES was de eerste die een geregeld systeem der geneeskunde opstelde, en het zou te verwonderen zijn, dat hij, ontbloot van zoo vele hulpmiddelen, in dien tijd, zulk een voortreffelijk werk heeft kunnen leveren, een werk waarvan de waarde in vele opzigten nog heden ten dage geldig is, ware het niet dat zijne geneeswijze op de Natuur gegrond was. Wij zullen uit deze oppervlakkige schets kunnen zien, dat de Ouden in het opsporen der geneesmiddelen tegen hunne kwalen niet anders hebben kunnen handelen, dan zij gehandeld hebben;

dat zij eerst ziek moesten wezen, voordat zij er op bedacht konden zijn, middelen tegen ziekte aan te wenden.

Dit besluit leidt ons natuurlijk tot de bekende waarheid, dat de meeste geneesmiddelen bij de Ouden in zoogenaamde *specifica* moesten bestaan, dat is, in de zoodanige die tegen deze of gene kwaal, eene bijzondere, uitsluitende kracht bezitten. Deze bijzondere, uitsluitende wijze van genezen gebruikt ook nog heden de geneesheer, te weten, onder behoorlijke voorzorg, onder achtgeving op alle bij-omstandigheden. Is het immers waar dat wij dikwijls geene afgelegene, geene stoffelijke oorzaak kunnen ontdekken; kunnen wij veelmalen de ziekelijke verandering niet verbeteren, omdat het ons aan de noodzakelijke kennis ontbreekt, waarin deze ziekelijke verandering bestaat; is het meermalen voor ons verborgen, of de reactie van het ligchaam te sterk of te zwak is; dan blijft er ons niets over dan tot zoodanige *specifica* onze toevlugt te nemen, die wel is waar in de hand van eenen onkundige een gevaarlijk wapen, dan in die van den wetenschappelijken arts veeltijds een goddelijk middel voor den lijder zijn. — Onder de ziekten wier wezen grootelijks voor ons verborgen is, bekleeden de zenuw-ziekten eene eerste plaats. Wat weten wij van de *vallende ziekte* (*Epilepsia*), van den *St. Vitis-dans* (*Chorea St. Vitae*)? Bijna niets; nu en dan worden dezelve verwekt door eene stoffelijke oorzaak, b. v. door wormen, en na het verwijderen van deze, verdwijnt ook de ziekte; maar veel meer gebeurt het, dat wij volstrekt geene oorzaak kennen, en in zoodanig geval neemt de ratio-

nele geneesheer, — op alles naauwkeurig lettende wat de ziekte is voorafgegaan; uit welke ouders de lijder geboren is; hoe zijne kindschheid zich heeft toegedragen; hoedanig zijn temperament is; of het ook iets *idiosyncratisch* heeft; hoe de lijder op het oogenblik gesteld is; wat de waarschijnlijke oorzaak van het tegenwoordig lijden is, en op meer andere dingen die hij voor belangrijk houdt, — zijne toevlugt tot *specifica*, en in zeer vele gevallen, indien de ziekten niet al te zeer verouderd zijn, smaakt hij het genoegen zijnen lijders hunne vorige gezondheid terug te geven. Welk geneesheer die eenigen tijd gepractiseerd heeft, herinnert zich niet dezen en genen lijder, die aan de *Valer. Sylv.*; aan de *Moschus*; aan 't *Opium*; aan de *Bellad.*; aan de *Hyosciam*; aan de *Artemisia*; aan 't *Cuprum. Ammon.*, zijne herstelling van eene slepende ongesteldheid te danken heeft. — Ook in andere ziekten is het aanwenden van *specifica* volstrekt noodzakelijk. Hoe menigmalen is men niet volstrekt genoodzaakt, tegen tusschenpoozende koortsen de *Cort. Peruv.* of de praeparaten uit dezelve, de *Chinines*, te geven? Wanneer er geene stoffelijke oorzaak te ontdekken of dezelve reeds weggenomen is, en de *koorts* desniettemin aanhoudt door gewoonte, dan is de *koortsbast* (zou er wel een koning zijn die met zoo veel regt zijne eere-titels draagt, als de *Cort. Peruv.* dien van *Koortsbast?*) het eenigste, maar ook voldoende middel om de koorts te doen verdwijnen en onze gezondheid te herstellen; en alle kwade gevolgen, die deszelfs vijanden hemelhoog uittrompetten, zoo als *verhardingen*, *waterzucht*, zijn aan

deszelfs ontijdig gebruik, en doordien dezelve bij een tijdig gebruik met eene al te spaarzame hand wordt toegedeeld, te wijten. Doch zou daarom deszelfs behoorlijk gebruik bij gepaste gelegenheid te verwerpen zijn? Dan verbanne men ook alle geneesheeren, omdat er zekerlijk menschen door gestorven zijn; dan schaffe men ook alle snijdende werktuigen af, omdat een kind zich met dezelve ongelukkig kan maken. Hij die met den *koortsbast* niet weet om te gaan, doet wel denzelven niet te gebruiken, en *homöopathisere*, maar houde zich stil, en hitse het publiek niet tegen die geneesheeren op, die met eene vaste hand denzelven voorschrijven en nimmer die kwade gevolgen hiervan zien, welke zij zoo hoog opgeven; want eensdeels berooven zij hierdoor de onkundige menigte van een groot geneesmiddel; anderdeels leggen zij bij hen, die wat meer nadenken en bij eigene ondervinding het weldadige van den *koortsbast* kennen, hunne onkunde aan den dag. — In de *febres larvatae*, dat is bij die ziekten, bij welke men geene koorts ontdekt, doch waarvan de symptomata op zekere, vaste tijden terug komen, b. v. een hoofdpijn die alle dagen om twee uur na den middag komt, is de koortsbast het eenige middel. In de *febres intermittentes apoplecticae*, *malignae*, wanneer de lijder meesttijds in het tweede accès, zeker in het derde sterft, is de *koortsbast* het eenigste middel dat het leven kan redden, en ongetwijfeld redt; de heer SCHÖNFELD noeme mij eens eene ziekte op, waarin één zijner *homöopathische* middelen zulk een wonder kan verrigten. De *schurft* die van besmetting ontstaan is, kan dikwijls alleen

door *zwavel* en *mercurialia* genezen worden door uitwendig gebruik. — De eerst in de vijftiende eeuw in *Europa* bekend gewordene *venus-ziekte*, is eene der verschrikkelijkste kwalen die het menschdom teisteren, te verschrikkelijker omdat, enkele, zeer enkele gevallen uitgezonderd, de lijder oorzaak van zijn eigen lijden is, 't welk hij zich door een uitspattend leven op den hals heeft gehaald. De Almagtige die den mensch het goede toeschikt, ook dan nog wanneer deze zich hetzelve geheel en al onwaardig betoont, heeft hem alras in den *Mercurius* een middel doen vinden, 't welk in staat is hem van die verschrikkelijke kwaal te bevrijden. De *Mercurius* is tot nog toe het eenigste middel, 't welk de *Syphilis* zeker en duurzaam geneest, en al het geschreeuw 't welk door de *Homöopathen* tegen deszelfs gebruik wordt aangeheven, is het gevolg van jaloerschheid, waardoor zij niet willen dat anderen met een middel genezen, met hetwelk zij onhandig omgegaan hebbende, ziekten veroorzaakt hebben, die erger dan de kwaal zijn.

§ 14.

Het valt gemakkelijk te gissen, dat, daar de toestand van de ziel zoo veel invloed heeft op de gezondheid des ligchaams en deze wederkeerig op den toestand der ziel, de rationele geneesheer ook dikwijls in de gelegenheid zal zijn door op de ziel te werken, de gezondheid van het ligchaam te herstellen. Wie weet niet, hoe veel men bij vele zieken niet kan uitwerken door eene vriendelijke toespraak;

door opbeuring; door de hoop levendig te houden; door ernst, door vrees te verwekken. Zoo voorkwam BOERHAAVE, — in *onze* oogen de *groote*, nog niet *overtroffene* geneesheer, in die van HAHNEMANN, CASPARI, de verachtelijke, geldzuchtige *Allopaath*, in het weeshuis te *Haarlem*, bij gelegenheid dat vele kinderen op het zien van eenen *epileptischen* lijder door de *vallende ziekte* werden aangetast, door dreigementen het uitbarsten van dezelve, daar hij gloeijende ijzeren staven voor aller oog plaatste, met bedreiging dat de eerste die weder eenen aanval kreeg, naakt op deze staven zoude geplaatst worden, waarvan het heerlijk gevolg was, dat geen der kinderen weer werd aangetast. — Hoe menig meisje krijgt niet hare verlorene gezondheid terug, indien zij verbonden wordt aan den door haar beminden jongeling? Welke ziekte is verdrietiger, lastiger dan het *heimwee?* Geene volle flesschen van zoogenaamde *allopatische* middelen, veel minder de *billioenste* drup van een *homöopatisch* wondermiddel zal de genezing bevorderen; alleen de verplaatsing op den geliefden geboortegrond zal doen, 't geen *Homöopaath* noch *Allopaath* hadden kunnen doen.

§ 15.

Waarom bekomt het eene voedsel dezen beter, genen dat? waarom kunnen, b.v. sommige menschen geen' *zuurkool* verdragen? waarom verwekt *meelkost* bij sommigen volheid, dommeligheid? wat is de reden dat velen geene vetachtige spijzen kunnen hebben? De oorzaak hiervan, gesteld dat er geen

ziekelijke toestand plaats vindt, moet in hun bijzonder temperament gezocht worden, 't welk men *Idiosyncrasie* noemt; even gelijk er menschen zijn die eenen ijsselijken afkeer van spinnen, anderen van muizen hebben. Dan aan de oorzaak ligt ons hier minder gelegen, daar wij alleen door de ondervinding van het daadzakelijke van zoodanig temperament kunnen overtuigd worden, welke ons tevens heeft geleerd dat er geen geneesmiddel is, 't welk dit temperament kan veranderen en verbeteren. Er blijft dus niets over dan zulke spijzen te vermijden, en men zal bevrijd zijn van derzelver toevallen. Kan iemand de gewone spijzen niet verdragen, hoe veel eerder zullen er dan geene menschen gevonden worden, die dit of dat middel niet kunnen gebruiken, zonder er nadeelige gevolgen van gewaar te worden. Gelukkig dat de rationele geneesheer bij zoodanige lijders meesttijds niet aan één geneesmiddel gebonden is, zoo als dit het geval is met den *Homöopaath*, maar uit velen een kan kiezen.

§ 16.

De geneeskunde is geene mathematische kunst. Veel moet er door ondervinding geleerd worden, zonder dat wij kunnen zeggen, *waarom* dit *zoo* en niet *anders* geschiedt. Nu kan het wel niet anders of de mensch, wiens leeftijd kort is, moet meermalen struikelen in eene kunst die lang is, en welk geneesheer die niet opgeblazen is door zijne weinige kennis zal niet moeten erkennen, dat hij zich meermalen in zoodanig geval heeft bevonden. Van belang

is het, indien dit gebeurt, dat men deze struikeling spoedig bemerkt, om in tijds terug te kunnen keeren. Om zoo weinig mogelijk misslagen te begaan, moet men alles aanwenden om den staat der ziekte en den toestand des zieken te leeren kennen; hiertoe vooral den lijder dikwijls bezoeken, en geene middelen voorschrijven, vóórdat men de ziekte door en door kent, en dus zelden bij het eerste bezoek middelen van kracht ordonneren, daar men bij een eerste bezoek onmogelijk alle verschijnsels kan opmerken en analyseren. Hoe schandelijk slecht en misdadig zulke gepromoveerde Doctoren handelen (den kwakzalvers onder de leeken is dit ligter te vergeven), die zonder de patienten te zien, op het bekijken der urine en het gewawel der brengers dezer urine, geneesmiddelen, veel minder krachtige geneesmiddelen geven, daar zij in het eerste geval gevaar loopen den lijder *passif*, in het tweede *actif* te dooden, kan alleen hij beseffen, die, overtuigd van onze weinige kennis, het dagelijks betreurt dat wij nog zoo weinig kunnen, daar wij zoo gaarne willen, en er dus dagelijks naar streeft zijne kennis te vermeerderen door al die middelen, die rede en ervaring hem aan de hand geven. Even schandelijk handelen de *Homöopathen*, die, verblind door waanwijsheid, lijders somtijds dagen achtereen laten liggen, zonder er naar om te zien, alleen steunende op hunne zoogenaamde wonder-middelen. Dwalen is menschelijk, maar wee hem die opzettelijk dwaalt, van welk dwalen niet hij zelf, maar een ander die aan hem leven en gezondheid toevertrouwt, de wrange vruchten plukt. — De rationele geneesheer

zal zich zijn struikelen ten nutte maken, en de oorzaken hiervan trachten op te sporen. Hierop is gegrond de handelwijze, om in de geneeskunde ook gebruik te maken van hetgeen wij zien dat schaadt en voordeelig is. Zie ik dat mijn lijder van dag tot dag, onder de behandeling die ik gekozen heb, beter wordt, dan houd ik mij hierbij; doch ontwaar ik dat hij verergert, en geene bij-omstandigheden deze verergering bewerken, dan ben ik overtuigd, dat mijne behandeling niet de ware is, en leg ik er mij op toe, de ware te vinden.

§ 17.

Nu en dan bevindt zich de geneesheer in de bedroevende omstandigheid, dat hij eene *palliative* geneeswijze moet aanwenden, dat is eene zoodanige, die niet de ziekte geheel en al geneest, maar slechts de lastige symptomata gedeeltelijk wegneemt; deze *palliative* geneeswijze is van ongelijken aard. — Somtijds gebeurt het dat een lijder zich niet aan eene radicale cuur wil onderwerpen, dat is aan eene zoodanige, die de ziekte met al hare symptomen in eens wegneemt, en niet deze laatste alleen. Zoo is eene aderlating bij volbloedige, tot *Apoplexie* overhellende personen slechts eene palliative behandeling, daar eene ligte, weinig voedsel bevattende diëet alleen in staat is hem tegen die ziekte te beschermen. — Ook gebeurt het somtijds dat wij eerst eenige symptomen moeten wegnemen, vóórdat wij de ziekte zelve met goed gevolg kunnen aantasten. Zoo moet bij eene

buikwaterzucht het water wel eens worden afgetapt, voordat men de ziekte zelve kan wegnemen. — Doch onze meeste palliative behandelingen geschieden, wanneer wij de ziekte niet goed kennen, of wanneer dezelve ongeneeslijk is; dan moeten wij ons meermalen met eene symptomatische behandeling tevreden stellen. De hoest bij *longtering* vordert nu en dan *opium*, om het afmattende hoesten te matigen. De aderlatingen bij deze ziekte brengen veelal slechts eene tijdelijke verligting aan, namelijk om de ontstokene kliertjes te verslappen en daardoor den etter beter te kunnen ontlasten.

§ 18.

De middelen die vereischt worden om ziekten in gezondheid te veranderen, noemt men *geneesmiddelen*, en onder bijzondere omstandigheden kan alles dit doen 't welk op den mensch kan werken; bijgevolg is niet alleen wat de Natuur oplevert, maar ook de geheele psychische wereld, waartoe de *gemoeds-aandoeningen*, *hoop*, *vrees*, *schrik*, *verbeelding*, behooren, geneesmiddel, gelijk ook alles wat de Natuur oplevert, en de psychische wereld onder bijzondere omstandigheden *ziekte-oorzaak* kan zijn; zoodat hetgeen heden *ziekte-oorzaak* is, morgen veelligt *geneesmiddel* is. Het is dezelfde kracht, die *ziek* en *gezond* maakt; waaruit evenwel niet volgt, dat eene oorzaak die een zeker lijden bewerkt, een gelijksoortig lijden *moet* kunnen herstellen, op welke valsche conclusie evenwel het geheele stelsel van H. gebouwd is. Maar waaruit zal men nu kun-

nen weten, in welke soort van lijden dit of dat geneesmiddel van nut is? Wat middel hebben wij om dit gewaar te worden? Welk ander, dan 'twelk de mensch ter verkrijging en vermeerdering van kennis, in alle zaken en omstandigheden gebruikt, de *Ervaring*, dat is: *de herinnering en beproeving van de middelen in die omstandigheden, waarin dezelve van dienst moeten zijn*, dat is, *in ziekten.* Deze waarheid is zoo eenvoudig, zoo duidelijk, zoo van de schepping der wereld tot op den huidigen dag door ieder' verstandige gehuldigd, zoo overeenkomende met alles wat er rondom ons geschiedt, dat men zich eensdeels moet verwonderen, dat een H. de schaamteloosheid zoo verre gedreven heeft, dat hij dit ware middel om de waarheid te vinden, als onwaar heeft uitgevent, en aan de wereld zijn goochelspel heeft durven opdringen; anderdeels zich diep moet bedroeven, dat mannen als SCHÖNFELD en anderen zoo zeer zich hebben laten wegslepen, dat zij eene waarheid, die van het begin der wereld tot op heden gegolden heeft, niet bij eenvoudigen, maar bij allen die eene gezonde ziel in een gezond ligchaam ronddragen, hebben laten varen; hoezeer het voor den Nederlander een aangenaam en verblijdend verschijnsel oplevert, dat van alle volkeren die aan den Mogol van den dag geofferd hebben, de *Nederlanders* en de *Engelschen*, zoo niet de eenigste, dan toch de voornaamste zijn, die uit hunne eigene oogen hebben blijven zien, bij welke het goochelspel van H. geene aanbidders van naam en maar eenen enkelen *zeloot*, of wil men liever, *idioot* heeft gevonden. — Die immers een paard wil koopen, beziet

niet den toom, noch den zadel, maar beproeft het in dat werk, waarin het gebruikt moet worden. — Bij het beroepen van eenen schoolmeester, kiest men niet hem die het best op de koord kan dansen, maar die de meeste vorderingen heeft gemaakt in het *lezen*, *schrijven* en *rekenen*. — Schepen moeten door menschen over zee gebragt worden; derhalve moeten en kunnen zij door JAN en PIET gestuurd worden; op zoodanige gevolgtrekking zou wel niemand dwaas genoeg zijn, zich aan JAN en PIET te scheep toe te vertrouwen, om de eenvoudige reden, dat het wel waar is, dat schepen door menschen moeten bestuurd worden, doch niet door *alle* menschen, maar door de zoodanigen, die theoretische en practische kennis der zeevaartkunde bezitten; en hoe kan ik nu weten of JAN en PIET die bezitten? alleen door de *ervaring*, dat is: *door de beproeving van dezelven in die omstandigheden*, *waarin zij van dienst moeten zijn*, dat is in dit geval, op eene *zeereis*. Waarom is zoo menig huwelijk ongelukkig? Omdat men elkander niet heeft leeren kennen in die omstandigheden, waarin men met elkander moet leven. — Wat is de reden, dat men zich zoo dikwijls in de menschen bedrogen vindt; dat zoo menigmaal vrienden de grootste vijanden worden? Omdat men hen niet in die omstandigheden op de proef heeft kunnen stellen, waarin zij naderhand te ligt worden bevonden. *Amicus certus in re incerta cernitur. Eenen vriend leert men in nood kennen.* — Hoe menig slag is er verloren, hoe menige vesting overgegaan door de onkunde en lafhartigheid der aanvoerders, welke men niet had leeren kennen op

dat punt en in die gevallen, waardoor en waarin zij zich nu maar al te berucht maken. — En zou het in de geneeskunde anders zijn? Waaraan hebben wij de verbetering van alle heelkundige instrumenten te danken? Aan de *ervaring*, dat is: *de beproeving derzelve in die gevallen en omstandigheden, waarin zij van dienst moeten zijn.* — Waarom gebruik ik in eene *saburrale* koorts als braakmiddel de *rad. ipecac.* en niet het *rattenkruid?* omdat de *ervaring*, dat is de *beproeving* in die koortsen mij het nuttige van de *rad. ipecac.* geleerd heeft, en ik tevens door ondervinding of van anderen of van mij zelven weet, dat het *arsenicum* een zwaar vergif is. Hoe weet ik dat de *worm-middelen*, wormen afdrijven? door de *ondervinding*, en zal derzelver krachten nimmer kunnen leeren kennen bij gezonden die geene wormen hebben. — Waarom rukte de ziekte van 1826, vooral in het begin, zoo vele lijders weg? omdat men derzelver aard en natuur niet kende, welke men eerst door *ondervinding* aan het ziekbed moest leeren kennen, en door de onkunde van dezelve ook verkeerde geneesmiddelen voorschreef; eerst nadat men het heilzame, het voortreffelijke, het goddelijke van het niet lang geleden uitgevondene *sulphas chinine* (wie vindt in deze uitvinding niet eene wakende Voorzienigheid, welke tegen ontstane rampen, terstond den mensch gepaste hulpmiddelen toeschikt?) had leeren kennen, werden de meeste lijders behouden. — Dit weinige zij genoeg ter bevestiging van de door alle tijden heen aangenomene waarheid, dat men de geneesmiddelen hoofdzakelijk moet leeren kennen door *ervaring*, dat is: *door de beproe-*

ving derzelve in die omstandigheden, in welke zij gebruikt moeten worden, dat is: *in ziekten.* Wij zullen nader gelegenheid hebben op dit stuk terug te komen, en dan ook aanwijzen in hoe verre derzelver beproeving bij gezonden van nut zal kunnen zijn.

Ziedaar eene zeer onvolledige schets van de geneeswijze der rationele Medici, eene zeer oppervlakkige schets, waarvan niemand beter dan ik zelf het gebrekkige gevoel; doch waarvan men mij dit onvolledige zal ten goede houden, wanneer men bedenkt dat ik gedeeltelijk voor een onkundig publiek schrijf, 't welk, in de geneeskunde niet ingewijd, een dieper indringen in de zaak niet kan begrijpen; zoo veel evenwel meen ik eenvoudig en duidelijk opengelegd te hebben, dat wel verre dat de *rationeel empirische* handelwijze in de geneeskunde berisping zoude verdienen, zij de eenige ware is, welke die achting verdient, die zij van alle tijden af genoten heeft, en haar slechts door eigenbelangzoekende kwakzalvers, dweepers en domkoppen kan betwist worden.

HOOFDSTUK II.

EENIGE HET RATIONEEL EMPIRISMUS DOOR HAHNEMANN EN ZIJNE VOLGELINGEN TEN LASTE GELEGDE BEZWAREN, BEANTWOORD EN WEERLEGD.

§ 1.

Het zou zeker te wenschen zijn, dat uit eene wetenschappelijke quaestie, alle partijdige hartstogtelijkheid verbannen ware, en men zich alleen bij de hoofdzaak en bij daadzaken bepaalde; dan was ook dit hoofdstuk overtollig; doch H. en zijne volgelingen gaat het als alle advocaten van schurftige cliënten, welke pleitbezorgers nimmer hun pleidooi beginnen met hunne cliënten mannelijk te verdedigen, maar eerst de getuigen, zelfs de braafste en eerlijkste, in een hatelijk daglicht plaatsen, en de zaak in quaestie geheel en al verdraaijen. Met deze handelwijze vorderen zij wel niet veel bij een' kundig' en onpartijdigen regter, maar des te meer bij de zoodanigen, die meer aan het uiterlijke blijven hangen,

en geen doorzigt genoeg hebben, het koorn van het kaf af te scheiden. Zulk een onkundig regter is in het onderhavige geval het publiek, waarvoor CASPARI en SCHÖNFELD geschreven hebben, en 't welk zij als regter hebben ingeroepen; doch vordert nu de billijkheid, dat deze regter door *partij* beter worde ingelicht? — Wij zullen eenige der hoofdpunten kortelijk beantwoorden; alles op te noemen, wat H., C. en S. tegen het *rationeel empirismus* ingebragt hebben, zonder eenig bewijs bij te brengen (want het eeuwigdurend, afgezaagd geschreeuw: *de ondervinding leert het*, zal een verstandige wel niet voor bewijs laten gelden), zou een vervelend en weinig nut aanbrengend werk zijn. De geneeskundige lezer evenwel sla eens het *Organon der Geneeskunst door* SAMUEL HAHNEMANN op, en hij zal verwonderd, verbaasd staan, hoe en schrijver en vertaler, vooral de eerste op iedere bladzijde hunne leer hemelhoog verheffen, dezelve met de *eeuwige waarheid* gelijk stellende, en de oudere geneesheeren op eene den beschaafden, welopgevoeden mensch geheel en al onbetamende wijze, met de eene smaadrede na de andere vervolgen, waarvan sommige twee à drie pagina's lang zijn; terwijl zij zoo eerlijk zijn, dat zij het verkeerde stelsel van GALENUS en der *Humoralisten* (welke geen geneesheer meer aanhangt), ieder oogenblik aangrimmen en vervolgen, doch van dat van HUFELAND, zoo als het in zijne *Pathogenie* en *Therapie* is uitgedrukt, hoezeer dit door de meeste geneesheeren wordt gevolgd, met geen enkel woord gewagen; ja de vertaler de schaamteloosheid zoo verre drijft, dat hij den edelen, grijzen, grooten HUFELAND, BERLIJN's *oog-*

appel, EUROPA'S *roem*, der WERELDS *lieveling*, in het gezelschap plaatst van eenen CASPARI, en openlijk durft liegen dat deze voortreffelijke HUFELAND, op het einde zijner loopbaan, *het zegel zijner goedkeuring en aanprijzing gehecht heeft aan de leer van* H., *die* hij, vertaler, *eene leer gelieft te noemen, die zoo onberekenbaar weldadig voor het menschdom is.*

§ 2.

Het is onmogelijk, zegt H., *het inwendige wezen der ziekte, en hetgeen in het verborgen door dezelve in het ligchaam veranderd is, te raden, en dwaas, op zulke hypothetische vermoedens en opvattingen, derzelver genezing te willen vaststellen. Duidelijk en ontwikkeld moet het voor onze zintuigen bloot liggen, wat van iedere ziekte weg te nemen zij, om haar in gezondheid te veranderen. De inwendige werkingen en verrigtingen in het levend menschelijk organismus kunnen niet gezien, en zoo lang wij menschen, en niet God zelve zijn, door ons noch in den gezonden, noch in den zieken toestand innig gekend worden; iedere gevolgtrekking van het uitwendige tot het inwendige is derhalve bedriegelijk.* (Zie G. d. H. G., p. 1 en C. p. 131.)

Onze kennis en al wat wij weten ontstaat uit dat vermogen, 't welk het dier met den mensch gemeen heeft, *de indrukken te ontvangen van de voorwerpen die buiten ons zijn.* Hiertoe zijn wij voorzien

met onderscheidene werktuigen, welke wij *zintuigen* noemen. Deze zijn de eerste bron van al ons weten; doch wij krijgen door dezelve alleen kennis van de voorwerpen, zoo als zij zich *uitwendig* vertoonen, dat is, wij kunnen door middel van dezelve alleen *zien*, *hooren*, *ruiken*, *proeven*, *voelen*. Het is het *waarnemingsvermogen*, 't welk het *inwendige*, den aard en de eigenschappen van de voorwerpen leert kennen. Hierdoor munt de mensch boven het dier uit, dat alleen zinnelijk wordt aangedaan, daardoor grootendeels bij het tegenwoordige bepaald blijft, slechts in eene geringe, eng bepaalde mate het verledene zich herinnert; terwijl de mensch en door het tegenwoordige wordt aangedaan, en het verledene zich herinnert en het toekomende vooruitziet. — De herinnering van het verledene stelt ons in staat dagelijks onze kennis te vermeerderen. Zonder dit herinnerings-vermogen zouden wij altijd dezelfde blijven en nimmer in kennis kunnen toenemen. Op deze herinnering rust de ervaring en de ondervinding. Dan niet alleen 't geen wij ons zelven herinneren, maar ook 't geen anderen zich herinneren en ondervonden hebben, kan en moet strekken om onze kennis te vermeerderen. Op deze herinnering rust de geheele geschiedenis. — Deze *herinnering* evenwel, deze *ervaring* zou op zich zelve ons van geen' zeer grooten dienst zijn, indien wij niet tevens het *vermogen* bezaten, *uit hetgeen wij of anderen ondervonden hebben en dus weten, een juist besluit op te maken tot hetgeen niemand ooit door zijne zintuigen gevoeld heeft.* Nooit heeft iemand de aarde zien ronddraaijen, en toch weten wij dat zij rondom de zon

loopt. Zoo besluit de landbouwer uit den aard van den grond, tot welke soort van vruchten deze het meest geschikt is. — Zoo steekt de zeeman dagelijks van wal naar landen, die hem geheel vreemd zijn, waar hij nooit geweest is. — Zoo hield zich COLUMBUS, uit hetgeen de ervaring hem geleerd had, vrij stellig overtuigd, dat er nog andere landen buiten de reeds bekende moesten zijn. — Zoo bragt de eigenschap der electriciteit den grooten FRANKLIN op het denkbeeld, bliksem-afleiders te maken. — Zoo besluit nog dagelijks ieder rationeel geneesheer uit hetgeen anderen vóór hem en hij zelf ondervonden heeft, nu eens tot den zekeren, dan eens tot den waarschijnlijken aard eener ziekte, en hieruit weder tot de manier *hoe* dezelve te behandelen; ik zeg, dan eens tot den *waarschijnlijken* aard, want even min als COLUMBUS en FRANKLIN stellig, wiskunstig zeker vóóruit konden zeggen, de eerste dat er nog andere landen waren, de laatste dat het nut der afleiders niet feilen kon, even min zal men van den geneesheer kunnen vorderen, dat hij in het bepalen van den aard der ziekten nimmer dwaalt en alle ziekten met goeden uitslag zal behandelen; doch evenmin als COLUMBUS en FRANKLIN gezegd kunnen worden *geraden* te hebben, zal men dit van den geneesheer kunnen zeggen, die op eene verstandige wijze bij het behandelen zijner lijders de ervaring van anderen en van zich zelven inroept en raadpleegt.

Ziedaar naar mijn oordeel overtuigend bewezen dat men iets kan weten, zonder *dat het ooit duidelijk en ontwikkeld voor onze zintuigen bloot gele-*

gen heeft, en dat dus de stelling van H.: *dat iedere gevolgtrekking van het uitwendige tot het inwendige bedriegelijk is*, ten eenenmale onwaar en valsch is. Hoe veel weten wij niet, dat niet ontwikkeld voor onze zintuigen bloot ligt, wanneer ons verstand alleen ons te regt helpt. Zou er geen God zijn, omdat wij hem niet kunnen zien? Zou de gevolgtrekking van al het uitwendige dat ons omringt, van de geheele Natuur tot een Algoed, Almagtig, Alwijs Wezen, dat dit alles geschapen heeft, bedriegelijk zijn? Is het zoogenaamde *verschieten van sterren* niet iets, dat, raadpleegden wij alleen onze zintuigen en niet ons verstand, de grootste verwoestingen moest daarstellen? Indien men in eene schuit langs eenen weg vaart, ligt dan de schuit stil of de weg? Ons gezigt zegt: de schuit, ons verstand: de weg; wie heeft nu gelijk? Hetgeen overal plaats heeft, zal ook wel in de geneeskunde plaats vinden. H. zelf erkent den omloop van het bloed, zoo als die door HARVEY ontdekt is (CASPARI, p. 105), noemende dit eene *onsterfelijke ontdekking*. De inwendige werking en verrigting van dezen omloop kan niet gezien worden, en kan dus volgens H. niet innig gekend worden, en toch kennen wij denzelven innig; wat moeten wij hieruit besluiten? Dat wij God zelf zijn? Wie zou zoo vermetel wezen? Wat anders dan dat H's stelling geheel en al valsch is. De kennis die wij van dezen bloedsomloop in den gezonden toestand hebben, stelt ons in staat de gebreken te genezen, die ons voorkomen wanneer deze bloeds-omloop ongeregeld geschiedt, wanneer er aan de werktuigen die tot denzelven behooren iets hapert. — De vaten,

door middel van welke de omloop geschiedt, noemt men *Aderen* en *Slagaderen;* de laatste voeren het bloed van het hart door het geheele ligchaam, de eerste brengen het weder naar het hart toe. Tusschen deze *aderen* en *slagaderen* is eene volkomene gemeenschap. Hieruit besluit ik, daar ik weet dat het bloed volstrekt noodzakelijk is tot het leven, dat als iemand eene groote wonde wordt toegebragt in eene ader of slagader van eenige grootte, hij aan bloed-verlies moet sterven, en om dit voor te komen, zegt mijn gezond verstand mij: genees die wonde zoodra mogelijk, bind het beleedigde vat af, dan voorkomt gij dat het geheele ligchaam leeg vloeije. Dit zien wij ook bij amputaties van groote ledematen; indien men de vaten niet afbond, zou de patient onder de operatie dood bloeden. — Indien men door onvoorzigtigheid bij het doen eener aderlating eene slagader treft in plaats van eene ader, kan dit zeer slechte gevolgen hebben, en ongelukkig indien de aderlater, van alle physiologische kennis ontbloot, zijnen tijd ging verspillen met in H's *Arzneymittellehre* een middel tegen dit ongemak op te zoeken! Weet ik dat het geheele bloed-systeem met elkander correspondeert, — en dit weet ik, en H. weet het ook, — dan weet ik tevens dat ik door eene algemeene aderlating, de in sommige gedeelten van het ligchaam opgehoopte bloedmassa kan ontlasten, en daardoor de genezing te weeg brengen van hieruit ontstane toevallen; men denke aan het nut der aderlatingen in de *Apoplexia sanguinea.* — Dit eene voorbeeld zij genoeg, 't welk ik voorbedachtelijk gekozen heb, omdat H. de uitvinding van HARVEY met *zijne* uitvinding gelijk stelt (hoe

hoog moet hij dus de door HARVEY aan den dag gebragte waarheid niet schatten; doch wat is dit tevens niet een sterk bewijs van 's mans verregaande nederigheid!), om te bewijzen, dat wij, *zonder God te zijn, ofschoon wij de inwendige werkingen en verrigtingen in het menschelijk organismus niet kunnen zien, dezelve evenwel door ons, zoo wel in den gezonden als ziekelijken toestand, innig gekend kunnen worden, en dat derhalve iedere gevolgtrekking van het uitwendige tot het inwendige* niet *bedriegelijk is.*

§ 3.

Het is onmogelijk, volgens H., *de geneeskrachten der geneesmiddelen naar chemische hypothesen, of naar reuk, kleur of smaak te raden, en dwaas naar zulke hypothetische vermoedens en opvattingen, deze (bij misbruik zoo schadelijke) zelfstandigheden tot de genezing eener ziekte te willen aanwenden; duidelijk waar te nemen moet ieder geneesmiddel aanwijzen, wat het zeker genezen kan, voor en aleer hetzelve tegen ziekte wordt aangewend.* (G. d. H. G. p. 1.)

H. kon deze stelling wel hebben achtergelaten, daar hij even als Don QUICHOTTE, hoezeer met minder edel doel, tegen de molens schermt. Op eene andere plaats (G. d. H. G. p. 20) trouwens zegt hij, *dat men gedurende alle eeuwen, tot op onzen tijd, waande, de genees-krachten der geneesmiddelen niet anders, dan uit het gevolg van derzelver aanwending in de ziekten zelve te kunnen ontdekken* (*ab usu in morbis*)*:* dus raadde men niet naar chemische hypo-

thesen of naar reuk, kleur of smaak, maar wilde men hoofdzakelijk de krachten der geneesmiddelen leeren kennen uit de ondervinding in ziekten; ik zeg hoofdzakelijk, want de rationele geneesheer, die weet dat het leven kort en de kunst lang is en dat dezelve nooit, zoo als H. van zijne leer getuigt, (Zie *Organon der Geneeskunst*, p. 201) op verre na niet *in onfeilbaarheid de wiskunstige wetenschappen nabij kan komen*, veracht geen middel, geenen weg die hem kan leiden tot vermeerdering zijner kennis. Zoo ook gaat hij bij het ontdekken van nieuwe zelfstandigheden te werk. Hij onderwerpt ze eerst aan een scheikundig onderzoek, vergelijkt daarna derzelver reuk, kleur en smaak met andere reeds bekende middelen; geeft dezelve dan aan dieren, vervolgens aan gezonde menschen, en besluit daaruit *niet* tot derzelver geneeskrachten, maar tot de krachten die zij *mogelijk*, *misschien* zullen hebben; wanneer hij ze vervolgens aanwendt in die ziekten, in welke hij ingevolge zijner vorige proefnemingen vermoedt, dat dezelve van nut zullen kunnen zijn, wanneer het min of meer goede gevolg hem dezelve doet aannemen of verwerpen.

§ 4.

De ondervinding bevestigt het dagelijks, dat de gewone praxis, door het voorschrijven van haar allerlei uit onbekende geneesmiddelen in veelvuldig vermengde recepten, bij ziekten zeker velerlei uitwerkt, maar het minst, het genezen. (Zie G. d. H. G. p. 8.)

Dit mag men in echt Nederlandsche taal noemen: *liegen dat de rook boven het hoofd vliegt.* Indien deze stelling, ik meen, deze ter neergeworpen woorden, waarheid bevatteden, dan moest het menschdom reeds voorlang, zoo niet uitgestorven, dan ten minste zeer gedund zijn; want als ik niet genees, dan blijft er of eene slepende ongesteldheid over, welke de voortteling niet zeer bevordert, of ik breng den lijder ten grave. Getuigt het Gij allen die met de wereld-geschiedenis bekend zijt, of er wel ooit een tijd is geweest dat de bevolking zoo toenam als in de laatste tijden! Getuigt het Gij allen die met de Acten van den Burgerlijken Stand bekend zijt, hoe in ons Vaderland, waar de geneeswijze van H. tot dus verre niet uitgeoefend werd, het getal der geborenen jaarlijks dat der gestorvenen bij duizenden te boven gaat! Getuigt het Gij allen, die aan het ziekbed wel eens gekluisterd waart of uwe vrienden en naastbestaanden zaagt lijden! Getuigt het, hoe dikwijls Gij én de Uwen gered zijt! Is de stelling van H. waar, dan heeft Dr. SCHÖNFELD gedurende zijne twintigjarige zoogenaamde *Allopathische* practijk, *in veelvuldig vermengde recepten een allerlei uit onbekende geneesmiddelen voorgeschreven, velerlei uitgewerkt, maar het minst het genezen*, dat is: *dezen gedood, genen sukkelend gemaakt*; doch dit heeft hij uit onkunde gedaan; dan nu het licht van den grooten, den eenigen H. hem omschijnt; nu hij het gezegde van H. door zijne vertaling zonder aanmerkingen voor het zijne heeft aangenomen en verklaard, nu *werkt hij veel uit, maar 't minst het genezen*, dat is: *nu doodt en maakt hij sukkelend*

met opzet, zoo dikwijls hij volgens de lessen der gewone practijk zijne lijders behandelt. — Hebt Gij, o vriend BLEEKER, van *Nieuwolda!* (ik meen U vooral deze vraag te moeten doen, daar Gij ook al naar het Sirenen-gezang van H. schijnt te luisteren) in de zomer- en najaarskoortsen, die zoo dikwijls in uwe streken epidemisch heerschen, *veel uitgewerkt, maar 't minst het genezen?* Zijt Gij als een brieschende leeuw, als een woedende tijger, als een engel des verderfs rondgeloopen en hebt Gij alles ter neergeworpen wat U ontmoette? Neen, zeker neen; de meesten, die in Uwe practijk zeker duizenden bedragen, zijn, enkelen uitgezonderd, door U behouden. Wat dunkt U dan van de waarheids-liefde van eenen man, die zoo openlijk durft liegen in eene zaak welke ieder onderzoeken kan.

§ 5.

Niet door middel van voorgewend oplossende, mechanisch verdeelende, uitdrijvende en wegstotende krachten der geneesmiddelen; niet door middel van de, eene ingebeelde ziektestof electif afscheidende (bloedreinigende, vochten verbeterende) werking derzelve; niet door middel van eene (zoo als in het doode, rottend vleesch werkzame) antiseptische kracht derzelve, noch door chemische of physische werking, op welke wijze men zich deze ook denke, gelijk in doode stoffelijke dingen, zoo als van oudsher de scholen der geneeskundigen zich verkeerdelijk hebben ingebeeld en voorgedroomd. De nieuwere scholen hebben wel eenigermate begonnen de

ziekten als dijnamische afwijkingen te beschouwen, en zich, op zekere wijze, er op toegelegd, dezelve ook dijnamisch door geneesmiddelen, te genezen; maar, terwijl zij de sensibele, irritabele en reproductive werkzaamheid (dimensiones) des levens, niet als in modo et qualitate oneindig veelsoortig veranderlijk erkennen, en de ontelbaar verschillende ziekte-teekenen (deze oneindige, voor ons slechts in reflex op te merkene inwendige veranderingen) niet, zoo als zij toch waarlijk zijn, voor het eenig onbedriegelijk object ter genezing aanzien, maar slechts eene innormale verhooging of vermindering harer dimensiones, quoad quantitatem hypothetisch aannemen, en aan de geneesmiddelen, waarmede zij genezen willen, de kracht, om deze eenzijdige verhooging en vermindering normaal te stemmen, en om daardoor te kunnen genezen, even zoo willekeurig toekennen; zoo hebben zij niets, dan louter hersenschimmen voor oogen, hersenschimmen omtrent het object ter genezing (indicatie) en hersenschimmen omtrent de werkingen der geneesmiddelen. (G. d. H. G. p. 19, 20.)

Quot verba, tot mendacia; welke leugens nog daarenboven door woorden zijn uitgedrukt, die niets dan Duitschen philosophischen onzin bevatten.

De heer SCHÖNFELD gelieve zich eens de moeite te geven, — om uit honderden, die dit onderwerp behandeld hebben, maar eenen te noemen, die nog al door hem in eere wordt gehouden, — den bekenden HUFE-

LAND te raadplegen, en hij zal zich kunnen overtuigen, dat HAHNEMANN hier weer in het wilde schermt, en de tegenwoordige rationele geneesheeren eene leer en geneeswijze toeschrijft en aanwrijft, die zij niet kennen noch uitoefenen; zeker met het oogmerk om de eenvoudigen voor zijne leer in te nemen. HUFELAND is het, die met alle mogelijke overredingskracht zich tegen de gebreken van het stelsel van BROWN bij alle gelegenheden verzet heeft. BROWN was het die de ziekten alleen beschouwde als *in quantitate* van de gezondheid afwijkende. De ziekten waren of *Sthenisch*, bij welke eene te groote krachts-uitoefening plaats had, of *Asthenisch*, waarbij het tegendeel plaats vond. *Sthenische* ziekten waren: *Long-ontsteking*, *Pokken*, *Mazelen* en dergelijke, die dus altijd eene verzwakkende behandeling vorderden. *Apoplexie*, *Waterzucht* en *Verlamming* waren *Asthenische* ziekten, en moesten dus door opwekkende middelen genezen worden. HUFELAND was het die reeds vóór 1800, dus tien jaren vóór de uitgave van het *Organon* van H., wel degelijk op de qualiteit wilde gelet hebben, gelijk men uit zijn *System der practischen Heilkunde* op iedere bladzijde kan ontdekken, een werk, 't welk even zoo veel gezonde redenering, op de ondervinding en de natuur gegrond, bevat, als de werken van HAHNEMANN wartaal, onzin en leugenspraak behelzen; een werk, 't welk ik iederen jong geneesheer aanbeveel, om *in succum* en *sanguinem* zich eigen te maken; 't welk hij des te gemakkelijker zal kunnen doen, daar men het telken reize met verhoogde en vermeerderde leeslust opslaat, en het altijd met verwondering herleest, hoe naauw-

keurig de heer HUFELAND de natuur in hare binnenste schuilhoeken heeft nagespoord, en uit dezelve een systeem der geneeskunde heeft opgesteld, welks grondslagen de eeuwen zullen tarten en niet dan met den ondergang der aarde zullen ophouden in achting te blijven; een werk kortom, 't welk het beste voorbehoedmiddel tegen het *delirium* is, waaraan alle *Homöopathen* lijden, en, zoo er een redmiddel voor hen is, het eenigste geneesmiddel hiertegen bevat. De heer S. leze, bestudere dit werk, en hij zal de handen in een slaan, hoe hij er toch wel toe gekomen is, aanhanger en lofredenaar der *homöopathische* school te worden, die, door eenen bedrieger opgerigt, door pogchen en snoeven op eigene voortreffelijkheid verdedigd, door smaadreden op andersdenkenden geschraagd, door de oude leer valsch voor te dragen ondersteund, haren spoedigen dood bij alle verstandigen weldra door zich zelve zal ondergaan. Nog eens, de heer S. herleze het *Organon* van HAHNEMANN, en vergelijke daarmede het *System der practischen Heilkunde* van HUFELAND, en mij dunkt, hoe ook voor HAHNEMANN vooringenomen, zal hij toch moeten erkennen, dat men een groot man, dat men een HUFELAND moet zijn om zoo te kunnen schrijven, en HAHNEMANN in het wetenschappelijke de eerste plaats aan HUFELAND moet inruimen.

§ 6.

Uit een heilzaam gevolg van een enkelvoudig geneesmiddel, al ware het (hetwelk zelden gebeurde)

in een naauwkeurig beschreven ziekte-geval, kunnen wij nimmer het geval, waarin dit middel verder heilzaam zal zijn, leeren kennen, dewijl (uitgezonderd de ziekten van een vaststaand miasma, de pokken, de mazelen, de siphilis, de schurft, enz.; of die, welke hunnen oorsprong van meerdere zich gelijkblijvende schadelijke invloeden ontleenen, de jigt met knobbels enz.) alle overige ziektegevallen slechts enkelvoudig, dat is, ieder onder eene afwijkende symptomen-verbinding, in de natuur verschijnen, nimmer voor dezen juist op dezelfde wijze zijn aanwezig geweest, en nimmer bepaald op dezelfde wijze kunnen terug komen: gevolgelijk kan uit de geschiktheid van een geneesmiddel in het eene geval, geen besluit omtrent het heilzame van hetzelve, in een ander verschillend geval, getrokken worden. (G. d. H. G. p. 21.)

Wat leert ons het gezond verstand, wat de ondervinding? Het gezond verstand zegt mij: dat, als ik eenen weg ga, die duizend roeden lang is, en dien in eenen bepaalden tijdruimte kunnende afwandelen, ik ook dienzelfden tijd noodig heb, om eenen weg van dezelfde lengte af te wandelen. — De ondervinding leert ons, en het gezond verstand heeft er niets tegen in te brengen, dat sedert de ontdekking van *Amerika*, er millioenen van schepen naar de nieuw ontdekte wereld zijn heen en weer gezeild, waarvan geene twee juist denzelfden weg hebben afgelegd, en toch hebben de meesten de

plaats hunner bestemming bereikt. — Sedert eenigen tijd hebben duizend soldaten in eene belegerde vesting, armoede en gebrek geleden, zoodat zij dezelve afgemat, verslapt, krachteloos en vermagerd hebben verlaten; deze zijn dus wezenlijk ziek. Zoude men hen dus niet kunnen genezen, omdat zij allen verschillend lijden, en die ziekte voorheen juist op dezelfde wijze nimmer aanwezig is geweest? Wat zegt het gezond verstand hierop, wat leert de ondervinding? Zoude men niet bij dezen *roggenbrood*, *vleesch*, bij genen *melk*, bij eenen derde *eijeren*, bij eenen vierde *beschuit*, bij anderen andere middelen geven naar de individuele gesteldheid, naar den ouderdom, naar het min of meer goed effect, 't welk men er van zag. Duizenden van lijders aan de zoogenaamde *galkoorts* zijn door de heeren BLEEKER en SCHÖNFELD behandeld en genezen, ofschoon bij geenen lijder de ziekte juist op dezelfde wijze voorheen aanwezig was geweest. — Dan, komen de ziekten, die de *Homoopathen* behandelen, altijd op dezelfde wijze terug, als zij voorheen aanwezig zijn geweest? Even min zeker als dit die ziekten doen, die door de *rationeel-Emperici* worden behandeld. Maar wat meer is, brengen de geneesmiddelen, die aan gezonden worden toegediend, altijd en onder alle omstandigheden bij allen dezelfde toevallen te weeg? Verwekt tien grein *Aloë* bij een oud man dezelfde toevallen als bij een klein kind? Zijn de symptomata door het *Opium* daargesteld bij een volbloedig, kort, dik man dezelfde, als bij een lang, mager, flets persoon? Neen voorwaar. Men ziet dus, dat de geheele redenering van H. niets om het lijf heeft, en wel verre dat

dezelve de handelwijze der *rationeel-Empirici* afbreuk doet, bevestigt zij veeleer het rigtige van dezelve. Het spreekt van zelf, dat men, om met goed gevolg *rationeel-empirisch* te practiseren, kunde moet bezitten, welke men door studie, door het lezen van naauwkeurig gedane waarnemingen door kundige, eerlijke en onbevooroordeelde lieden, door opmerkingen aan het ziekbed, door lijkopeningen moet verkrijgen, zonder welke kunde niemand den naam van *geneesheer* verdient, maar zich te vreden moet stellen met dien van *kwakzalver* en *beunhaas*. — Vreemd en geheel inloopende tegen de ondervinding van alle geneesheeren, is voorts de stelling van H., dat, *daar de ziekten van een vaststaand miasma, de pokken, de jicht met knobbels, enz. eene uitzondering op den algemeenen regel maken en deze dus op dezelfde wijze terug komende, gevolgelijk in alle gevallen dezelfde behandeling vorderen.* Deze stelling is niet alleen vreemd, maar kan de schromelijkste gevolgen na zich slepen. H. weet evenwel beter; doch hij heeft deze *paradox* noodig, om zijne *belladonna* in de *Scarlatina* te kunnen verdedigen.

§ 7.

Even zoo verleidend en ongenoegzaam, hoewel reeds van ouds algemeen ingevoerd, is het bepalen van algemeene genees-werkingen der geneesmiddelen, naar enkele gevolgen in ziekten, wanneer de materies medica b. v. ingevalle hier of daar, bij *het gebruik van een geneesmiddel*, (*gewoonlijk met*

andere vermengd) in eenig ziekte-geval, sterkere afscheiding des waters, of van zweet, als ook der menstrua, of het ophouden van convulsien, of eene soort van slaap, of expectoratie volgde, aanstonds dit geneesmiddel (aan hetwelk men, onder al de anderen, de eer deed, deze werking toe te schrijven) tot de waardigheid van een water- en zweet-drijvend, een de menstrua herstellend, krampstillend, slaapverwekkend, borstzuiverend middel verhief, en daarmede niet alleen eene fallaciam causae, door de verwisseling van het woord bij *in plaats van* van *beging; maar daaruit ook het geheel valsch besluit* a particulari ad universale, *tegen alle wetten van ons denkvermogen aandruischend, trok, ja zelfs, het voorwaardelijke tot het onvoorwaardelijke maakte; want wat niet, in ieder ziekte-geval, water en zweet drijft, de menstrua en slaap veroorzaakt, in elk geval de convulsien doet ophouden, en iedere hoest tot expectoratie brengt, kan een gezond menschenverstand niet als onvoorwaardelijk en absoluut zweet- en water-drijvend, menstrua en slaapverwekkend, antispasmodisch en expectorerend middel verklaren; en evenwel doet dit de gewoone materies medica.* (G. d. H. G. p. 21, 22.)

Hoe meer ik met H. bekend word, hoe slechter hij mij voorkomt, daar het duidelijk uit alles blijkt dat hij geene leugens te groot acht, indien dezelve maar kunnen strekken om de eenvoudigen tot zijne leer over te halen. Duizendmaal is het te bejamme-

ren, dat de heer S. zich onder deze eenvoudigen geschaard heeft; daaruit blijkbaar, dat hij bovenstaande stelling, die niets dan leugentaal is, aan de Nederlandsche geneesheeren zonder eenige aanmerking in hunne moedertaal ter lezing heeft gegeven. Heeft de heer THUESSINK, heeft de hoogleeraar DRIESSEN den heer S. ooit geleerd, dat er *on*voorwaardelijk en *absoluut werkende* middelen waren? Ik, die het geluk gehad heb onder deze heeren te studeren, heb zulks nooit uit hunnen mond gehoord. Ik noodig Dr. S. openlijk uit mij éénen schrijver op te noemen, die aan een geneesmiddel eene *onvoorwaardelijke* en *absoluut werkende* kracht toeschrijft. Neen de *rationele* geneesheer kent geene *specifica* zoo als de *Hahnemannianen* die hebben, welke voor ieder ziektegeval een bijzonder middel opgeven; de *rationele Empiricus* kent geene geneesmiddelen, die *onvoorwaardelijk* eu *absoluut* werken, hij kent alleen *voorwaardelijk* werkende middelen. Zoo vindt men in geene *materies medica* de *aderlating* als een *zweetdrijvend* of *expectoratie* bevorderend middel opgeteekend, en toch is de *aderlating* in eene hevige *pleuris* het beste *diaphoreticum* en *expectorans*. Niet door *Fl. Chamomil*; niet door *Sp. Minder.* bevordert hij bij hevige *Rheumatische* ziekten de *diaphoresis*, maar met *nitrum*, met *verzachtende* middelen, met *Decoct: Alth.*, *Gram.*, *Hord.*, welke evenwel in geene *materies medica* onder de *zweet-bevorderende* middelen zijn opgegeven. Bij kinderen die ter neer liggen aan *encephalitis* en *hydro-cephalus* en daaruit voortspruitende *convulsies*, gebruikt de *rationele* geneesheer *bloedzuigers*,

mercurialia, *digit.*, en waar is eene *materies medica*, waarin deze middelen als *convulsies* herstellende middelen zijn aangeprezen? — Bij volbloedige, gezonde jonge dochters wordt de *defectus menstruorum* hersteld niet door *Aloë*, *Myrrh.* enz., maar door *aderlatingen*, *verkoelend* diëet en zoodanige geneesmiddelen. — Wel is waar dat eenige schrijvers over de *materies medica* de geneesmiddelen in klassen verdeelen, en dus spreken over *zweet- braak-* en *purgeermiddelen.* Maar waarom doen zij dit? Om den leerlingen te gemoet te komen in het onderwijs; om hun het aanleeren der wetenschap gemakkelijk te maken. Andere schrijvers daarentegen hebben deze verdeeling niet, maar geven de onderscheidene krachten op welke zij bezitten, en wel met betrekking tot de bijzondere gesteldheid der lijders. — De heer S. leze eens VOLTELEN, JAHN, die over de *materies medica* gehandeld hebben, en hij zal berouw gevoelen de leugen-taal van zijnen heer en meester zonder eenige aanmerking te hebben overgenomen.

§ 8.

De, in de gewone praktijk, in zeldzame gevallen opvallend gelukkende genezingen, ontstaan alleen door een (door toeval in de recepten mede onderloopende) homöopathisch passend meestwerkend geneesmiddel. (G. d. H. G. p. 28.)

Deze stelling vindt men op meer dan eene plaats van het *Organon.* Ook CASPARI drukt dezelve in

deze woorden uit: *Eene allöopathische* (*) *kuur gelukt meestentijds zonder weten van den Arts; want het blijft hem onbekend, dat hij tegen zijnen wil een homöopathisch middel heeft gekozen, hetwelk voor het geval juist passend was, en daarom hielp.* (Zie c. p. 58.) Dr. s. zegt: *dat deze aangevoerde stelling zoo gezocht is, dat wij genoodzaakt worden, haar alleen aan de onderlinge onverdraagzaamheid van beide partijen te moeten toeschrijven* (zie c. p. 148.). Wij kunnen ons met dit gezegde van Dr. s. niet vereenigen. Zoodra immers de *Homöopathen* toegeven, dat er na het gebruik van zoogenaamde *allopathische* middelen genezing volgt, moet deze genezing geschieden of *door* deze middelen, of *door* de natuur in weerwil van deze middelen, of *door* een bij toeval in de recepten mede onderloopend *homöopathisch* passend meest werkend geneesmiddel. Het mogelijke van het genezen *door allopathische* middelen ontkennen de *Hahnemannianen*, dus ook de heer s. Eveneens weigeren zij aan de Natuur alle geneeskracht, dus kan deze den *Allopathen* ook van geenen dienst zijn. Er blijft dus niets over, dan te stellen, dat de genezingen, die *na* het gebruik van *allopathische* middelen plaats vinden, geschieden *door een bij toeval*

(*) De heer S. gebruikt steeds het woord *allöopathie*, 't welk moet zijn *allopathie*. Het komt immers van ἄλλος en niet van ἀλλόος. Heeft de heer S. ook een klokje hooren luiden, zonder te weten waar het klepeltje hangt, gelijk hij gelooft dat het geval is met Dr. SMITH, omdat deze *antiöpathisch* en *antepsorisch* spelt. *Qui alterum incusat probri, se ipsum intueri oportet.*

in de recepten onderloopend meest passend homöopathisch geneesmiddel. — De aanmerking van Dr. s. doet zijn gezond verstand eere aan, maar geeft tevens te kennen, dat hij door allen wind van leeringe geslingerd wordt. Met het vervallen toch van deze stelling vervalt de geheele *Homöopathie;* immers is het waar, dat *door allopathische* middelen genezing volgt, dan is het ook waar, dat het beweerde van H.: dat *allopathisch werkende geneesmiddelen scheef moeten werken*, onwaar is; dan is het ook waar, dat het zeggen van H.: *dat antipathisch werkende middelen geene duurzame genezing kunnen daarstellen*, even valsch is; en dan is het ook waar, dat de *Homöopathie*, in dit opzigt ten minste, niets boven het *rationeel Empirismus* vooruit heeft, waardoor men niet verre meer af is van de waarheid der stelling: dat, daar er genezing volgt zoowel *door allopathische* en *antipathische* als *homöopathische* middelen, men alleen de krachten der geneesmiddelen tegen bijzondere ziekten in ziekten en niet bij gezonden moet leeren kennen. Met welk gevoelen de heer s., zoo al niet theoretisch, dan toch practisch schijnt overeen te stemmen, daar hij anders zeker niet nu eens *allopathisch*, dan eens *homöopathisch* naar gegevene omstandigheden zoude practiseren.

§ 9.

Wij kunnen met stilzwijgen voorbijgaan dat men tot dus verre de ziekten onder een klein getal van namen heeft willen brengen, en dezelve in de eene

Pathologie dus, in de andere wederom anders, met eene bepaalde onveranderlijke beschrijving heeft gekenmerkt. Wij kunnen niet met stilzwijgen voorbijgaan, dat de generieke Pathologie (de aan den stelselgeest dikwijls in ziekten schijnbaar voorkomende) ziektetoestanden (Communiteiten) afgezonderd, en als altijd gelijkvormig te boek stelde, om dezelve van de overige ziekte afgescheiden, naar eene algemeene methode, in de generieke Therapie schoolmatig te kunnen behandelen, om het even of dezelve aan deze of aan gene ziekte eigen waren. Die kunstige benaming en zamenstelling van een zeker getal ziektesoorten, zoo wel als deze onnatuurlijke afscheuringen van enkele deelen der ziekten, zijn zoo blijkbaar willekeurig door de spitsvindigheid voor de Therapeutischen leest verzonnen, dat zij in deze Leere der Geneeskunde, waarbij de zieke natuur naauwkeurig zoo, als zij naar hare oneindige menigvuldigheid is, als doel der genezing telkens individueel wordt aangegrepen, hoegenaamd geene opmerkzaamheid verdienen. — Meent men niettemin somwijlen benamingen voor ziekten noodig te hebben, zoo bediene men zich daarvan enkel als van collective naamwoorden, en zegge bij voorb.: De Lijder heeft eene soort van *waterzucht*, eene soort van *zenuwkoorts*, eene soort van *koude koorts; doch nimmer (opdat eindelijk de verbijstering met de namen een einde hebbe) hij heeft* de *waterzucht*, de *zenuwkoorts* enz. *vermits er ontwijfelbaar geene zich zelfstandig gelijk blijvende ziekten van dergelijke namen bestaan.* (Zie *Organon*, § 83 p. 145 en volgende.)

H. heeft in § 83 en volgende van het *Organon* met eene overtollige wijdloopigheid beweerd en verdedigd, dat men de ziekten niet naar namen moet genezen, eene stelling, die ieder geneesheer weet en van H. niet behoeft te leeren, en door hem alleen is opgeworpen om het *rationeel Empirismus* bij het onkundig publiek en eenvoudige geneesheeren, in een verkeerd, ja hatelijk daglicht te stellen. Waartoe gebruikt de geneesheer namen? om orde en regelmaat in zijne studiën en practijk te houden. Geen verstandig geneesheer zal in *Pleuris* altijd hetzelfde geneesplan volgen, omdat de ziekte *Pleuris* heet, even min als hij in de *koude koorts* altijd *kina* zal geven, omdat die ziekte met den naam van *koude koorts* bestempeld wordt. Men leze HUFELAND, en ook hierdoor kan de eenvoudige geneesheer bevestigd worden, dat HAHNEMANN een deugniet is. Wanneer H. evenwel § 84 van het *Organon* die weinige ziekten uitzondert, *die van een gelijkblijvend Miasma ontspruitende, daarom eene gelijke behandeling vorderende, denzelfden naam kunnen dragen*, begaat hij eene schandelijke *pathologische* en *therapeutische* fout, daar ieder leek weet dat de *Mazelen*, b. v. in het eene voorwerp eene geheel andere ziekte zijn, dan in het ander. De individuele gesteldheid der lijders, de tijd van het jaar, het luchtgestel, de grasserende ziekten, de aard der Epidemie en nog veel meer maken zulk een groot verschil, dat de *Mazelen* heden eene gevaarlooze, morgen eene gevaarlijke ziekte zijn, en dien ten gevolge eene zeer onderscheidene behandeling vorderen. Hetzelfde zij gezegd van de *Scarlatina*, *Rubeola*, *Variolae*, *de*

jicht en alle door H. onder de uitzondering makende ziekten opgenoemd. Deze alle op eenerlei wijze door een decillioenste grein *belladonna* en *aconitum* etc. te willen genezen, verraadt zulk eene verregaande zinneloosheid, dat ik zeer twijfel of zelfs de *helleborus* de lijders aan dezelve wel zal kunnen herstellen. — De *Homöopathen* zelven schijnen aan het voorschrift van H. niet veel waarde te hechten; CASPARI immers spreekt van *graauwe staar*, *zweren*, *kliergezwellen*, *breuken* etc. SCHÖNFELD spreekt van *breuken*, *kinkhoest*, en zij doen dit niet, om door het volk verstaan te worden, maar doen het wel degelijk om elkander onderling te verstaan. Zoo schrijft Dr. BLEEKER aan zijnen vriend Dr. SCHÖNFELD geen enkel woord van de symptomen, tegen welke hij de *Bellad.* de *Dros* gegeven heeft; maar van de *kinkhoest*. — Wat voorts de les betreft die H. voorschrijft om nimmer te zeggen: de lijder heeft *de* waterzucht, *de* koorts, maar in plaats hiervan, de lijder heeft *eene soort* van waterzucht, van koorts; zoodanige les zal wel geen verstandig man in een systeem van eene of andere wetenschap zoeken; maar alleen in een werk, 't welk bestemd is om aan leerlingen handleiding te geven, hoe zij in hun kwakzalvers-metier, wanneer de nood aan den man komt, zich met eere kunnen redden, door steeds te zeggen, wanneer zij bij voorb. geconsuleerd worden, of iemand *de schurft* heeft: neen hij heeft *de* schurft niet, maar *eene soort* van schurft. Wat dunkt U, Gij vrienden der *Homöopathie* onder de leeken, die herhaalde reizen den heer SCHÖNFELD hebt aangezocht, om openlijk tegen het werkje van Dr.

SMITH het woord te voeren (zie c. p. 150); gevoelt Gijl. het niet, dat Gij U vrienden noemt van iets dat Gij niet kent; vrienden van iets, dat, wist Gijl. waarvan Gij U vrienden noemt, U schaamrood de oogen zou doen neerslaan; vrienden van eene leer die zulke kwakzalvers-taal van nooden heeft, om zich staande te houden en opgang te maken.

§ 10.

Het raisonnement van HAHNEMANN en SCHÖNFELD (c. p. 100—120) over het gebruik en misbruik van de *Kina*, verraadt zoo zeer den bevooroordeelden, partijdigen man, dat, had de heer S. zijne zaak voor den competenten regter gebragt en niet voor een onwetend, onnoozel publiek, wij er geen enkel woord over zouden verliezen; nu evenwel zullen wij er deze en gene aanmerking tegen in het midden brengen. *Waaraan hebben wij het*, zoo laat Dr. S. zich hooren, *toe te schrijven, dat verre de meesten, welke wij aan tusschenpoozende, zoogenaamde koude koortsen onder behandeling krijgen, ons, zoo herhaald en bijna bij ieder recept, dat wij voorschrijven, toevoegen:* »*Geef mij, mag ik u bid-* »*den, niet iets, dat de koorts opstopt; daar ben* »*ik bang voor; dit heeft veelal slechte gevolgen?*" Wanneer Dr. S. dit *ons* in den oratorischen stijl voor *mij* gebruikt, dan heeft hij zeker gelijk; doch wanneer dit *ons* de groote massa geneesheeren beteekent, dan spreekt hij onwaarheid. Ik herinner mij niet, dat ooit een patient mij in dien toon heeft aangesproken. Nooit, zoo verre ik weet, heeft men

mij gesmeekt: de koorts niet op te stoppen; doch ook herinner ik mij geen geval in hetwelk ik naderhand berouw had de *Kina* en *Chinines* te hebben gegeven. Wanneer Dr. s. laat volgen, *waaraan anders, dan dat zij meermalen voorbeelden te dezen hebben voor oogen gezien*, zal het wel geen betoog noodig hebben, dat, daar zij Dr. s. zoodanige bede doen, en niet mij noch andere geneesheeren, en hunne bede gegrond is op het zien van voorbeelden, de heer s. te dikwijls ter ongepaster ure de *kina* heeft voorgeschreven, en dus is het niet der kunst, maar aan de ongeschikte behandeling van Dr. s. te wijten, dat de *kina* die voortreffelijke uitwerking niet gehad heeft, die dezelve bijna wiskunstig zeker in de handen van den kundigen en ervaren' arts heeft. Het is er zoo verre af, dat ik in de schets, die H. (zie C. p. 111) geeft, na de gebruikte *kina*, het beeld van den eenen of anderen lijder, welke, na het veelvuldig gebruik der *Kina*, in eene of andere ziekte sukkelend is gebleven, wedervind, dat ik veeleer dagelijks menigeen voor oogen heb, die aan het gebruik der *Sulph. Chinine* niet alleen het behoud van het leven te danken heeft, maar die door hetzelve van de waterzucht, die men maar al te veel zonder reden aan de gebruikte *Kina* toeschrijft, daar zij veeleer aan het niet in genoegzame dosis voorschrijven van dezelve haren oorsprong ontleent, volkomen genezen is. Wanneer Dr. s. voorts zegt, dat de *Kina* bijna het eenige middel is, hetwelk de *Allopathie* tegen de tusschenpoozende koortsen aanwendt, dan zeg ik hem hier openlijk dat hij onwaarheid spreekt, of dat hij niet

beter weet en van *zijne* Allopathie besluit tot het rationeel Empirismus van andere geneesheeren, en is dit het geval, dan, — de waarheid verbiedt hier verbloemde termen te gebruiken, — is de heer s. zoo lang hij *allopathisch* practiseerde, de lompste *Empiricus* geweest, en dan is het raadsel, waarom hij zoo spoedig tot eene nieuwe leer is overgegaan, ligt op te lossen. — »Zonder de nadeelige gevolgen," dus luiden 's mans woorden (c. p. 118) »welke uit »eene allöopathische behandeling der tusschenpoo-»zende koortsen kunnen voortvloeijen, in aanmer-»king te nemen, verdient eene homöopathische daar-»om reeds de voorkeur, omdat zij individuäliseert »(altijd eene hoofdzaak bij het werk der genezing); »het is toch bij deze geneeswijze hem, die het ge-»nezings-werk onderneemt niet genoeg te weten, dat »er eene zoodanige koorts aanwezig is, ten einde al-»tijd, en in elk geval, hetzelfde middel daarentegen »aan te wenden, zoo als bij de Allöopathie; neen, »hij moet het ziekte-beeld in al zijne eigendomme-»lijkheden zoeken uit te vorschen; b.v. op welken »tijd van den dag de koorts verschijnt, of zij eene »alle-daagsche, anderen-daagsche, of derden-daagsche, »enz. is; of haar typus zich vervroegt, dan of zij »later komt; hoe de verhouding van koude, hitte »en zweet is; of deze algemeen zijn, of zich tot »zekere ligchaams-deelen bepalen; welke van deze »het meest uitkomend symptoom is; hoe de hoe-»danigheid van het zweet zelve is, en welke uit-»werking hetzelve op het ligchaam heeft; of er »veel of weinig, of geheel geen dorst aanwezig is, »en vooral, onder welk tijdperk der koorts dit een

» of ander plaats vindt; welke de bezwaren van den » lijder zijn vóór de koorts, onder ieder tijdperk der- » zelve, en nadat zij geheel is afgeloopen, en vooral » welke de toestand is des gemoeds." — Zal men bij zulk eene taal, waarin men *Paracelsus Bombastus ab Hohenheim* volkomen wedervindt, met DEMOCRITUS lagchen of met HERACLITUS schreijen, dat iemand van gezonde hersenen, die bij het publiek in achting staat, die eene uitgebreide practijk heeft, die van zich zelven getuigt: dat hij zich vleijen mag in eene bijna 20jarige *allöopatische* practijk niet ongelukkiger te zijn geweest dan anderen (zie c. p. 107), zich door eenen HAHNEMANN zoo heeft laten opwinden, dat hij voor het Nederlandsch Genees- en Niet-Geneeskundig publiek, als marktschreeuwer optreedt; ja het is niet uit overhaasting dat ik dit ter neer schrijf; het doet mij wee het te moeten zeggen, maar het is niet anders, als marktschreeuwer optreedt. — Indien de heer SCHÖNFELD zijne zoogenaamde *allopathische* bibliotheek nog niet als oud, onbruikbaar vuil heeft weggeworpen, dan sla hij eens eenen schrijver op, die over deze koortsen gehandeld heeft, eenen VOGEL, FRANK, RICHTER, HEKKER, BURSERIUS DE KANIFELD, HUFELAND, om van de oudere niet te gewagen, of de Dictaten van zijnen en mijnen leermeester THOMASSEN à THUESSINK, en hij zal kunnen lezen, dat de *rationeel-Empiricus*, wel verre van altijd en in elk geval hetzelfde middel daartegen aan te wenden, zoo als hij openlijk hem dit ten onregte ten laste legt, bijna de geheele apotheek ten zijnen nutte tegen dezelve gebruikt, hetgeen genoegzaam ook daaruit *kan* en *moet* worden opge-

maakt, daar hij altijd, indien hij kan, de oorzaken zoekt te verwijderen, en hiertoe zich niet van één middel *kan* bedienen. Waar is het ondertusschen, dat in de Epidemie van 1826, 1827 en 1828 de *febres intermittentes* van dien aard waren, dat dezelve nergens naar luisterden dan naar de *chinines* (de *kina* werd om redenen minder gebruikt) en de *recidiven* waren minder toe te schrijven aan het *opstoppen* der koorts, zoo als de heer s. (met wat doel is voor *zijne* verantwoording) dit gelieft te noemen, als wel eensdeels aan de hardnekkigbeid der koorts, anderdeels omdat men de *chinines* en de *kina* te spaarzaam en niet vroeg genoeg gaf, te spoedig met dezelve ophield, en het dieet over het algemeen niet voedend genoeg was. De onkunde der geneesheeren van den geest der *Epidemie* was oorzaak, dat men te laat tot de *chinines* overging, en de koorts eerst aantastte, toen zij reeds zich al te vast in het ligchaam genesteld had. Ik durf mij beroemen reeds vóór 1826 de *Sulph. chinine* met zeer veel succès gebruikt, er in 1826, 1827 en 1828 velen mede gered te hebben, zonder dat er één sukkelend is gebleven, en nog dagelijks, indien ik het geval er voor passend vind, geef ik de *chinines* en de *kina* met eene vaste en stoute hand; doch hieruit volgt niet, dat ik dezelve altijd zoude aanwenden; die dit doet is een weetniet, en die dit der Kunst ten laste legt, is, of een dweeper die zelf niet weet wat hij zegt, of een domoor die van *zijne bijzondere* ongeschiktheid tot de algemeene onkunde besluit, of een bedrieger die tegen zijne eigene overtuiging anderen valsch beschuldigt.

De heer S. leze het *Iets* over de, in een gedeelte van Noord-Holland, thans heerschende koortsen, door W. EGELING, Med. Doct. te Haarlem, geplaatst in de *Vaderlandsche Letteroefeningen* voor *November* 1835, No. XIV, Mengelwerk pag. 701 en volgende, en hij kan zich overtuigen, indien hij overtuigd wil worden, welk een goddelijk middel de *sulph. chinine* is; en tevens daaruit leeren, dat de Rationele Medicus ook nog heden ten dage zijn uiterste best doet, de ziekte in al hare eigendommelijkheden uit te vorschen, 't welk dus niet iets is dat aan de *Homöopathie* alleen eigen is; 't geen men den leek alleen zoekt wijs te maken om zijn oogmerk te bereiken. Tot nog toe heb ik den heer S. alleen beschouwd als eenen afgedwaalden, bedrogenen broeder; nu zou ik bijna ..... dan, laat ik alleen de daden en niet het hart beoordeelen!

Daar de heer S. op meer dan eene plaats als een groot voorregt opgeeft van de *Homoöpathie*, dat zij ziekten en geneesmiddelen *individualiseert*, terwijl naar Z. Ed.'s gezegde de *Allopathie* beide *generaliseert* (c. p. 132), doch den leek onkundig laat van de beteekenis van *individualiseren* en *generaliseren*, zullen wij ons de moeite getroosten den lezer open te leggen, wat men door deze beide woorden verstaat, en daardoor den heer S. tevens bewijzen, dat hij of geen regt denkbeeld van *individualiseren* en *generaliseren* heeft, of met opzet door schoonklinkende klanken, de bazuin der Homöopathie boven die van 't Rationeel Empirismus blaast. — Men moet onderscheid maken tusschen *ziekte* en *zieke*; men kan de eerste zeer goed behandelen, terwijl men

den laatste zeer slecht behandelt. Wanneer ik geroepen word bij een sterk, krachtvol man, in den bloei zijns levens, en hem aan eene ware ontstekingziekte vind ter neerliggen, zullen er algemeene aderlatingen geindiceerd zijn, welke doodelijk zouden zijn voor een klein kind, ofschoon het ook door dezelfde ziekte was aangetast; *bloedzuigers* zouden hier van nut zijn, terwijl deze in het eerste geval de kwaal zouden verergeren. Het maakt een groot verschil in de behandeling, of iemand van een prikkelbaar of min prikkelbaar gestel is; een *stads-juffertje* vordert eene geheel andere behandeling, dan een *Westerwoldsche* boer. De middelen die den laatste nuttig waren, zouden veelligt de eerste dooden. Dikwijls is eene geneeswijze voor de *ziekte* zeer geschikt, doch past voor den lijder niet; ouderdom, temperament, constitutie, kunne, idiosyncrasie, geest der Epidemie, dit alles en nog veel meer moet in aanmerking worden genomen, en dit doet de rationele geneesheer. Maar wat is nu *generaliseren?* wat *individuäliseren?* — *Generaliseren* is: alle symptomen, alle toevallen, alle producten der ziekte tot algemeene grondbeginsels te brengen. B. v. Ik word geroepen bij eenen man in de kracht zijns levens, die klaagt over eene *moeijelijke, snelle ademhaling, vergezeld van eene drooge hoest, pijn in de borst, moeijelijk liggen, 't welk nog het gemakkelijkst is op de plaats daar de lijder de pijn gevoelt; daarbij is de pols sterk, versneld, hard; brandige urine, die in kleine hoeveelheid geloosd wordt; hevige dorst naar koud water; drooge, roodachtige tong.* — De rationele geneesheer *generaliseert* deze ziekte, of liever

derzelver toevallen, brengt ze tot een algemeen grondbeginsel terug; dat is: leidt dezelve alle van ééne ziekelijke verandering af. Het spreekt van zelf, dat al deze toevallen, van deze ééne ziekelijke verandering hunnen oorsprong nemende, met het verbeteren van deze ziekelijke verandering ook moeten ophouden. — Door zijn *generaliseren* ontdekt hij, dat de longen de plaats zijn, waar deze ziekelijke verandering plaats heeft. De algemeene indicatie nu is: de te hevige werking van het vaatgestel tot bedaren te brengen; de ophooping van bloed in de longen weg te nemen en te zorgen, dat er eene goede crisis ontstaat, opdat er geene *verharding*, *waterzucht* noch *verettering* geboren worde. Maar door welke middelen zal hij dit bewerkstelligen? Nu komt het aan op het *individualiseren*, niet der *ziekte*, maar van den *zieke*. Nu beschouwt hij de individuele gesteldheid des lijders niet alleen, maar ook de bijzondere individuele gesteldheid waaraan hij blootgesteld is geweest, en alles wat met de tegenwoordige ziekte in verband staat: hij let op ouderdom, kunne, temperament; of de lijder meermalen aan dergelijke ziekte is onderhevig geweest; of hij de kinder-ziekten gelukkig heeft doorgestaan, dan of er iets van is overgebleven? wat zijn dagelijksch beroep is? welke leefwijze hij leidt? of hij goed of slecht voedsel krijgt? hoedanig het climaat is, of er grasserende ziekten heerschen, en welke? welke de beste behandeling tot nog toe geweest is? hoedanig des lijders gemoedsgesteldheid is, of hij driftig of log van aard, oploopend of phlegmatiek is, en verder al wat hij nuttig oordeelt te weten; te veel om hier alles op te sommen, doch

hetgeen ieder, die er belang in stelt, en met name ook Dr. SCHÖNFELD in alle wel geschrevene waarnemingen kan opgeteekend vinden. — Dit nu noemt men den zieke *individualiseren*, en dit gedaan hebbende gaat hij over tot het voorschrijven der geneesmiddelen en van alles, 't welk hij voor den patiënt dienstig oordeelt. De ziekte gegeneraliseerd, dat is, tot een algemeen grondbeginsel gebragt hebbende, ziet hij dat hij met eene ontstekingziekte te doen heeft, die eene verzwakkende behandeling vordert; of evenwel deze verzwakkende behandeling zal bestaan in ééne of meer aderlatingen of in bloedzuigers, of eenvoudig in verzachtende oplossende middelen, dit hangt geheel van het individuele des lijders af, zoodat PIET anders moet behandeld worden dan KLAAS; ROELOF anders dan JAN; GEESJE anders dan BETJE. De rationele geneesheer *generaliseert* dus de *ziekte; individualiseert* den *zieke; generaliseert* ook de *geneesmiddelen*, dat is, wendt dezelve algemeen aan, maar past ze tevens op ieder bijzonder geval toe. De heer S. heeft dus geen regt begrip van de zaak gehad, als hij zegt: dat de *Allöopathie* en *ziekten* en *geneesmiddelen generaliseert.* Aangenaam zal het mij zijn, indien de heer S. (waartoe in de door Z. Ed. en den heer BLEEKRODE uit te geven *Bijdragen* tot de HOMOEOPATHIE, eene geschikte gelegenheid te vinden is) ons ook zulk een opgehelderd denkbeeld van het *individualiseren van ziekten en geneesmiddelen* geeft, en dan niet met uitroepingen en kwinkslagen, maar met gezonde redenering het voorregt der *Homöopathie* ten dezen opzigte boven het *Rationeel Empirismus* aantoone.

§ 11.

D[r]. SCHÖNFELD zegt (c. p. 144): *Aan onze onbekendheid met de ware en wezenlijke krachten van de Kamille, voor dat de Homöopathie dezelve aan het licht heeft gebragt, is het alleen toe te schrijven, dat wij hare nadeelige gevolgen minder hebben waargenomen: deze waarheid zal ons duidelijk worden, indien wij slechts de bezwaren, waarover wij lijders, onder en bij een overvloedig en langdurig gebruik van dit middel, en welke wij gewoon zijn aan de ziekte zelve toe te kennen, hooren klagen, aan de in het genoemde werk opgeteekende Kamille-symptomen willen toetsen;* —

Deze woorden zullen moeten dienen tot bevestiging van een misbruik, 't welk D[r]. CASPARI zegt, dat door eenen *Allopaath* (niet door de Allopathie) van de *Kamille* was gemaakt. — Ook hier maakt D[r]. S. zich weder aan verdraaijing der waarheid schuldig, wanneer hij zegt, dat wij (of hij moet door dit *wij*, *ik* verstaan) de bezwaren waarover lijders onder en bij een overvloedig en langdurig gebruik van de *fl. Chamom.*, hooren klagen, gewoon zijn aan de ziekte zelve toe te kennen. — Wie doet dit? Wij *rationele geneesheeren* weten zeer wel de bezwaren, die de *fl. cham.* verwekken van die der ziekte, waarin zij gebruikt worden te onderscheiden. Waarlijk, de heer S. neemt eenen al te meesterachtigen toon aan, wanneer hij (zonder bewijs bij te brengen, zoo als zijn geheel geschrijf is) mij en anderen, de DE LA FAILLE'S, de SCHRÖDER VAN DER KOLK'S,

de JORRITSMA'S, wil onder het oog brengen, dat wij de bezwaren die de *fl. cham.* veroorzaken, niet weten te onderscheiden van die, welke door de ziekten worden daargesteld. — Waarlijk men moet al eene extra-dosis eigenliefde bezitten, of als een hollend paard door den zweep van sectemakers gejaagd worden, om, wanneer men eenen blaauwen maandag zoo wat op eene ongewone wijze gepractiseerd heeft, zulk eenen toon te bezigen. Neen, Dr. SCHÖNFELD raadplege eens eenige schrijvers, die over de *materies medica* geschreven hebben, en hij zal zien, indien hij zien kan en wil, dat wij de kennis der ware en wezenlijke krachten van de *Kamille* niet aan eenen HAHNEMANN verschuldigd zijn, van wien hij niet eens weet, of deze wel ooit die symptomen bij gezonden heeft waargenomen, die hij opgeeft.

§ 12.

In het algemeen, zegt Dr. S. (c. p. 145), *is het geen der geringste voordeelen, welke de Homöopathie boven de Allöopathie bezit, dat zij de krachten der geneesmiddelen zoo naauwkeurig heeft onderzocht, dat zij, in de meeste gevallen, middelen weet aan te wenden, welke de al te hevige en nadeelige werking van het een of ander toegediend middel kunnen matigen, of ook geheel doen ophouden.*

En waarin bestaat deze kennis? In *abstinentia*. De *Homöopathen* geven zulke geringe giften, dat men deze volkomen met *abstinentia* kan gelijk stellen.

Wanneer ik ondertusschen lees, dat de *Homöopathen* (c. p. 155) tegen de nadeelige gevolgen van *Belladonna*, gewoonlijk *Opium* geven, dan word ik geheel en al in mijn vermoeden bevestigd, dat HAHNEMANN nimmer die proeven op gezonden en veel minder nog op zich zelven genomen heeft met al die middelen, welke hij heeft opgegeven; terwijl ik hun ronduit zeg, dat zij de krachten noch der *Belladonna*, noch van het *Opium* kennen, en om hun dit te bewijzen, noodig ik den eersten den besten *Homöopaath* uit, de proef hiermede te nemen. *Ik* zal hem de noodige hoeveelheid *Belladonna* laten gebruiken, kunnende *Hij*, nadat ik hem van het noodige voorzien zal hebben, zoo veel *Opium* hiertegen innemen, als hij zal verkiezen. De heer S. bedenke ondertusschen, dat het een groot veldheer is, die eene goede *retraite* kan maken, maar grooter is hij, die dezelve niet noodig heeft, en dit is meesttijds het geval met de *rationeel-empirici*. Deze geven de medicamenten niet in ééne dosis, maar van tijd tot tijd, en geven dus zelden of nooit te veel; doch gebeurt het al eens, dat iemand bij ongeluk van een vergift te veel gebruikt, dan hebben zij middelen genoeg, indien er nog redding mogelijk is, om deze vergiften krachteloos te maken.

§ 13.

Zoo heb ik dan met moeite en tegenzin eenige der voornaamste punten doorgeloopen, waarin de *Homöopathie* boven de zoogenaamde *Allopathie* te kiezen zou zijn. Men heeft kunnen zien, dat noch HAHNE-

MANN, noch CASPARI, noch SCHÖNFELD een enkel punt met bewijzen gestaafd heeft, maar dat het voortreffelijke hunner leer alleen daaruit bewezen wordt, dat zij zeggen dat de *Homöopathie* alles, de *Allopathie* niets waard is. De lezer oordeele of ik op p. 18 mij te sterk uitgedrukt heb met te zeggen: *dat de heer* SCHÖNFELD *denzelfden weg is ingeslagen, dien de beruchte Notaris van Naaldwijk bewandeld heeft, toen hij van Godsdienst-leer veranderde.* De heer S. zal mij bijzonder verpligten, indien hij in de uit te gevene *Bijdragen* mij aandachtig wil maken op alles, waar hij van oordeel moge zijn, dat ik misgekeken heb; hij kan zich overtuigd houden, dat ik *zijn geschrijf niet stilzwijgend zal laten voorbijgaan*, en de opwekking van vrienden van het Rationeel Empirismus onder de leeken, — want die hebben wij niet, — niet noodig zal hebben, hem weer te beantwoorden, zoo wel wanneer hij naar mijn oordeel gelijk, als wanneer ik meen, dat hij ongelijk heeft. Het belangrijke van het onderwerp vordert zulks. — Nu zullen wij in een volgend hoofdstuk, de *Homoopathie* aan de *Rede* toetsen. Vóór dat wij hiertoe overgaan, zullen wij, daar wij nog nooit de *Homöopathie* proefondervindelijk beoefend hebben, eene vraag moeten beantwoorden: of wij bij dit gemis wel in staat zullen zijn, die toetsing naar waarheid en met eere te kunnen ondernemen en ten einde te brengen; eene vraag die des te noodzakelijker is om beantwoord te worden, daar de heer SCHÖNFELD het zijnen ambtgenoot en medebroeder den heer A. SMITH, *Dr. in de Genees- en Vroedkunde* te *Beerta* zeer euvel genomen heeft,

dat deze heer zich verstout heeft bedenkingen tegen de *Homöopathie* te schrijven, bedenkingen die veel waars bevatten en geschreven met de hoogst mogelijke bescheidenheid; welke heer meer goeds in de leer van HAHNEMANN heeft opgenomen, dan ik er in gevonden heb; zoodat de heer SCHÖNFELD op aanzoek van *eenige vrienden der Homöopathie onder de leeken*, (wie heeft zijne vrienden en vijanden al niet) *tegen dezelve*, *hoe nietsbeduidend die bedenkingen op zich zelf ook waren*, *zich verpligt heeft gevonden openlijk het woord te voeren*, hetgeen hij dan ook gedaan heeft in een Naschrift, bedragende 26 pag. (het Stukje van Dr. SMITH bevat er 30), op eene wijze evenwel, die mij volkomen bevestigd heeft in de meening: dat de *homöopathische* geneesleer niet te verdedigen is; want ware zij dit, dan zou de heer SCHÖNFELD niet geheel en al het *decorum* en *honestum* uit het oog verloren, noch tot zulke armzalige verdedigings-middelen zijne toevlugt hebben genomen, als waarvan zijn Naschrift krielt. Hoe verbolgen de heer SCHÖNFELD ook op Dr. SMITH moge zijn, dat deze heer het gewaagd heeft bedenkingen tegen de *Homöopathie* te schrijven, ben ik door de roede die Dr. SCHÖNFELD gebruikt heeft om zijnen kunstbroeder te geeselen, niet afgeschrikt, en heb ik mij verstout, in hoop van het niet-geneeskundig beschaafd publiek, den jongeren geneesheeren en zelfs den *Homoopathen* van nut te zullen zijn, de *Homoopathie* aan *Rede* en *het gezond Verstand te toetsen*; en de heer S. zal mij dit des te minder euvel kunnen nemen, daar hij zelf gezegd heeft, dat de *voortreffelijke vinding* van H. (of zij *voortreffelijk* is zal nog be-

wezen moeten worden. Dr. SCHÖNFELD gebruikt dezelfde middelen, welke door allen gebezigd worden die eene valsche zaak voorstaan: dat zij namelijk aan de zaak die nog onderzocht moet worden en die voorgedragen wordt, *epitheta* of *bijwoorden* geven, niet die het wezen der zaak uitdrukken, maar zoo als zij dezelve opgeven. Zoo begint C. zijn werk: »Sedert Dr. GROSS het *laster*schrift van HEINROTH »tegen de Homöopathie *bondig* heeft weerlegd;" zoo noemt S. de *Homöopathie* voortreffelijk, 't welk nog bewezen moet worden) *eenmaal in de rij der wetenschappen is ingelijfd; dat het derhalve ieder geoorloofd is, zijn oordeel over haar te vellen* (waarom maakt Dr. SMITH eene uitzondering op dezen regel?) en *het wisselen van denkbeelden over hare zwakkere en sterkere zijde op den duur niets dan goede gevolgen kan voortbrengen.* Het is waar, dat ik de *Homöopathie* niet proefondervindelijk ken; welke kennis, naar mijn begrip, ook niet noodig is, om haar te beoordeelen en aan rede en het gezond verstand te toetsen. De heer SCHÖNFELD zal zeker met mij de *Alchymie* voor een droombeeld houden; maar kent hij ze bij proefneming dóór en dóór, om dit vonnis over haar te kunnen en te durven strijken? Het *Horoscoop-trekken*, het *goochel-spel*, 't welk op de kermissen vertoond wordt, is zeker eene wetenschap en kunst; dan, hoezeer ik niet kan goochelen, houd ik het toch voor bedrog. Even zoo ben ik van gevoelen, dat men wel over de *Homöopathie* kan oordeelen, zonder in al hare kunstgrepen te zijn ingewijd. — Ik geloof, indien velen, waaronder mannen van naam en kunde, in het onder-

zoeken der *Homöopathie* den weg waren ingeslagen dien ik gekozen heb, zij geheel anders over dezelve zouden oordeelen, als zij nu in het begin doen: (naderhand zullen zij wel weer te regt komen). H. heeft zijne leer wetenschappelijk voorgedragen, dat is, heeft zijne manier van practiseren systematisch voorgesteld. Nu is het stellig zeker, dat, wil men de waarheid vinden, men beginnen moet met het onderzoek: *of dit stelsel de proeve kan doorstaan*, dat is: *of het op natuur- en physiologische gronden gebouwd is, en of het ook tegenstrijdigheden bevat tegen de rede en het gezond verstand.* — Zoo het deze proeve kan doorstaan, dan kan men hetzelve bij geschikte gelegenheden appliceren, dat is, wanneer men met de oudere beproefde leer in de genezing niet kan slagen; want hetzelve te *proberen*, gelijk men dit noemt, bij hevige ziekten, b. v. bij hevige *Pleuris*, wanneer men stellig overtuigd is, dat volgens de oude practijk, aderlatingen zullen helpen, is misdaad tegen de menschheid en staat geenen geneesheer vrij. Doch vindt men dat het de *natuurkunde en physiologie valsch voorstelt*; *dat het tegenstrijdigheden bevat tegen rede en gezond verstand*; *dat het tegen de ondervinding van andere geneesheeren strijdt, die bekend staan voor kundige, brave, eerlijke, onbevooroordeelde mannen*, dan zou het dwaas gehandeld zijn, de *homöopathische* leer in practijk te brengen. Aan deze onvergeeflijke fout nu heeft de heer SCHÖNFELD, hebben zij allen zich schuldig gemaakt, die hun onderzoek beginnen *niet* met het *ORGANON in succum et sanguinem* te bestuderen, maar in de *Reine Arzneymittellehre* gaan ombladeren, vervol-

gens eene lapdoos uit *Duitschland* ontbieden, en dan daaruit volgens de *Arzneymittellehre* zieken zoogenaamd *homöopathisch* gaan behandelen en uit het minder of meerder goed gevolg, tot de waarde der *Homöopathie* besluiten, en naar mate het gevolg meer gunstig is, de oudere geneeswijze in des te verachtelijker daglicht stellen. Vraagt men bewijs: men leze CASPARI en SCHÖNFELD, en men zal de waarheid van mijn gezegde bevestigd vinden. — Ik heb mannen over de *Homöopathie* gesproken, voor welke ik den grootsten eerbied koester, — te weten voor die mannen, niet voor de *Homöopathie*, — en altijd kwam, hoe onbegrijpelijk ook, hunne verdediging uit op het goed gevolg van *homöopathische* middelen in ziekten; doch wat bewijst dit? Heeft niet GALENUS, heeft niet PARACELSUS, heeft niet BROWN, heeft niet BROUSSAIS zieken genezen? Zou men daaruit nu besluiten, dat hunne *respective* leer de eenige ware, niet te overtreffene leer is? Onderzoekt en beproeft, maar doet het met de gave des onderscheids, en behoudt dan het goede!

HOOFDSTUK III.

DE HOMÖOPATHISCHE GENEESLEER GETOETST AAN REDE EN GEZOND VERSTAND.

---

§ 1.

Vermits nu ziekten niets anders zijn dan veranderd gevoel en veranderde werkzaamheid, kunnen zij zich door niets dan door een aggregaat van symptomen kenbaar maken, en alleen als zoodanig onder ons waarnemings-vermogen vallen. — Ziekten enkel door een aggregaat van waar te nemen symptomen zich kenbaar kunnende maken, zoo volgt, dat ook dit aggregaat van symptomen alleen het te genezen object kan zijn; want alle ziekte-teekenen weggenomen, blijft er niets dan gezondheid over. (Zie: G. d. H. G. p. 5. — *Organon*, p. X en § 8 en volgende.)

Wij moeten hier al aanstonds den lezer aandach-

tig maken op hetgeen H. op pag. 1 (G. d. H. G.) en op hetgeen hij hier zegt. Op pag. 1 heet het, *duidelijk en ontwikkeld moet het voor* onze zintuigen *bloot liggen, wat van iedere ziekte weg te nemen zij, om haar in gezondheid te veranderen.* Hier zegt H.: *ziekten maken zich kenbaar door een aggregaat* van waar te nemen *symptomen.* — Tusschen *duidelijk en ontwikkeld voor de zintuigen bloot liggen* en *waarnemen* is een merkelijk onderscheid. Het is zeker dat H., die vooral op een onkundig publiek zoekt te werken, en alleen kleingeestige geneesheeren achter zijne zegekar kan laten loopen, op pag. 1 het *duidelijk en ontwikkeld voor de zintuigen bloot liggen* gebezigd heeft, om de oude leer in een hatelijk daglicht te stellen. Het klinkt toch zoo fraai in de ooren van onnadenkenden: *men moet niets genezen dan 't geen men kan zien, enz.*, doch hij die een weinig nadenkt, gevoelt gemakkelijk, dat dan de meeste lijders zonder hulp zouden moeten blijven liggen. Hoe zal een geneesheer de *pijn* kunnen zien, die een lijder lijdt? Hoe zal hij iemand van *duizeligheid* genezen? H. weet dit ook zeer goed, dat dit onmogelijk zoude zijn, indien men de *pijn* en *duizeligheid* moest kunnen zien, en daarom gebruikt hij *hier* het woord *waarnemings-vermogen*, dat is: *dat vermogen, 't welk den mensch in staat stelt, uit bekende zaken tot onbekende een wettig besluit op te maken*, dat vermogen, 't welk iemand de *waarheid kan doen kennen.* Zoo besluit H. uit *veranderd gevoel* en *veranderde werkzaamheid*, dat iemand ziek is, even als dit de *rationele* geneesheer doet; alleen verschilt deze daarin van H., dat hij de *ziekte* zelve

wil genezen, zoo als ik in het eerste hoofdstuk heb aangewezen; H. daarentegen *alleen het aggregaat van symptomen als het te genezen object* wil beschouwd hebben.

Het gezond verstand zegt het ons en de dagelijksche ondervinding bevestigt het, dat, wil men eene duurzame verbetering daarstellen, men de oorzaken moet wegnemen en dat verbeteren, hetgeen ten kwade veranderd is; want als ik dit gedaan zal hebben, houden de verschijnsels van zelve op; doch indien ik mij om de oorzaak niet bekommer en op de verandering door die oorzaak bewerkt niet let, maar alleen de verschijnsels tracht weg te nemen, is het onmogelijk, dat hetgeen ten kwade veranderd was, hersteld en verbeterd wordt. — De stelregel van H., om alleen het *aggregaat van symptomen tot het te genezen object* te maken, en daarbij de kwaal zelve niet aan te tasten, heeft reeds een oneindig getal rampen aan het menschdom berokkend, berokkent er nog dagelijks en zal er nog veel meer berokkenen, indien men, vooral in de huishouding van Staat dit verderfelijke stelsel niet laat varen. Aan dezen stelregel zijn wij de *enorm* hooge belastingen verschuldigd, waaronder wij gebukt gaan en bijna bezwijken. Waren onze voorouders er nimmer toe overgegaan, om de verschijnsels alleen te genezen; maar hadden zij de ziekte zelve aangetast, dat is: had men, toen men geld noodig had, de uitgaven besnoeid, het geld dat men behoefde terstond gezamenlijk opgebragt, wij zouden het beter hebben dan wij het nu hebben, en de grootste weldaad die het Opperwezen den mensch kan schen-

ken, *goedkoope tijden*, niet als eene vloek behoeven te beschouwen, en door verbods-wetten dezen zegen van den Algoede niet krachteloos te maken; en waar zal het naar toe, indien de Staathuishoudkundigen dien *homoopathischen* stelregel onzer voorouders blijven volgen; indien men door de eene geldleening na de andere, alleen de verschijnsels zoekt uit den weg te ruimen en niet de kwaal zelve te genezen, door de overtollige uitgaven te matigen, door de uitgaven naar de inkomsten te regelen, en een evenredig stelsel van belastingen in te voeren. — Zoó verderfelijk dit stelsel in de huishouding van Staat is, even zoo verderfelijk is het in de geneeskunst, waardoor H. ons tot het grofste *Empirismus* van beunhazen en kwakzalvers terug leidt; een stelsel, waarnaar alle kwakzalvers practiseren.

Alle deelen van het menschelijk ligchaam zijn zoo naauw onder elkander vereenigd, dat, als het eene deel aangedaan is en lijdt, ook de meeste andere deelen aangedaan worden en lijden. Zoo heeft men bij *overlading* der maag, pijn in het hoofd; bij *pijn* in het hoofd, ofschoon dezelve niet uit *overlading* der maag ontstaat, *walging*, *braakachtigheid*. Nu is het duidelijk, dat, als ik alleen op de verschijnsels let, ik in beide gevallen dezelfde middelen zal geven; doch even duidelijk is het, dat ik dan altijd in mijne genezing zal te leur gesteld worden; geeft men daarentegen acht op de oorzaak en de wezenlijke zitplaats en het wezen der ziekte, dan verdwijnt het geheele aggregaat van symptomen. Geef ik in eene *gastrische* ziekte een *braakmiddel*, dan verdwijnt de *pijn* in het hoofd tevens; en doe ik bij

pijn in het hoofd, die ontstaat uit *volbloedigheid*, eene *aderlating*, dan wordt tevens de consensuele walging weggenomen. De heeren SCHÖNFELD en BLEEKER, die beide duizenden van lijders aan de zoogenaamde *Gal-koortsen* behandeld hebben, hebben zekerlijk bij derzelver behandeling niet alleen de symptomata zoeken te genezen, maar de ziekte zelve aangetast, en zijn dus meermalen in de gelegenheid geweest, het heerlijk effect te zien van *braakmiddelen* bij die geweldige hoofdpijn, welke deze koortsen meesttijds vergezelt. — De oorzaken en de plaats vindende ziekelijke verandering moeten het te *genezen object* zijn, en heb ik deze weggenomen en verbeterd, dan verdwijnt het geheele *aggregaat van symptomata*, en dan alleen is het waar: *dat alle ziekte-teekenen weggenomen, er niets dan gezondheid overblijft.* Indien men daarentegen alleen op de ziekte-teekenen let, en dezelve alleen beschouwt als het te *genezen object*, en niet als teekens, welke ons tot handleiding moeten dienen om te weten wat veranderd, verbeterd en hersteld moet worden, dan is de stelling valsch: *dat alle ziekte-teekens weggenomen, er niets dan gezondheid overblijft.* — Kinderen die aan *maagzuur* laboreren, *wringen zich ineen, stampen met de voeten, nemen de borst met gulzigheid tot zich, laten dezelve dan weer in eens los en schreijen onophoudelijk.* Het *homöopathisch* middel, dat door het groote publiek hiertegen van eeuwen herwaarts, vóór dat H.'s stelsel uitgevonden was, is aangewend, is *den kleinen onophoudelijk de borst te geven, en de maag met voedsel op te vullen.* Hoezeer alle verschijnsels nu voor een oogenblik zijn

weggenomen, blijft de ziekelijke toestand toch aanwezig. — Bij *dauw-worm* neem ik door *lood-middelen* het *uitslag*, het eenigst ziekte-teeken, weg, en de patient sterft. — In eene *beklemde breuk*, kunnen de ziekte-teekenen weggenomen zijn, en er toch geene gezondheid overblijven, maar een spoedige dood er op volgen. — *Slapeloosheid* kan ik dikwijls door *opium* doen verdwijnen, en toch volgt er geene gezondheid op. — Bij eenen lijder aan den *steen in de blaas* kan ik door *verzachtende middelen* en *inspuitingen* de *Ischurie* wegnemen, maar niet genezen. — Door aftapping neem ik het ziekte-teeken (het water) in de *buikwaterzucht* weg, maar is daarom de lijder hersteld? — Door de *kina* kan ik veelal de *koorts*, het eenigst ziekte-teeken wegnemen, maar is daarom in *alle* gevallen de patient genezen? Wat antwoordt ons hier de heer S. op?

Dan al ware de stelling van H. (zie *Organon* § 9) zoo waar als dezelve valsch is: *dat na de wegruiming van alle kenteekenen der ziekte, van het gezamenlijke der* bemerkbare *toevallen, niets anders dan volkomene gezondheid overblijft, of overig blijven kan, of dat de ziekte-toestand nog ongenezen gebleven zoude zijn;* dan vraag ik iederen onbevooroordeelde, die niet aan den leiband van anderen loopt, maar zijn eigen oordeel weet te gebruiken, of het wel mogelijk is *alle* kenteekenen der ziekte op te merken, zoo wel van den kant van den lijder als van de zijde des geneesheers. Hoe zal een ziek paard mij *alle* kenteekenen van zijne ziekte opgeven, hoe zal ik dezelve *alle* kunnen bemerken? Hoe kon Dr. SCHÖNFELD bij het kraam-kindje van den heer M.

(zie c. p. 123) *alle* kenteekenen van des kinds ongesteldheid bemerken? dit niet kunnende, hoe heeft hij hetzelve kunnen genezen? Er is geene ziekte, waarin men *alle* symptomen *kan* bemerken; dit niet kunnende, is het zeker dat het *aggregaat van symptomen*, dat is, *alle* symptomen zaamgenomen, niet het te *genezen object kunnen* zijn, en dat dus de geheele stelling van H. nergens toe dient, dan om aan zijn goochelspel zoo wat eene wetenschappelijke gedaante te geven, en den eenvoudigen zand in de oogen te strooijen. Hoe is het toch mogelijk, dat H.'s volgelingen niet het ijdele en onhoudbare van de stelling huns meesters hebben gevoeld en ingezien? Hoe is het mogelijk, dat zij niet hebben begrepen, dat men vooral de oorzaken moet wegnemen, wil men duurzaam genezen? Zij hebben dit eenigzins; doch te veel aan H. verslaafd, hebben zij den moed niet gehad de geheele prullenkraam van H. omverre te werpen, of liever, hebben zij, de zoogenaamde *homöopathische* wonder-kuren niet kunnende uitleggen, het symptomen-stelsel van H. gaaf aangenomen; maar toch begrijpende dat de invloed der oorzaken niet ten eenenmale te ontkennen was, derzelver invloed aangenomen, doch dezelve tevens zulk een wonderlijk figuur doen aannemen, dat men waarlijk niet weet waartoe zij toch deze oorzaken nog eenigen invloed hebben laten behouden, dan alleen om het onkundig publiek door kwinkslagen wijs te maken, dat zij wel degelijk op de oorzaken acht geven. — Hoe vreemd zij evenwel met deze oorzaken omspringen, blijke uit het volgende: Dr. SCHÖNFELD antwoordt zijnen ambtgenoot SMITH op

eene door dezen heer, in mijn oog zeer juist gemaakte aanmerking: »HAHNEMANN zegt letterlijk dit: »*bloss die Gesammtheit der Symptomen ist die dem* »*Heilkünstler zugekehrte Seite der Krankheit, bloss* »*diese ist ihm wahrnehmbar und das* HAUPTSÄCH»LICHSTE, *was er von der Krankheit wissen kann* »*und zu wissen braucht zum Heil-Behufe. Als* »BEIHÜLFE *der Heilung dienen dem Artze die Data* »*der wahrscheinlichsten Veranlassung der acuten* »*Krankheit, so wie die bedeutungsvollsten Momen*»*te aus der ganzen Krankheits-Geschichte des* »*langwierigen Siechthums um dessen Grund-Ursa*»*che u. s. w. ausfindig zu machen.*" De uitlegging die Dr. SCHÖNFELD geeft, waarom H. op die *Data* wil hebben acht gegeven, is allerzonderlingst. Volgens S. willen daarom de *Homöopathen* op die *Data* acht hebben gegeven, *niet* om het hunne ter genezing toe te brengen, maar om *die wahrscheinlichste Veranlassung der acuten* (*Krankheit?*) *und die Grund-Ursache des chronischen Siechthums* te ontdekken. Dan waarom dit ontdekt, als het niet is om het hunne ter genezing toe te brengen? Wil H. dit dan uit loutere nieuwsgierigheid weten? Waarom is het voor H. van belang te weten, of een lijder, dien hij onder behandeling heeft, van eene aloude schurftige, scabieuse familie is? om geene *homöopathische*, maar *antipsorische* middelen te geven, en dus is deze ontdekking van veel belang om het hare tot genezing toe te brengen. — Hoe veel bragt niet tot de genezing van die vrouw, waarvan de heer S. op p. 113 en 114 spreekt, het schrijven van haar toe: »dat zij in 1826 zeer be-

» denkelijk ziek was geweest en waarschijnlijk aan
» het herhaald en langdurig gebruik der *Chinine* des-
» tijds alleen het behoud van haar leven had te dan-
» ken gehad; dat van dien tijd af, evenwel, ook
» bovengenoemde ziekte-verschijnsels bij haar lang-
» zamerhand waren ontstaan, vermeerderd en in he-
» vigheid toegenomen." Uit dit een en ander besloot dan ook de heer s., dat hij het hier met niets anders, dan met eene *kina-ziekte*, en wel met eene van belang, te doen zou krijgen. — Wat was het baken, waarnaar de heer s. zijn geneesplan rigtte? Naar de *symptomata?* Neen, alleen naar de *gegiste oorzaak*, welke zou bestaan in de gebruikte *Chinine.* — Zou de heer s. het gegeven middel wel toegediend hebben, indien hij deze oorzaak niet geweten had? Neen, en wil hij dan nog staande houden, dat de *Data* van hetgeen gepasseerd is, niets tot de genezing toebrengen? Ja, ik wil verder gaan. Zouden de *symptomen*, die door de vrouw *schriftelijk* schijnen opgegeven te zijn, niet hetzelfde figuur in deze ziekte-geschiedenis maken, als een beeld in den tuin, als LEOPOLD bij de *Belgische Armee?* Ook het volgend geval op p. 115 van dien achttienjarigen jongeling levert de volkomenste overtuiging op, dat de *Homöopathen* wel degelijk op de oorzaken letten, hoezeer het tegen hunne leer moge strijden en zij er dus niet regt vooruit durven komen. Het wonderlijkste evenwel is, dat de geleerden onder hen het onderling niet eens zijn. H. zegt: het *aggregaat van waar te nemen symptomen kan* alleen *het te genezen object zijn.* C. zegt: *De Geneesheer kan tegen de oorzaak wei-*

nig doen, maar heeft het ook niet noodig. — S. zegt: *het is derhalve nuttig en noodzakelijk de oorzaken der ziekten vooral in aanmerking te nemen.* — Wie heeft nu gelijk? Wien zal men gelooven? De meester verdiende zeker het meeste geloof, indien hij zijn eigen geloof niet al te dikwijls verzaakt had. De man toch, die niet op de *oorzaak*, niet op de *ziekelijke verandering*, maar alleen op de *symptomen* wil gelet hebben, diezelfde man zegt op eene andere plaats: *Het werd mij dan bij het gebruik dezer geneesmiddelen* (Antipsorische) *in zoodanige chronische ziekten, door 't goed effect 't welk die geneesmiddelen praesteerden, duidelijk, dat ook deze gevallen, in welke de zieke zich geene besmetting van zoodanigen aard bewust was, evenwel hunnen oorsprong moesten hebben van schurft, die hem misschien reeds in de wieg of anders, zonder dat hij 't zich herinnerde, was medegedeeld geworden, 't geen dan ook bij naauwkeurige onderzoeking bij de ouders of oude naastbestaanden bevestigd werd.* — H. besloot dus uit 't gebruik en goed effect der *Antipsorica* tot de oorzaak der ziekte, en had dus natuurlijk op goed geluk, *niet* naar de waargenomene symptomata, maar naar de gegiste oorzaak, dus zonder de minste indicatie, de *Antipsorica* gegeven, alleen omdat de gewone *homöopathische* kuur niet gelukte. SMITH, verre dat deze eene al te *grove onwaarheid* of liever *valsche voordragt* zoude gezegd of gedaan hebben, waarvan Dr. s. hem beschuldigt, heeft naar mijn inzien de juiste uitlegging gegeven; ik trouwens aarzel niet zijne woorden voor

de mijne te nemen. — De *Homöopathen* laten zich dus wezenlijk aan de oorzaak gelegen liggen, maar niet aan de *naaste oorzaak*, niet aan de *afgelegene oorzaak*, maar aan eene oorzaak, welke zij in hun eigen brein scheppen. Vóór jaren heeft iemand *kina* gebruikt, en na jaren geeft men hem hier *antidota* tegen, en, o wonder der wonderen! de lijder herstelt. — Zeer geestig, maar ook zeer waar, merkt KOPP van het *Organon van* HAHNEMANN aan: *dat het veel overeenkomst heeft met eene jeugdige Republiek, de Constitutionele wetten worden ieder oogenblik veranderd.* — Dit gezegde is ook ten volle van toepassing op hetgeen H., C. en S. van de oorzaken in het midden hebben gebragt.

§ 2.

Ziekten, zijnde niets anders dan dynamische veranderingen van ons bevinden en levens-karakter, kunnen dus onmogelijk door menschen anders vernietigd worden, dan door krachten, welke in staat zijn insgelijks dynamische veranderingen van het menschelijk bevinden te weeg te brengen, dat is, ziekten worden door geneesmiddelen virtueel en dynamisch genezen. (G. d. H. G. p. 5, 6.)

Zeer dikwijls spreekt H. van *dynamisch*, maar geen' enkelen keer zegt hij, wat het beteekent. *Dynamisch* komt van het Grieksche δυνάμαι, *kunnen*, *vermogen*; *dynamisch* beteekent dus: *magtig*, *vermogend*; vandaar: *onbegrijpelijk*, *goddelijk*. In de

geneeskunde staat *dynamisch* over tegen *mechanisch* en *chemisch*, en beteekent dat *vermogen*, *'t welk bij levende wezens werkt, in tegenoverstelling van de mechanische en chemische kracht, die bij onbewerktuigde en doode ligchamen plaats heeft.* Een steen valt op een stuk glas, dit breekt: dit is eene *mechanische* werking. Iemand valt, breekt zijn been; de gescheidene deelen vereenigen zich weder: dit is eene *dynamische* werking. — De stelling van H. is dus met andere woorden: *ziekten zijn veranderingen van ons bevinden en levens-karakter, zoo als die veranderingen alleen kunnen plaats vinden bij levende wezens, zoo ook moeten zij genezen worden door krachten, welke zoodanige veranderingen van het menschelijk bevinden te weeg brengen, welke alleen bij levende wezens plaats vinden.* — Wij zullen ons bij deze algemeene *definitie*, hoe oppervlakkig dezelve ook moge zijn, niet ophouden, maar alleen aanmerken, dat deze stelling waar is, doch kunnen niet inzien, welke gevolgtrekking hieruit te maken is. Alles wat er bestaat werkt op het levend ligchaam *dynamisch*, en alles wat er is, kan onder zekere omstandigheden iemand ziek en gezond maken. Volgens de redenering van H. zou dit *dynamische*, dit *onbegrijpelijke*, dit *goddelijke* in de middelen gelegen zijn, 't welk evenwel het geval niet is, daar het in de levende wezens ligt. Het besluit, 't welk H. hieruit trekt: dat *ziekten door geneesmiddelen virtueel* en *dynamisch genezen worden*, dat is: *dat ziekten in gezondheid worden veranderd door middelen, die op het levend ligchaam anders werken als op doode*, is ook waar. Wan-

neer H. evenwel verder hieruit besluit, dat, *daar het vermogen om ziekelijke aandoeningen bij den gezonden te verwekken, in alle geneesmiddelen onafscheidelijk te zamen wordt aangetroffen, en beide werkzaamheden kennelijk uit dezelfde bron, namelijk uit derzelver eigendomlijke kracht het menschelijk bevinden dynamisch te veranderen, haren oorsprong ontleenen*, zoo volgt, *dat het dezelfde kracht des geneesmiddels moet zijn, welke bij zieken de ziekte geneest, als die, welke bij gezonden ziekte-symptomen te weeg brengt*, beteekent niets; want het *dynamisehe*, het *onbegrijpelijke* ligt niet in de *middelen* maar in het *levend menschelijk organismus*: waaruit evenwel niet volgt dat twee verschillende middelen dezelfde *dynamische* verandering bewerken. Welk een hemelsbreed onderscheid tusschen de werking van een stuk *brood* en het *rattenkruid?* Beide werken *dynamisch* op het levend ligchaam, maar omdat zij beide *dynamisch* werken, en beide onder zekere omstandigheden iemand *ziek* kunnen maken, volgt hier niet uit, dat, doordien het *brood* bij eenen gezonde eene *dynamische* verandering heeft daargesteld, welke men *ziekte* noemt, eene *soortgelijke dynamische* verandering door een ander middel bewerkt, door het *brood moet* ontstaan, welke men *gezondheid* noemt. — H. had deze paradox noodig, om, hoe gedwongen ook, zijn stelsel, zijn symptomen-stelsel eenigzins te kunnen verdedigen; vandaar zijn omspelen met de woorden *virtueel*, *spiritueel*, *dynamisch*, met welke hij omspringt als *Hansworst* met zijne slaapmuts.

De ondervinding alleen kan ons leeren, welke mid-

delen deze, welke gene *dynamische* verandering daarstellen. De mensch moet dagelijks *dynamisch* veranderd worden, zal hij blijven leven: *brood* en *steenen* veranderen den mensch beide *dynamisch*, ergo: *brood* en *steenen* kan en moet de mensch dagelijks gebruiken. Deze *conclusie* zou ten eenenmale valsch zijn; en waarom is dezelve valsch? Omdat de *voeding* wel eene *dynamische* werking veronderstelt, maar dewijl er meer *dynamische* werkingen zijn, waaronder de *voeding* niet begrepen is. Nimmer moet men van het *bijzondere* tot het *algemeene* besluiten, en aan deze fout heeft H. zich schuldig gemaakt. De ondervinding leert ons, welke middelen in staat zijn, de *dynamische* verandering te bewerken, welke men *voeding* noemt, en die ondervinding leert mij, dat *steenen* hiertoe niet behooren. Indien de stelling van H. doorging, dan moest het *venus-gift*, 't welk in staat is het ligchaam *dynamisch* te veranderen, dat is, *ziek* te maken, ook in staat zijn een *ziek* ligchaam *gezond* te maken; immers in het *venus-gift* is *dezelfde kracht, welke bij zieken de ziekte geneest, als die, welke bij gezonden ziekte-symptomen te weeg brengt*, te weten, de *dynamische* kracht.

Deze stelling dan valsch zijnde, is de daarop gebouwde stelling ook valsch dat: *de geneeskracht der geneesmiddelen en wat ieder derzelve in ziekten vermag, op geene wijze ter wereld, zich zoo zeker en duidelijk doet kennen, en dezelve nooit zuiverder en volkomener ter onzer kennis kan komen, dan door die ziekte-verschijnsels en symptomen (soorten van kunstige ziekten) welke de geneesmiddelen bij*

gezonde menschen te weeg brengen. (G. d. H. G. p. 7.)

Hoe valsch dit raisonnement ook is, zoo noemt H. deze stelling *zoo eenvoudig, waar en natuurlijk, dat men zoude denken, dat zij reeds lang tot den grondslag van de kennis der geneesmiddelen zou aangenomen zijn.* (G. d. H. G. p. 20.) — Hoe H. zijne stelling *natuurlijk* kan en durft noemen, begrijp ik niet, en indien hij deze woorden *eenvoudig* en *natuurlijk* bij volle, gave, ongekrenkte zielsvermogens ter neer heeft geschreven, dan schijnt de man van de beteekenis van het woord *natuur* weinig kennis te hebben. *Natuurlijk* is, wat met de wetten die in het geschapene overal en altijd heerschen, gewoonlijk overeenstemt, en niet tegen dezelve strijdt. *Natuurlijk* is het, dat het 's zomers warm en 's winters koud is. Wanneer het 's zomers koud is, zegt men: het is *tegen-natuurlijk* koud. — Iemand van zes voet lengte, noemen wij een' lang' man; doch van hem die nog twee voet langer was, zouden wij zeggen: dat hij *tegen-natuurlijk* lang was. Van de *physische* wereld heeft men het woord *natuur* en deszelfs beteekenis overgebragt op de *psychische* wereld. Het is zeer *natuur*lijk dat eene moeder haar kind lief heeft, en die moeder welke haar kind om het leven brengt, noemen wij eene die *tegen* de *natuur* handelt. — Al wat het geschapene oplevert, heeft de mensch eerst moeten leeren kennen, vóór dat hij het kende. De mensch moest eerst de warmte der zon gewaar worden, vóór dat hij wist dat zij warmte aanbragt, en het zou zeer tegen de natuur gehandeld zijn, indien de mensch eenen *parasol* ge-

maakt had, vóór dat hij wist, welke kracht de zon bezat. Zoo zou het nooit iemand in de zandwoestijnen van *Arabië* in de gedachte kunnen gekomen zijn, een schip te timmeren, terwijl het zeer natuurlijk was, dat iemand op een meer, eene rivier of zee een stuk hout ziende drijven, op het denkbeeld kwam, eene grootere gedaante aan hetzelve te geven, en aldus op hetzelve van de eene naar de andere zijde over te steken. Wij vinden de wijze waarop LAURENS KOSTER de drukkunst uitvond, zeer *natuurlijk*, doch zouden het *tegen-natuurlijk* vinden, ja onmogelijk, dat hij nooit een boek gezien, nooit eene syllabe geschreven, noch ooit eene letter gekend noch gezien hebbende, ooit van het toeval dat hem gebeurde, gebruik had kunnen maken. — Het is zeker dat er menschen zijn geweest vóór dat er kunsten en wetenschappen waren; even zeker is het dat deze door menschen gevonden moesten worden, en dat, hoe langer de wereld staat, hoe meer derzelver uitvinding dagelijks zal toenemen; welker uitvinding dikwijls een gevolg van nood, en niet minder dikwijls van toeval is. Ook is het zeker dat men ziekten had vóór dat men geneesmiddelen kende, en zouden wij het al een zeer bespottelijke iets in vader JACOB gevonden hebben, indien hij op zijn huisgezin proeven had willen nemen met *rhabarber*, *kina*, *senna*, *vlier*, *kamille*, *opium*, enz., om te zien welke toevallen deze zelfstandigheden zouden verwekken. Want waartoe deze proefneming? Om zich zelven en zijn huisgezin te kunnen genezen, indien zij eens ziek werden. Maar zij wisten niet wat *ziek* zijn was. Eerst

toen zij eens ziek waren geweest, konden zij weten wat *ziek* zijn was, en toen eerst konden zij er op bedacht zijn middelen hiertegen op te zoeken, en gevonden hebbende, te gebruiken. Zou het niet allerbespottelijkst geweest zijn, dat, toen b. v. BENJAMIN, de jongste zoon van JACOB, zich niet wel bevond, de oude man zijne overige zonen had bijeen geroepen en gezegd: Onze geliefde BENJAMIN is ziek; welaan, RUBEN neme *Senna-bladen* in; SIMEON moet *Aloë* gebruiken; LEVI, *Rhabarber;* JUDA, *Opium*; ISSASCHAR, *Vlier;* DAN, *Jenever-bessen;* NAFTHALI, *Kamille;* GAD, *Belladonna;* ASER, *Aconitum;* JOSEPH, *Nux Vomica*; en letten wij op, welk dezer middelen eene *aandoening te weeg brengt*, *gelijksoortig aan die*, *waaraan onze lieve* BENJAMIN lijdt. Hoeveel moet ieder onzer hiervan innemen? roept RUBEN, roepen allen. Zooveel, antwoordt Vader JACOB, *als men in de gewone praktijk in Recepten tegen de ziekten pleegt te gebruiken* (de heeren *Homöopathen* mogen § 132 van het *Organon* opslaan). Dan genoeg. De natuurlijkste en eenvoudigste weg om de geneeskrachten te leeren kennen is die, welken de mensch tot nog toe is ingeslagen en dien wij op p. 63 hebben aangewezen. De door H. aangewezen weg is ten eenenmale onmogelijk en H.'s stelling, wel verre van *natuurlijk*, *eenvoudig* te zijn, geheel en al eene *kunst-stelling*, en zoo belagchelijk, zoo bespottelijk, dat men op dezelve het gezegde van VOLTAIRE in vollen nadruk kan toepassen: *Il y a des assertions si ridicules, que c'est leur faire trop d'honneur que de les réfuter sérieusement.*

De volgende bedenkingen neme men nog in aanmerking.

1°. De proefneming moet geschieden op *Gezonden* naar ligchaam en ziel (*Organon* § 113). Maar wie is gezond? Deze heeft een weinig pijn in het hoofd; gene heeft meer dan gewone *sedes;* een derde is wat verkoud; eenen vierde suizen de ooren; een vijfde heeft weinig eetlust; kortom, noem mij eenen gezonde op, en al wie niet *absoluut* gezond is, is tot de proefneming niet geschikt, omdat de middelen natuurlijk verschillende uitkomst moeten opleveren. Daarbij, hoe velen hebben bedekte kwalen, die de tot de proefneming gebruikt wordende personen niet openbaren; ja, sedert H. *gedecreteerd* en *gearresteerd* heeft, dat al wie langs den gewonen *homöopathischen* weg niet genezen *kan* worden, en dit getal is als sterren aan den hemel, als zandkorrels aan den oever van de zee, aan een verborgen *schurft*, *lues* of *sycosis* laboreert, is er bijna niemand geschikt, om proeven op hem te nemen. Want niet *a priori*, maar slechts *a posteriori* kan men weten of iemand verborgene kwalen heeft.

2°. Het is dus onmogelijk zoo vele gezonde personen, zonder smet en verborgene kwalen van eenerlei kunne, eenerlei jaren, eenerlei ligchaams-, eenerlei ziels-gesteldheid te vinden, 't geen toch volstrekt noodig is, zal de uitkomst eenerlei zijn, gelijk dezelve moet zijn, zal de gevolgtrekking van waarde wezen. — Geef b. v. het *opium* aan een' sterk, gespierd, volbloedig, met eenen korten hals voorzienen man, gij zult geheel andere toevallen zien, dan wanneer het aan een' lang, mager, flets persoon wordt toegediend. —

3°. H. erkent zelf, dat alle onze waarnemingen aan anderen op verre na die voldoening niet verschaffen, als die, welke aan ons zelven (geneesheeren) geschieden, daar de Arts altijd in twijfel blijft of een ander persoon zich zelven niet bedriege of vergisse (*Organon* § 148); maar hoe zal men dan kinders genezen, bij welke men geene proeven kan nemen, daar deze kleinen hunne gewaarwordingen niet kunnen overbrengen en kenbaar maken.

4°. Op den eenen tijd werkt een middel bij een en denzelfden persoon geheel anders dan op eenen anderen tijd. Wie weet niet, dat de *wijn* heden veel spoediger dronken maakt, dan morgen.

5°. Hij, die de proefneming ondergaat, moet geheel vrij van vooringenomenheid zijn en niet iets zoeken; zoodat H. de ongeschiktste persoon was, dien men vinden kon; daar hij als stichter eener nieuwe school niet onbevooroordeeld genoeg was, bedaard waarnemingen te doen, die niet het kenmerk droegen zijner ingenomenheid tegen de oude leer, en voor die, welke hij had uitgedacht.

6°. Hoe zal men vooraf kunnen weten of iemand eene *idiosyncrasie* tegen iets heeft, en hoe zal men dan zekere uitkomsten verkrijgen, indien men dit niet weet.

7°. Volgens de *Homöopathen* heerscht er een groot verschil in de werking der geneesmiddelen op verschillende tijden van den dag. Wij zullen niet onderzoeken of dit waar is; zoo veel evenwel is zeker, dat hetzelfde middel andere symptomen daarstelt in *Oost-Indië*, andere in ons land; waaruit men het wettig besluit opmaakt, dat men zeer verkeerd han-

delt, wanneer men alle zieken naar H.'s *Reine Arzneijmittellehre* behandelt.

8°. Is het waar, 't welk CASPARI elders getuigt, dat 0,5 gr. *merc. dulc.*, 't welk een gezond en sterk mensch inneemt om deszelfs geneeskrachten te leeren kennen, zes tot acht weken en langer op hem werkt, dan zal dit ook wel waar zijn van de meeste geneesmiddelen, welke door de *Homöopathen* gebruikt worden; maar dan is het ook waar, dat gedurende dien tijd hij die het ter proefneming heeft ingenomen geene andere middelen op zich zelven kan onderzoeken; welk een klein getal medicamenten heeft H. dan met zijne eenige jonge geneesheeren kunnen onderzoeken, vooral daar hier nog bij komt dat een en hetzelfde middel herhaalde malen op verschillende wijze, in verschillende dosis, bij verschillende menschen moet gegeven worden; waaruit ik dus voor mij zelven zedelijk overtuigd ben, dat H. nooit al die proeven genomen heeft, die hij als zoodanig heeft opgegeven.

9°. Maar hoe veel moet men van een te beproeven middel nemen? Een pond *Aloë* werkt anders dan één grein; eene once *opium* brengt andere verschijnsels voort dan $\frac{1}{4}$ grein. — H. zal het ons zeggen. In § 132 van het *Organon* leest men: *De tot behoorlijke uitvoering der proefneming geschikte, bereidwillige, gezonde persoon neemt tot dit einde des morgens vroeg nuchter zulk eene gave der te beproeven artsenij in, als men in de gewone praktijk in Recepten tegen de ziekten pleegt te gebruiken.* Hieruit leeren wij dus dat de persoon *geschikt* moet zijn; hoe weinige zijn zulks? dat hij *bereidwillig* is,

maar wie zou zot en dwaas genoeg zijn, zich ieder oogenblik *ziek* te laten maken? dit moge het geval zijn met eenen dweeper of dolijverigen *zeloot;* H. had te veel verstand om zich hiertoe te laten gebruiken, en heeft naam gemaakt met uit de boeken die over de *Materies medica* handelen, zijne *Arzneymittellehre* zaam te flansen, zonder ooit zijn eigen ligchaam aan al die medicamenten bloot te hebben gesteld. — De *dosis* moet zijn *zoo als men in de gewone practijk tegen ziekten gebruikt:* dus moet de gewone practijk er noodzakelijk eerder geweest zijn dan de *Homöopathie*, en ontleent deze al haren glans van gene. Maar welke gift gebruikt men in de gewone praxis in de recepten tegen ziekten? JAN geeft één deel, PIET twee, KLAAS drie deelen, al naar zij zelve minder of meerder ervaren zijn. Aan eene teedere vrouw geeft men veel minder, dan aan eenen sterken landman. Ook hangt het veel van de meerdere of mindere zamengesteldheid van het recept af, hoe veel men voorschrijft. Dan hetgeen al het gestelde omverre werpt is: dat in ziekten de zieken veel meer van de zoogenaamde *Substantiae venenatae* kunnen verdragen dan in gezonde dagen, wanneer dezelve maar goed geindiceerd zijn. Aan deze hoedanigheid van het *Opium* hebben wij het behoud te danken van dien grooten man, op wiens bezit *Groningen* trotsch is, welke als eene der schitterendste sterren over geheel *Europa*, over den geheelen beschaafden aardbol, deszelfs licht in de scheikunde verspreidt, die alleen door sterke doses *Laudan. liq. Syd.*, op voorschrift van zijnen oom, den Hoogleeraar STRATINGH en den Geneesheer TELLEGEN, van

eene hevige Roodvonk-ziekte hersteld is. Indien H. zoo groote giften vóór een vijftigtal jaren, in gezondheid had ingenomen, zou hij zeker door dezelve ten grave gedaald zijn, al ware het dan ook niet met den naam van *Herostratus*. — Zoo heeft de Hoogleeraar DE LA FAILLE, die gevormd door zijnen oud-oom M. BUSCH, wiens hoofdgebrek misschien eene al te groote nederigheid was en der wereld daardoor menig nuttig boek en heerlijke waarnemingen onthouden heeft; opgeleid in de school van BAKKER, wiens bijzonderen omgang hij heeft mogen genieten; die dus de beste gelegenheid gehad heeft een groot man te worden, welke gelegenheid hij niet ongebruikt voorbij heeft laten gaan; zoo heeft de Hoogleeraar DE LA FAILLE, wiens gezag tegen dat van eenen H. wel kan opwegen, in een *spasmus uteri* tot 200 droppen *Laud. liq. Syd.* gegeven (in onderscheidene giften), met het heerlijkste gevolg. Welk *Homöopaath* is er die zoo vele droppen in eenen halven of geheelen dag zou willen innemen om proeven op zich zelven met het *Opium* te nemen. — Gij Mannen! verre verheven boven mijnen lof, die de *Homöopathie* uitoefent, 't zij uit eene te verre gaande vooringenomenheid, 't zij alleen om dezelve te onderzoeken; hebt Gijl. ook § 132 van het *Organon* gelezen, waarin men het bovengemelde: *de tot behoorlijke uitvoering enz.* geschreven vindt? Zoo ja, hoe hebt Gij dan nog verder het onderzoek kunnen voortzetten? Zoo neen, leest, herleest het, en wordt wijs.

10°. Alle ziekten welke een *Homöopaath kan* en dus *mag* behandelen, moeten de zoodanige zijn, waarvoor reeds, *onder de naar deszelfs eigendom-*

melijke symptomen bekend gemaakte geneesmiddelen eene homöopathische gelijksoortige te vinden is. Doch met hoe weinige ziekten is dit het geval? Hoe vele zieken zullen dan hulpeloos moeten blijven liggen? Men geve mij een middel op, 't welk symptomen bewerkt gelijksoortig aan die van de ziekte van 1826? Met het onschuldige *Magnesia alba* en met de vergiftige *Nux vomica* geneest Dr. SCHÖNFELD *breuken;* doch ik noodig hem uit, in tegenwoordigheid eener bevoegde Commissie, proeven met deze zelfstandigheden op zich zelven te nemen, en zoo hij verschijnsels kan daarstellen die maar eenigzins gelijksoortig zijn aan die door eene *breuk* bewerkt, dan wil ik de grootste opoffering doen die ik doen kan: een *Homöopaath* worden.

11o. De rationele geneesheer vindt door nood en toeval voorheen onbekende geneesmiddelen; zoo heeft men de *Kina*, het *Opinm*, de *Mercurialia* en vele, zoo niet alle, zamengestelde middelen leeren kennen, welke geen *Homöopaath* ooit zou hebben kunnen gebruiken, indien hij dezelve niet van het door hem zoo gelasterde *rationele Empirismus* had overgenomen. Het gaat den *Hahnemannianen* hierin even als den *Deisten*, die voorgeven den *Bijbel* niet noodig te hebben, niet begrijpende, of liever, niet willende erkennen, dat zij juist hunne meerdere kennis verschuldigd zijn aan menschen, die dezen *Bijbel* voor den eenigen waren leidsman op hunnen levens-weg houden, en zij niets meer dan heidenen zouden zijn, indien zij niet onder Christenen leefden? Wat zou de *Homöopathie* zijn zonder het *rationeel Empirismus?* Wat zou HAHNEMANN zonder HUFELAND zijn,

wat SCHÖNFELD zonder de THUESSINK'S, YPEY'S, BAKKER'S. In plaats dan van met den heer SCHÖNFELD te zeggen: *men moet alle vertrouwen op menschelijke opregtheid en waarheids-liefde verloren hebben, zoo men nog wil twijfelen aan de waarheid van de uitkomsten van zoodanig onderzoek* (*), zeg ik: *men moet in de geneeskunde geene waarnemingen vertrouwen dan van mannen die men kent als mannen van braafheid, eerlijkheid, kunde, onpartijdigheid, zonder vooroordeel*, en *die men vrij kent van alle systeem-zucht.* Eenen CASPARI te gelooven verraadt eene verblindheid, welke onverklaarbaar is, ten zij men zijne toevlugt neme tot het beschouwen van hetgeen rondom ons geschiedt; ten zij men het boek des menschdoms opensla en leze tot wat laagte 't menschelijk verstand, ook het meest schitterende kan afdwalen. Men denke aan eene ANNA MARIA SCHUURMAN, en alle verdere bewijs-aanvoering zal overtollig zijn.

(*) Hier kan ik niet in gebreke blijven, den lezer aandachtig te maken, hoe ligt men zijn gezond verstand verliest, wanneer men zich eens in dienst van eenen systeemmaker begeven heeft. Immers ieder stelselmaker, ieder geneesheer zweert bij de waarheid en voortreffelijkheid *zijns* systeems, en de juiste uitkomsten *zijner* waarnemingen. Zoo roept GALENUS ons toe: *Contraria contrariis;* HAHNEMANN, *similia similibus;* BROWN, *incitantibus et debilitantibus;* BROUSSAIS, *bloedzuigers en verzachtende middelen* zijn de ware eenige middelen. Ieder die zijn gezond verstand heeft, zal noch G., noch H., noch BROWN, noch BROUSSAIS op zijn woord en gezag gelooven, maar alles aan *Rede* en *Ervaring* toetsen en dan met de gave des onderscheids het goede behouden. Had men dit in de geneeskunde steeds gedaan, men zou zich minder te leur gesteld bevonden hebben

§ 3.

1°. De geneesmiddelen kunnen slechts op drieërlei wijze worden aangewend tegen ziekten, dat is de *homöopathische, volgens welke tegen de som der kenteekenen eene artsenij gezocht wordt, welke onder alle (ingevolge hare, in gezonde menschen bewezene, toestands-veranderingen gekende) artsenijen den meest naar de ziekte-teekenen gelijkenden kunstigen ziekte-toestand door eigen vermogen te weeg brengen kan.* (*Organon* § 18.)

2°. De allopathische, dat is: *de door het gebruik eener aan den toestand der te genezen ziekte ongelijkvormige ziektemagt.* (*Organon* § 66.)

3°. De antipathische (enantiopathische), welke eene de te genezen ziekte tegenovergestelde toestand des bevindens vermag te weeg te brengen. (G. d. H. G. p. 7 en 8.)

D^r^. SMITH heeft tegen deze stelling bedenkingen geopperd, welke D^r^. SCHÖNFELD heeft trachten op te lossen. De heer SMITH had de stelling opgevat, alsof H. had willen zeggen: dat er eene drievoudige wijze van *werking* der geneesmiddelen plaats vond. De heer SCHÖNFELD onderrigt hem, dat niet de geneesmiddelen op drieërlei wijze *werken*, maar dat er drie onderscheidene wijzen zijn, op welke men van de bekende geneeskrachten gebruik kan maken; dat er dus in den eigenlijken zin, geene *homoopathische*, *antipathische* of *allopathische* geneesmiddelen zijn,

maar dat de wijze waarop zij worden aangewend, hun dezen naam doet verkrijgen. Mij komt het voor, dat hier een twist over woorden en niet over zaken plaats vindt; dat de heer SCHÖNFELD meer middelen heeft gebruikt om te overbluffen, dan om te overreden. Immers indien ik b. v. de *Aloë* aanwend om te *purgeren*, dan moet het ook *ontlasting* kunnen veroorzaken; dan moet het de *werking* doen van een purgeermiddel. Zoo moet ook als ik een middel aanwend met oogmerk om gelijksoortige symptomen daar te stellen, hetzelve die symptomen kunnen daarstellen, dat is: als *homöopathisch* middel *werken*. De heer SCHÖNFELD heeft op pag. 7 van den G. d. H. G. zelf vertaald: *geneesmiddelen welke een allopatisch kwalijk bevinden* veroorzaken, — op pag. 8: *heterogeen en allopathisch* werkende *geneesmiddelen*.

De hoofdfout van H. en zijne volgelingen is daarin gelegen, dat zij ons hebben willen uitleggen, *hoe* de medicamenten werken; zij zijn in hetzelfde gebrek vervallen waarin vele onzer *orthodoxe* — neen dit woord is niet het ware wanneer men van eigenzinnigen spreekt — ik meen stijfhoofdige Godgeleerden verkeeren; dat zij ons namelijk haarklein weten te vertellen, dat God verzoend *moest* worden en de wijze waarop, en het: »*'t geen gij wilt dat de menschen u doen, doet hun ook alzoo*," geheel uit het oog verliezen. De heer SCHÖNFELD antwoordt zijnen kunstbroeder SMITH, die gevraagd had: *hoe werken zulke kleine giften?* »Het *hoe* der wer»king in het levende ligchaam is ons niet gegeven »te doorzien." Was de heer SCHÖNFELD niet, doordien H. hem tot het uitoefenen der *Homöopathie* had

aangespoord, geheel en al met H. en zijne leer voor-ingenomen geweest; had hij onpartijdig, onbevooroordeeld H.'s leer onderzocht, dan had hij zeker bij de verdeeling van de geneesmiddelen door H. in *homöopathische*, *antipathische* en *allopathische*, uitgeroepen: » H. dwaalt zeer met deze verdeeling; het *hoe* der » werking in het levende ligchaam is ons niet gegeven » te doorzien; de geneesmiddelen werken, maar *hoe* » zij werken, kan geen menschelijk verstand door» gronden, wij zien het, dat de *China* de koorts » wegneemt, maar of zij *homöopathisch*, *allopa-* » *thisch* of *antipathisch* werkt, dit weten wij niet, » kunnen het niet weten en behoeven het niet te » weten." En dan zou de uitspraak van Dr. SCHÖNFELD juist en overeenkomstig met de ondervinding geweest zijn. Het oogmerk immers van den geneesheer is: *spoedige*, *zachte*, *duurzame herstelling der gezondheid*, *of uit den weg ruiming en vernietiging der ziekte in haren geheelen omvang langs den kortsten*, *zekersten*, *veiligsten*, *minst nadeeligen en minst kostbaren weg*; dezen weg nu kan hij alleen uit de ondervinding aan het ziekbed leeren kennen. H. had zijne drieërlei wijze van aanwending en werking der geneesmiddelen noodig, om zijn systeem ten koste van het *rationeel Empirismus* op te bouwen; want zeggende, dat *allopathisch werkende geneesmiddelen niet dienstig kunnen zijn*, *maar scheef moeten werken; dat antipathisch werkende middelen geene duurzame gezondheid kunnen bewerken*, blijft er geene andere geneeswijze over, dan de *homöopathische* als de eene ware. Toen ik de Latijnsche scholen frequenteerde, plaagden wij nu en

dan den Rector, eenen grijsaard van groote bekwaamheden; den schuldigen man nooit kunnende ontdekken, bedacht hij er dezen vond op: hij begon met den eerste, vroeg, of deze het gedaan had, ging, daar hij natuurlijk van ieder een ontkennend antwoord ontving, zoo verder voort, tot dat hij aan den laatste kwam, wanneer hij dit besluit maakte: » Zij zeggen dat zij het *niet* gedaan hebben, derhalve » hebt gij het gedaan." — Zulk een betoog-trant is heerlijk bij baldadige jongens; maar in een wetenschappelijk stelsel verraadt dezelve of domheid of slechtheid. Het is waar, dat om van *ziek*, *gezond* te worden, er eene andere aandoening moet ontstaan; het lastige, onaangename, pijnlijke moet verdwijnen; de verrigtingen welke innormaal zijn geweest, moeten weder normaal worden, en er zou dus in den eigenlijken zin alleen eene *allopathische* geneeswijze kunnen zijn. — De medicamenten kan men *mechanisch*, *chemisch* aanwenden; derzelver werking is *dynamisch*, dat is: dezelve werken op eene voor ons onbegrijpelijke wijze, op eene wijze zoo als zij alleen op levende ligchamen kunnen werken. — Ik noodig den heer S. uit, mij eene ziekte op te geven, welker symptomen overeenkomen met de symptomen door geneesmiddelen voortgebragt; ik noodig hem uit, mij er *eene* op te noemen welker toevallen *gelijk* zijn aan die door een geneesmiddel daargesteld; S. antwoordt mij zeker: » dat H. nimmer en nergens beweerd heeft, dat door » eene aan de ziekte-verschijnselen tegenovergestelde » werking der geneesmiddelen, maar altijd en overal, » dat door eene met deze zoo veel mogelijk overeen- » komende (gelijksoortige) het werk der genezing -

» wordt verrigt. Dit denkbeeld is immers de hoofd-» grondstelling, waarop zijne geheele leer zich grondt, » en waarvan zij ook haren naam ontleent.'' (Zie c. p. 153 en 154.) Mijn weder-antwoord is: dat de *Homöopathie* haren naam ontleent van *ὅμοιος*, 't welk, voor zoo verre mij bekend is, *gelijk* en *niet: gelijksoortig* beteekent. Ik weet wel, dat H. stelt dat ziekten moeten genezen worden door middelen die bij gezonden *niet* eene *gelijke*, maar *gelijksoortige* aandoening bewerken, maar ook weet ik, en ieder die zijn verstand *kan* en *wil* gebruiken weet het, dat H. met deze bepaling gezorgd heeft, dat hij de geneesmiddelen eene rol zoude kunnen laten spelen welke hij zoude verkiezen. D^r^. S. gaf aan een kind dat eene *breuk* had, de *Mag. carb.*, de *Nux. vomica*; hieruit volgt dat deze beide zelfstandigheden symptomen moeten voortbrengen *gelijksoortig* aan die van eene *breuk*; maar welke symptomen ontstaan door eene *breuk* (die niet beklemd is)? *geene dan eene zigtbare onpijnlijke dikte, die weder gemakkelijk, zonder moeite naar binnen kan gebragt worden.* Waar is nu het *gelijksoortige* tusschen de toevallen van *Mag. carb.*, *Nux vomica* en die van eene *breuk?* — In eene *neusbloeding* gaf de heer S. *Pulsat*, *China*, *Ipecac.*, *Arnic.*; maar kunnen deze zelfstandigheden eene *aandoening* daarstellen *gelijksoortig* aan eene *neusbloeding?* — Raadplegen wij nu wat de ondervinding ons leert! De *Spaansche vlieg* verwekt bij eenen gezonde *moeijelijke waterloozing*, *krampachtige aandoeningen in de blaas*; dus moet dezelve volgens H.'s stelling bij *rheumatische affectie* der blaas genezing daarstellen. Is dit

ook zoo? Het *Opium* gegeven aan een *sterk*, *volbloedig* man verwekt eenen *apoplectischen* slaap; volgens H.'s stelling zou hetzelve dus ook van nut *moeten* zijn in eene *beroerte* van volbloedigheid. Welk *Homöopaath* zou dit durven innemen? Het *Engelsch zout* verwekt *vermeerde ontlasting*; dus zou het ook de *vermeerderde ontlasting* door *natuurlijke ziekte*, zoo als H. dit noemt, ontstaan, moeten beteugelen. Wat zegt hier de ondervinding? De *wijn* vervrolijkt, maakt levendig, bedwelmt, maakt slaperig, dronken. Deze verschillende krachten waren den Ouden reeds bekend, zoodat ANACHARSIS van den wijnstok getuigt dat dezelve drieërlei vruchten draagt: de eerste van *vreugde*; de tweede van *dronkenschap*; de derde van *onpasselijkheid*. Zou men nu aan eenen zieke, die *vrolijk delireerde* in *Encephalitis*, wijn geven? Zou de wijn het hulpmiddel zijn tegen eene *bedwelming* of *duizeligheid* (deze is immers eene aandoening gelijksoortig aan *dronkenschap*) uit *volbloedigheid* ontstaan, of tegen alle soort van *onpasselijkheid*, of, zoo als ANACHARSIS zegt, tegen de *αηδία*. — De *Mercurialia* verwekken bij gezonden *salivatie*; dus moeten deze middelen volgens de theorie van H. aangewend worden in eene *salivatie* die bij *Ulcus noma* (*water-kanker*), bij *Aphtae*, welke bij kleine kinderen dikwijls ontstaan bij het *tanden krijgen*. Wie zou zoo dwaas zijn bij *Ulcus noma*, *Mercuralia* te geven; deze verdiende dat hem zijn *diploma* werd ontnomen. — Volgens de leer van H., moet de *salivatie* welke door *mercurius dulcis* ontstaat, door *Mercurius sublimatus* genezen kunnen worden. Hier heb ik twee middelen, die

niet *gelijk* zijn, maar *uit hunnen aard geneigd zijn, eene het aanwezige ziekte-geval gelijksoortige het best zeer gelijksoortige, kunstige ziekelijke aandoening in het organismus te verwekken.* — Men ziet, het is niet alleen genoeg dat men een *gelijksoortig* middel kiest, maar het moet het *best* gelijksoortige zijn; maar eilieve, hoe zal het ooit mogelijk zijn? Men neme zoo vele duizenden van proeven vermenigvuldigd met millioenen, billioenen proeven, als men wil, nimmer zal men het *best* gelijksoortige kunnen vinden; altijd zal er nog een middel kunnen zijn 't welk *beter* gelijksoortig is, dan hetgeen men heden voor *'t best* gelijksoortig houdt. — Wat de *Homöopathen* ook mogen voorgeven; er bestaan geene *homöopathische*, *allopathische* noch *enantiopatische* middelen; er bestaan alleen middelen die *dynamisch* werken. Dan al bestonden er in de natuur *allopatisch* werkende middelen, zoo als H. zich die in zijn brein heeft voorgesteld, zouden deze dan niet van nut kunnen zijn, *wijl anders elke ziekte door ieder naar welgevallen gekozen geneesmiddel zeker en duurzaam moest genezen worden, etc.* H.'s raisonnement hieromtrent is even valsch, als zijn geheel stelsel uit de lucht is gegrepen. *Dat elk geneesmiddel in deszelfs uitwerkingen verschillend is; dat iedere ziekte eene van de andere afwijkende verandering van het bevinden des menschen voortbrengt* (eene ziekte qua ziekte brengt niet voort, maar is het voortgebragte, het product), zou dan alleen iets tot bewijs kunnen afdoen, indien voor elk bijzonder kwalijk bevinden één bijzonder middel was; dan dit zoo niet zijnde (en al was er voor ieder bijzonder kwalijk

bevinden één bijzonder middel, hoe zou men dan dit middel kunnen vinden; één symptoom overgeslagen, één enkel symptoom van het geheele aggregaat van symptomen vergeten, en het geheele genezings-werk ligt in duigen), is H.'s raisonnement van geene de minste waarde. Hoezeer het waar moge zijn, dat er geen twee geneesmiddelen zijn, die in alles eenerlei werken, en dus volstrekt gelijk zijn, hebben vele toch eene *relative* gelijkheid, zijn gelijksoortig. *Schaar* en *mes* zijn zeker verschillend in hunne werking, doch kan men door beide hetzelfde doel bereiken. — Met den zoogenaamden *Engelsche sleutel* en den *Koevoet* kan men kiezen uittrekken; hoezeer derzelver wijze van werken geheel verschillend is. — De eene mensch eet roggenbrood; de andere tarwenbrood; een derde aardappelen; een vierde korstjes van pasteijen; allen leven, groeijen en bloeijen, doch zouden dit niet kunnen, indien H.'s stelling doorging. Dus ook kan ik de *slijm bevattende* middelen, als *Alth. Saleb*, *G. Arab. G. Tragac.*, *Farin. lini*, vrij wel in ziekten waarin *slijm bevattende* middelen geïndiceerd zijn, 't een voor het ander gebruiken, mits men het individuele maar in aanmerking neemt. Ontbied twintig kundige geneesheeren bij eenen zieke; alle hunne recepten zullen ongelijk zijn; hoezeer ook hun genees-plan één moge zijn. Hoe H. *enantiopathisch* en *antipathisch* met den naam van *palliatif* kan bestempelen, begrijp ik niet. Eene *palliative* geneeswijze is immers eene zoodanige, waarbij alleen op *symptomen* en niet op de *oorzaken* en het *wezen* der ziekte gelet wordt; die geneeswijze is dus eene *palliative* welke H. heeft in-

gevoerd, daar deze het *aggregaat van symptomen* tot het eenig te genezen object heeft gemaakt. — Men zie verder de werking der geneesmiddelen en der ziekte-oorzaken in ons eerste hoofdstuk, en men zal een gepast antwoord vinden op H.'s geleerden onzin.

§ 4.

De vatbaarheid van het levend organismus, om aangedaan te worden met natuurlijke ziekte, is stellig geringer, dan die door geneesmiddelen. (G. d. H. G. p. 11. *Organon*, p. XVIII.)

Deze stelling bewijst H. met de volgende woorden: »Er werken dagelijks, ja ieder uur, eene menigte »ziekte teweegbrengende oorzaken op ons, maar zij »kunnen het evenwigt niet verbreken; en de ge»zonden niet ziek maken; de werkzaamheid van de, »het leven onderhoudende, krachten in ons weder»staan gewoonlijk de meeste, en de mensch blijft »gezond." — CASPARI werpt dit bewijs omverre, daar hij zich aldus uitlaat: »Bedenken wij slechts, wel»ke geringe invloed er noodig is, om ziekten te ver»oorzaken! Wij behoeven ons maar eenige oogen»blikken aan eene sterke togtlucht bloot te stellen, »om tand-pijn, verkoudheid, snijdingen in den buik, »koorts, tusschenpoozende koorts en dergelijke te »krijgen" enz. (C. p. 8.) — D^r. SCHÖNFELD laat zich aldus hooren: »Dat er dikwijls slechts een geringe

»invloed noodig is, om ziekten te veroorzaken is »eene waarheid, waarvan ieder een, die niet ge- »dachteloos daar heen leeft, en een weinig acht op »zich zelven en de hem omringende natuur slaat, »volkomen overtuigd is; of althans dagelijks in de »gelegenheid is, zich te kunnen overtuigen." (c. p. 85.) Volgens deze redenering van s. leeft H., die zegt: *dat eene menigte ziekte teweegbrengende oorzaken die ieder uur op ons werken de gezonden* niet *ziek kunnen maken*, gedachteloos daar heen en slaat hij weinig of geen acht op zich zelven, noch op de hem omringende natuur. Dan deze tegenstrijdigheid daargelaten; men moet het in een wetenschappelijk systeem zoo naauw niet nemen; maar van waar dit zoo uiteenloopend gevoelen, of liever gezegde, want gevoelen is het niet, tusschen *Meester* en *Volgelingen?* van waar anders dan om aan hun systeem eenen glimp van waarheid bij te zetten? H. moest bewijzen: *dat de vatbaarheid van het levend organismus om aangedaan te worden* met natuurlijke ziekte, *stellig zeker geringer is*, *dan* door geneesmiddelen, en had hiertoe noodig dat er *ieder uur duizenden van ziekte teweegbrengende oorzaken op ons werken, zonder gezonden ziek te kunnen maken.* — C. en S. moesten bewijzen dat de minste kleinigheid ons *ziek konde maken*, om daardoor de kleinste giften medicamenten te verdedigen, die zij aan hunne lijders toereiken. Alle drie heeren besluiten *a posse ad esse*, en maken zich dus aan eene groote logische fout ook hier schuldig. — »Ieder waar ge- »neesmiddel," vervolgt H. (maar wat is een *waar* geneesmiddel? alles wat men door ondervinding aan

het ziekbed heeft leeren kennen als in staat eenen zieke gezond te maken) »verwekt ten allen tijde, »onder alle omstandigheden, op ieder levend, be- »zield ligchaam, en verwekt in hetzelve de hieraan »eigenaardige symptomen (zelfs duidelijk onder de »zintuigen vallende, wanneer de gift groot ge- »noeg is). »Hieruit volgt dat het menschelijk lig- »chaam veel geschikter en genegener is, zich van »de krachten der geneesmiddelen te laten aandoen, »dan van de ziekte-verwekkende schadelijke invloe- »den, of hetgeen hetzelfde zegt, dat de krachten »der geneesmiddelen eene onvoorwaardelijke, de »ziekte verwekkende aandoeningen, eene voorwaar- »delijke, door de eerste ver overtroffen wordende »kracht bezitten, om het menschelijk bevinden te »veranderen." — Men ziet en gevoelt het: H. maakt onderscheid tusschen *natuurlijke ziekte* en tusschen ziekte veroorzaakt *door geneesmiddelen*; maar welk verstandig man gevoelt niet met mij, dat H. dit onderscheid alleen gemaakt heeft om zijn systeem te schragen, en dat dit onderscheid er wezenlijk niet bestaat. Wat trouwens is ziekte? Volgens H. bestaat ziekte in *veranderd gevoel* en *veranderde werkzaamheid*. Alles wat dus veranderd gevoel en veranderde werkzaamheid veroorzaakt, kan ziekte bewerken, en al wat dus ziekte bewerkt, is ziekteoorzaak, en bestaat er dus in het min of meer gemakkelijke om het menschelijk ligchaam te kunnen ontstemmen, geen onderscheid tusschen het vermogen, 't welk ten dezen opzigte de zoogenaamde geneesmiddelen bezitten, ik zeg *zoogenaamde* geneesmiddelen, want als een *zoogenaamd* geneesmiddel,

b. v. de *Kina*, mij ziek maakt, is het geen *genees-middel*, maar *ziekte-oorzaak*, en dat, 't welk natuurlijke ziekte bewerkende oorzaken daarstellen. Wie zou niet liever eene drachma *Fol. Senn.* innemen, dan zich aan de besmetting van de *pest* blootstellen. De *Rad. Alth.* behoort onder de geneesmiddelen; dan, hoe groot zou de gift wel moeten zijn, om *veranderd gevoel en veranderde werkzaamheid*, dat is, *ziekte* te verwekken, terwijl, volgens CASPARI, *wij slechts eene minuut lang de lucht behoeven in te ademen, waarin een aan de maselen lijdende leeft, en ook wij worden binnen weinige dagen door dezelfde ziekte aangetast* (c. p. 8). — Alles hangt van tijdsomstandigheden af; *a priori* kan niemand bepalen wat *geneesmiddel* is; dat kan men alleen door de ondervinding aan het ziekbed ontdekken, en dit niet alleen, maar veel hangt hier af van de hoeveelheid, welke men gebruikt. Het *Opium* in eene drachma en meerder gebruikt is *vergif*, in $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ en één grein dikwijls een heerlijk *geneesmiddel*. Tien grein *Sulph. chinine* neemt meesttijds eene tusschenpoozende koorts zeker weg, maar $\frac{1}{100}$ grein zou dit niet doen. H. zelve is niet alleen van hetzelfde denkbeeld, maar drukt het ook duidelijk uit, met te zeggen: »dat de geneesmiddelen eigenaardige »symptomen verwekken, duidelijk onder de zintuigen »vallende, wanneer de gift groot genoeg is," deze bepaling: wanneer de *gift groot genoeg is*, geeft al dadelijk te kennen, dat de geneesmiddelen op gezonden *niet ten allen tijde*, *niet onder alle omstandigheden* de eigenaardige symptomen verwekken, maar alleen onder de voorwaarde, *dat de gift groot*

genoeg is; want is deze niet groot genoeg, dan vallen de symptomen niet onder de zintuigen; dan kan derzelver werking niet worden waargenomen, dat is: dan werken de middelen niet, ten minste voor zoo verre wij menschen kunnen bemerken; doch dit is hetzelfde geval met die oorzaken, welke natuurlijke ziekten, zoo als H. dit gelieft te noemen, te weeg brengen; ook hier moet de gift groot of sterk genoeg zijn. Indien zij dit is, dan brengt zij die symptomen te weeg, welke wij ziekte noemen; is zij dit niet, dan vallen hare symptomen niet onder de zintuigen, wij worden er niet door aangedaan, en blijven dus gezond.

§ 9.

Eene sterkere dynamische aandoening lost in het levend organismus de zwakkere duurzaam op, wanneer de eerste uit haren aard der laatste gelijk is. (G. d. H. G. p. 13.)

Wat verstaat H. door *oplossen?* Verstaat hij er door *wegnemen, doen wijken, doen verdwijnen?* Maar er bestaat geene natuur-wet, volgens welke eene sterkere dynamische aandoening eene zwakkere duurzaam doet wijken. De waarheid is deze: zoodra een of ander deel van het menschelijk ligchaam wordt aangedaan, ontstaat hierdoor een veranderd gevoel, een veranderd bevinden, 't welk of aangenaam of onaangenaam is, en in het laatste geval bekend staat

onder den naam van *pijn* en *smart*. Deze *pijn* heeft niet hare zitplaats op die plaats, welke aangedaan wordt, maar in de hersenen, zijnde de zenuwen, welke aangedaan worden, slechts de geleiders van de verandering die er plaats vindt, en de hersenen de plaats waar die verandering gepercipiëerd wordt, waar men de pijn gevoelt. Hieruit volgt: dat er eigenlijk maar één gevoel kan plaats vinden, ofschoon er ook meerdere deelen aangedaan zijn. Zoo zal het onaangenaam gevoel, 't welk veroorzaakt wordt door verbrandingen op meer dan eene plaats, slechts één kunnen zijn; alleen de hevigste verbranding gevoelt men. Zoo waar deze stelling is, gegrond op physiologie, zoo onwaar is de stelling dat de eene aandoening de andere duurzaam oplost. Wanneer ik mijne hand brand, zal, door mijnen voet nog erger te branden, het onaangename gevoel als het ware maar één zijn, maar daarom de aandoening van het branden der hand niet duurzaam opgelost zijn. De kwaal blijft, en de aandoening wijkt niet voor de sterkere aandoening van den gebranden voet, maar zal, indien de voet spoediger genezen is dan de hand, de aandoening van de laatste niet geweken zijn. Eene long-ontsteking zal men niet kunnen genezen door eene hevige darm-ontsteking door *Drastica* te veroorzaken, 't geen men toch moest kunnen doen, indien eene sterkere dynamische aandoening eene zwakkere dynamisch duurzaam oploste. — Hetgeen H. verder spreekt over de meerdere werking van geneesmiddelen boven die der ziekte teweegbrengende oorzaken, en over de *homöopathische* werking der geneesmiddelen, hebben wij boven reeds weerlegd. —

Wat H. vervolgens beredeneert: *dat het levend organismus, wanneer aan hetzelve, ter genezing zijner ziekte, eene nieuwe gelijke aandoening wordt medegedeeld, hierdoor niet met eene vermeerdering van lijden zou worden belast*, begrijp ik niet, maar houd deze geheele redenering voor listig uitgedachte wartaal om minder nadenkenden, — en hoe groot is dit getal niet? — in den strik te vangen. Zal eene zwakkere dynamische aandoening voor eene sterkere wijken, dan volgt natuurlijk, dat ik, in plaats van eene kleine pijn, eene grootere krijg, dat eene geringe ziekte in eene ernstigere overgaat. Maar had H. dit gezegd, dan had niemand hem zijn ligchaam toevertrouwd, en daarom heeft H. besloten, zonder een of ander Raad gehoord te hebben, dat eene sterkere dynamische aandoening, dat is: eene *homöopathische*, eene zwakkere, dat is: de *ziekte* oplost, maar zonder vermeerdering van aandoening, dat is: de sterkere pijn moet de zwakkere verdrijven, doch men gevoelt van die grootere pijn geene pijn.

§ 6.

De homöopathische geneesmiddelen moeten in de kleinste giften gegeven worden. Deze giften zijn ook daarom niet grooter noodig, wijl de spirituele kracht van het geneesmiddel hier niet door hoeveelheid, maar door kracht-verhooging en hoedanigheid (dynamische gesteldheid, Homöopathie) haar doel bereikt, en grooter niet nuttig, maar schadelijk, omdat de grootere gift, terwijl zij aan den eenen kant het dynamische overwigt der ziekte-aandoening

niet zekerder, dan de juist geschikte kleinste bewerkt, daarentegen aan den anderen kant eene vermenigvuldigde ziekte, door geneesmiddel verwekt, in de plaats stelt, welke altijd een kwaad is, hoewel zij in een bepaald tijdverloop voorbij gaat. (G. d. H. G. p. 16.)

Wat is klein, wat is groot? Beide bestaat in vergelijking. Hoe kan men nu de juiste dosis van geneesmiddelen leeren kennen? Door de ondervinding, zegt H., en deze heeft hem geleerd: Opent Uwe ooren Gij Ongeloovigen! Gij Bevooroordeelden! Gij verachtelijke Allopathen! Gij nietige Antipathen! Opent Uwe ooren en hoort wat de Geest van HAHNEMANN getuigt: »de zuivere ondervinding bewijst al»tijd *dat de gave des homöopathisch gekozen ge»neesmiddels, nimmer zoo klein kan toebereid wor»den, dat zij niet nog sterker dan de natuurlijke »ziekte en niet vermogend ware dezelve te over»spannen, uit te dooven en te genezen, zoo lang zij »nog eenige, hoezeer geringe verheffing harer »kenteekenen boven de haar gelijkvormige ziekte* »(geringe homoeopathische verergering) *terstond na »hare inneming kan veroorzaken.*" (*Organon*, § 304.) Hoort verder Gij Aanhangers der Oude leer! hoort verder wat H.'s Geest getuigt: »Vermits echter de »gave van een homoeopathisch middel zich naauwe»lijks ooit zoo klein laat toebereiden, dat zij de »haar gelijkvormige ziekte niet beteren, ja volkomen »genezen en vernietigen zoude, zoo kan men ligte»lijk begrijpen, waarom niet eene kleinst mogelijke »gave van de passend homoeopathische artsenij al-

» tijd nog in het eerste uur na het innemen daarvan » eene merkbare homoeopathische verergering van de-» zen aard te weeg brengt." (*Organon*, § 167.) In deze beide §§ wordt ons dus geleerd: *Zoo lang een decillioenste gedeelte van een grein eene homöopathische verergering kan veroorzaken, is deze dosis niet te klein, en daar een decillioenste gedeelte van een grein nog altijd groot genoeg is om de ziekte volkomen te genezen, volgt hieruit ontegenzeggelijk, dat deze kleine gift altijd nog eene merkbare homöopathische verergering te weeg brengt, en omdat dezelve deze verergering te weeg brengt, is de gift niet te klein, en omdat de dosis niet te klein is, brengt zij eene homöopathische verergering te weeg, en omdat zij deze verergering te weeg brengt, is de gift groot genoeg.* — Alle verdere bijvoeging om het dwaze, zotte en ongerijmde van H.'s stelling te weerleggen, is hier overtollig; die genoegen in zoodanigen betoogtrant kan nemen is den Professor LOGICES ook al te vroeg ontloopen, en heeft het zeker met een testimonium van prompte betaling afgemaakt.

Iemand die zijn natuurlijk verstand gebruikt en niet aan den leiband van bedriegers loopt, zal zulke kleine giften (Dr. S. berigt ons, dat als de *Allopathie* van den *Merc. sol. Hahnem.* 1—6 gr. geeft, de *Homöopathie* een quadrillioenste grein; als de *Allopathie* van de *Bellad.* $\frac{1}{2}$—1—8 gr. geeft, de *Homöopathie* het decillioenste gedeelte van een grein geeft, dat is: 0,000,000,000,000,000,000,000,000,000,000 000,000,000,000,000,000,000,000,000,001) beschouwen als die niet het minste kunnen uitwerken. Daar evenwel C. en Dr. S. niet alleen het mogelijke, maar

ook het daadzakelijke der werking dezer kleine giften verdedigen, moeten wij zien waarop deze verdediging rust.

C. en S. halen eene menigte voorbeelden aan, waaruit blijkt, dat dikwijls de invloed van het eene ligchaam op het andere zeer gering en kort van duur behoeft te zijn, om het te veranderen, en besluiten hieruit weder, dat even zoo geringe oorzaken, als er noodig zijn om iemand ziek te maken, ook voldoende zullen zijn om hem te genezen.

Wij zien dat ook hier hunne verdediging op de *mogelijkheid* steunt. C. en S. besluiten dus ook hier weder *a posse ad esse.* Met hetzelfde regt zou ik kunnen staande houden: dat men van alles eene of meer flesschen vol of één of twee pond moet gebruiken; immers hij die in eene heete koorts ligt, gebruikt gemakkelijk eene en meer flesschen water. Alles komt aan op de zelfstandigheden welke men gebruikt, en op het gebruik 't welk men er van maakt. Zoo zal men zeer gemakkelijk twee kannen water op eenen dag doorzwelgen, maar zou men dit ook van *Alcohol* kunnen doen? *A priori* kan men de hoeveelheid nimmer bepalen; deze hangt van te vele omstandigheden af, en kan alleen door de ondervinding in ziekten opgespoord worden. — Welk een hemelsbreed onderscheid tusschen de *Lap. Cancr.* en het *Arsenicum.* Bij het kind van den heer M. gaf de heer S. tegen eene *breuk* een decillioenste grein van de zachte, onschuldige *Magn. Alb.*, en naderhand dezelfde gift van de kwaadaardige *Nux Vomica* (kraanoog). Dit noem ik: *in het wilde weg practiseren.* Gelukkig dat de gif-

ten zoo klein zijn, dat noch het een noch het andere iets kan uitwerken; waren de giften grooter, b.v. eene halve drachma van ieder, dan zou men het verschil tusschen deze beide zelfstandigheden eens zien.

H. zegt: *dat de spirituele kracht van het geneesmiddel niet door hoeveelheid, maar door krachtverhooging en hoedanigheid haar doel bereikt.* Wij weten het, de geneesmiddelen werken *dynamisch*, maar dit neemt niet weg, dat hoezeer dezelve ook door kracht-verhooging werken, de werking evenwel sterker is naar mate de hoeveelheid grooter is. Geven wij trouwens aan twee kalveren die men wil vet mesten, aan het eene dagelijks twee en aan het andere tien kannen melk! welk zou het vetst worden? Hier werkt aan den eenen kant de spirituele kracht van melk door *hoedanigheid*, maar ook door *hoeveelheid.* Geef aan een kind, dat aan wormen laboreert, een millioenste of billioenste, of, het komt op een *lioen* meer of minder niet aan, grein van de *Sem. Santon.* (wormkruid), zou dit even sterk en even goed werken als een à twee eijerlepeltjes vol? Neen voorwaar, 't welk toch het geval moest zijn, indien de geneesmiddelen die *dynamisch* werken, niet tevens door *hoeveelheid* werkten. Ik weet wel, men geeft voor, dat, *hoezeer de ontwikkeling der krachten in de geneesmiddelen door eene homöopathische bereiding oppervlakkig beschouwd aan het wonderbare moge grenzen, de ondervinding niettemin derzelver waarheid bevestigt* (c. p. 161). Doch ook weet ik, dat de heer SCHÖNFELD sedert zijnen dienst bij H., zoo zeer het gewoon menschenver-

stand verloren heeft, dat hij niet weet, wat *ondervinding* is. De geheele *homöopathische* bereiding, zoo als die in het *Organon* is voorgeschreven, is eene waterbel, waarin men maar even behoeft te blazen, om dezelve tot het niet te doen terug keeren, wanneer men niets meer ziet, dan den bedrieger, die dezelve ons als iets wezenlijks had voorgesteld. *Men beproeve*, zegt Dr. s., en ik zeg hem na, *men beproeve:* Geef aan twee hongerige knapen, aan den eenen een gewoon ontbijt, middag- en avondmaal; aan den ander een millioenste deel van een grein *gehomöopathiseerd* aardappelen-meel. Men beproeve eens wat het meest uitwerkt bij *verstopping;* eene drachma gewone *rhabarber*, of een billioenste grein *gehomöopathiseerde rhabarber.* De heer s. neme hier eens de proef van, en de ondervinding zal hem leeren, dat, al wat de *Homöopathen* van hunne bereiding wawelen, praatjes voor de vaak zijn, waardoor men de onnoozelen bedriegt, en hun eene lapdoos voor hoogen prijs in de handen stopt, doch de verstandigen niet door om den tuin zal leiden. — C. *vertelt* ons, want *bewijzen* is zoo zijne zaak niet: »dat men verkeerd handelt, wanneer men zich aan de uitdrukking *verdunning* stoort: want dat deze eigenschap »bij de bereiding der *homöopathische* geneesmiddelen geen plaats heeft, maar dat het eene oplossing »in altijd fijnere deeltjes, eene altijd grootere ontwikkeling van kracht, eene ware vlugtigmaking is. »Dat het daarbij even zoo toegaat, als bij de verandering van water en buskruid in damp. Zoo »lang beide ligchamen in hunnen gewonen toestand

»zijn, toonen zij geenen invloed op andere ligcha-
»men, zoodra zij echter in damp veranderd zijn,
»toonen zij de geweldigste krachten." (c. p. 16.) — Het is dus onverschillig of men één of honderd pond gebruikt? Zoude men met een billioenste grein kruid eene stad in den brand kunnen schieten? De heer S., die nog al een vriend van NIMROD is, beproeve eens om een patrijsje of haasje met een millioenste grein kruid te doen neerliggen. De stoomschepen worden door damp van water in beweging gebragt en voortgestuwd; doch komt de hoeveelheid damp hier in geene de minste bedenking? Het goochelspel van C. heeft dus niets om het lijf; zulke kleine giften *kunnen* niet werken, en evenmin *kunnen* dit die geneesmiddelen, welke in een millioenste of decillioenste gedeelte van een grein worden voorgeschreven. — Ik zoude hier van deze stelling afstappen, indien ik niet in eene onlangs uitgekomene *Dissertatie* als volkomen stellig bepaald zag: dat zulke kleine giften *werken.* — De heer SALOMON ABRAHAMUS BLEEKRODE heeft den 29 *April* l.l., ter verkrijging van den *Doctoralen Graad* in de Geneeskunde, openlijk aan de Hoogeschool te *Groningen* verdedigd: COMMENTATIONIS MEDICAE INAUGURALIS PARS PRIOR, sistens PALAEOLOGIAM REGULAE THERAPEUTICAE: SIMILIA SIMILIBUS CURANTUR. — Deze *Dissertatie* verstrekt den schrijver zoo wel als zijnen leermeesters tot eer, daar men duidelijk ziet dat aan dezelve veel vlijt is besteed, en zij van des schrijvers wel besteden tijd de duidelijkste bewijzen oplevert. Met dit alles komt het mij voor, dat de door den schrijver gekozene stoffe meer eene aardig-

heid is, dan wel dat dezelve tot eenig nut kan verstrekken. Hebben toch sommige der Ouden het *Similia Similibus* gebruikt en verdedigd; dit steunde op valsche of liever opgeraapte gronden, en was het toch de ondervinding in ziekten die hen dit *Similia Similibus* leerde kennen, terwijl H. hetzelve op gezonden wil leeren kennen, om het daarna in ziekten te appliceren. Het is daarenboven jammer, dat de heer BLEEKRODE in hetzelfde gebrek vervallen is, waarin veelal jonge geleerden vervallen, dat zij de *historia literaria* van de gekozene stof als het ware uitplunderen: vandaar dat de jonge Doctor nog al vrij wat oude-wijve praatjes aanhaalt en Rabijnsche grollen, waaraan hij zelf geloof *schijnt* te slaan; zoo citeert hij het volgend geval uit de *Allgemeine Homöopathische Zeitung von* G. W. GROSS, F. HARTMANN *und* T. ROMMEL, Bd. IV, N°. 1, 1834, p. 16, waar men vindt opgeteekend: *dat te Lautsch onlangs een kleine knaap door eenen dollen hond gebeten werd. De vader des knaaps springt toe, pakt en worgt den hond, en wordt eveneens door denzelven gewond. Hierop scheurt de man den hond de longen uit de borst en bemerkt aan dezelve vier spleten of scheuren, welke hij voor zekere kenteekenen houdt, dat deze hond sedert vier dagen dol geweest is; deze longen braadt hij en eet dezelve met zijnen zoon, terwijl hij daarbij vast gelooft, door dit gebruik tegen het uitbreken van de verschrikkelijke Honds-* (zou dit ook moeten zijn *hondsche?*) *dolheid beveiligd te zijn. — De Geneeskundige Commissie* van *Leipzig* heeft deze zaak onderzocht, goedgekeurd en geprezen. — Met regt vraagt men: wie van

allen was het dolst? de Geneeskundige Commissie, de Boer of de Hond? Ik zoude zeggen, de heeren GROSS, HARTMANN en ROMMEL. Zeker is het, dat men hun eenen dienst zoude bewijzen, indien men allen gezamenlijk in één gekken-huis opsloot. — Teregt overigens haalt de schrijver eene menigte plaatsen aan uit de eerste Lichten in de geneeskunde, van eenen BAGLIVIUS, SYDENHAM, BOERHAAVE, HUFELAND, die hunne leerlingen altijd den *Hippocratischen* weg, dat is: dien der Natuur aanwezen en voor oogen stelden, en hij vereenigt zich met dezelve. Hoe hij evenwel met dit zijn gevoelen, zijn gunstig, ten minste niet ongunstig gevoelen over de *Homöopathie* vereenigen kan, begrijp ik niet. Die HUFELAND vereert, moet HAHNEMANN verachten. Dan dit daargelaten. De heer BLEEKRODE zegt p. 145: »*dat deze geneesmiddelen* (*homöopathische in een millioenste en decillioenste gedeelte van een grein*) *werken, blijkt duidelijk, doordien de ziekte-verschijnsels vermeerderen, zoodat door het gebruik der middelen de ziekte heviger wordt. De ondervinding bevestigt dit eveneens. Indien men trouwens ziet op dien homöopathischen regel, waardoor men de geschiktheid om een middel aan te wenden leert kennen, dat namelijk na het gebruik van zulk een passend middel de ziekte heviger wordt, 't welk door een Hoogduitsch woord* homöopathische Verschlimmerung *uitgedrukt wordt, dan wordt ons gezegde genoegzaam bevestigd.*" — Voorts haalt de schrijver KOPP aan, als die dit zelfde in zeer vele gevallen zou opgemerkt hebben, en getuigt daarbij dat dit met zijne ondervinding overeenkomt, terwijl de schrijver de mid-

delen gaf in de zesde verdunning (0,000,000,000,001). In de Voorrede p. XII meldt ons de heer BLEEKRODE, dat hij van de maand *Februarij* 1834 tot aan de maand *Junij* van hetzelfde jaar, dus vier maanden lang, verscheidene zieken volgens het stelsel van H. behandeld heeft. Hierop moet ik aanmerken dat de tijd van vier maanden veel te kort, en de schrijver veel te jong is (zijnde toen nog niet eens gepromoveerd), om van *ondervinding* te kunnen spreken; het is te bejammeren dat zulke proefnemingen door jonge lieden worden gedaan; slechts geoefende en in de practijk ervaren en grijs geworden mannen moesten zich hieraan wagen. (Deze aanmerking make de heer BLEEKRODE zich ten nutte met betrekking tot zijne, in vereeniging met den heer SCHÖNFELD, uit te geven *Bijdragen.*) — Die zoogenaamde *homöopathische verergering* is niets dan een loos uitgedachte vond van H., om zijn apenspel door onnoozelen te doen omhelzen; veel werk had hij om den onkundigsten zelfs te doen gelooven, dat een decillioenste grein *konde* werken; kon hij hun nu doen zien dat er *na* het innemen eene *verergering* plaats greep, dan had hij gewonnen spel, en dit viel *hem* gemakkelijk, die in wezenlijke bekwaamheden zoo veel boven zijne volgelingen en naprаters uitmuntte, als de behendigste goochelaar boven het hem met opgesperden mond aangapende volk. — De heer BLEEKRODE stelt met een' ongenoemden schrijver in het Maandschrift van HUFELAND, tom. XLIX, dat dan het *similia similibus* te pas komt, *wanneer men de Natuur te hulp moet komen, wanneer deze met veel inspanning werkzaam is om den zieke te redden, en wel in*

ziekten die alleen genezen worden door critische bewegingen, dat is: *door de Natuur.* — Het komt mij voor, dat die onbekende schrijver een' fijne satire op het H.sche stelsel gemaakt heeft; dan dit zij zoo het zij: wanneer de Natuur werkzaam is met veel inspanning, dan kan het niet anders of de ziekte klimt hoe langer hoe hooger, totdat dezelve eindelijk haar hoogste toppunt bereikt heeft; hetzij men nu een *homöopathisch* middel geve of niet geve, altijd zal er die *verergering* plaats vinden. — Het *post* en het *propter* wordt zeer dikwijls met elkander verward, zelfs door mannen van naam; hoe veel te eerder loopen jonge lieden gevaar het eene voor het andere te nemen? Hoe menigmaal volgt *op* onze medicamenten verbetering, zonder dat wij kunnen zeggen, dat zij *door* dezelve volgt? hoe menigmaal verergeren onze patienten en geeft men er ons de schuld van, zonder dat wij noch onze geneesmiddelen er de schuld van hebben? Het gevolg hiervan is: dat wij aan geene waarnemingen van Doctoren gelooven, dan die wij kennen als die *willen* en *kunnen* waarnemen; die door geene stelsel-zucht zich laten leiden; en die niet alleen *de* waarheid, maar ook *alle* waarheid zeggen, en dien ten gevolge zoo wel de kwalijk als gelukkig geslaagde genezingen vermelden. Vooral geldt dit wanneer men ons dingen vermeldt die lijnregt tegen de ervaringen van anderen, lijnregt tegen het gewoon gezond verstand inloopen, en daar dit het geval is met de zoogenaamde *homöopathische verergering*, gelooven wij niemand, zelfs geenen KOPP, hoe hoog ook door anderen verheven, maar willen zelve, als een THOMAS, voelen en zien,

vóór dat wij aan die *wondervolle verergering* geloof slaan.

Dan gesteld dat zulke kleine giften *kunnen* werken en wezenlijk *werken*, dan vragen wij: welke Godheid heeft H. de juist aan te wenden gift geopenbaard? God zelf moet het geweest zijn, die hem bekend heeft gemaakt dat hij van het *Opium* een billioenste, van het *Stramonium* een trillioenste, van de *Cicuta* een decillloenste gedeelte eens greins moet geven. Zonder deze onmiddelijke openbaring was het hem onmogelijk deze juiste hoeveelheid ooit te leeren kennen, want door proefnemingen kon hij nooit achter de waarheid komen, daar toen H. zijne leer maakte en zijne geneeswijze aanwendde, men gewoon was van het *Opium* één grein te geven. Deze hoeveelheid bevond H. te groot; hij verminderde dezelve van dag tot dag, tot dat hij de gift vond; stellen wij nu dat hij dagelijks deze gift verminderde, hoe veel millioenen jaren zoude H. dan wel hebben moeten leven om met één medicament proeven op zieken te doen, om de juiste hoeveelheid te leeren kennen; hoe vele millioenen lijders zou hij dan wel aan ééne ongestelheid hebben moeten behandelen, om de dosis van één medicament te leeren kennen. Wij besluiten dus teregt, dat God zelf hem de ware gift heeft aangewezen, — doch hiervan zijn hij en zijne leerlingen ons het bewijs nog schuldig, — of zijne geheele leer, met name ook zijne kleine giften, is een op de kamer opgemaakt kwakzalvers-boeltje. Wij noodigen iederen *Homöopaath* hier openlijk uit, deze onze *conclusie* te weerleggen.

§ 7.

Zoo heb ik dan de leer van HAHNEMANN onderzocht en bestreden, zoodat men mij veilig onder de bestrijders mag rekenen, en verdien ik met regt dien naam, daar ik haar in hare grondstelling (het *similia similibus*) heb aangetast, en dus aan eene voorwaarde voldaan, aan welke Dr. S. zegt, dat hare bestrijders nimmer hebben voldaan. (Voorb. G. d. H. G.) Ik heb slechts de voornaamste punten aangetast. Meer bij te brengen zou mijne aanmerkingen te veel hebben doen uitdijen, die reeds wijdloopig genoeg zijn geworden, vooral daar nog een hoofdpunt, waarop de *Homöopathen* vooral hun geloof bouwen, de *ondervinding*, te behandelen overblijft, waartoe wij dan ook met nieuwen moed in een volgend hoofdstuk overgaan.

HOOFDSTUK IV.

DE HOMÖOPATHISCHE GENEESWIJZE GETOETST AAN DE ONDERVINDING.

§ 1.

Hetgeen ik in het vorig hoofdstuk gezegd heb, dat ik namelijk de *Homöopathie* niet proefondervindelijk ken, herhaal ik hier; men verwachte dus hier geene opgave van door mij gedane *homöopathische* curen, maar slechts eene toetsing van eenige door Dr. S. ons medegedeelde genezingen. Vooraf zullen wij moeten onderzoeken, wat men door *ondervinding* verstaat en wat *ware* ondervinding is, hetgeen des te noodzakelijker zal zijn, daar de heer S. *ondervinding* noemt, 't welk het niet is.

§ 2.

Dr. SCHÖNFELD heeft geen behoorlijk onderscheid gemaakt tusschen *Geneesleer* en *Geneeswijze*, daar hij het werkje van CASPARI betiteld heeft: *de waarheid en voortreffelijkheid der Homöopathische Ge-*

neesleer, ofschoon in hetzelve de *Geneesleer* hier en daar zeer oppervlakkig en als ter loops is opgegeven en verdedigd, de *Geneeswijze* daarentegen op iedere bladzijde, hoog en breed verheven en opgevijzeld is. Tusschen *Genees-leer* en *Genees-wijze* is een hemelsbreed onderscheid. De eerste is de *theorie*, de laatste de *practijk*. Wij hebben, meen ik, duidelijk en overtuigend bewezen, dat H.'s *Genees-leer* tegen alle gezond verstand inloopt en zoo vele gebreken, leemten, ja dwaasheden bevat, dat men met moeite dezelve ernstig, zonder nu en dan de satire te gebruiken, kan weerleggen. Zien wij nu, of het met de *homöopathische genees-wijze* beter gesteld is, en of zij die lofspraak verdient, waarmede Dr. S. haar boven alle andere geneeswijzen heeft vereerd. Dan, om dit oogmerk te zullen kunnen bereiken, zullen wij eerst moeten onderzoeken, wat *ondervinding* is, vooral omdat er geen woord meer misbruikt wordt, dan dit woord. Ieder toch spreekt van *ondervinding* en maar weinigen *kunnen* dezelve deelachtig worden. *De ondervinding is de beste leermeesteresse; ik heb het bij ondervinding:* zijn bij de meeste menschen de tooverwoorden, waarmede zij al ons redeneren, al onze argumenten krachteloos zoeken te maken; tooverwoorden, welke zij even ligtzinnig gebruiken, als soldaten, matrozen hunnen vloek, doch die ook op de keper beschouwd van geene meerdere waarde zijn. In geene zaak nogtans wordt het woord *ondervinding* meer misbruikt, dan wanneer men spreekt en handelt over het genezen van 's menschen kwalen. De baardelooze jongen, zoo wel als de met zilveren haren bedekte

grijsaard; het nog met de pop spelend meisje, niet minder dan de moeder van een talrijk kroost; het onwetend gemeen, even als de verlichte natuuronderzoeker, allen beroepen zich op de *ondervinding*. Ja, zelfs vele geneeskundigen beroepen zich in geheel tegenovergestelde gevallen op de *ondervinding*, ja dikwijls zijn hunne gevoelens verschillend over zaken, die, zou men zeggen, voor ieder bloot liggen, en welke gevoelens beide partijen verdedigen, door zich op de *ondervindiug* te beroepen. Zoo waren de gevoelens; — om een voorbeeld van gewigt bij te brengen, hoe moeijelijk het dikwijls is eene behoorlijke ondervinding te hebben, — van de beide Groningsche hoogleeraren THUESSINK en BAKKER omtrent de ziekte van 1826, wat derzelver besmettelijkheid betreft, geheel tegen elkander overgesteld, daar de eerste dezelve voor besmettelijk hield, de laatste daarentegen ze onder de eenvoudig *epidemische* ziekten telde. Hoe is het mogelijk dat twee geneesheeren van den eersten rang, inwoners van eene en dezelfde stad, die al wat hen omringde konden zien en waarnemen, in zulk eene eenvoudige zaak konden verschillen? Vreemd en bijna ongelooflijk en onverklaarbaar moge dit schijnen aan hen, die, onbekend met de lessen der ervaringskunst, steeds *ik heb het bij ondervinding* in den mond hebben, zonder ooit *ondervinding* gehad te hebben; zij daarentegen die weten, bij *ware ondervinding* weten, hoe veel er toe vereischt wordt tot het vinden der waarheid, hoe dikwijls vooroordeel, eigenbelang, heerschzucht, eergierigheid, verbeelding, zinbedrog ons om den tuin leiden, zullen ook dit verschijnsel gemakkelijk kunnen oplossen.

Het was namelijk het verschillend character, de verschillende wijziging hunner zielsvermogens, welke deze groote mannen zoo verschillend deed zien; of liever het geziene zoo verschillend deed toepassen. — De hoogleeraar THUESSINK was een der grootste geleerden, had oneindig veel gelezen, veel geschreven en daardoor eenen grooten, welverdienden naam en roem verkregen, maar was minder groot in de gave het geleerde overal waar het te pas kwam toe te passen, was misschien meer geschikt om goede practische geneesheeren te vormen, dan dat hij zelf dien practischen tact zoude hebben bezeten, welken wij in sommige onzer geneesheeren zoo zeer bewonderen. Van daar dat veranderlijke in zijne practijk, het zoo dikwerf veranderen van *indicatie*, waarvan zijne uitgegevene waarnemingen maar al te veel voorbeelden opleveren, en 't welk zijne grootste vereerders, waaronder ik mij reken, steeds als een hoofdgebrek in den grooten man hebben opgemerkt. Hij behoorde meer tot die mannen, welke van de jeugd af aan, hun best doen om geleerd te worden, dan tot de zoodanigen, die door de natuur tot iets groots gevormd en als door haar worden voortgezweept, om groot te worden. — De hoogleeraar BAKKER was misschien minder geleerd, moest wel minder geleerd zijn, doordien hij eenen geest bezat die veel dieper doordrong, veel meer zich bij ééne zaak bepaalde, het waarom en daarom veel oplettender naging, oorzaken en gevolgen veel naauwkeuriger opspoorde en derzelver onderling verband uiteen zette; kortom, die door de natuur tot een genie bestemd was; die zeker veel minder las dan zijn ambtgenoot, doch

daarentegen veel meer en dieper dacht. THUESSINK was een *geleerde*, *doctus*; BAKKER een *philosooph*, een *zelf-denker*. — Zoo veel deze beide mannen verschilden in wetenschappelijke kennis, ziels-vermogens en verstandsontwikkeling, geen minder verschil was er in hun character. THUESSINK had van zijne jongelingsjaren af een sukkelend leven geleid; dikwijls aangetast door bloedspuwingen en daarmede in verband staande ongemakken, had hij het behoud zijns levens steeds aan de kunst te danken gehad. Door ten gepasten tijde herhaalde aderlatingen en hiermede overeenkomende *diaetetische* en *therapeutische* behandeling had hij de longtering, waarvoor zijn ligchaam geheel en al gedisponeerd was, afgewend, of ten minste onderdrukt. Dit sukkelen, dit kunstleven was oorzaak, dat hij bij tijden wat gemelijk en ongemakkelijk was, en had hem daarenboven als mensch, niet als Christen, wat vreesachtig voor den dood gemaakt. Door steeds tegen den dood over zijn eigen ligchaam in strijd te zijn, was hij misschien wat al te veel tegen denzelven op zijne hoede, en meende hem ook daar te zien, waar hij niet was, gelijk dit al dikwijls het geval is met menschen, die eene wankelende gezondheid genieten, dat zij meer dan anderen ook de onschadelijkste dingen vermijden. Van daar was het dat de hoogleeraar spoedig, zoo als men dit noemt, spook zag. In plaats van *a posteriori* tot de besmettelijkheid eener ziekte te besluiten, deed hij dit al ligt *a priori*. Zoo handelde hij ook omtrent de ziekte van 1826. Weinige patienten onder zijne behandeling gehad hebbende, heeft hij op zijne kamer alles bijeen verzameld, of liever bijeen

gezocht en gehaald, wat maar eenigzins voor de besmettelijkheid konde pleiten. Bij het ontstaan der ziekte was zijn oordeel reeds niet vrij, maar was het reeds ten gunste der besmettelijkheid gestemd, waartoe ook veel toebragt zijne opmerking, dat, was de ziekte besmettelijk en hield men dezelve voor *niet* besmettelijk, alle maatregelen om dezelve te stuiten te laat zouden genomen worden. — Bakker bezat een geheel ander character, zijne ziel was geheel anders gewijzigd. Altijd gewoon niets oppervlakkig te behandelen, maar in alles diep door te dringen, maakte hij nimmer vooraf een besluit, maar deed dit eerst na de zaak van alle kanten bezien, het voor en tegen van alle mogelijke zijden overwogen te hebben. Na sedert vele jaren de practijk niet meer uitgeoefend te hebben, wordt hij eensklaps door nood en menschlievendheid in eene uitgestrekte practijk verplaatst, waar alle akeligheden, die men zich kan voorstellen, hem als in één oogenblik omringen. Van allen vooroordeel, van alle vrees voor den dood, voor zoo verre een mensch dit kan zijn, bevrijd, vraagt hij niet: *is de ziekte besmettelijk?* maar treedt manmoedig het jammer-hol binnen, en redt en helpt wat te redden en te helpen is. Na dit gedaan te hebben, na uit de volle practijk tot het studeervertrek terug gekeerd te zijn, stelt hij ter neder wat hij gezien, wat hij waargenomen had, en hierin was waarheidsliefde zonder vooroordeel zijne eenige leidsvrouw, en het resultaat is: *de ziekte van 1826 is* niet *besmettelijk.*

§ 3.

Uit het boven vermelde blijkt nu duidelijk dat, hetgeen PHAEDRUS van de vriendschap getuigt: dat *de naam van vriend algemeen, maar de trouw zeldzaam is*, in vollen nadruk op de *ondervinding* kan toegepast worden. Niets trouwens is algemeener dan het woord *ondervinding*, niets zeldzamer dan hetgeen door *ondervinding* wordt uitgedrukt. Reeds het woord geeft te kennen, dat de zaak die door hetzelve wordt aangeduid niet zoo gemakkelijk te verkrijgen is, als velen wel denken. Het zegt trouwens: *te vinden 't geen onder ligt.* Daar het nu veel gemakkelijker is het boven liggende kaf weg te blazen, dan het dieper liggend koren onder uit den zak naar boven te brengen, zoo is het ook gemakkelijker, wanneer de eene zaak *op* de andere volgt, maar dadelijk te besluiten, dat de eene de oorzaak, het noodzakelijk gevolg van de andere is, dan na te gaan en te onderzoeken of er ook andere omstandigheden zijn, waarmede het een en ander in verband staat.

§ 4.

Om eene *goede* ondervinding te verkrijgen, moet men *goed* onderzoeken; want die niet zoekt, die niet vindt, en die niet *goed* zoekt, zal ook niet *goed* vinden. Dan om goed te kunnen zoeken, moeten wij goede en welvarende zintuigen hebben; want zonder deze zullen wij niets of niets goeds kunnen vinden. Hieruit volgt nu, dat naar mate onze zin-

tuigen beter gesteld zijn, onze ondervinding ook des te beter zal kunnen zijn. Het behoeft toch wel geen betoog, dat een *doove* geene ondervinding kan hebben omtrent de muzijk; even min als een *blinde* over de hoegrootheid der ligchamen kan oordeelen door het gezigt; even min als iemand die aan verkoudheid lijdt kan zeggen, wat reuk dit of dat voorwerp van zich geeft. Heeft de eene nu beter zintuigen dan de ander, dan volgt hieruit, dat de ondervinding van den eenen ook beter zal zijn dan die van den ander. Dan gelijk alles door oefening volmaakter wordt, zoo kunnen ook wij door oefening onze zintuigen tot eenen grooteren trap van volmaaktheid brengen, en daardoor geschikter tot onderzoeking maken; vandaar dat de oudere geneesheer, alles gelijk staande, zoo veel boven den jongeren vooruit heeft. Beide staan aan het ziekbed, beide voelen den pols, doch hoe verschillend gaat dit toe? terwijl de eerste hieraan weinige oogenblikken besteedt, om hetgeen hij wil weten, te weten, is de andere hier veel langer mede bezig, ziet op zijn horologie hoeveel slagen hij in het minuut slaat; steekt het weder in den zak; haalt het weder uit; telt nog eens, en het einde is, dat hij maar zeer oppervlakkig te weten komt, wat hij wilde weten.

§ 5.

Dan om onze kennis te volmaken, om de waarheid te vinden, om ondervinding te kunnen opdoen, moeten wij de *aandoeningen, die wij door de zintuigen bekomen, aan de gezonde rede toetsen.* — Wan-

neer ik eenen goochelaar *water* in *wijn* zie veranderen, dan zegt mij mijn gezond verstand, dat dit niet waar kan zijn, en zou ik dwaasselijk handelen, wanneer ik mij op mijne ondervinding van *het zelf gezien te hebben* beriep; — even verkeerd zou men de ondervinding van *het zelf gezien te hebben*, te hulp roepen, bijaldien men eene ster, zoo als men dit noemt, ziende *verschieten*, van oordeel was, dat deze wezenlijk uit het luchtgewelf naar beneden viel, omdat dit geheel en al de orde van het heelal zou verwoesten en dit tegen ons gezond verstand, tegen onze inwendige overtuiging strijdt. Niet minder dwaas is het, aan de ontwikkeling der krachten in de geneesmiddelen door eene *homöopathische* bereiding, die volgens s. oppervlakkig beschouwd, aan het wonderbare grenst, het minste geloof te slaan. Indien deze ontwikkeling wezenlijk plaats had dan moest een van honger uitgeteerd mensch, ook door zoodanige *homöopathische* bereiding van een millioenste van een grein meel kunnen hersteld worden, 't welk toch wel geen verstandig mensch zal beweren, dat ooit geschied is of geschieden kan.

§ 6.

Om de aandoeningen die wij door onze zintuigen bekomen aan onze gezonde rede te kunnen toetsen, spreekt het van zelf dat wij eene gezonde rede moeten bezitten, het gebrek waarvan oorzaak is, dat zoo weinige menschen in staat zijn de waarheid te kunnen opsporen. — Worden onze zintuigen door behoorlijke oefening volmaakter en geschikter om het

ware te vinden, hetzelfde geldt van onze ziel. Wij komen naakt ter wereld zonder de minste kennis; alleen ligt er eene kiem tot ontwikkeling in ons; de opvoeding en opleiding maakt van ons alles. De wilde voedt zijne kinderen op tot jagers, visschers, en leert hen de hier mede in verband staande oefeningen, en geen beschaafde Europeaan zal hem hierin de loef afsteken. — Waaraan zijn die bijna ongelooflijke sterkte van eenen RAPPO, die verwonderlijke, ja meer dan verwonderlijke touren der paardrijders toe te schrijven? Opvoeding en oefening was het, die onze UILKENS eens heeft doen zijn, zoo als wij hem gekend hebben. BORGER was een groote geest, doch hij was misschien onbekend ten grave gedaald, indien hij in zijns vaders betrekking was opgeleid geworden. — Dan, om de waarheid te vinden is het niet genoeg dat wij algemeene kennis bezitten, maar moeten wij vooral kunde bezitten van die wetenschap, waartoe de zaak behoort die wij willen vinden. Het geldt vooral hier: *Schoenmaker houdt u bij de leest.* Men kan een zeer goed regtsgeleerde zijn, en geene kennis der geneeskunde hebben; het zou dus dwaas zijn van *ondervinding* te spreken in zaken die dit laatste vak betreffen. LAMMERT MULDER is, zoo als ik hoor, een bekwaam molenaar en heeft van *gerst*, *rogge* en *tarwe* ondervinding, maar wanneer men hem *ondervinding* in de geneeskunde toeschrijft, dan doet men hem te veel eer aan; hierin ontbreekt het hem aan alle kennis en oefening; zijne geheele ondervinding bestaat daarin, dat hij misschien iemand, die aan een tot rijpheid gekomen ettergezwel laboreerde, van een huis zag vallen, waardoor het

gezwel doorbrak en genas, naderhand allen, die aan ettergezwellen laboreerden, aanried om boven van een huis te springen.

§ 7.

Om de waarheid te kunnen vinden, hebben wij gezien, worden goede, welvarende zintuigen gevorderd; aandoeningen die wij door dezelve verkrijgen moeten aan de gezonde rede worden getoetst; om een gezond verstand te kunnen hebben wordt oefening gevorderd in die zaak of wetenschap, waarvan hij de waarheid wil vinden. Hij die dit alles bezit is in staat de waarheid te vinden, mits hij zich wacht voor alles, wat hem in het onderzoek hinderlijk kan zijn, en alles aanwendt wat hetzelve kan bevorderen.

Niets kan onze kennis van de waarheid meer bevorderen, dan eene opmerkzame, oplettende beschouwing van 't geen wij willen onderzoeken; en om dit te kunnen doen, moeten wij ons alleen bij de te onderzoekene zaak bepalen. Want wanneer wij onze aandacht bij meer dingen bepalen, kunnen wij onmogelijk in onze ondervinding gelukkig slagen. Voorts moeten wij hierin met orde te werk gaan, even als men in het aanleeren eener taal, veel meer woorden en veel spoediger zal leeren kennen, wanneer men dezelve ordelijk naar de afleiding leert, dan wanneer men van A beginnende met Z eindigt.

§ 8.

Veel, zagen wij dus, moet er gedaan, geleerd worden, om de waarheid te kunnen vinden, doch voor even veel moeten wij ons wachten, willen wij in ons zoeken niet te leur gesteld worden. De eersten, die ons in het vinden der waarheid hinderlijk zijn, zijn de *hartstogten*. Wat men door *hartstogten* verstaat, weten de meesten. Hartstogten zijn de oogenblikkelijke uitvloeisels en uitboezemingen van de aangename of onaangename gewaarwordingen, die onze ziel gevoelt. Door deze handelen wij dikwijls edel, doch zij zijn ook de oorsprong van veel jammer en ellende. Hoe groot vertoont zich niet de mensch, die eene arme verlatene weduwe ziende lijden, haar onder zijn dak neemt en van het noodige verzorgt. — Hoe edel handelt niet de vader van een talrijk huisgezin, die dag en nacht voor de zijnen zorgt, en geene moeite te groot acht, om voor hetzelve op alle mogelijke eerlijke wijzen werkzaam te zijn. — Wij bewonderen eenen DE RUITER, wanneer hij, door pligt en vaderlandsliefde gedrongen, midden op den vijand inloopt. — Dan de hartstogten moeten meesttijds bedwongen en bestuurd worden, door de rede. — Zoo zou iemand zeer verkeerd handelen, wanneer hij zonder overleg alleen uit eene oogenblikkelijke opwelling, een groot gedeelte zijner bezittingen aan eene arme verlatene weduwe uittelde. — Braaf handelt hij, die door arbeid op eene eerlijke wijze zich schatten vergadert, doch de hartstogt der gierigheid moet hem niet doen werken. — Zoo groot een DE RUITER was, zoo klein

en nietig was NAPOLEON, daar de eerste met overleg, de laatste uit eer- en heerschzucht handelde.

§ 9.

Kunnen onze hartstogten ons en anderen zoo veel kwaads berokkenen, dan moeten wij derzelver invloed in het zoeken der waarheid vooral beperken, en meer naar de rede luisteren. — Het niet in acht nemen van dezen regel is oorzaak, dat zoo vele mannen, waaronder de geleerdste, dwalen. Begeerlijkheid, zucht naar eer, naar magt, naar rijkdom, eigen-liefde, eigen-wijsheid zijn de afgoden, waaraan alle menschen, de eene meer aan dezen, de andere meer aan genen, offeren en welke ons zoo hinderlijk zijn in het vinden der waarheid. Zou men der waarheid niet meer naderen, indien men zich meer door de gezonde rede liet leiden en aan de hartstogten minder gehoor gaf? Is het niet de zucht van *gelijk te willen hebben*, welke ons tegen de meest overtuigende bewijzen met halsstarrigheid doet volhouden? Zoude er wel zoo veel twisten in het hervormd kerkgenootschap plaats hebben, indien men de rede minder uitsloot? Zouden er wel zoo vele dwaasheden worden begaan door mannen, welken het aan geene kennis, aan geene kunde, aan geene ervaring, aan geene waarheids-liefde ontbreekt, indien zij, met ter zijde-stelling van alle eigenliefde, van alle eigenwijsheid, van alle eer-, heersch-, systeemzucht, met opzien tot den God dien zij aan het volk verkondigen, zich alleen aan de gezonde uitlegging des Bijbels hielden, en allen twist over formulieren

daar lieten? Wat doet hen zoo handelen? Wat brengt hen zoo verre van het vinden der waarheid af? Hartstogt, hartstogt.

§ 10.

Onder de geschenken, waarmede het Opperwezen den mensch beschonken heeft, behoort ook dat vermogen onzer ziel, 't welk wij *verbeeldings-kracht* noemen, dat is: dat vermogen, 't welk *afwezige voorwerpen voor de aanschouwing van onzen geest brengt, 't zij wij dezelve voorheen gezien hebben, 't zij niet.* Dit vermogen is ons van grooten dienst, doch kan ons ook zeer veel kwaads berokkenen, wanneer dezelve kwalijk bestierd wordt. Van beiden vindt men in het geval van BOERHAAVE een voorbeeld. — Bijzondere wijzingen der *verbeeldings-kracht* zijn de ziels-aandoeningen: *hoop*, *vrees.* — Ook deze zijn ons in het vinden der waarheid zeer hinderlijk. — Hetgeen men hoopt, dat vindt men al ligt, dat is, meent men te vinden, niet omdat wij het zien liggen, maar om dat wij het meenen te zien liggen. — Vooral moet de geneesheer zich wachten zich door de hoop, door eene al te schitterende verwachting te laten misleiden, daar dit zeer gevaarlijke gevolgen kan hebben. Hoe menig geneesmiddel heeft aan de verwachting niet beantwoord, alleen omdat derzelver uitvinder of aanbeveler te hoog van hetzelve had opgegeven. Ook de vrees doet ons dikwijls iets zien, 't welk niet bestaat. Aan vrees voor spoken, hebben de spoken hunnen oorsprong te danken gehad; nu men dezelve niet meer vreest, zijn zij in het niet verdwenen.

§ 11.

De mensch kan *denken*, *oordeelen* en *besluiten*. Eerst moet hij *denken*, dan *oordeelen*, en als hij *geoordeeld* heeft, volgt het besluit van zelf. Jammer, dat zoo vele menschen *oordeelen* vóórdat zij *denken*. Deze verkeerde handelwijze noemt men *vooroordeel* en is een zeer groote hinderpaal in het vinden der waarheid, te grooter, omdat zij, die hier mede behebt zijn, of niet *kunnen* of niet *willen* denken, en dus meesttijds iets voor waarheid houden, 't geen het niet is. Aan dit gebrek hebben wij vele nadeelen in de geneeskunde te danken. De eene is ingenomen met dit stelsel, gene met dat; de eene prijst dit geneesmiddel, gene dat aan, zonder dat een van beiden zich de moeite getroost, hetzelve behoorlijk te onderzoeken en te beproeven. — Had de hoogleeraar THUESSINK eerst de ziekte van 1826 aan het ziekbed onderzocht, eerst over dezelve *gedacht*, daarna *geoordeeld*, dan zou het *besluit* anders zijn geweest, dan hij het nu in geschrift heeft nagelaten. Hij *oordeelde* vóórdat hij behoorlijk *gezien*, *onderzocht*, *beproefd* had, omdat hij tot het *besmettings-stelsel* overhelde.

§ 12.

Dit een en ander meende ik den lezer vooraf te moeten herinneren, om uit de opgegevene regels te kunnen besluiten, in hoeverre Dr. S. de waarheid heeft kunnen vinden en gevonden heeft; in hoeverre Dr. S. vertrouwen verdient, wanneer hij zich op de *ondervinding* beroept.

Onze eerste stelregel was: *dat men goede zintuigen moet hebben, om goed te kunnen onderzoeken, en dat dezelve moeten geoefend zijn.* — Deze hoedanigheid zal niemand in den heer S. missen.

Onze tweede stelregel was: *dat wij de aandoeningen, die wij door de zintuigen bekomen, aan de gezonde rede moeten toetsen.* — De heer S. heeft eenen behoorlijken tijd gestudeerd, bezit den graad van Doctor in de geneeskunde, en heeft langer dan twintig jaren aan het ziekbed verkeerd. — Ten dien opzigte, daar de heer S. steeds bekend heeft gestaan als iemand van gewoon verstand en dagelijksche kunde, heeft de heer S. *de aandoeningen, die hij door zijne zintuigen bekwam, aan de gezonde rede* kunnen *toetsen*; of hij het gedaan heeft zal nader blijken.

Een derde vereischte om de waarheid te vinden is: *dat men zich door geen' hartstogt laat verblinden, dat men niet oordeelt vóórdat men iets behoorlijk onderzocht en daarover behoorlijk nagedacht heeft;* aan deze fout nu heeft Dr. S. zich schuldig gemaakt, waarvan wij eenige bewijzen den lezer voor oogen zullen stellen.

Dr. SCHÖNFELD is door HAHNEMANN zelven aangespoord om de *Homöopathie* te bestuderen en aan te wenden. Hier meen ik den sleutel te vinden, waarom S. zoo afgodisch met H. en zijne leer is vooringenomen. Het komt mij voor, dat deze aansporing door den heer S. beschouwd is als een bewijs van eer, hem door H. hierdoor gegeven, en dat deze eer-betoo-

ning hem geheel en al verblind heeft. Immers, toen Dr. s. het *Organon* begon te bestuderen, moest het hem al dadelijk in het oog zijn geloopen dat H. niet als een braaf, eerlijk man handelde, maar als een onbeschaamde rekel en bedrieger te werk ging. — Van het begin af aan scheldt hij op de oudere geneesleer en geneeswijze tot aan het einde toe, bijna op iedere pagina, waar hij maar gelegenheid er toe kan vinden, 't welk zelfs CASPARI en BLEEKRODE van hem getuigen. Verdient nu zulk een man *bewondering* en *hoogachting?* (Voorb. p. IV, G. d. H. G). — De oude leer wordt in het *Organon* valsch voorgedragen; het stelsel van den eenigen HUFELAND niet genoemd, maar de gebreken van eenen GALENUS en der *Humoralisten* hoog uitgetrompet. Is dat eerlijk gehandeld? Moest deze handelwijze den heer s. niet een slecht denkbeeld van H. hebben doen opvatten? Het tegendeel is gebeurd. HAHNEMANN is in de oogen van den heer s. het *non plus ultra*, het groote licht dat alle andere verduistert. — H. zegt (G. d. H. G. p. 17): *dat de natuur van het levend organismus volgens zijn stelsel door geneesmiddelen tot duurzame genezing der ziekten met mathematische zekerheid werkt: dat er geen dynamisch ziekte-gevoel voorkomt (de doodstrijd, en, wanneer het hiertoe behoort, de hooge ouderdom, de verstoring van een onontbeerlijk ingewand of lid uitgezonderd) waarvan de symptomen onder de positive werkingen van een geneesmiddel worden aangetroffen, dat niet door dit geneesmiddel schielijk en duurzaam genezen wordt.* — Heeft Dr. s. deze leugentaal en Godslasterlijke uitboezeming niet begrepen? Zoo

ja, hoe heeft hij dan lofredenaar kunnen worden van eenen man, die zulke taal in geschrifte ter neer heeft gesteld? Waaraan is CASPARI gestorven, waaraan is de weldoener van HAHNEMANN, de Hertog VON ANHALT-KÖTHEN gestorven? Heeft Dr. S. alle patiënten, die hij *homöopathisch* behandeld heeft, duurzaam genezen? *Verblinding* en *vooroordeel* is het, wanneer S., die twee jaren van tijd tot tijd *gehomöopathiseerd* heeft, getuigt, dat hij aan de *Homöopathie* boven de *Allöopathie*, om meer dan eene reden, den voorrang toeschrijft. Is het niet een *blind ijveren*, wanneer Dr. S. op de eene plaats verzekert: *dat er alleen ter verkrijging van zoodanige kennis van de bepaalde geneeskrachten der onderscheidene geneesmiddelen, aanzienlijke moeite en werk moet worden besteed*, en op eene andere plaats den heer BLEEKER, die nog een *novitius* in de leer is, als een voorbeeld van goed *individualiseren* voorstelt: — *o Tempora, o Mores!* — Welk verstandig man kan het door Dr. S. vertaald werkje van CASPARI, ik zeg niet met genoegen, ik zeg niet met onverschilligheid, maar zonder den grootsten tegenzin, zonder de grootste walging lezen, veel minder bestuderen; een werkje opgevuld met smaadreden, met scheldwoorden, met egoistische woordenpraal, met zouteloos pogchen en snorken, met de grootste kwakzalvers-taal. Die zulk een prulletje vertalen, die van zulk een prulletje de correctie kan op zich nemen en ten einde brengen (mits men niet om den broode arbeidt), behoeft in verblindheid voor een hollend paard niet onder te doen. — Wij zouden nog meer voorbeelden van het *vooroordeel* en *blind ijveren* van den heer S. in menigte kunnen opnoe-

men; wij zullen ons alleen bij nog een enkel bepalen, 't welk des te noodzakelijker is, daar de heer S. zich vooral hierop beroept, dat is: op de *ondervinding*, en ten dien einde eenige der waarnemingen door Dr. S. te boek gesteld critisch onderzoeken, en de zoodanige uitkiezen, welke voor het niet-geneeskundig publiek het best te begrijpen zijn.

§ 13.

Wij beginnen met de waarneming (p. 123) betreffende het kind van den heer M. te *Winschoten*, welk geval in deze provincie zoo veel gerucht heeft gemaakt en door Dr. S. en aanhang als een wonder is uitgetrompet.

Dit kind schijnt een kraam-kindje te zijn geweest, 't welk men opmaakt, hoezeer het niet vermeld wordt, omdat er in de waarneming van eene *baker* gesproken wordt. Noch ouderdom, noch geslacht, noch constitutie, noch meerder of minder goede *habitus* zijn opgeteekend, evenmin of de moeder of eene minne het kind zoogde, dan of het kunstmatig werd gevoed en met wat voedsel. — Dit daargelaten: *Het kind had eene vrij aanzienlijke bloedzweer aan de dije. Op het uiterlijk aanzien was het genoegzaam te bemerken, welke pijnen het kind had te verduren; bij elke poging echter tot afgang*, (was het kind hard- of loslijvig?) *stegen deze in zoo hooge mate, dat het bijna niet tot bedaren was te brengen, hetwelk, en bij de ouders, en ook bij den heer S., de vrees deed ontstaan, dat misschien heden of morgen, door het verschrikkelijk schreijen*

eene breuk zoude ontstaan. — Het kind leed dus pijn door de bloedzweer, welke pijn verschrikkelijk vermeerderde bij elke poging tot afgang. Stond de pijn die het kind leed bij elke poging tot afgang, in verband met die van de bloedzweer? Zoo als de heer s. heeft opgeteekend, *ja*; de gezonde rede zegt ons *neen*. Dr. s. was beducht voor eene breuk. Maar waar zou die breuk door ontstaan? Door het hevig schreijen. Van waar ontstond het hevig schreijen? Van de pijn der bloedzweer, en van die van de poging tot afgang. Waarom is de heer s. de pijn bij de poging tot afgang, — welke pijn zeker ontstond door eene krampachtige aandoening van het *Intestinum Rectum*, of door harde *faeces* of door eene scherpe stof, — niet naar omstandigheden te keer gegaan door eene *Mixt. Oleosa* met *Magn. Alb.*, *Syr. Pap. Alb.*, *Syr. Rhei* of een verzachtend *lavement?* Waarom heeft hij de bloedzweer niet behandeld *pro re nata* met *bloedzuigers*, *pappen* enz.? hierdoor had hij de pijn weggenomen, ten minste verzacht en daardoor was hij het *schreijen* en dus de *breuk* voorgekomen. Waarom heeft hij het kind niet matig gezwachteld, 't geen ter voorkoming van de breuk (indien men hiervoor zoo bevreesd was, doch zonder grond) van zeer veel nut zou zijn geweest, vooral daar het kind tot het krijgen eener breuk weinig dispositie had, als zijnde er ten minste twee à drie dagen met schreijen doorgebragt, voordat de breuk ten voorschijn trad; of was de heer s. misschien reeds te zeer *Homöopaath* om aan die *rationeel-empirische* geneeswijze geloof te slaan; waarom dan de pijn niet *homöopathisch*

verdreven? C. immers zegt: *dat hij tegen alle pijnen zeker middel heeft*, p. 29; en Dr. s. getuigt, p. 121: *dat het hem zeldzaam is voorgekomen, volstrekt geene werking gezien te hebben van middelen, die hij tegen pijn gaf, 't welk in die zeldzame gevallen de schuld was van den lijder, door het diëet te veronachtzamen.* Waarom dien kleinen lijder zoo langen tijd zoo jammerlijk laten lijden? Of, indien Dr. s. pogingen gedaan heeft om hetzelve langs den *rationeel-empirischen* of langs den *homöopathischen* weg er van te bevrijden, waarom dan het vruchtelooze dier pogingen niet gemeld? Het is waar, dit had de *Homöopathie*, waarmede men zoo afgodisch wegloopt, waarvan men zoo hoog had opgegeven, niet zeer aanbevolen, doch dit moest voor den waarheidlievenden onderzoeker geene reden tot verzwijging zijn. Nu heeft Dr. s., ik zeg ronduit zoo als ik meen, het vermoeden verwekt, alsof hij geene pogingen had aangewend om de pijn te verzachten, ten einde in de gelegenheid te komen om de *Homöopathie* eens te kunnen beproeven, en te zien wat dezelve bij breuken vermogt, daar dit geval het eerste van dien aard was, 't welk hij *homöopathisch* behandeld heeft. Dat Dr. s. evenwel reeds ten goede voor de gelukkige uitwerking der *homöopathische* behandeling vooringenomen was, en hij dus geen goed waarnemer *kon* zijn, blijkt daaruit, dat hij, om tot die geneeswijze over te gaan, vooraf afstand moest doen van alle *anatomische*, *physiologische*, *pathologische* kennis; dat hij hetgeen in duizenden van boeken van de VAN GESSCHER'S, BELL'S, RICHTER'S geschreven staat en door hen waargenomen is, als valsche leer moest be-

schouwen ; dat hij vooraf moest toestemmen , dat hij twintig jaren lang niet alleen een onnut meubel , maar zelfs een schadelijk sujet is geweest : alle deze harde pillen moest hij eerst doorslikken , alvorens hij tot de *homöopathische* behandeling der breuken kon overgaan ; en op welk gezag , op wiens aanbeveling doet hij afstand , niet alleen van zijne geneeskundige kennis , maar ook van zijn gewoon menschen-verstand ? Op het gezag en de aanbeveling van eenen CASPARI , wiens geheele werk uit meer dan middeneeuwsch drieste , onbeschaamde , lompe bedriegers-taal bestaat. Men hoore : » De Homöopathie maakt ook vele » gevaarlijke en pijnlijke kunstbewerkingen onnoodig , » en leert ons eene menigte van de zoogenaamde » heelkundige ziekten door inwendige middelen ge- » nezen , waar tegen men niets dan het mes wist » aan te wenden. Wij genezen den kanker , dit » vreesselijk verwoestend kwaad , zonder kunstbewer- » king , alleen met inwendige middelen ; wij verwij- » deren beklemde breuken , welke zoo dikwijls den » dood te weeg brengen , op de zachtste wijze der » wereld zonder kunstbewerking ; wij genezen de » niet ingeklemde breuken door eenige zekere inwen- » dige geneesmiddelen , ook zonder band. Tot ge- » nezing van de graauwe staar , eene menigte van » uitwassen , zweren , kliergezwellen en d. m. , heb- » ben wij geen mes noodig ; wij beroven , bij derzel- » ver genezing , het ligchaam niet van een zijner ge- » wigtigste en ter volvoering zijner verrigtingen noo- » dige deelen , maar behouden hetzelve , en brengen » het door ware , en niet door verwoestende middelen » tot den gezonden toestand terug. Wie zoude hier

»niet eene der glansrijkste zijden der Homöopathie »zien, toereikend genoeg, haar den prijs toe te ken»nen, al ware het ook, dat niet nog vele andere »omstandigheden voor haar pleiten." Wie hoort in deze taal niet de taal van den onbeschaamdsten marktschreeuwer van vorigen tijd? Wie verplaatst zich niet met mij in zijne kindsche jaren terug, toen ROODDARMER nog het verzamelde onwetend gemeen aan zijne lippen deed hangen. — Die zulke alle begrip te bovengaande kwakzalvers-taal kan vertalen en niet alleen stilzwijgend goedkeurt, maar ook ronduit zegt en schrijft: *dat de Homöopathie zoo veel tegen zulke ziekten waarvan* C. *gewag maakt, verwag*, is zoo verre verdwaald en verbijsterd, dat men het grootste onverstand aan den dag zoude leggen, indien men zulk eenen het minste geloof en vertrouwen in het geneeskundige schonk. — De uitkomst moest dus wel gelukkig zijn, gelijk dezelve dan ook geworden is. — Den 16 Junij werd S. geconsuleerd over de bloedzweer, het lijden aan welke bij hem de vrees deed ontstaan, dat er heden of morgen eene breuk zoude ontstaan. — De 17 verschijnt. Nog geene breuk. De 18 verloopt zonder breuk. *Reeds* (ik zou liever gezegd hebben *Eindelijk*) op den 19 werd Dr. S. door de ouders ontboden, omdat zij, als ook de baker, niet anders konden zien, of het kind had eene breuk gekregen. Na gedaan onderzoek bleek het den heer S., dat er wezenlijk zulk een ongemak was ontstaan, en wel in de regter lies. Het kan zijn dat het voor den gewonen lezer genoegzaam is, alsmede voor hem, die aan de *Homöopathie* gelooft, dat de heer S. eenvoudig zegt, dat na gedaan

onderzoek het hem bleek dat er wezenlijk zulk een ongemak (breuk) was ontstaan; wij (want ook voor ons heeft de heer s. geschreven, c. p. 150) hadden gaarne ter onzer overtuiging gezien, dat de heer s. de symptomen had opgegeven, waaruit bleek dat het eene *breuk* en geene *klier* was; want wij zijn geene *Pythagoristen*, veel minder *Hahnemannianen;* dat *Ipse dixit* wil er bij ons maar niet in; ook zou de heer s. dan beter aan zijnen heer en meester gehoorzaamd hebben, die *het aggregaat van symptomen alleen als het te genezen object wil beschouwd en geene namen gebezigd hebben.* — De ouders, welke reeds meermalen, ten hunnen, de *Homöopathie* met uitstekend gevolg hadden zien aangewend, aarzelden nu ook geen oogenblik, de genezing van hun kind langs dezen weg te beproeven. — Is het niet de grootste kwakzalverij den lijder of den ouders te vragen, volgens welk stelsel hij of zij willen dat de Doctor zal practiseren? Gevoelt Dr. s. niet, dat bij al de lofspraak, die hij op elke bladzijde van zijn werkje aan de *Homöopathie* boven het *rationeel-empirismus* geeft, hij zeer inconsequent handelt, wanneer hij dan eens *homöopathisch*, dan eens zoogenaamd *allopathisch* practiseert? ja, is dit wel met het bestaan van een' cordaat' man overeen te brengen? — Dat de heer m. en Vrouw in de vraag van Dr. s. hebben toegestemd, laat zich ligt begrijpen; zij hadden reeds dagen achtereen hunnen lieveling zien lijden; nachten achtereen hadden zij hunne oogen niet gesloten. Nu had de Doctor het lang gevreesde, door zijne uitspraak: *het kind heeft eene breuk*, bevestigd. Nu is men radeloos; nu wringt

men de handen; nu gaat men het vertrek, dan eens gedachteloos, dan eens met gevouwene, naar boven geslagene handen, biddende, op en neder; nu ziet men den geneesheer als den Engel Gods aan, die gezonden is, volgens eene nieuwe leer, op eene onmerkbare wijze, zonder band of windsel, het kind, hunnen lieveling, te herstellen. Nu is het niet te verwonderen dat de ouders iets nalieten, 't geen zij in oogenblikken van mindere zielsverstrooidheid misschien zouden gedaan hebben, namelijk den heer S. de deur te wijzen, of hem ten minste op eene ernstige wijze over zijne kwakzalverij te onderhouden. *Ja*, zegt men, *maar de ouders hadden reeds meermalen ten hunnen de Homöopathie met uitstekend gevolg zien aanwenden.* Mijn antwoord is: Ik wil gelooven, dat de heer M. en Vrouw tot het fatsoenlijk, beschaafd, geletterd publiek behooren, tot die klasse, waarop Dr. S. in zijne voorrede zinspeelt: *bij welke de gelukkige uitslag noch aan het diëet, noch aan de verbeelding of het wonderdadige, maar eenig en alleen aan de toegediende middelen moet toegekend worden;* ik wil gelooven, zeg ik, dat de heer M. en Vrouw in hunne betrekkingen tot de geleerdsten en beschaafdsten behooren, doch dit neemt niet weg, dat ik hun alle beoordeeling in geneeskundige zaken ontzeg, en dat, hebben zij met uitstekend gevolg de *Homöopathie* zien aanwenden, dit niets meer beteekent, dan dat zij *na* het gebruik der *homöopathische* geneeswijze de lijders niet hebben zien sterven, ja misschien herstellen. Dit zelfde immers hebben zij, voordat Dr. S. *homöopathiseerde* (want deze zal het wel zijn, die de oorzaak was van dat *uitstekend gevolg*),

van de *rationeel-empirische* geneeswijze gezien. Het herstellen der lijders *na* het gebruiken van *homöopathische* middelen geeft dus onkundigen geen regt te besluiten: dat zij *door* dezelve hersteld zijn; hiertoe zijn en lijders èn ouders geheel onbevoegde regters. Voordat ik tot de verdere ontwikkeling der waarneming overga, meen ik U, vrienden der *Homöopathie* onder de leeken (c. p. 150), waaronder zeker beschaafde, geletterde mannen behooren, want Dr. s. is, dunkt mij, te braaf en eerlijk dan dat hij het gezag van onbeschaafden zoude aanhalen en hiermede pronken; Gijl., geletterde mannen dan, die U vrienden der *Homöopathie* noemt! welke achting zoudt Gij, die den volke den weg ten hemel wijst en predikt, voor U zelven en voor uwe medebroeders koesteren, indien Gij of Zij uwe of hunne Gemeente vraagdet: of Gij of Zij hun dezen weg zoudet wijzen volgens de leerbegrippen van COCCEJUS of van VOETIUS, of Gij of Zij hun eene *algemeene* of *bepaalde* genade zoudet prediken? — Zoudt Gij, voedsterlingen van *Themis!* het niet beneden U achten uwe cliënten te raadplegen, *hoe* Gijl. hen moest verdedigen? En Gijl., die de jeugd tot de Academische lessen voorbereidt, zoudt Gijl. het immer van U kunnen verkrijgen, ouders die hun kroost aan U toevertrouwen, te vragen, of zij met HOMERUS of met LUCIANUS, met HORATIUS of met EUTROPIUS hunne letteroefeningen zullen beginnen? — Welnu (wij willen gelooven, dat Dr. s. uit overhaasting of liever uit opgewondenheid gehandeld heeft), ik geef het Ul. zelven ter beslissing over, of de handelwijze van Dr. s. niet ten eenenmale te laken is. — Na deze uitweiding keeren wij tot de waarneming terug. — Een decilli-

oenste gedeelte van een grein van de *Magnesia Alba*, welke dagelijks bij eijerlepeltjes vol tegen het zuur aan kleine kinderen wordt gegeven, wordt door den heer s. voorgeschreven, en reeds den volgenden morgen, op de eerste gift, was de breuk aan omvang kleiner geworden, kwam evenwel, hoewel niet zoo dikwijls, nu en dan nog buiten. Dr. s. besloot dien ten gevolge, op den 23 een decillioenste grein van de *Nux Vomica* toe te dienen: den 24 was de breuk geheel verdwenen en is tot op den 15 *December* niet weder ten voorschijn gekomen, niettegenstaande de oorzaak, welke aanleiding tot dat gebrek had gegeven, namelijk de hevige pijn van de bloedzweer, nog eenigen tijd had voortgeduurd. — Door zulke kleine giften is dus de breuk niet alleen voor een oogenblik verdwenen, maar ook belet geworden weder voor den dag te komen. — De volgende aanmerkingen houde men ons ten goede: Waarom heeft Dr. s. niet volgens de *Homöopathie*, welke *kanker*, *beklemde breuken*, *graauwe staar*, *uitwassen* enz. door inwendige middelen zeker geneest, de pijn der bloedzweer genezen? De *Magnesia Alba* en de *Nux Vomica* bezitten dus de hoedanigheid, breuken te beletten voor den dag te komen; waarom heeft Dr. s. dan reeds niet op den 16 deze middelen gegeven, dan was hij immers de breuk voorgekomen? Indien men door *Magnesia Alba* breuken kan beletten voor den dag te komen, hoe is het dan mogelijk, dat er nog menschen zijn, die eene breuk hebben, daar er bijna geen mensch opgroeit, zonder in zijne teedere kindschheid eene meerdere of mindere hoeveelheid *Magnesie* gebruikt te hebben. — Hoe weet Dr. s. dat het verdwijnen van dat ongemak,

't welk hij *breuk* noemt, toe te schrijven is aan de *Magn. Alb.* en de *Nux Vomica* en niet aan het dieet. Zou in eene lepel vol *pap* enz. niet meer kracht zitten, dan in een decillioenste grein *Magn. Alb.*?

§ 14.

Eene andere waarneming, gedaan acht dagen na het geval van het kind van den heer M., en dus met de grootst mogelijke ziels-opgewondenheid, betreft een kind van vijf vierde jaars, waar de breuk reeds een jaar was aanwezig geweest. Dezelfde symptomen, dat is, geene worden er opgegeven. Dezelfde geneeswijze, met uitzondering van de *Nux Vomica*, zoodat de breuk gedurende zeven dagen niet ten voorschijn kwam; toen echter kwam de moeder Dr. S. berigten, dat zij vermeende, dezelve wederom ontdekt te hebben, en bij onderzoek gebleek het ook, indedaad de waarheid te zijn; maar zij bekende tevens openhartig, dat zij, vermeenende, dat het dieet houden, nu eenmaal het ongemak verdwenen was, niet meer noodzakelijk zoude zijn, de vrijheid had genomen, daarvan af te wijken; terwijl de heer S. haar zelve dieet had voorgeschreven, wijl zij het kind nog zoogde. Met grond meende Dr. S. te mogen veronderstellen, dat alleen deze afwijking van den voorgeschrevenen leefregel, voor en aleer het geneesmiddel deszelfs volkomene werking had volbragt, de oorzaak van het andermaal verschijnen der ziekte was, herhaalde dus aanstonds hetzelfde middel, en nu met een zoo goed gevolg, dat er tot nu toe geen spoor van het gebrek weder te ontdekken is geweest. —

Alle aanmerking zou hier overtollig zijn. Men zegge niet, dat de eeuw der wonderen voorbij is, en dat wij Nederlanders geen goed geloof hebben. Teregt zegt Dr. s. (p. 122): » wanneer ik zie, dat vele waar- » dige en geleerde mannen (hieronder behoort zeker ook een CASPARI!!) in hunne geschriften de genezing » van dezelve of soortgelijke ziekten mededeelen, en » hierbij voege, hetgeen ik zelf in de gelegenheid was » waar te nemen, dan blijft er, bij mij althans, geene » reden meer over, om de waarheid in dezen in » twijfel te trekken." (!!) Men verhale, vertelle ons in het vervolg wat men wil, wij zullen als gehoorzame kinderen alles gelooven. —

§ 15.

Eene derde waarneming loopt over eenen 15jarigen knaap, die van zijn vierde levensjaar af aan twee *lies-breuken* had geleden, en wel van dien omvang, dat hij gedurende al dien tijd een sterken band had *moeten* dragen. — Ik zou hier liever lezen: *gedragen had.* Want het komt mij voor, dat s. den lijder niet eens gezien heeft; doch al dwaalde ik hierin, waaruit wist s. dat hij den band had *moeten* dragen. Was hij voorheen onder behoorlijke geneeskundige behandeling geweest? Bestonden de beide *lies-breuken* ook uit *opgezette klieren*, veroorzaakt door den band, na welks aflegging de klieren van zelf verdwenen? De heer s. vergeve mij deze vraag, welke hij door de waarneming naauwkeuriger te stellen, had kunnen zijn voorgekomen. — Dat de patiënt genas, spreekt van zelf.

§ 16.

Wij hebben nu al bij herhaling het woord *breuk* gebruikt, zonder dat de niet-geneeskundige lezer weet wat eene *breuk* is. Wij zullen ons de onaangename moeite getroosten, kortelijk hem aan te toonen en uit te leggen wat eene *breuk* is, opdat hij moge oordeelen, wat men van die wonder-curen te denken hebbe.

Men vindt in den omtrek van den buik vooral drie openingen, in den omtrek van den *navel*, van de *lies* en in de buiging van de *dije*, waardoor *navel-*, *lies-* en *dije*-breuken kunnen ontstaan. De *spieren*, welke vleeschige ligchamen zijn, eindigen in pezen. — De beide pezige strooken van eene spier, welke men de *uitwendige schuinsche buikspier* noemt, vormen eene spleet, waarachter een vlies ligt, 't welk men *buikvlies* (*peritonaeum*) noemt, bedekkende dit vlies de ingewanden van den buik. — Wanneer nu door deze of gene oorzaak de ingewanden tegen deze spleet worden gedrukt, dan rekt het buikvlies zich uit en dringt in de gedaante van eenen kleinen zak door die spleet of buikring en maakt een gezwel, en ziedaar dan de breuk (lies-breuk). Somtijds dringt het *net* (*omentum*) alleen; somtijds de darmen mede door de spleet. Zoodanige *breuk* of liever zoodanige *doorzakking* is gewoonlijk niet pijnlijk, doch wordt het, wanneer de spleet, waardoor een gedeelte van het buikvlies met het net of darmen gezakt is, zich zamentrekt, b.v. door eene rheumatische oorzaak. Zoo lang deze spleet zich niet zamentrekt, is eene breuk niet gevaarlijk, en kan dezelve ligt naar binnen gebragt

worden, gelijk dit het geval is bij kleine kinderen, waar dezelve zoo ooit, dan toch ten uiterste zeldzaam eenig gevaar in zich hebben, daar dezelve niet, ten minste zeer bezwaarlijk beklemd kunnen worden, en dezelve met den groei van het kind van zelf verdwijnen, indien men de doorgezakte deelen maar door een verband op hunne plaats houdt. (Waarom de heer S. den heer M. en Vrouw zoo bevreesd heeft gemaakt voor eene *breuk*, daar de *bloedzweer* van vrij wat meer beteekenis was dan eene *breuk*, laat zich moeijelijk anders oplossen dan uit eene onwillekeurige drift, welker beteugeling hij niet in de magt had, om in de gelegenheid te komen, de genezing eener breuk langs den *homöopathischen* weg eens te kunnen beproeven.) — Wanneer evenwel eene breuk beklemd is, dat is: wanneer de ring zich om het *doorgezakte* zamentrekt, zoodat het *doorgezakte* niet naar binnen kan gebragt worden, kan eene *breuk* gevaarlijk, ja doodelijk worden en moet men zoodra mogelijk door eene *manuale* behandeling de zamentrekking verwijderen, en indien dit niet gelukt, door eene rationele geneeswijze, wanneer het doorgezakte van zelf deszelfs vorige plaats gaat innemen; en dit oogmerk bereikt men gewoonlijk door sterke *aderlatingen*, *bloedzuigers*, *oleosa*, *opium*, *cataplasmata*, *etc.* Doch indien niets helpt, blijft er niets over dan de operatie, waardoor men de peesachtige strooken, die den ring of de spleet vormen, met den vinger of het mes verwijdert, wanneer men het doorgezakte op deszelfs plaats terug brengt. Door deze kunstbewerking, ziet men, wordt de breuk niet genezen, alleen het oogenblikkelijk gevaar wordt weg-

genomen; de breuk daarentegen wordt grooter en gaat gemakkelijker naar buiten, daar de spleet of ring grooter of ruimer is gemaakt, waarom men eenen nog naauwkeuriger sluitenden band moet dragen dan voorheen; dan de breuk kan naderhand niet zoo ligt of geheel niet beklemd worden, daar door de verwijding van den ring de zamentrekkende kracht van denzelven verloren is. Men wachte maar niet te lang met de operatie, welke op zich zelve zoo gevaarlijk niet is, maar zulks door uitstel wordt, wanneer de deelen reeds in koud vuur zijn overgegaan of dreigen over te gaan. Dit zij vooral tegen hen gezegd, die, zich door de snoeverijen der *Homöopathen* latende wegslepen, den besten tijd met hunne nietswaardige inwendige middelen laten voorbijgaan. Somtijds is een verzuim van eenige uren genoegzaam, om iemand, zoo de breuk niet wordt binnen gebragt, ten grave te brengen. — Gij *Homöopathen*, wie gij ook moogt zijn! meent gijl. waarlijk breuken, zoo wel beklemde als onbeklemde, door uwe decillioenste gedeelten van een grein te kunnen ontklemmen en terug te brengen? Eilieve, bedriegt u zelven niet; want dit zal menigeen duur te staan komen. Zijt gijl. reeds zoo verre van den weg der waarheid afgedwaald; zijt gijl. reeds zoo verblind, dat gijl. met veronachtzaming van alle *anatomische* en *pathologische* kennis niets dan symptomata voor oogen hebt en deze niet in verband brengt met de afgelegene en naaste oorzaak? Is uwe ondervinding, welke in niets dan in een louter toevallig *post* bestaat, Ul. genoegzaam, beproeft dan, om de waarheid te kunnen vinden, nog eens, of gijl. eene *Navel-breuk* van eenigen omvang ook door een

decillioenste grein *Magn. Alb.* en *Nux Vomica* naar binnen kunt laten marcheren, zoodat zij niet weder buiten komt. Met deze kunt gijl. U zelven minder gemakkelijk misleiden, en kan ook het publiek beter beoordeelen of gijl. zijt, die gijl. zegt te zijn, en daardoor zich voor schade leeren wachten. —

§ 17.

Op bladz. 133 vindt men eene genezing van eene vrouw, welke geäborteerd had met eene hevige *haemorrhagie.* Veertien dagen nadat zij geheel hersteld was, werd zij op eens, eenig huiswerk verrigtende, op nieuw door eene aanmerkelijke bloedstorting plotseling overvallen. Zij nam een sterk aftreksel van kaneel, en wendde uitwendig koude omslagen van azijn en water aan. *Twaalf* uren verliepen er onder het gebruik van deze middelen, toen men Dr. s. riep, die haar zeer bleek en verzwakt vond, de pols naauwelijks voelbaar; de vrouw klaagde over suizing in de ooren, en viel gedurig in flaauwten; iedere beweging, hoe gering ook, even als de, bij tusschenpoozen opkomende, weeënaardige pijnen, deden het bloed stroomswijze afvloeijen. Onder het *aanhoudend* gebruik van koude omslagen, gaf Dr. s. haar eene gift van het *Secale cornutum*, derde verdunning, welke de heer s. gaf omdat hij geene hoogere bij de hand had; naderhand heeft echter de hoogste verdunning in soortgelijk geval hem even goede diensten bewezen. De vrouw geraakte kort hierop in eenen zachten slaap, welke ongeveer twee uren duurde; de beweging bij haar ontwaken ver-

oorzaakte eene bijna niet noemenswaardige afvloeijing van eenig dun bloed. Zij nam een weinig voedsel, sliep daarop wederom in, en ontwaakte na eenen onafgebroken slaap van vijf uren volkomen gezond.

De heer S. schijnt bij het ter neer stellen dezer waarneming zelf gevoeld te hebben, dat er door die vrouw al te veel middelen gebruikt waren om te kunnen besluiten, dat de genezing aan het *Secale cornutum* was toe te schrijven, en daarom laat hij volgen: »Zij, die gewoon zijn, elke homöopathische genezing »aan het diëet, of andere oorzaken toe te schrijven," (deze niet alleen, maar allen die niet gewoon zijn zich knollen voor citroenen in de handen te laten stoppen), »zullen mij kunnen tegenwerpen, dat de »genezing even zoo wel kan toegekend worden aan »het gebruik van koude omslagen, als aan het toege- »diende *Secale cornutum;* de mogelijkheid daarvan »wil ik in geenen deele tegenspreken; aangezien mij »(en wien niet met mij?) in mijne praktijk reeds »meermalen de groote nuttigheid van dezelve in »soortgelijke gevallen gebleken is." Maar, waartoe eene waarneming in het licht gezonden, welke niet kan bewijzen, hetgeen zij moet bewijzen? De heer S. lost het ons aldus op: »aan den anderen kant »echter vermeen ik, dat, het spoedig ophouden »der bloedvloed, na het gebruik van het genees- »middel" (dus is *post* hier *propter*) »de zachte »slaap, welke aanstonds na het toedienen van het- »zelve volgde, en welken men bij eene homöopa- »thische kuur, wanneer het middel passend is, dik- »wijls ziet invallen" (maar eilieve, is dit het geval niet met het herstellen van alle zieken, door welke

geneeswijze het ook moge zijn? Is het niet de vermoeidheid van het ligchaàm, welke ons 's avonds naar bed drijft? Wanneer smaken wij de aangenaamste rust? Nadat wij hevige pijnen hebben geleden. Zien wij niet bij hevige ziekten, wanneer de crisis ten goede daar is geweest, hoe gerust de lijders zich aan den slaap overgeven? De slaap is dus niet alleen een gunstig teeken voor den *Homöopaath*, maar voor ieder ander) »benevens de daad»zaak, dat genoemde uitwendige middelen reeds ge»durende vier (twaalf) uren, zonder eenige veran»dering te weeg te brengen, waren aangewend." (Zou de heer S. hier niet vervallen in het gewoon gebrek van onkundigen, die aan het laatste medicament de genezing steeds toeschrijven?) »genoegzame »gronden opleveren," (wat is men ligt tevreden, indien het in onze kraam te pas komt,) »zoo niet »geheel, althans grootendeels, aan het gebruik van »het *Secale cornutum* moet toegekend worden."

Deze waarneming geeft stof tot onderscheidene aanmerkingen; de eerste is deze: De vrouw gebruikte als huismiddel een aftreksel van kaneel; dit was niet ondienstig; daarbij koude omslagen van azijn en water. Deze omslagen hadden ook zeer nuttig kunnen zijn, indien zij behoorlijk waren aangewend geworden; doch het verraadt de verregaandste onkunde, wanneer men *twaalf* uren lang koude omslagen aangewend hebbende, dezelve nog verder laat continueren. Alle bloedstortingen zijn van eenen *activen* of *passiven* aard. In het begin zijn dezelve dikwijls *actif*, doch worden door het verlies van bloed *passif*. In het eerst doet men best niets te laten gebruiken en slechts

een verkoelend diëet en rust te laten observeren, wanneer veelal de bloed-ontlasting van zelve ophoudt, indien geene materiële oorzaak dezelve heeft doen ontstaan. Houdt dezelve niet op en bedreigt zij het leven, dan komen *opwekkende zamentrekkende* middelen, zoo in- als uitwendig, te pas, en hieronder bekleeden de *koude omslagen* eene voorname plaats; doch ieder is het niet toevertrouwd dezelve aan te wenden, en menige vrouw gaat door derzelver ontijdig en te langdurig gebruik naar de eeuwigheid. Zullen de koude omslagen van nut zijn, dan moeten zij *temporair* worden aangewend en met éénen *impetus* als het ware op den buik gelegd; luistert de bloedstorting hier niet naar, dan moet men dadelijk tot *Sp. Vini* met *Fl. Arn.* etc. overgaan. Ieder die eenige natuurkundige kennis bezit, zal de reden hiervan gemakkelijk doorgronden. Door de warmte wordt alles uitgezet; de koude trekt alles te zamen; vandaar dat eene matige koude niet te lang aangewend versterkt, doch te lang gebruikt verslapt. Wie weet niet, dat, wanneer men eenen korten tijd aan de koude is blootgesteld, men zich frisch, vrolijk, opgeruimd, versterkt gevoelt? Hoe krachtvol, hoe sterk gevoelt men zich niet des winters, vooral hij die zich van goed behoorlijk voedsel kan voorzien; doch wanneer men eigenlijk koude moet lijden, van het noodige voedsel beroofd is, gaan alle krachten verloren, het ligchaam werkt niet meer tegen en een doodslaap maakt een einde aan het leven. Houd de hand eenen korten tijd in koud water, dezelve wordt rood, ontstoken, ten bewijze dat de levenskracht opgewekt wordt; houd dezelve er langen tijd

in, dan volgt er verslapping. In het geval van D^{r}. s. was, toen hij er bij geroepen werd, een duidelijk *passive* toestand. Wilde hij de bloedstorting tot bedaren brengen, dan moest hij zoo spoedig mogelijk den verslapten *Uterus* tot zamentrekking opwekken, en dit doel moest hij, behalve door inwendige middelen, door uitwendige *linimenten*, *fomenten* met *Sp. Vin.*, *Cataplasmata* van *Fl. Cham. Fl. Arnic.* etc., en indien dit alles niet hielp, *injecties* hebben zoeken te bereiken. — Het gedurende *twaalf*, zegge *twaalf* uren en nog langer appliceren van koude omslagen was oorzaak, dat de vrouw op den rand van het graf werd gebragt, hetgeen stellig zeker niet zou gebeurd zijn, had men zulk eene verkeerde, tegen alle *physiologie*, *pathologie*, *therapie* inloopende geneeswijze niet geappliceerd. — Deze verkeerde handelwijze leidt ons tot onze tweede aanmerking: Dat men namelijk ook in deze waarneming de heerlijke geneeskrachten der Natuur moet bewonderen, welke en de ziekte en de verkeerde behandeling te boven is gekomen. Die de waarneming, hoe gebrekkig ook gesteld, eenigzins naauwkeurig leest, dien zal het niet moeijelijk vallen de oorzaak der bloedstorting op te merken, en daaruit besluiten, hoe de Natuur in de genezing is te werk gegaan. De vrouw had geabborteerd. Veertien dagen nadat zij geheel hersteld was, wordt zij op nieuw door eene aanmerkelijke bloedstorting overvallen; deze hield twaalf uren aan, wanneer zij zeer bleek en verzwakt was; de pols was naauwelijks voelbaar, enz.; de bij tusschenpoozen opkomende weeënaardige pijnen deden het bloed stroomswijze afvloeijen. Het daarzijn van weeënaar-

dige pijnen is een duidelijk bewijs, dat er een vreemd ligchaam aanwezig was, waarvan de Natuur zich trachtte te ontdoen; want anders vindt men bij een geheel uitgebloed ligchaam geene pijnen, en dit ligchaam was een overblijfsel van den *abörtus* en dit verwijderde zich, toen de heer S. bij de patiente was, 't geen genoegzaam blijkt uit het stroomswijze afvloeijen van bloed; want dat dit gedurende al die twaalf uren niet het geval heeft kunnen zijn, zal wel geen betoog noodig hebben, alsdan was de vrouw binnen het eerste uur reeds bezweken. Vandaar dat, toen de oorzaak verdwenen was, ook de uitwerking, de bloedstorting, ophield; vandaar die geruste slaap; vandaar die twee stukken geronnen bloeds; want dit stroomswijze afvloeijen van bloed bij elke beweging was reeds geëxtravaseerd bloed. Ik stel mij het geval zoo voor: De vrouw had geaborteerd. Niet alles was weggegaan. Na eenige rust begint de Natuur te werken, om het overige te verdrijven. Bij deze poging der Natuur volgt eene hevige bloedstorting. Deze zoekt men met kaneel en koude omslagen te keer te gaan. Men zag de uitwerking en dacht niet aan de oorzaak, of liever handelde even als H., die het *aggregaat van symptomen* alleen *als het te genezen object* wil beschouwd hebben. Van tijd tot tijd verhief de bloedstorting zich. Wanneer men meende dat dezelve tot bedaren was gebragt, vertoonde dezelve zich weer eensklaps, waardoor de vrouw verzwakte, in flaauwten viel, hetgeen de omstanders noopte de hulp van den heer S. in te roepen, die bij zijne komst met de koude omslagen liet voortvaren en tevens de *Secale cornutum* gaf. — Het

lijdt geenen twijfel of de eerste *indicatie* des heeren S. moest zijn : de bloedstorting te stillen ; doch verkeerd, ten uiterste verkeerd handelde hij, met de koude omslagen verder te laten aanwenden, en het was vrij wat gewaagd in zulke gevaarvolle omstandigheden, het was geheel en al onverantwoordelijk, de middelen welke hij kende als door de grootste mannen aanbevolen, welke hij twintig jaren, even als de koude omslagen als nuttig had aangewend, achterwege te laten en zijn vertrouwen geheel en alleen op de *Secale cornutum* te stellen, omdat H. dit had aanbevolen. Zoo verre kan vooroordeel en een blind ijveren iemand brengen! Gelukkig heeft de Natuur beter voor de vrouw gezorgd, dan Dr. S. Was de vrouw dadelijk bij het ontstaan der bloedstorting naar bed gegaan; had zij niets gebruikt, vooral geene koude omslagen, maar liever een of ander krampstillend, zacht werkend middel, ik houd mij stellig verzekerd, de vrouw zou niet zoo na aan het graf zijn geweest. — Het was verkeerd, de bloedstorting te willen stuiten; dit kon niet geschieden dan met het ophouden der oorzaak, met het verdrijven van het overblijfsel van den *abörtus*. — Eene andere aanmerking hebben wij te maken omtrent de gift, waarin de heer S. de *Secale cornutum* gaf, welke gift vrij wat verschilde van die, welke hij bij andere gelegenheden voorschreef; een duidelijk bewijs, dat geen *Homöopaath*, maar wel de Natuur zieken geneest. Want men moet al vrij ver op den weg naar de *Beverwijk* zijn, wanneer men gelooft, dat, indien eene once *Cort. peruv.* ter wegneming eener koorts noodzakelijk is, men een millioenste deel van een grein geeft,

omdat men niet meer bij zich heeft, en dan hier aan (N. B.!) de genezing toeschrijft, of omgekeerd.

§ 18.

De waarneming over de werking der *Arnica* in *Neusbloeding* zullen wij maar even aanroeren, dewijl hetgene s. aan de *Arnica* toeschrijft, wij aan de Natuur toeschrijven, daar ook zonder geneesmiddelen eene *Neusbloeding* bijna nooit doodelijk afloopt, vooral niet indien zij door uiterlijk geweld ontstaat en men den oorsprong niet in *organische gebreken*, in *sordes gastricae*, noch in *zwangerheid* heeft te zoeken.

Nog onlangs had ik het volgende geval:

E. K., dienstmaagd, was voor een paar jaar naar *Amsterdam* gaan wonen, doch was meermalen aldaar door *Febr. Interm.* aangetast geworden, zoodat zij 't best oordeelde in deze provincie weer eenen dienst te gaan zoeken. Hier ter plaatse komende, laboreerde zij nog aan eene *Febr. Interm. Quart.*, zag er geel en flets uit, daarbij was de milt hard en had zij obstructie in andere deelen. — Onder mijne behandeling hield zij zich staande, deed haar werk als dienstmaagd zoo goed en kwaad zij kon, doch de genezing ging, zoo als te verwachten was, langzaam. Toen ik eenigen tijd over haar gepractiseerd had, kreeg zij van tijd tot tijd *neusbloeding*, welke ik als een *redmiddel* der Natuur beschouwde, en gaf dus niets om dezelve te keer te gaan. Na hieraan van tijd tot tijd onderhevig te zijn geweest, werd zij eens op een' avond door dezelve overvallen, toen ik mij juist in het huis bevond, waar zij diende. Het was 's avonds

tien uur; het bloed drupte met zware droppen. Ik gaf niets, maar zeide haar evenwel, dat, indien het te lang mogt aanhouden, zij mij moest laten roepen. Haar 's morgens bezoekende, vond ik haar vrij wat veranderd. Zij zag er geheel bleek uit; haar pols, welke den vorigen dag nog vrij vol en sterk was, was nu zeer zwak; doch hierover verwonderde ik mij niet, toen zij mij verhaalde, dat de bloeding tot 's morgens vijf uur had geduurd, wanneer dezelve eindelijk bedaard was. Hier deed de Natuur alles. Zoodra bij eene *active* bloedstorting de *passive* toestand komt en de lijders in flaauwte vallen, houdt de bloedstorting gewoonlijk op door den tragen bloedsomloop. — Had ik nu eens eene *homöopathische* gift van de *Arnica* gegeven, om te beproeven wat de *Homöopathie* in *neusbloeding* vermogt, dan had ik dit geval, — daar dit proefnemen reeds een vooroordeel ten goede aanduidde, hoezeer verstandigen het zouden beschouwen als het: *Parturiunt Montes, nascitur ridiculus mus*, — zeker als eene *homöopathische* wondercuur beschouwd en het over land en zand uitgetrompet.

§ 19.

Op bladz. 138 vinden wij het geval van een sterk jong mensch van 18 jaren, die bij gebrek van instrument, noodig tot het doen eener aderlating, *na*, dat is bij den heer s. *door*, het *Aconitum*, genezen is. — De patient was des morgens door eene stekende plaatselijke pijn in de linkerzijde der borst aangetast, welke langzamerhand verergerde, vooral bij elke in-

ademing. Des nadenmiddags, omstreeks te twee uren, passeerde Dr. s. zijn huis, en werd door zijne ouders ingeroepen. Hij had alstoen eene hevige koorts en zeer opgezette kleur; de ademhaling was kort, en viel hem zeer bezwaarlijk; de pijn in de zijde was bijna ondragelijk, met eenen aanhoudenden droogen hoest, en eenen zeer vollen en snellen pols; de tong was niet beslagen, en hij had dienzelfden morgen nog ontlasting gehad; de dorst was aanmerkelijk en bepaalde zich vooral bij koud water. »Nimmer," zegt de heer s., »had ik het tot dus verre gewaagd, soortgelijke »ziekte zonder aderlating te behandelen," en wij laten er op volgen, dan heeft Dr. s. soortgelijke ziekte nimmer goed behandeld. Waar was hier de minste *indicatie* tot aderlating? De hevige koorts en de opgezette kleur bevatteden toch geene aanwijzing tot aderlaten, evenmin als de korte ademhaling; even weinig vorderde dit de niet beslagene tong, even min de hevige dorst. Wie nu, die eenige kunde bezit, zal dwaas genoeg zijn, wanneer hij van hoest en pijn in de zijde hoort, terstond naar het lancet te grijpen? Dit moge een barbier en een of ander *pseudo-practicus* doen; de kundige en ervaren geneesmeester verlangt betere symptomen om zijne indicatie te regelen, en dit symptoom was in dit geval, de pols. Deze was hier *zeer vol* en *snel*. De *volheid* van den pols gaf te kennen: dat de slagaders zich gemakkelijk lieten verwijden, dat dezelve dus niet gespannen waren en geen tegenstand boden, dat dezelve niet hard waren en geene ontsteking aanduidden. De *volheid* gaf daarenboven te kennen, dat de persoon krachtvol en de omloop vrij was. De *snel-*

heid van den pols was een teeken, dat eene vreemde oorzaak het hart tot hevige zamentrekking aanzette. Het is niet te verwonderen, dat hierdoor eene groote dorst ontstond, noch dat de ademhaling kort was. Door de sterkere werking van het hart en het geheele vaatgestel, valt het gemakkelijk te begrijpen dat de lijder door hoest en pijn gekweld werd. Naar mijne wijze van zien was het eene vreemde oorzaak, naar alle waarschijnlijkheid eene *rheumathische* stof, welke het hart en het vaatgestel tot zulk eene hevige werking aanzette, om door het openen van de poriën die *heterogene* stof te verdrijven. De geneesheer moest dus hier, naar mijn oordeel, de Natuur vrij laten werken en slechts toezien of de Natuur ook te hevig werkte. Zoolang de pols *vol* was, was hiervoor geene de minste vrees, en moest men stil aanschouwer blijven en door geene ontijdige werkzucht de Natuur in hare weldadige pogingen hinderlijk zijn. Ook deze waarneming levert weder eene der luisterrijkste bewijzen van de genezende kracht der Natnur op, en ik wensch den jongeling van harte geluk, dat Dr. s. geen aderlatings-instrument bij zich had; want door de aderlating had de heer s. de Natuur in hare weldadige pogingen gestoord, het ligchaam de kracht benomen, ten minste hetzelve verstoord den vreemden prikkel door zweet te verdrijven en daardoor veroorzaakt, dat na het afloopen der eerste koorts eene nieuwe ontstond, ten einde de oorzaak te verdrijven en was er dus eene langduriger ziekte ontstaan. — Zoodanige ziekten heb ik nog nimmer met aderlatingen behandeld. Die *volle*, *golvende* pols is bij mij steeds een teeken, dat de Natuur werkzaam is

ten goede, en schrijf ik in zoodanig geval meesttijds een *Decoct. Hord. Alth. Gram.* met *Oxym. simpl.* voor, niet zoo zeer omdat ik hieraan eene genezende kracht toeschrijf, als wel om niet nadeelig te zijn. De heer S. bewijst hier tevens, dat men veelal te werkzaam wil zijn. Wat nadeel was er in gelegen dat de aderlating, al ware dezelve geindiceerd, vooral in dit geval, daar de ouders den heer S. niet hadden laten halen, maar hem als hij toevallig het huis passeerde hadden ingeroepen en hij er dus in tijds was, twee à drie uur later geschiedde. De aderlating is eene operatie van belang; velen gaan maar al te ligtzinnig tot dezelve over. Ik behoor niet tot hen, die het lancet niet durven gebruiken, maar houd het van belang *festina lente* te werk te gaan en alle mogelijke symptomen op te sporen, welke ons kunnen inlichten. Zelden doe ik bij het eerste bezoek eene aderlating, omdat men dan moeijelijk alles kan opsporen wat men noodig heeft te weten. — Dr. S. spreekt in zijn werkje met zoo veel ophef, dat de *Homöopaath* zoo streng en naauwkeurig is in het *individualiseren*, en HAHNEMANN zelf zegt (*Organon* § 88): *dat er geene echte genezing kan bestaan zonder eene strikte op-zich-zelve-behandeling* (*individuälisatie*) *van elk ziekte-geval;* terwijl Dr. S. ons een voorbeeld van dit naauwkeurig *individualiseren* geeft op p. 74, waar *Belladonna*, *Kina*, *Sumakwortel*, *Pulsatilla*, *Kraanoogen*, *Ignatius-boonen*, *Kwikzilver*, *IJzer*, *Spaansche Vliegen*, dit middel niet om deze, dat om die reden niet deugde, de *Wilde Wijngaard* alleen geindiceerd was, omdat deze de meest gelijksoortige

symptomen voortbrengt (si verum est), die men bij deze ziekte had; dan vraag ik of het ook *individualiseren* is, eenen patient, welken men louter bij toeval ontmoet, een medicament te geven, 't welk men bij zich heeft om het aan eenen lijder te geven, die aan geheel andere symptomen laboreert, die eene geheel andere constitutie heeft, geheel anders van temperament, ongelijk van jaren en van gemoedsgesteldheid is? Neen, dat is geen *invidualiseren*, maar dit is *practiseren* zoo als men verhaalt van eenen kwakzalver, die een receptenboek hebbende, altijd aan zijne lijders dat middel gaf, waarvan het nommer aan de beurt was. Zoo werd hij eens geroepen bij eene dame, welke eene graat in de keel had, wanneer hij, daar het nu de beurt aan de *lavement-spuit* was, met deze deftig binnentrad, 't welk van dat heerlijk gevolg was, dat door het hevig lagchen der lijderesse de graat uit de keel sprong. Dan genoeg. Dr. s. schrijft de herstelling des patients aan het *Aconitum* toe, even als die kwakzalver aan de *lavement-spuit*. Beiden doen dit met hetzelfde regt; beiden gebruikten hunne middelen met oogmerk om hunne lijders te herstellen; zij herstellen: ergo waren zij *door* die middelen genezen. — Hoe echt logisch deze conclusie ook moge zijn, meenen wij evenwel nog, dat de lijder door de herstellende kracht der Natuur genezen is, en schrijven aan het gebruikte *gortnat* vrij wat meer kracht toe, dan aan een octillioenste grein *Aconitum*.

§ 20.

Ziedaar dan eenige waarnemingen, welke de heer S. in het licht heeft gegeven, om het publiek *van de waarheid en voortreffelijkheid der homöopathische geneesleer* te overtuigen, critisch nagegaan. Wij betreuren het ten hoogste, dat Dr. S., vóórdat hij dezelve in het licht zond, ze niet aan een' of ander' onbevooroordeelden kunstbroeder heeft laten lezen; want alle waarnemingen getuigen van des heeren S.'s volstrekt gebrek aan wetenschappelijke kennis, en zijn eenen leerling van THUESSINK, STRATINGH, DRIESSEN, BAKKER ten eenenmale onwaardig. Het onvolledige, onnaauwkeurige, oppervlakkige, nietsbeteekenende, het valsch logische zouden wij in SCHÖNFELD den *rationeel-empiricus* niet vergeven, maar bedekken het met den mantel der liefde in S. den *Homöopaath*, daar oppervlakkigheid eene kenmerkende eigenschap der *Homöopathie* is. — Wij twijfelen dan ook geen oogenblik, of ieder geneesheer van eenig doorzigt zal met ons de onderneming van Dr. S. voor mislukt houden, en wel verre dat dezelve zal strekken om de *Homöopathie* in hare groote waarde te leeren kennen, zal men zich ten volste overtuigd houden, dat de *Homöopathie* niets dan eene hersenschim is. — Dan al konden de waarnemingen van den heer S. de proef doorstaan, dat is, al konde de heer S. ons bewijzen dat zijne lijders *door* de hem toegediende middelen waren hersteld; wat zou hij dan daar nog mede bewezen hebben? Dat de leer van H. op eenen vasten grond steunt? Dat is, dat men op gezonden de geneesmiddelen moet leeren kennen, enz.?

Geenszins. Al ware het te bewijzen, dat de zieken, die onder de behandeling der *Homöopathen* herstellen, *door* hunne gegevene middelen genezen worden, wat zoude hiermede bewezen zijn? Niets anders dan dat zij in ziekten de krachten der geneesmiddelen hebben leeren kennen; ik voor mij trouwens houd het daarvoor, dat noch de heer S., noch eenig ander Nederlandsch *Homöopaath* ooit op zich zelven in gezonde dagen proeven met geneesmiddelen heeft genomen. — De meesten, zoo niet allen, die de *Homöopathie* tot het voorwerp hunner studie maken en derzelver geneeswijze beproeven, beginnen met zich de werken van HAHNEMANN aan te schaffen, te bestuderen, ik meen door te loopen, want, indien zij dezelve wezenlijk bestudeerden, dan wierpen zij dezelve zeker onwillekeurig van zich; vervolgens uit dezelve de symptomen na te gaan, welke door dit of dat medicament bij gezonden volgens H. worden daargesteld, en dan die ziekte-toevallen uit te zoeken, waarin dit of dat medicament te pas moet komen. Zij maken zich hierdoor aan eene onvergeeflijke ligtgeloovigheid schuldig. Zij gelooven H. op zijn woord, eenen man die door zijne taal, welke hij in zijne schriften voert, genoegzaam toont, dat men hem volstrekt geen geloof zonder behoorlijk onderzoek kan schenken; dat men hem, wil men niet bedrogen worden, op looden schoenen moet nagaan; eenen man die de voortreffelijke gaven, hem door het Opperwezen geschonken, schandelijk misbruikt, om ten koste der waarheid, ten koste van het onnoozel publiek zich schatten te vergaren; eenen man die laag, onbeschaamd genoeg is geweest eenen HUFELAND, die hem

voorstelde met hem over de *Homöopathie* in briefwisseling te treden, te antwoordden, dit alleen op die voorwaarde te willen doen, dat HUFELAND vooraf de leer van HAHNEMANN aannam. — Welk bewijs is er, dat H. die symptomen heeft waargenomen, welke hij opgeeft? Neen, iemand die zich *Borax* als eene nieuwe uitvinding onder den naam van *Alcali pneum* als goud laat betalen, is een schurk, en van dien kan men niet verwachten, dat hij zulk een moeijelijk werk zou op zich nemen als het nemen van proeven is. — Wil men dus de *Homöopathie* aan de Ervaring toetsen, dan bestudere men eerst het *Organon* van HAHNEMANN en, indien men dit zonder tegenzin kan doen, dan neme men eerst proeven op gezonden, en dit behoorlijk gedaan hebbende bij gelegenheid op zieken, zonder de *Arzneymittellehre* ooit gelezen te hebben. — Om de *homöopathische* middelen op zieken te kunnen beproeven, ontbieden zij eene lapdoos uit *Leipzig* of *Dresden*, en men is onnoozel genoeg te gelooven, dat de geneesmiddelen door eene zoogenaamde *homöopathische* bereiding in krachten toenemen, en dat *onze* Apothecars, de *Groningsche* Apothecars, voor het meerendeel gevormd in de school van DRIESSEN en STRATINGH, mannen wier namen men slechts behoeft te noemen om zich het groot geluk voor te stellen, 't welk *Groningen* jaren herwaarts genoten heeft en nog geniet, boven zoo vele andere plaatsen, en vooral boven *Duitschland*, de kunst niet zouden verstaan de medicamenten behoorlijk *homöopathisch* te bereiden, maar dat dit door vreemden moet geschieden. Gevoelt Gijl. het niet, die U met D^r^. S. tot een *homöopathisch* gezelschap hebt

vereenigd, dat Gijl. het getal der Nederlanders helpt vergrooten, die, goedaardig van natuur, juist door deze zachtaardigheid, den vreemden tot speelbal verstrekken, die het op hunne door moeite en arbeid verkregene schatten toeleggen. — Gevoelt Gijl. het niet, dat zij U voor Uw geld eene lapdoos in de handen stoppen, die geene innerlijke waarde bezit en welke Gij niet eens kunt onderzoeken of zij wezenlijk die middelen bevat, welke de vreemden zeggen dat zij bevat. Dr. s. geeft *Aconitum*, *Nux Vomica*, *Magn.* Hoe weet hij dit? De orakels van *Leipzig* en *Dresden* hebben het op zijne lapdoos geschreven. O tijden, o zeden! Gij landgenooten van BOERHAAVE, eens het orakel der bekende wereld, werpt U in de armen van het schandelijkst bijgeloof! Gij voor het meerendeel leerlingen van MUNNIKS, MULDER, DRIESSEN, THUESSINK, BAKKER, alle mannen wier namen nog met eerbied zullen genoemd worden, wanneer HAHNEMANN, CASPARI, HARTMANN reeds lang zullen vergeten zijn, of hunne namen gelijk zullen gesteld worden met dien van den verbrander van den tempel van DIANA te *Ephesen*, — Gijl. verlaat de heldere, schitterende sterren die U omgeven, die U tot wegwijzers verstrekken, en volgt de dwaallichtjes, welke uit moerassen en stinkriolen opstijgen. Geeft toch door Uwe handelwijze geen voedsel aan de meening van sommige Hollanders, dat de Groningers nog half-Barbaren zijn en dat uit hun *Nazareth* niets goeds kan voortkomen. Onderzoekt, maar onderzoekt als wijzen en niet als dwazen!

HOOFDSTUK V.

EENIGE IN HET DAGELIJKSCHE LEVEN VOORKOMENDE ERVARINGEN DOOR *HAHNEMANN* HOMÖOPATHISCH VERKLAARD, PHYSIOLOGISCH UITGELEGD.

§ 1.

Voor menigeen is dit hoofdstuk overtollig, daar men uit het reeds verhandelde genoegzaam heeft kunnen opmaken, welke waarde er te hechten zij aan de *Homöopathie.* Daar ondertusschen anderen, wanneer men met hen over de Nieuwe Leer spreekt, — en dit gebeurt nu en dan nog al eens, daar sedert eenigen tijd de Wonder-Doctor van *Winschoten* en zijne leer aan de orde van den dag zijn, — deze ervaringen als niet te weerleggen aanhalen, zal ik mij de moeite getroosten, ook deze in te lichten en hen te doen zien, wat waars er in deze *homöopathische* uitlegging gelegen is.

§ 2.

Zoo wordt de door kokend water op onze huid ontstane brandende pijn, of, zoo als bij de koks, door het houden van de gebrande hand tegen de

vlam, of door onafgebrokene bevochtiging met, eene nog sterker brandende gewaarwording veroorzakende, gewarmde alcohol of terpentijnolie, overmand en vernietigd. (G. d. H. G. p. 25.)

Hetgeen H. hier aanvoert is waar, doch alleen ten aanzien van kleine brandwonden of liever door branding veroorzaakte beleedigingen; ten aanzien van grooteren is deze wijze van genezen onmogelijk. — Zoodra een groot gedeelte van het ligchaam gebrand is, zal men vooral bij gevoelige lijders, hysterische vrouwen, kinderen, door het appliceren van terpentijnolie derzelver leven in gevaar brengen, en zullen verzachtende, verkoelende middelen de eenigste zijn, welke aan het oogmerk kunnen voldoen. Daar de *Homöopathen* zoo veel van *ondervinding* spreken, willen ook wij eens een voorbeeld aanhalen van gelukkige genezing van branding volgens den *rationeel-empirischen*, en een van eene kwalijk geslaagde cuur langs den *homöopathischen* weg. — Ongeveer anderhalf jaar geleden werd ik geroepen bij een sterk, volbloedig meisje, min of meer twee jaar oud, welks geheel uiterlijke eene blozende gezondheid aanduidde, 't welk met den eenen arm in heete soep was gevallen, welke zoo kokend uit den pot was geschept. Vóór mijne komst hadden de ouders er lijnolie op gedaan, welke ik terstond deed verwisselen tegen koud water. De arm was geheel en al opgezwollen, hier en daar ontveld, het kind leed verschrikkelijke pijnen. Daar het koude water naar mijn gevoel niet

genoeg verkoelde, verwisselde ik het tegen dikke koude karnemelk. Aangenaam was het te zien, hoe rustig het kind was, wanneer de met karnemelk bevochtigde doeken hernieuwd werden, van welke *rationeel-empirische* geneeswijze dan ook het gevolg was, dat het kind vrij rustig sliep, geene koorts van belang gehad heeft en vrij spoedig geheel genezen is. — Steeds gewoon de waarheid, maar ook *alle* waarheid te zeggen en een vijand zijnde van al wat naar kwakzalverij en egoïstische woordenpraal zweemt, vermeen ik hier den vader des kinds te moeten noemen, opdat wie er belang in moge stellen, zich naar de waarheid van mijn gezegde kunne informeren; deze is dan J. H. MOLEMA, behoorende tot den deftigen burgerstand alhier. — Ik waarschuw alle ouders, wien hun kroost dierbaar is, ten ernstigste, geene beleediging door branding veroorzaakt, door onafgebrokene bevochtiging met gewarmde alcohol of terpentijnolie te willen overmannen en vernietigen, indien zij het niet *homöopathisch* willen vermoorden. — Vóór eenigen tijd verhaalde ons onze zeer geachte vriend, de heer *Med. Doct.* NANNINGA, practiserend geneesheer te *Veendam*, dat hij een kind, 't welk zich vrij hevig gebrand had, onder behandeling hebbende, hetzelve met olieachtige verzachtende middelen behandelde, wanneer de ouders het eensklaps, zonder zijn weten, met terpentijnolie begoten, waarvan het gevolg was dat het plotseling stierf. Dit kind is dus wel voor boosaardige zweren bewaard gebleven, maar *homöopathisch* vermoord. — Maar van waar komt het, dat men bij geringere brandingen, door er terpentijnolie of zeep op te leggen, of door de gebrande

hand tegen het vuur te houden, deze brandingen kan genezen? Het is dezelfde reden, welke wij reeds op bladz. 42 hebben opgegeven. Alle branding werkt als prikkel op het ligchaam, 't welk hierop reageert, zigtbaar uit de ontsteking welke dezelve verwekt, welke ontsteking meerder en minder is naar de meerdere of mindere hevigheid der branding en naar mate het deel van het ligchaam dat gebrand is, meer of minder gevoelig is; zoo zal dezelfde oorzaak bij een kind aan den arm eene hevige ontsteking verwekken, welke bij eene dienstmaagd op de hand naauwelijks pijn veroorzaakt. Deze ontsteking nu kan men op tweeërlei wijze genezen, gelijk wij reeds op bladz. 43 hebben aangewezen, door namelijk de reactie van het ligchaam te verminderen, 't welk bij sterke, volbloedige personen, bij hevige koorts geschiedt door aderlatingen, verkoelende inwendige middelen, bloedzuigers, koude fomenten, waardoor langs den korsten en eenvoudigsten weg de branding genezen wordt; en men zou iemand vermoorden, indien men in zoodanig geval deze middelen, welke de tegenwerking van het ligchaam verminderen, verzuimde, en andere prikkelende middelen op dezelve appliceerde; deze kan men alleen gebruiken bij kleine brandingen, bij hardvochtige lijders, bij verlakkers en koks; bij deze is de reactie van het ligchaam niet sterk genoeg, daaruit reeds blijkbaar dat deze van de branding weinig pijn gevoelen. Door eenen nieuwen prikkel op het aangedane deel te appliceren, wordt de reactie opgewekt en daardoor de ontsteking overwonnen, even als men in ontstekingziekten bij zwakke, fletse personen, dikwijls beter

door eene Spaansche vlieg, vooral indien de ontsteking niet hevig noch zuiver is, dan door aderlating de ontsteking kan genezen; welke aderlatingen bij sterke personen en hevige ontsteking volstrekt noodzakelijk zijn, welke door eene Spaansche vlieg zoude verergeren, of in een zeer zeldzaam geval door overprikkeling genezen worden. Dezelfde wet heerscht hier, welke in de genezing aller ziekten heerscht.

§ 7.

De geoefende dansers weten uit de ondervinding, dat de, door het dansen zeer verhitte personen, door ontblooting, of door een dronk zeer koud water, op het eerste oogenblik ongemeen verkwikt worden, daarna echter, in doodelijke ziekten vervallen; zij geven dus, en met regt, aan dezulken, zonder dat zij hun eene verkoeling in de vrije lucht, of door ontblooting veroorloven, een, overeenkomstig hunne natuur, verhittend middel, punsch of heete thee met rum en arak: zoo geraken zij spoedig, onder langzaam op en neder wandelen in het vertrek, van hunne door het dansen veroorzaakte heete koorts, bevrijd. (G. d. H. G. p. 25, 26.)

Welke zijn de gevolgen van eene te sterke en hevige beweging? Het bloed wordt met geweld door het ligchaam gejaagd; hieruit ontstaat een buitengewoon onmatig zweet; het bloed wordt dus van deszelfs waterige deelen beroofd, wordt dik en kan niet door de naauwere vaten dringen, waar het wordt opgehoopt; de longen kunnen zich niet spoedig ge-

noeg van het met aandrang in dezelve gejaagd bloed ontlasten; vandaar kortademigheid, benaauwdheid en somtijds bloedspuwing. Houdt men nu met de beweging eensklaps op, zoo als met het dansen het geval is, dan wordt het bloed in de aderen opgehoopt, omdat de spieren die nu rusten, hetzelve niet meer helpen voortstuwen; de *materies perspirabilis* blijft in de huidvaten, welke zich, indien men zich aan koude blootstelt, sluiten en veroorzaakt daardoor verkoudheden en ontstekingen; de inwendige deelen blijven met overtollig bloed opgevuld; vandaar beroerte, bersten van bloedvaten, bloedingen, long-ontsteking en een plotselijke dood. — De dansers, de hardloopers, de schaatsrijders doen dus 't best, het al langzamerhand zachter aan te leggen en wanneer de dans geëindigd, de loop geloopen en men ontschaatst is, een matig, niet te warm vertrek op en neder te wandelen en noch koud water noch rum en arak te gebruiken. Het langzaam op en neder wandelen van het vertrek is dus zeer nuttig, en in zoo verre alle sterke drank den omloop van het bloed bevordert, kan het misschien niet ondienstig zijn, een weinigje sterken drank na eene hevige beweging te gebruiken, *niet*, omdat het eene verhittend middel de andere verhitting *homöopathisch* wegneemt, maar omdat het in de plaats treedt van de al te hevige beweging, welker plotselijke staking nadeelige gevolgen kan na zich slepen. Indien de sterke drank *homöopathisch* werkte, dan moest eene dreigende bloedspuwing na eene hevige beweging, door brandewijn kunnen worden voorgekomen; dan, ik vraag het den heer s. of hij in zoodanig geval den

moed zoude hebben, den patient zoodanigen drank voor te schrijven? Ik voor mij ben van oordeel, dat hij hiermede den lijder ten grave zoude brengen, en zou ik mijne toevlugt nemen tot het grootste verkoelend middel 't welk wij bezitten, tot de aderlating en verzachtende verkoelende dranken. Ook deze geneeswijze zoude ik volgen, indien ik eenen lijder onder behandeling kreeg, die ten gevolge van te sterke beweging aan beroerte ter neer lag, en zoude de *Spiritualia* gaarne aan de *Homöopathen* ten beste geven. — Ik kan hier niet voorbij aan te merken, hoe de Oude Vos, van het *langzaam op en neder wandelen in het vertrek* wel gewag maakt bij het gebruiken van een verhittend middel, maar niet bij het gebruik van koud water.

§ 4.

Geen oude, ervaren grasmaaijer zal, bij overmatigen arbeid in de zonnehitte, eene andere drank ter weldadige bekoeling gebruiken, dan een glas brandewijn; voor dat een uur voorbij is, is zijn dorst en verhitting verdwenen en is het welbevinden hersteld. (G. d. H. G. p. 26.)

Uit dit door H. bijgebragte voorbeeld blijkt duidelijk, dat zijne leer niets dan eene hersenschim is. Waar vind ik trouwens hier die *homöopathische verergering*, waarvan de *Homöopathen* zoo hoog opgeven? Waar vind ik hier het nuttige, het noodza-

kelijke van die kleine giften, van die millioenste deelen eens greins? Geef eenen grasmaaijer, eenen soldaat, eenen matroos een millioenste drup brandewijn, hoe naauwkeurig *homöopathisch* ook toebereid, zal hij er zich ook door verkwikt gevoelen? — Maar zou het wel waarheid zijn, 't geen H. hier beweert? — Bij overmatigen arbeid in de zonnehitte is het verkeerd veel water en verslappende dranken te gebruiken, omdat deze het afgematte, verslapte ligchaam nog meer verslappen en daardoor een overtollig zweet verwekken. Het best doet men bij zoodanigen arbeid lijmige dranken te gebruiken, welke niet zoo spoedig door het ligchaam gaan, en die tevens eenige voedende kracht bezitten, zoo als *gort-nat*, *melk* met water; ook bittere dranken zijn zeer dienstig, zoo als onze *Oldamster* bieren; nu en dan een weinig sterke drank is mede niet ondienstig, *niet* omdat het *homöopathisch*, dat is *verhittend* werkt, maar omdat het de veerkracht van het ligchaam bevordert, de huidvaten zamentrekt en daardoor het al te sterk zweeten voorkomt, mits men het spaarzaam gebruikt en er tevens eene voedende diëet bij waarneemt, want anders verslapt sterke drank nog meer. Niet voordat een uur voorbij is, is des grasmaaijers dorst en hitte verdwenen; de dorst vermindert niet door sterken drank, maar wordt er grooter door; doch sterke drank, matig gebruikt, belet dat men zoo veel dorst krijgt, wanneer dezelve vermengd wordt met andere waterige, lijmige dranken. Oogenblikkelijk werkt de sterke drank, en na verloop van een uur, half uur, ja een vierde uurs is het welbevinden, 't welk door den sterken drank was daargesteld,

reeds weder verdwenen en het kwalijk bevinden verergerd. De sterke drank doet bij eenen vermoeiden grasmaaijer hetzelfde als de *lange* haver bij de paarden, waardoor deze wel voor een oogenblik harder loopen en dus welbevinden vertoonen, maar indien zij geene *korte* krijgen, houdt dit welbevinden spoedig op en vallen zij voor den wagen neer. — *Spek*, *pannekoeken*, *eijeren*, *roggen-brood*, *melk*, *vleesch*, *erwten*, *boonen*, enz. zijn de ware middelen, om den grasmaaijer bij overmatigen arbeid in de zonnehitte staande te houden, terwijl sterke drank, overtollig gebruikt, verslapt, en zij denzelven matig gebruikt zeer wel kunnen missen.

§ 5.

Geen verstandig mensch zal bevrorene ledematen in warm water houden, of bij het vuur, of bij den warmen kagchel willen herstellen; bedekking met sneeuw, en het wrijven met ijskoud water, is het alöm bekende homöopathisch hulpmiddel. (G. d. H. G. p. 26.)

Alles waar, indien men *homöopathisch* doorstrijkt.— Eene hevige koude trouwens heeft de eigenschap, alle deelen kleiner te maken, zaam te trekken; vandaar dat het bloed van de oppervlakte van het ligchaam naar de inwendige deelen gaat, zich ophoopt in de hersenen, waardoor slaperigheid, bedwelming ontstaat, welke weldra doodelijk wordt, indien men aan

dezelve toegeeft en niet door beweging dezelve zoekt te boven te komen; vandaar dat in 1812 zoo vele *Franschen* in *Rusland* hunnen dood hebben gevonden. Indien men dus eenen bevroren lijder verwarmt, verergert men zijnen toestand; want de warmte zet alles uit, verzwakt de van bloed ontbloote uitwendige deelen nog meer, en bezit de kracht niet, de hersenen van het in dezelve opgehoopte bloed te ontlasten en naar de oppervlakte des ligchaams te brengen. Zulk eenen lijder moet men in een matig verwarmd vertrek overeind op eenen stoel plaatsen, hem het hoofd kaal scheren en koud water met *nitrum*, *sal. ammon.*, *sneeuw*, *ijs* op het hoofd leggen; hierdoor kan men door de zamentrekkende kracht der koude het in de hersenen opgehoopte bloed naar de oppervlakte des ligchaams drijven; voorts wrijve men de uitwendige deelen met koud water, sneeuw, brandewijn, om de verslapte deelen tot werkzaamheid aan te zetten en het weder gangbaar gemaakte bloed in deszelfs vaten te kunnen opnemen. Eveneens handele men met enkele bevrorene deelen, deze verwarme men niet, maar wrijve ze met koud water, sneeuw, ja brandewijn; niet *homöopathisch* werken deze middelen, maar als prikkels, welke de verslapte, de verlamde deelen tot werkzaamheid brengen. En even als de aarde door sneeuw bedekt, verwarmd en daardoor vruchtbaarder wordt, even zoo worden menschen, die van koude dood schijnen, met sneeuw bedekt en daardoor in het leven als teruggeroepen.

§ 6.

Ook physieke aandoeningen en morele kwalen der menschen worden op de zekerste en duurzaamste wijze homöopathisch *weggenomen. — Hoe snedig weet de krijgsman het gekerm van den spitsroedenlooper uit de medelijdende ooren der omstanders weg te nemen! Door de schelle fluit namelijk met den razenden trommel gepaard. En het verwijderde gebulder van het grof geschut, dat den schrik in zijn leger verspreidt? Door het nabijzijnde diep gedreun van den grooten turkschen trommel. Voor beide zoude het uitdeelen van een fraaijen monteringrok, zoo min als een scherp verwijt geholpen hebben.* (Organon § 21.)

Volkeren, gedurende eeuwen in willenlooze apathie en slavenzin verzonken, verhieven hunnen geest, gevoelden hunne menschenwaarde, en wierden wederom vrij, nadat zij van de tyrannen uit het westen nadrukkelijk in het stof waren getreden. (G. d. H. G. p. 26.)

Alles *homöopathisch*, dat is, onbegrijpelijk zot! — Wij zullen onzen tijd niet verspillen met het uitleggen dezer *homöopathische* werkingen, wetende dat één zot meer kan vragen, dan zeven wijzen kunnen beantwoorden. — Wanneer evenwel de trommel in het leger belet, dat het gekerm der lijdenden gehoord wordt, wordt dit gekerm niet *duurzaam* weggenomen, maar wordt gehoord, zoodra de trommel zwijgt. —

Hieruit volgt dus, zal de vergelijking doorgaan, dat men in ziekten altijd *homöopathische* middelen *zonder ophouden* moet laten gebruiken, zonder dit, vertoont de kwaal zich dadelijk weer. — De breuk door Dr. s. *homöopathisch* door de *Magn. Alb.* naar binnen gedreven, moest dus dadelijk zich weder vertoonen, zoodra de werking dezer zelfstandigheid geeindigd was. — Ook gaat de vergelijking hierin mank, dat de schelle fluit en de razende trommel het gekerm van den spitsroedenlooper verdooven, door een sterker en heviger geluid te verwekken, de *homöopathische* middelen daarentegen geene heviger werking daarstellen tegen de te genezene ziekte. — Dan genoeg: men leze het *Organon*, en meer zulke dollemans-taal zal men er in kunnen vinden, en — *incredibile dictu!* — dit *Organon* heb ik door anderen nog hooren roemen.

HOOFDSTUK VI.

EPICRISIS DER HOMÖOPATHISCHE GENEESLEER EN GENEESWIJZE.

---

§ 1.

Hoezeer wij reeds bij herhaling ons oordeel over de *Homöopathie* en derzelver uitvinder aan den dag hebben gelegd, willen wij hetzelve evenwel hier kortelijk met ineengedrongen argumenten nog nader staven, waardoor wij tevens zullen voldoen aan de vraag, door Dr. SCHÖNFELD gedaan: of HAHNEMANN hoon en bespotting, dan wel onze bewondering en hoogachting verdient?

De stichter der *homöopathische* school is S. C. F. HAHNEMANN, die in den jare 1779, aan de hoogeschool te *Erlangen*, den graad van Doctor in de genees- en heelkunde verkreeg, een man meer bekend als scheikundige dan als geneesheer en die van zijne kunde en ervaring in de scheikunde niet alleen een goed gebruik voor het menschdom heeft gemaakt, maar ook dezelve voor zijne eigene belangen niet ongebruikt heeft laten liggen. Vele uitvindingen in de scheikunde hebben wij aan hem te danken, welker

gebruik in de geneeskunde van voordeel kan zijn; doch ook heeft hij middelen als nieuw uitgevent en gedebiteerd, welke reeds lang bekend waren en waarvan het nieuwe alleen bestond in den hoogen prijs, dien hij er voor ontving. Zoo liet hij zich *Borax*, 't welk voor eenige centen te bekomen is, onder den naam van *Alcali pneum* als goud betalen. — Zoo gaf hij in eene hevige in *Duitschland* grasserende roodvonk-ziekte als voorbehoedmiddel het *Belladonna-extr.*, waarmede hij eenen voordeeligen handel dreef, gelijk ons Prof. A. F. HECKER verhaalt, die zich in de voorrede voor de tweede uitgave van zijne *Deutliche Anweisung die venerischen Krankheiten genau zu erkennen und richtig zu behandeln; Erfurt* 1801, aldus over H. uitlaat: »Der *Mercurius* »*Solubilis Hahnemanni*, ist in die Reihe übrigen »guten und brauchbaren Quecksilbermittel zurück»getreten; das Geschrei des Erfinders und gewisser »Herren zu Jena das diesem Mittel Eigenschaften »und Tugenden andichtete, die es nicht hat, und »die ohnehin mit andern vernünftigen Grundsätzen »der Heilkunde nicht bestehen konnten, ist verhallt; »Dem Erfinder ist sein Handel damit, — das war »eben ein Hauptpunkt! — wie der Handel mit Borax »unter den Namen *Alcali pneum*, und den Schar»lachfieber-Präservativ glücklich gelegt." — Men ziet hieruit, dat H. van zijne talenten geen onbelangrijk en onbaatzuchtig gebruik heeft gemaakt, en doet men hem geen onregt, wanneer men openlijk zegt, dat hij niet zoo zeer uit liefde voor de waarheid om nuttig voor anderen te zijn, als wel uit baatzucht en geldgierigheid werkzaam was. — Deze geldgierig-

heid was het ook, welke HAHNEMANN *van gevoelen deed zijn, zich te moeten onttrekken aan de in meest alle Duitsche Staten bestaande wetsbepaling, waarbij den geneeskundigen wordt verboden, zelve voor hunne lijders de geneesmiddelen te bereiden.* (C. p. 65.) HAHNEMANN was dus al vroegtijdig een geldgierig man en bezat dus eene der eigenschappen, welke den kwakzalver en bedrieger kenmerken, en ik kan mij dus zeer wel met den heer BLEEKRODE vereenigen, wanneer deze hem eenen *vir celeberrimus et acutissimus* noemt, mits men er *fraude et astutia* bijvoege.

§ 2.

Eene andere hoedanigheid aan kwakzalvers eigen is: dat zij al het oude versmaden en hunne eigene leer en 't geen zij uitventen voor het eenige ware willen gehouden hebben; ook deze eigenschap vindt men bij H. in de grootst mogelijke mate. Zoo zegt de heer BLEEKRODE, die H. vooral niet ongenegen is, van hem: »systemate formato, nimio ardore captus offendere publice incepit Medicinae cultores," en eenige regels verder: »Neque tamen veterem Medicinam contumelia afficere desiit." (Op pag. 44 zegt de heer BLEEKRODE: »Doct. SIMONS *turpissime* HAHNEMANNUM perstrinxit;" dit is zeker eene schrijffout, en moet zijn *justissime*, want hoe kan men iemand, die openlijk anderen *smadelijk* beleedigt, *schandelijk* doorhalen?) — De eigenschap van H., van anderen smadelijk te bejegenen, hunne leer te verwerpen en de zijne als de eene ware uit te bazuinen, is op zijne volgelingen overgegaan. Het door

den heer SCHÖNFELD vertaalde werkje van CASPARI levert er op elke bladzijde meer dan een bewijs van op, een werkje 't welk opgevuld is met magtspreuken, met een mengelmoes van laffe, walging verwekkende snoeverijen, zoutelooze wondercuren; het lezen van welk werkje mij zulk eenen afkeer en tegenzin tegen de *Homöopathie* heeft ingeboezemd, dat ik het tijdverspillen zoude rekenen meerdere werken over die leer te lezen. Alleen het vertalen van dat broddelwerk is een overtuigend bewijs, dat ook Dr. S. aan hetzelfde euvel mank gaat, waaraan het zijnen geloofsgenooten hapert, 't welk nog meer bevestigd wordt door zijne bijgevoegde aanmerkingen, aanmerkingen waarvan geene enkele iets om het lijf heeft, en alle van des vertalers verblinde vooringenomenheid met H.'s stelsel getuigen. Men leze deze aanmerkingen en vooral het *Naschrift* tegen Dr. SMITH, en men zal van mijn gezegde overtuigd worden.

§ 3.

Alle kwakzalvers wenden zich tot het groote, dat is, onwetend publiek; dit van de waarde hunner geneeswijze te overtuigen, 't geen zeer gemakkelijk geschiedt, is hun hoofd-, zoo niet eenig doel. — Ook deze eigenschap hebben H.'s volgelingen met de PARACELSUSSEN gemeen. CASPARI zegt ronduit: »hij die »gelooft, dat er ons veel aan gelegen ligt, Geneeskundigen voor onze wetenschap te gewinnen, dwaalt »zeer. Het publiek van de voordeelen der Homöopathie te overtuigen is ons naaste doel." (C. p. 4.) Ook Dr. S. heeft vooral zijne aanmerkingen voor lee-

ken geschreven, ja heeft *den Geest der Homöopathische Geneesleer* alleen voor leeken vertaald, daar de geneeskundigen denzelven vertaald in de Voorrede van het *Organon* sedert 1827 konden lezen.

§ 4.

Een kwakzalver streeft niet naar waarheid, maar zoekt alleen zijne bijzondere oogmerken te bereiken, geeft hoog van *zijne* waarheid op, spreekt veel van het moeijelijke van *zijne* geneeswijze, maar daar hij de echte waarheid niet bezit, spreekt hij zich elk oogenblik tegen. — Zoo zegt CASPARI, p. 4: »alleen »het oordeel van hem kan waarde hebben en geldig »zijn, die zich innig met haar vertrouwd heeft ge»maakt, en dit vermag men in geen jaar, noch door »een paar vlugtig gemaakte waarnemingen." Op pag. 7 getuigt dezelfde man: »dat zelfs leeken, pre»dikanten te lande en eigenaren van landgoederen, »zich hier en daar ten beste van hunne van genees»kundige hulp verwijderde gemeenten met de *Homöo»pathie* bezig gehouden hebben, en de voortreffe»lijkste uitkomsten aan het licht gebragt." (Alle geneeskundige scholen, faculteiten kunnen dus gesloopt, alle geneeskundige boeken verbrand, alle anatomische praeparaten vertrapt, alle pathologische gedenkstukken vernield worden, en allen eerbied en hoogachting voor de SYDENHAM'S, BOERHAAVE'S, BAGLIVIUSSEN en VAN SWIETEN'S, hun opgezegd.) — Ook Dr. S. zegt p. 76: dat het zoo veel moeite kost met de *Homöopathie* innig vertrouwd te worden; zijne handelwijze toont evenwel dat die innige vertrouwdheid nog al

gemakkelijk te verkrijgen is; want gedurende twee jaren, ingewikkeld in eene drukke en volhandige genees- en vroedkundige practijk, heeft de heer s. zulke vorderingen in de *Homöopathie* gemaakt, dat hij als leermeester in dezelve voor Nederlandsche geneesheeren optreedt.

§ 5.

De kwakzalvers hebben van alle tijden, hun heil gezocht en gevonden in het uitventen en debiteren van geheime middelen. Bekend met de kortzigtigheid van den geest der meeste menschen, wisten zij wel dat al wat in het wonderbare, miraculeuse is gehuld, al wat op de verbeelding der menschen werkt, hun het best in hunne oogmerken deed slagen. — Ook H. heeft deze kunst zijnen vriend en broeder *Paracelsus* niet te vergeefs afgezien, maar dezelve op eene meesterlijke wijze in werking gebragt. — Immers alle andere kwakzalvers geven iets dat geheim is, en hetwelk ieder meent dat geheim is; doch H. geeft iets dat *niet* geheim is, en het is toch een geheim. Neem van de fleschjes de teekens af, welke den inhoud van ieder derzelve aanduiden, en men weet niet, en kan niet weten, wat ieder fleschje bevat. Wat bewijs hebben de *Homöopathen*, dat zij wezenlijk die middelen geven, welke zij willen geven? Welk ander, dan dat zij *na* het gebruik dier middelen lijders hebben zien herstellen van die ziekten, welke H. betuigd heeft dat er door moesten herstellen? Wel nu, zegt men, is dit geen bewijs genoeg, vooral indien deze herstellingen nog al eens gebeuren?

Ook hier heeft H. voor gezorgd, dat dezelve dikwijls moesten gelukken. Alle befaamde kwakzalvers steunden op de geneeskrachten der Natuur, doch stoorden dezelve wel eens door te groote giften van ongeschikte geneesmiddelen en verloren daardoor hun crediet. H. ontkent de genezende kracht der Natuur, ten minste grootendeels, en er is niemand die er meer gebruik van maakt dan hij. Meesterlijk is daarom zijne vinding van die millioenste en decillioenste gedeelten van een grein te geven, in vereeniging met die krachtsontwikkeling door eene *homöopathische* bereiding. Het publiek meent nu dat zijne geneesmiddelen genezen, doch de Natuur doet het; en hij heeft tevens gezorgd dat onkundige, te drieste geneesheeren nimmer konden zondigen door te groote giften, en daardoor de goede Natuur in hare weldadige pogingen storen. Hierdoor kon hij zich vrij op de *ondervinding* beroepen, welke altijd zijne geneeswijze zoude verdedigen, daar de meeste ziekten door de Natuur zelve genezen. Indien men dit een en ander overweegt, dan behoeft men met den heer BLEEKRODE niet te zeggen: »Mirandum tamen est, »HAHNEMANNUM Naturae vim medicatricem negare, »atque eam non sufficientem pronuntiare ad morbos »solvendos, ausum esse." Had H. de herstellingskracht der Natuur erkend, dan was zijn stelsel van stonden aan in duigen gevallen, en niemand had volgeling willen worden van eenen man, die iets leerde dat iedereen wist. Het spreekt van zelf, dat er altijd lijders zouden zijn die onder *homöopathische* behandeling niet zouden kunnen herstellen en sterven. Ook in die gevallen heeft H. gezorgd, dat deze niet aan

zijn stelsel, maar aan andere omstandigheden toegeschreven moesten worden. Zoo zegt H.: »Mijne »leer beroept zich niet hoofdzakelijk, maar eenig en »alleen op de ervaring: maak het na! roept zij luide, »maar maakt het naauwkeurig na, zoodat zelfs de »uitvinder der Homöopathie aan de naauwkeurigheid »van het opgeteekende niets zoude kunnen verbete»ren, wend het passend homöopathisch gevonden ge»neesmiddel, zuiver en onvermengd aan, in eene zoo »kleine gift als deze leer dezelve voorschrijft, *doch »onder verwijdering van elke andere zelfstandig»heid, welke eenige geneeskracht op den lijder »zoude kunnen uitoefenen.*" (C. p. 142.) Als de genezing dus niet gelukt, zegt H.: »Gij hebt het »niet naauwkeurig opgeteekend, gij hebt geen goed »dieet gehouden." Velen loopen nog al hoog weg met de voortreffelijke dieet, welke de *Homöopathen* voorschrijven, doch naar mijn inzien *te* hoog. Hunne dieet is te algemeen en niet genoeg gewijzigd naar de verschillende ziekten, en daarbij al te streng in hoedanigheid. Dan ook in dit voorschrijven van die stipte dieet, moet men H. als eenen slimmen knevel bewonderen. Hierdoor heeft hij gezorgd, dat alle mislukte genezingen aan het niet in acht nemen van den voorgeschreven leefregel, de gelukkige herstellingen aan zijne geneeswijze worden toegeschreven. — Ook H.'s volgelingen maken zich deze voorwaarden huns meesters zeer ten nutte. Ongelukkig indien men de *homöopathische* geneeswijze beproevende, met dezelve niet slagende, dit openlijk te kennen geeft, dan wordt men dadelijk voor eenen dommen rekel uitgescholden. (Mie zie het oordeel van RUMMEL over Dr. KRAMER, in het Voorberigt van C. p. VIII.)

Het voorschrijven dan van die millioenste en decillioenste gedeelten van een grein; de stelling dat de medicamenten niet door quantiteit, maar door qualiteit, door virtus, door spiritus werken; het stout beweren dat de geneesmiddelen door *homöopathische* bereiding zoo zeer in krachten toenemen; het staande houden, dat bij iedere gelukkige *homöopathische* cuur eerst eene *homöopathische* verergering plaats vindt, en dat bij de *homöopathische* geneeswijze, indien het middel passend gekozen is, er een zachte slaap op volgt; het voorschrijven van die stipte dieet, welke bijna niet is op te volgen; het ontkennen der genezende kracht der Natuur, en het daarmede in verband staande stout beroepen op de *ondervinding*, — dit alles zaam genomen kenmerkt zoo zeer den Meester Kwakzalver, dat HAHNEMANN de grootste aanspraak heeft op den eeretitel van *Archagyrta*, onder welken naam het dan ook te hopen en te verwachten is, dat zijne dankbare leerlingen hem een gedenkteeken zullen oprigten.

Hoe dwaas en bespottelijk de leer van HAHNEMANN evenwel ook moge zijn, zoo als wij duidelijk en overtuigend hebben aangewezen en bewezen, is zijne geneeswijze zoo schadelijk in de gevolgen niet, als men *a priori* wel zoude denken. De *Homöopathen* geven bij inwendige ziekten volstrekt geene geneesmiddelen (want een decillioenste grein is geen geneesmiddel), en daar zij bij eene strenge dieet de Natuur dus rustig laten werken, kan het niet anders of velen ontkomen ongeschonden, gaaf en hersteld, hunne handen. Vooral bij acute, hevige koortsziekten, wanneer de Natuur met veel inspanning werkzaam is

om den lijder te redden, kan men de leiding der ziekte veelal aan eenen *Homöopaath* toevertrouwen, als die de Natuur stil laat werken. Bij alle hevige ontstekingen; bij leven bedreigende bloedstortingen; bij vele beroerten; bij organische gebreken; bij de meeste tusschenpoozende koortsen; bij breuken en alle gebreken die tot het gebied des heelmeesters behooren; bij de meeste chronische ziekten; kortom bij alle kwalen waarin de Natuur te zwak werkt en opwekking of leiding noodig heeft, is het zeer onvoorzigtig en meesttijds gevaarlijk te *homöopathiseren*, dat is: de Natuur aan zich zelve over te laten. Het meest vermag de *Homöopathie* bij zenuw-ziekten, die men weet dat door de verbeelding dikwijls worden daargesteld, en welke men ook dikwijls kan genezen door op de verbeelding te werken, zoo als ons het geval van BOERHAAVE geleerd heeft. Niet het voorschrijven van een millioenste of decillioenste grein van een of ander medicament zal eene zenuw-ziekte herstellen, maar het geloof aan het wonderbare, het miraculeuse; de ernst waarmede de *Homöopaath* zijne patienten ondervraagt; het naauwkeurig opschrijven van alle mogelijke symptomen; de stellige verzekeringen, welke hij geeft van de wiskunstig zekere werking *zijner* geneeswijze en *zijner* medicamenten, en nu en dan eene geheel veranderde leefwijze doet van tijd tot tijd, eenen aan eene zenuwziekte laborerende herstellen: vandaar dat in het begin, op alle plaatsen waar de *Homöopathie* is uitgeoefend geworden, zij den grootsten opgang gemaakt heeft; met het ophouden van het geloof aan hare wondervolle werking, worden ook hare genezingen zeldza-

mer. — Gevaarvol en als de pest te vermijden zijn de *Homöopathen*, wanneer zij met verachting der oudere leer stijf op hun stuk staan en het *similia similibus* tot het uiterste willen volhouden; b. v. bij het ernstig branden van een groot gedeelte van het ligchaam door vuur gebrande deelen, in heet water of met brandewijn, en in heet en kokend water gebrande deelen, door ze voor het vuur te houden, te willen genezen. — Het resultaat is dan: kunt gij eenen kundigen, ervarenen man tot geneesheer bekomen, kies dan eenen die naar de grondbeginsels van HUFELAND practiseert; doch zijt gij niet in de gelegenheid eenen zoodanigen te bekomen, laat dan alles aan de Natuur over, of brengt de mode mede, niet zonder iemand die men geneesheer noemt, te herstellen of te sterven, neem dan een' *Homöopaath*, en laat hem *homöopathiseren;* een *Homöopaath* zal altijd minder nadeel doen dan een *onkundige* zoogenaamde *Allopaath.*

HOOFDSTUK VII.

DE OORZAKEN OPGEGEVEN, WELKE DE HOMÖOPATHIE DIEN OPGANG HEBBEN DOEN VERKRIJGEN, WELKEN ZIJ TOT NOG TOE GEHAD HEEFT.

Maar vraagt men, — meermalen toch is mij deze vraag gedaan, — indien de *Homöopathie* op zulke valsche gronden rust en inderdaad zoo bespottelijk is als gij zegt, hoe is het dan mogelijk dat zij nog eenige aanhangers heeft en daaronder mannen, die men voor niet geheel en al onkundig en onnoozel kan houden? — Wij zullen dit laatste hoofdstuk aan het beantwoorden van deze vraag toewijden en nagaan, welke oorzaken der *Homöopathie* die aanhangers hebben bezorgd, welke zij tot nog toe gehad heeft.

Hij die met de geschiedenis bekend is niet alleen, maar ieder die eenigzins nagaat wat in de dagelijksche wereld voorvalt, weet dat het gezegde van CICERO:

dat eene fabel, hoe ongelooflijk deze ook moge zijn, de menschen evenwel in beweging brengt en hare bewonderaars vindt, op de geschiedenis en op onze eigene ondervinding gegrond is, daar zoo wel de eene als de andere ons leert, dat er nooit iets zoo dwaas en ongerijmds is uitgedacht en aan het licht gebragt, 't welk niet deszelfs navolgers en bewonderaars heeft gevonden; men denke aan eenen LABADIE, aan eenen JAN VAN LEIDEN en aan hetgeen wij sedert eenigen tijd rondom ons zien gebeuren, vooral bij de zoogenaamde Oud-Orthodoxe (zoo noemen zij zich) Godgeleerden. — Hieruit zouden wij dus alleen den opgang der *Homöopathie* kunnen afleiden, doch nog andere oorzaken helpen dezen bevorderen, waartoe vooral behoort:

1. De man, die de *Homöopathie* heeft uitgedacht; de stichter der *homöopathische* school heeft, vooral in zijne vorige schriften getoond, een gestudeerd man te zijn en eenen helderen kop te bezitten; die met de Oude Geneeskunst bekend, derzelver leemten en gebreken kende, door toeval op het grondbeginsel van zijn stelsel kwam, in het begin misschien ter goeder trouw uit overtuiging te werk ging, doch naderhand, toen hij als stichter eener nieuwe school optrad en zijn stelsel in eenen systematischen vorm trachtte voor te dragen, met opzet, door valsche argumenten, door valsche praemissen, door valsche sluitreden, door de Oude Leer met smaadreden te vervolgen, al wat dezelve goeds heeft te verzwijgen en derzelver gebreken te vergrooten en tegen haar uit te varen, zijn oogmerk heeft trachten te bereiken. — De naam van HAHNEMANN vooral als *Schei-*

kundige heeft hem vele aanhangers bezorgd, doch spoedig zou HAHNEMANN als *Homöopaath* vergeten zijn geweest, indien hij den tijd, in welken hij zijn stelsel opbouwde en wereldkundig maakte, niet tot hulp had gehad; en deze omstandigheid is eene

2de oorzaak, welke de *Homöopathie* bevorderd heeft. Toen namelijk H. zijne leer invoerde, was het stelsel van BROWN in volle kracht, een stelsel hetwelk aan den eenen kant op de natuur gegrond is, doch aan den anderen kant te veel hypothesen bevat, waarvan de geneeswijze, in handen van onkundige en al te drieste geneesheeren zeer gevaarlijk is. Het roekeloos gebruik maken van het *opium*, *den wijn* en andere hevige middelen door de leerlingen van BROWN (leerlingen gaan gewoonlijk verder dan hun meester) was oorzaak, dat duizenden hunnen dood aan de geneeswijze volgens het stelsel van BROWN te wijten hadden, en dit werkte H. zeer in de hand, daar, hoe mank zijn stelsel ook aan alle kanten gaat, zijne geneeswijze evenwel, vooral in die tijden, boven die volgens BROWN's stelsel uitmunt, daar hij alleen de Natuur liet werken; en dit is eene derde oorzaak van den opgang, dien de *Homöopathie* gemaakt heeft.

3. HAHNEMANN ontkent de genezende kracht der Natuur, doch daar hij zoo kleine giften geeft, is het duidelijk, dat alleen de Natuur ziekten geneest, die de *Homöopathen* zeggen dat *zij* genezen. Terwijl de leerlingen van BROWN door hunne roekelooze practijk duizenden ten grave bragten, behield H. er velen door zijne geneeswijze, en hij kon zich dus veilig op de *ondervinding* beroepen.

4. Eene vierde oorzaak moet men zoeken in het

land, waar de leer van H. uitgedacht en de taal, waarin dezelve beschreven werd. — *Duitschland* is een groot land, en de *Duitsche taal* wordt zeker door vijftig à zestig millioenen menschen gesproken. — Onder die zestig millioenen vindt men zeker vele geleerde, verstandige menschen, maar veel meer dwazen en zotten; vandaar dat *Duitschland* zoo veel voortreffelijks oplevert, maar ook zoo veel dat beneden de menschheid is. Geen boek is er zoo slecht, geen boek bevat zoo vele dwaasheden, 't welk niet zijnen uitgever vindt, omdat het koopers en lezers vindt. Een boek 't welk om zijne slechtheid en middelmatigheid in ons land niet aan den man wil, wordt in *Duitschland* gretig gezocht. Al wat maar schrijven kan, op *denken* komt het minder aan, kan in *Duitschland* door schrijven aan den kost komen. Eigenbelang deed H. werkzaam zijn en schrijven; eigenbelang deed H. eene menigte geneesheeren verkrijgen, 't welk ook de drijfveer van vele geneesheeren in *Duitschland* was, om de leer van H. te omhelzen; en dit is eene

5de oorzaak. In meest alle Duitsche Staten bestaat eene wetsbepaling, waarbij den geneeskundigen wordt verboden, zelven voor hunne lijders de geneesmiddelen te bereiden. Vele geneesheeren grepen dus de *Homöopathie* aan als een geschikt middel, om zich aan deze wetten te onttrekken, onder voorwendsel dat de Apothecars de medicamenten niet konden noch goed wilden bereiden, en zij dus niet te vertrouwen waren in eene zaak van zoo veel belang, vooral, omdat geen mensch ter wereld de deugdelijkheid of valschheid van een *homöopathisch* middel kan bepalen. (C. p. 65.)

6. Eene zesde oorzaak, ook uit eigenbelang voortspruitende, moet men daarin zoeken, dat in vele steden van *Duitschland*, *Homöopathen* op vaste tractementen beroepen zijn. — Mij dunkt als men dien maatregel ook in ons land nam, waar heden een *superflu* van geneesheeren is, zoodat de jongeren den ouderen den tijd niet meer laten, hunne plaats door den dood te ontruimen, dan zoude het getal *Homöopathen* ook hier te lande weldra aanzienlijk toenemen, en zou dit wel het beste overredings-middel zijn. — In de negentiende eeuw stelsel-Doctors te beroepen, wie had dat in de achttiende kunnen denken!!!

7. Eene andere oorzaak is de gemakkelijkheid, om *Homöopaath* te worden en te zijn. Er wordt volstrekt geene studie toe vereischt. Noch *Latijn*, noch *Grieksch*, noch *Mathesis*, noch *Physica*, veel minder *Osteologie*, *Anatomie*, *Physiologie*, *Anatomia Comparata*, *Pathologie*, *Therapie* worden er gevorderd; ja, dit alles is geheel overtollig. Men behoeft slechts een *symptoom-repertorium* en met dit eene lapdoos in den zak of op den rug, en hiermede het land door te reizen en bij elk huis, even als een ketellapper, te vragen, of er ook wat te *homöopathiseren* valt. Eene *goede memorie*, eene *deftige houding*, *accuraat*, dat is *overtollig vragen*, *opteekenen* en *naslaan*, vervangen de plaats van alle wetenschappelijke kennis. Wie, die met het oppervlakkige onzer eeuw bekend is, zal de gemakkelijkheid om *Homöopaath* te worden en te zijn, niet als eene oorzaak beschouwen van den opgang, dien de leer van H. gemaakt heeft?

8. Den meesten opgang evenwel, heeft de *Homöopathie* gemaakt na de geheele omkeering van zaken in *Frankrijk* en *België* in den jare 1830. — Welke de oorzaken van deze revoluties ook mogen geweest zijn, velen hebben sedert dien tijd in de meeste landen *vrijheid*, en altijd *vrijheid* in den mond gehad, maar eene vrijheid, welke alle banden van maatschappelijke orde losscheurt. Ook van dit vrijheids-geschreeuw, ook van deze losbandige vrijheid hebben de *Homöopathen* zich bediend. Daardoor is hun in het Vorstendom *Anhalt-Köthen* en in het Koningrijk *Wurtemberg*, vrijheid verleend zelven geneesmiddelen te bereiden. — Hetzelfde heeft plaats gehad, ten gevolge van een adres aan de Kamer der Vertegenwoordigers in *Hessen*. — In *Baden* is men nog verder gegaan, en heeft men bepaald dat ieder candidaat in de geneeskunde zich in de *Homöopathie* moet laten examineren; aldaar is de geheele Vorstelijke Familie der *Homöopathie* toegedaan (een sterk bewijs voor de waarheid en voortreffelijkheid dier leer!!!), en Z. K. H. de Groot-Hertog heeft de gewone apotheek voor het hof reeds opgeheven, wijl dezelve verder niet noodig is. (Bravo! vive l'Homöopathie!). — In alle landen, waar de revolutie-koorts het sterkst en het langst geheerscht heeft of nog heerscht, heeft ook hare gezellin, de *Homöopathie*, de meeste slagtoffers gemaakt; vandaar dat zij in *Pruissen*, waar eene vaste regering en een edele HUFELAND een besmettings-cordon tegen beide ziekten gesloten hebben, weinig verwoesting heeft daargesteld; vandaar dat *Noord-Nederland*, waar men het woord *vrijheid* nimmer dan met ee-

nen zekeren eerbied noemt, omdat men aldaar alleen de *ware* vrijheid kent en geniet, en ieder van de *losbandige* vrijheid, welke, gelijk een losgelaten monster alles verwoest, gelijk eene uit hare bedding getreden rivier de heerlijkste landouwen in eenen waterplas verandert, en gelijk een lava-stroom geheele vlekken en dorpen in asch doet verkeeren, ongeluk en verderf overal verspreidt, eene inwendige vrees en diepen afkeer heeft; vandaar, zeg ik, dat *Noord-Nederland* bijna geene *Homöopathen* telt. Wij *Nederlanders* laten gaarne ieder zijne vrijheid van denken, spreken en handelen, in zoo verre er geene inbreuk op wetten, maatschappelijke orde en zedelijkheid wordt gemaakt, maar wij vorderen deze zelfde vrijheid voor ons. Wij laten D^r^. SCHÖNFELD gaarne de vrijheid dat hij *homöopathisere;* wij laten hem gaarne het genoegen dat hij de *Homöopathie* boven het *Rationeel-Empirismus* kieze; het is ons onverschillig of hij de uitkomst zijner *homöopathische* waarnemingen bekend make en in het licht geve; maar hij moet dit niet doen ten koste der waarheid: het is toch de *ware* vrijheid niet, wanneer hij zonder behoorlijk onderzoek de oude leer in een verkeerd en hatelijk daglicht stelt, en zoutelooze couranten-berigten als bewijzen van de voortreffelijkheid der *Homöopathie* opdreunt.

9. Als laatste oorzaak meenen wij te moeten opgeven het misbruik, 't welk de *Homöopathen* steeds van den nooit dan met eerbied uit te spreken naam van HUFELAND hebben gemaakt en nog dagelijks maken. Sedert bijna eene halve eeuw staat HUFELAND aan het hoofd der Geneeskundige wereld. HUFELAND

is in onzen tijd, 't geen BOERHAAVE in den zijnen was, het orakel der Geneeskunde. HUFELAND is de vraagbaak van allen; HUFELAND wordt door allen bewonderd, vereerd en verheven als het groote licht in de Geneeskunst en als een braaf, Godvreezend man. Dezen man, dezen HUFELAND niet onder zijne vereerders, niet onder zijne volgelingen te tellen, heeft HAHNEMANN, heeft alle *Homöopathen* steeds gegriefd, omdat deze HUFELAND te vele bewonderaars heeft, die door het gezag, ja ontzag, 't welk zij aan HUFELAND toeschrijven en voor hem hebben, uit HUFELAND's handelwijze tot de mindere of meerdere waarheid der *Homöopathie* besluiten. — Hoezeer HUFELAND om redenen, welke wij nader zullen opgeven, nooit met zulke krachtige wapenen tegen H.'s leer is te velde getrokken, als tegen het stelsel van BROWN, ja in de geneeswijze, men versta ons wel, wij zeggen genees*wijze*, niet genees*middelen*, niet in het stelsel van H., nog al iets goeds heeft gevonden en dus zich nooit zoo sterk over het nadeelige van H.'s stelsel heeft uitgelaten, hebben de *Homöopathen* van dit gematigd uiten van zijne denkwijze over H.'s leer misbruik gemaakt, om hierdoor onnoozelen te verschalken, alsof HUFELAND ook al een *Homöopaath* was of binnen kort staat te worden. — Zoo zegt de Vertaler van het *Organon der Geneeskunst door* SAMUEL HAHNEMANN: dat HUFELAND *na proefondervindelijk onderzoek, het zegel zijner goedkeuring en aanprijzing aan H.'s leer heeft gehecht.* Dit is eene openbare leugen. — Zoo zegt Dr. SCHÖNFELD: »de »met roem in de beoefening der Geneeskunde grijs »geworden HUFELAND, schoon tot *nog* toe geen voor-

»stander der Homöopathie, (ik zie den tijd niet zeer verre meer af, dat ook deze steunpilaar der oude leer tot de voortreffelijke *Homöopathie* zal overgaan; zeker verwacht ik na zijnen dood zijne bekeeringsgeschiedenis. Dat zal een tijd van vreugde en gejuich voor de *Homöopathen* zijn!) »zegt dat hij zelf gelegen-»heid heeft gehad, meerdere gelukkige ervaringen *met* »de aanwending van *homöopathische* middelen waar te »nemen." Nu, dat willen wij gaarne gelooven *met*, maar niet *door; door* de *homöopathische geneeswijze*, maar niet door *homöopathische geneesmiddelen*. — Ook de heer BLEEKRODE zegt: *dat het nieuwe grondbeginsel van* H. *door* HUFELAND *vooral in zenuwziekten is aanbevolen, daar reeds lang middelen zijn aangewend, welke inderdaad eene gelijke ziekte kunnen voortbrengen, 't welk ook de zoogenaamde specifische middelen aantoonen.* — Hierbij haalt de heer B. HUFELAND, Syst. der Pract. Heilk. 1800. B. I. p. 201 aan: deze aanhaling is niet juist, zoo ten opzigte van de plaats als der woorden en zaken: op pag. 139 van dat werk 1. B. lees ik in de Noot: »Dieses von HAHNEMANN aufgestellte Prinzip kann »allerdings auf nützliche Mittel leiten, es bleibt aber »immer ein nur empirisches Prinzip, und scheint nur »beij reinen Nervenkrankheiten anwendbar." — Dit luidt geheel anders dan: *het nieuwe grondbeginsel van* H. *wordt in zenuwziekten door* HUFELAND *aanbevolen*. HUFELAND zegt, dat het *alleen* bij zuivere zenuw-ziekten, *niet*, aan te wenden is, maar *schijnt* aan te wenden te zijn; het blijft altijd een empirisch beginsel, dat is: uit de ondervinding, eerst *na* het gebruik in ziekten kan men zeggen, dat het *similia*

similibus van nut is. Ook zegt HUFELAND, dat het beginsel van H. ons goede middelen kan doen vinden, en *niet* dat het andere geneeskundige stelsels kan vervangen; alleen bij zuivere zenuw-ziekten, dus bij geene andere, kan het H.sche beginsel worden gebruikt. — Men kan uit dit voorbeeld van den heer BLEEKRODE zien, hoe HUFELAND over de *Homöopathie* denkt, en er tevens uit leeren, wat vertrouwen men op aanhalingen kan stellen. — Willen mijne lezers het oordeel van HUFELAND over een gedeelte der *Homöopathie* hooren? Ziet hier hetzelve: »Het beginsel »der vrije zamenstelling van verscheidene geneesmid»delen is een der gewigtigste en vruchtbaarste der »Geneeskunst en het regt daartoe een regt, hetwelk »de Geneeskunstoefenaar zich op geene wijze mag »laten ontnemen. — Wij waren reeds tweemaal in »groot gevaar van het te verliezen. Deze beide ge»varen" (door de *Chemie* en door het stelsel van BROWN) »zijn wij gelukkig voorbij. — Doch thans »dreigt ten derden male gevaar, en wel van den »kant der *Homöopathie*, welke regtstreeks alle »zamenstellingen van geneesmiddelen verwerpt, en »dezelve als dwaas en schadelijk geheel verbant." — Nadat HUFELAND de Geneeskundigen opmerkzaam gemaakt heeft op de onschatbare voordeelen, welke uit de zamenstelling der geneesmiddelen voortvloeijen, en op de gronden die ons daartoe moeten bepalen, laat hij volgen: — »En alle deze voordeelen zouden »wij ons laten ontnemen door eene te ver gedrevene, »kwalijk begrepene eenvoudigheids-leer? Nimmer»meer! Niemand kan meer doordrongen zijn van »achting voor ware eenvoudigheid in de Geneeskunst,

»dan ik; ja, ik geef gaarne toe, dat, wanneer het »er op aankomt, de geheele kracht van een gewigtig »geneesmiddel onbelemmerd te ondervinden en te »verkrijgen, het pligt is, om hetzelve, zoo veel »mogelijk, zuiver en onvermengd aan te wenden; »doch dit sluit geenszins in andere gevallen de heil- »zaamheid, en zelfs de noodzakelijkheid der verbin- »ding met andere middelen uit, en niemand behoort »ons deze vrijheid in de uitoefening der kunst te »beperken, en ons het onschatbaar voorregt te ont- »rooven, van zelve nieuwe scheppingen tot heil der »menschheid voort te brengen. — Doch voorwaar, de »geheele aanval, naauwkeurig beschouwd, berust op »*dwaling* en *misleiding*. Hebben dan de verdedigers »der nieuwe leer, de hevige vijanden der zamengestelde »geneesmiddelen, er niet aan gedacht, dat hunne »zoogenaamde eenvoudige middelen zulks in het ge- »heel niet zijn? — *In de geheele natuur is er* »*niets eenvoudigs, behalve de geest.* — Alle stof »is zamengesteld, en zoo ook elk geneesmiddel. Ra- »barber, Kina, Ipecacuanha, om kort te gaan, »alle middelen, die zij als eenvoudig aanwenden, »zijn immers reeds *composita;* de *minerale* waters »staan aan het hoofd. En hetgeen de natuur zelve »doet, zou de Arts niet navolgen?

»Ja, wat nog meer is, het eenvoudigst middel »wordt, zoodra het in de maag komt, een *zamen-* »*gesteld*, door de bijmenging der maagsappen en door »derzelver *chemischen* invloed, ja zelfs door het »voermiddel des waters, waarmede de lijder het in- »neemt." (Practisch Tijdschrift voor de Geneeskunde door Dr. A. MOLL en Dr. C. VAN ELDIK, 13 Jaarg.,

5de Stuk, 1834, p. 453, overgenomen uit HUFELAND's en OSANN's *Journal der pract. Heilk.*, 1834. *Jan.*, S. 7.)

Uit het bovenstaande blijkt duidelijk, dat HUFELAND niet alleen tot nog toe geen voorstander der *Homöopathie* is, maar een zeer sterke tegenstander, en dat de *Homöopathen* een zeer groot misbruik maken van den naam van HUFELAND, wanneer zij zeggen, dat deze edele man, ik zeg niet, *gunstig*, maar niet geheel en al ongunstig over dezelve denkt en zich uitlaat. — Het is waar, HUFELAND, die op zulk eenen gematigden toon zijn eigen stelsel voordraagt en ieder beleefd behandelt, heeft HAHNEMANN steeds veel bescheidener behandeld dan zulk een *vischwijf* verdiende, en zich minder sterk over het dwaze van HAHNEMANN's stelsel uitgelaten, omdat hoe gebrekkig en zot hetzelve ook moge zijn, de geneeswijze over 't algemeen, de kunde van vele geneesheeren in aanmerking genomen, niet zoo veel kwaads berokkent, daar de Natuur alleen der *Homöopathen* ziekten geneest. — Langer dan eene halve eeuw aan het ziekbed verkeerd hebbende, bijna eene halve eeuw leeraar der Geneeskunde, eerst te *Jena*, naderhand te *Berlijn*, geweest zijnde en nog zijnde, is HUFELAND meer dan iemand in de gelegenheid geweest, het gebrekkige niet der geneeskunst, maar van zeer vele geneesheeren op te merken. Bedroevend moest het voor den grooten man te aanschouwen zijn, hoe dikwijls onkundige geneesheeren de heerlijk genezende kracht der Natuur tegenwerkten, hoe menigmaal zij door hunne verkeerde handelwijze eene geringe ziekte in eene gevaarlijke, ja doodelijke veranderden. Het *physisch*

welzijn van het menschen-geslacht te bereiken, was steeds en is nog het groote doel van HUFELAND. Dit kunnen kundige geneesheeren door het *Rationeel-Empirismus*, zoo als hun dit door eenen HUFELAND wordt geleerd, minkundige of geheel onkundige door de HOMÖOPATHIE; deze mogen in hevige ziekten, in welke de Natuur ter genezing derzelve niet toereikend is, de lijders *passif* dooden, nimmer zullen zij dit *actif* kunnen doen, daar het onverschillig is of de patient N°. 1 of N°. 700 van de lapdoos gebruikt, of hij éénen drup of er duizend van inneemt, ja de geheele lapdoos in eens gebruikt hem weinig voor- noch nadeel zal toebrengen. — Aan onze hoogeschoolen worden aan de gepromoveerden *diplomata* afgegeven, welke getuigen van des gepromoveerden meerdere of mindere bekwaamheid. Zou het wel onvoegzaam zijn, indien men in het vervolg in de geneeskundige faculteit twee soorten van *diplomata* afgaf, aan de kundigen dat van naar de lessen van de Oude Leer te mogen practiseren, aan de minkundigen een *diploma* van alleen te mogen *homöopathiseren*.

Claudite jam rivos pueri, sat prata biberunt.

Hoezeer aan de Correctie geene moeite gespaard is, is er toch deze en gene schrijf- en drukfout in overgebleven, waarvan de volgende de voornaamste zijn:

bladz. 17, 18, 20	staat: HUIZINGH	lees: HUISINGH
—— 28	—— RAU	—— ROY
—— 81	—— eenen bepaalden	—— eene bepaalde
—— 207	—— antwoordden	—— antwoorden

